

—
Верховний
Суд

ОГЛЯД

за результатами вивчення практики
розгляду справ щодо корпоративних
спорів та корпоративних прав
Верховним Судом

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УЖИВАНИХ СКОРОЧЕНЬ:	8
ВСТУП	10
РОЗДІЛ I. ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ СПРАВ ЩОДО КОРПОРАТИВНИХ СПОРІВ, КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ	11
1. Юрисдикційність корпоративних спорів	11
Юрисдикційний конфлікт	11
Юрисдикційність спорів за участю ОСББ	16
Юрисдикційність спорів за участю релігійних організацій	19
Юрисдикційність спорів за участю громадських організацій	21
Юрисдикційність спору щодо реалізації прав та виконання обов'язків на управління банком власника опосередкованої участі	23
Юрисдикційність спору про визнання неправомірним та скасування наказу Мін'юсту	23
Юрисдикційність спору за позовом стягувача у виконавчому провадженні	24
Юрисдикційність спору за позовом ТОВ до фізичних осіб про визнання недійсними договорів	24
Юрисдикційність спору за позовом про переведення на позивача прав та обов'язків покупця за договором купівлі-продажу частки у статутному капіталі ТОВ, укладеним між фізичними особами	25
Юрисдикція спору про визнання недійсним укладеного одним з подружжя без згоди іншого з подружжя договору щодо розпорядження часткою в статутному капіталі юридичної особи	25
Юрисдикційність спору за позовом ПРАТ до колишнього генерального директора про витребування установчих, бухгалтерських та інших документів щодо діяльності та управління господарською організацією	26
Юрисдикція спору з позовом про порушення права власності на майно, що знаходиться у статутному капіталі ТОВ	27
Розмежування корпоративних та трудових правовідносин	29
Розмежування корпоративних спорів та спорів про захист прав споживачів	31
2. Належний та ефективний спосіб захисту корпоративних прав	32
Визначення розміру статутного капіталу товариства та розмірів часток учасників товариства, стягнення (витребування з володіння) з відповідача частки (частини частки) у статутному капіталі ТОВ/ТДВ, акцій АТ	34
Визначення розміру часток учасників та розміру статутного капіталу ТОВ, зобов'язання державного реєстратора провести державну реєстрацію змін до ЄДРЮОФОПГФ	40
Визнання недійсним рішення органів юридичної особи	42
Скасування та/або визнання недійсним протоколу загальних зборів суб'єкта господарювання	44
Відшкодування шкоди	44
Виключення учасника із союзу або будь-якої юридичної особи	45
Поновлення у складі юридичної особи	46
Зобов'язання державного реєстратора вчинити дію	47
Зобов'язання юридичної особи вчинити дії щодо державної реєстрації змін в установчих документах	48
Оскарження рішення про створення юридичної особи	49
Скасування державної реєстрації юридичної особи	50

Скасування/відміна державної реєстрації припинення юридичної особи	52
Спонування юридичної особи до виконання її обов'язку	53
Визнання протиправною бездіяльність (дії) керівництва юридичної особи	55
Визнання переважного права учасника на придбання частки	56
Переведення на учасника ТОВ прав і обов'язків покупця за договором купівлі-продажу частки у статутному капіталі ТОВ	57
Розірвання договору купівлі-продажу частки у статутному капіталі ТОВ	58
Визнання недійсним правочину	60
Визнання недійсним правочину, укладеного посадовою особою юридичної особи, за позовом учасника (акціонера)	61
Визнання недійсною безвідкличної вимоги про придбання акцій	65
Зобов'язання акціонера зробити пропозицію про викуп	67
Зобов'язання банку провести безумовну облікову операцію списання простих іменних акцій бездокументарної форми існування	67
Визнання незаконним та скасування листа	68
3. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЗОВУ У КОРПОРАТИВНОМУ СПОРІ	68
Загальні положення	68
Заборона вчинення реєстраційних дій	74
Зупинення дії наказу Мін'юсту	78
Зупинення дії рішення загальних зборів юридичної особи	79
Заборона загальним зборам учасників ТОВ приймати рішення	80
Заборона відчуження частки у статутному капіталі ТОВ	81
Накладення арешту на частку у статутному капіталі ТОВ	82
Накладення арешту на нерухоме майно	85
Накладення арешту на грошові кошти	87
4. ОКРЕМІ ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ, ЩО ВИНИКАЮТЬ ПІД ЧАС РОЗГЛЯДУ СПРАВ ЩОДО КОРПОРАТИВНИХ СПОРІВ, КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ	88
Апеляційне оскарження рішення ГС, особою, яка не брала участі у розгляді справи	88
Законодавство визнає статус учасника товариства лише за особою, яка є власником частки у його статутному капіталі	91
Преюдиція	91
Штучний характер позову	92
Залучення належного відповідача	93
Процесуальне правонаступництво	93
Зупинення провадження за апеляційною скаргою	95
Підтвердження повноважень представника юридичної особи	95
Прокурор у корпоративному спорі	95
Щодо правил об'єднання позовних вимог	96
Щодо залишення позову без розгляду	97
РОЗДІЛ II. ЗАХИСТ ОКРЕМИХ ВИДІВ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ	98
1. Порушення корпоративних прав – основна підстава для задоволення позову у корпоративному спорі	98
2. Позовна давність у корпоративних спорах	100
Позовна давність у разі направлення справи за встановленою юрисдикцією	103
Позовна давність для оскарження рішення, прийнятого особою, яка не була акціонером	103

Позовна давність для оскарження рішень загальних зборів учасників ТОВ	103
Позовна давність для оскарження рішень загальних зборів учасників ПП	104
Застосування позовної давності у справах за позовом ліквідатора банку про відшкодування шкоди, завданої банку пов'язаними з ним особами	105
Позовна давність за позовом, заявленим прокурором	106
Порядок обчислення позовної давності	107
3. ПРАВОВА ПРИРОДА ОКРЕМИХ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ	107
ПРАВОВА ПРИРОДА КОЛЕКТИВНОГО ПІДПРИЄМСТВА	107
ПРАВОВА ПРИРОДА ПІДПРИЄМСТВА, СТВОРЕНОГО ЧЛЕНАМИ ТРУДОВОГО КОЛЕКТИВУ	108
ПРАВОВА ПРИРОДА ПП	109
ПРАВОВА ПРИРОДА ДП	111
ПРАВОВА ПРИРОДА БАНКІВСЬКОГО СОЮЗУ	111
Застосування Закону України "Про об'єднання співвласників в багатоквартирному будинку" до об'єднання співвласників житлового комплексу	113
СТАТУС МАЙНА ДЕРЖАВНОГО БАНКУ	113
ПРАВОВИЙ РЕЖИМ МАЙНА ПРИВАТНОГО ПІДПРИЄМСТВА	113
4. ВИНИКНЕННЯ ТА ПІДТВЕРДЖЕННЯ УЧАСТІ У ЮРИДИЧНІЙ ОСОБІ	114
Виникнення права власності на частку у статутному капіталі ТОВ	114
МОМЕНТ НАБУТТЯ МАЙНОВИХ ТА НЕМАЙНОВИХ ПРАВ НОВИМ ВЛАСНИКОМ ЧАСТКИ У СТАТУТНОМУ КАПІТАЛІ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ ЗА НОВОЮ РЕДАКЦІЄЮ ЗАКОНУ УКРАЇНИ "ПРО ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ТА ДОДАТКОВОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ"	115
Спадкування частки у статутному капіталі ТОВ	117
НАБУТТЯ СПАДКОЄМЦЕМ УЧАСНИКА ТОВ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ У ТОВ	120
Підтвердження наявності прав на акції	121
Виникнення та підтвердження членства у кооперативі	122
СТАТУС ВІДОМОСТЕЙ, ЩО МІСТЯТЬСЯ В ЄДРЮОФОПГФ	123
5. СПІЛЬНА ВЛАСНІСТЬ НА ЧАСТКИ (АКЦІЇ)	124
СПІЛЬНА СУМІСНА ВЛАСНІСТЬ ПОДРУЖЖА НА ЧАСТКУ	124
СПІЛЬНА ВЛАСНІСТЬ НА АКЦІЮ	124
6. ЗАХИСТ ПРАВА УЧАСНИКА (АКЦІОНЕРА, ЧЛЕНА) НА УЧАСТЬ В УПРАВЛІННІ ЮРИДИЧНОЮ ОСОБОЮ. ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ ОРГАНІВ УПРАВЛІННЯ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ	125
СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД У СПОРІ ПРО ВИЗНАННЯ НЕДІЙСНИМИ РІШЕНЬ ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРІВ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ	125
ВСТАНОВЛЕННЯ НАЯВНОСТІ ПОРУШЕННЯ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ПЕРЕДУЄ ВИЗНАННЮ НЕДІЙСНИМИ РІШЕНЬ ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРІВ	127
Порушення порядку скликання загальних зборів	133
Порушення порядку проведення загальних зборів	146
ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРІВ	146
Порушення порядку прийняття рішень загальними зборами учасників ТОВ	148
КВОРУМ ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРІВ	150
ОФОРМЛЕННЯ РІШЕННЯ ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРІВ	155
Прийняття рішення у ТОВ з розподілом часток 50/50	158
Оскарження рішень наглядової ради АТ	159
Оскарження рішення загальних зборів акціонерів, яким рішення про емісію акцій викладено в новій редакції	160
Оскарження рішення наглядової ради АТ про надання попередньої згоди на вчинення значного правочину	161
Оскарження ДП рішення материнської компанії про його ліквідацію	161
Оскарження рішення неправомочного правління масиву садівничих товариств	162

ОСКАРЖЕННЯ РІШЕННЯ ПРО ЗМІНУ ФОРМИ УПРАВЛІННЯ БАГАТОКВАРТИРНИМ БУДИНКОМ	162
ОСКАРЖЕННЯ РІШЕННЯ ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРІВ ОСББ ОДНИМ З ПОДРУЖЖЯ, ЯКЩО КВАРТИРУ ЗАРЕЄСТРОВАНО НА ІНШОГО З ПОДРУЖЖЯ	163
СУПЕРЕЧЛИВА ПОВЕДІНКА ПОЗИВАЧА	164
7. СПОРИ, ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ЗАХИСТОМ ПРАВА УЧАСНИКА (АКЦІОНЕРА) ТОВАРИСТВА НА ОТРИМАННЯ ЧАСТИНИ ПРИБУТКУ ТОВАРИСТВА (ДИВІДЕНДІВ)	164
8. ЗАХИСТ ПРАВА НА ОТРИМАННЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ	165
9. СПОРИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ПРОВЕДЕННЯМ АУДИТОРСЬКОЇ ПЕРЕВІРКИ ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ	166
10. ЗАХИСТ ПРАВА АКЦІОНЕРА ВИМАГАТИ ЗДІЙСНЕННЯ ОБОВ'ЯЗКОВОГО ВИКУПУ АТ НАЛЕЖНИХ ЙОМУ ПРОСТИХ АКЦІЙ	169

РОЗДІЛ ІІІ. СПОРИ, ЩО ВИНИКАЮТЬ З ПРАВОЧИНІВ ЩОДО АКЦІЙ, ЧАСТОК, ПАЇВ, ІНШИХ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ В ЮРИДИЧНІЙ ОСОБІ

ДОГОВІР КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ ЧАСТКИ У СТАТУТНОМУ КАПІТАЛІ ТОВ	171
ПЕРЕВАЖНЕ ПРАВО КУПІВЛІ ЧАСТКИ У СТАТУТНОМУ КАПІТАЛІ ТОВ, АКЦІЙ АТ	176
ДОГОВІР ДАРУВАННЯ ЧАСТКИ У СТАТУТНОМУ КАПІТАЛІ ТОВ, АКЦІЙ АТ	182
ПРОДАЖ ЧАСТКИ У СТАТУТНОМУ КАПІТАЛІ ТОВ НА ЕЛЕКТРОННИХ ТОРГАХ	183
ПРИДБАННЯ ЧАСТКИ У СТАТУТНОМУ КАПІТАЛІ САМИМ ТОВАРИСТВОМ	185
ЩОДО ЗГОДИ ОДНОГО З ПОДРУЖЖЯ НА РОЗПОРЯДЖЕННЯ ІНШИМ ЧАСТКОЮ В СТАТУТНОМУ КАПІТАЛІ ПП, ЯКА Є ЇХ СПІЛЬНОЮ СУМІСНОЮ ВЛАСНІСТЮ	185

РОЗДІЛ ІV. ОСКАРЖЕННЯ ПРАВОЧИНІВ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

ЩОДО ПРАВА ПРОФСПІЛКИ ОСКАРЖУВАТИ У СУДІ ПРАВОЧИНИ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ	186
ПРАВО ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ УКЛАДАТИ ДОГОВОРИ ПРО АУТСОРСИНГ ЮРИДИЧНИХ ПОСЛУГ	187
ОСКАРЖЕННЯ ПРОКУРОРОМ В ІНТЕРЕСАХ ДЕРЖАВИ ДОГОВОРУ, УКЛАДЕНО ДИРЕКТОРОМ ТОВ	187
ЗНАЧНІ ПРАВОЧИНИ В АТ	188
ПРАВОЧИН, ВЧИНЕНИЙ ЗАІНТЕРЕСОВАНОЮ ОСОБОЮ	189
ПРАВОЧИН, УКЛАДЕНИЙ ПОСАДОВОЮ ОСОБОЮ З ПЕРЕВИЩЕННЯМ ПОВНОВАЖЕНЬ, ПРО ЩО ЗНАВ КОНТРАГЕНТ	190
ПОГОДЖЕННЯ УМОВ ДОГОВОРУ З ОКРЕМИМИ АКЦІОНЕРАМИ	194
ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ	194

РОЗДІЛ V. СПОРИ МІЖ ЮРИДИЧНОЮ ОСОБОЮ ТА ЇЇ ПОСАДОВОЮ ОСОБОЮ (У ТОМУ ЧИСЛІ СОБОЮ, ПОВНОВАЖЕННЯ ЯКОЇ ПРИПИНЕНІ) ПРО ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ, ЗАПОДІЯНИХ ЮРИДИЧНІЙ ОСОБІ ДІЯМИ (БЕЗДІЯЛЬНІСТЮ) ТАКОЇ ПОСАДОВОЇ ОСОБИ, ЗА ПОЗОВОМ ВЛАСНИКА (УЧАСНИКА, АКЦІОНЕРА) ТАКОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ, ПОДАНИМ В ЇЇ ІНТЕРЕСАХ

ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ СТ. 92 ЦКУ	197
РІШЕННЯ ВИЩОГО ОРГАНУ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ ЩОДО ПРОТИПРАВНОСТІ ДІЙ ДИРЕКТОРА, ОСПОРЕННЯ ЮРИДИЧНОЮ ОСОБОЮ ДОГОВОРІВ, УКЛАДЕНИХ ДИРЕКТОРОМ	199
СПОРИ, ІНІЦІЙОВАНІ ФОНДОМ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ДО ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕПЛАТОСПРОМОЖНИМИ БАНКАМИ ОСІБ ПРО СТЯГНЕННЯ З ВІДПОВІДАЧІВ СОЛІДАРНО ШКОДИ, ЗАПОДІЯНОЇ НИМИ БАНКУ	200
ВИМОГИ ПРО ВІДШКОДУВАННЯ УПУЩЕНОЇ ВИГОДИ	207
ЗМЕНШЕННЯ РОЗМІРУ ВІДШКОДУВАННЯ	208

Зменшення судового збору у спори про відшкодування збитків, заподіяних юридичній особі її посадовою особою	208
--	-----

РОЗДІЛ VI. СПОРИ, ЩО ВИНИКАЮТЬ ПІД ЧАС РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЦЕДУРИ ОБОВ'ЯЗКОВОГО ПРОДАЖУ АКЦІЙ АКЦІОНЕРАМИ НА ВИМОГУ ОСОБИ (ОСІБ, ЩО ДІЮТЬ СПІЛЬНО), ЯКА Є ВЛАСНИКОМ ДОМІНУЮЧОГО КОНТРОЛЬНОГО ПАКЕТА АКЦІЙ

Визначення справедливої ціни акцій під час реалізації процедури SQUEEZE-OUT	210
Порушення прав інших акціонерів у зв'язку з недотриманням вимог ст. 65 Закону України "Про акціонерні товариства" під час набуття контрольного пакету акцій	217

РОЗДІЛ VII. СПОРИ, ЯКІ ВИНИКАЮТЬ ЩОДО СТАТУТУ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

Зміни до статуту ТОВ (момент набуття чинності, значення державної реєстрації)	218
Недобросовісна поведінка мажоритарного учасника ТОВ	220
Перехідний період Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю"	220
Застосування статуту ТОВ після набуття чинності Законом України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю"	221
Пріоритет Закону України "Про акціонерні товариства" над статутом ВАТ, який не приведено у відповідність до цього Закону	222
Визнання недійсними пунктів статуту ПП	223
Визнання недійсним статуту підприємства за позовом профспілки	224

РОЗДІЛ VIII. СПОРИ, ЯКІ ВИНИКАЮТЬ ЩОДО СТАТУТНОГО КАПІТАЛУ ТОВ

Внесення нерухомого майна до статутного капіталу ТОВ	225
Витребування внеску з огляду на здійснення збільшення статутного капіталу	226
Зменшення розміру статутного капіталу на розмір частки, яка належить ТОВ	226

РОЗДІЛ IX. ОСКАРЖЕННЯ ОКРЕМИХ ПОЛОЖЕНЬ КОРПОРАТИВНОГО ДОГОВОРУ

РОЗДІЛ X. СПОРИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ФОРМУВАННЯМ ТА ПОВНОВАЖЕННЯМИ ОРГАНІВ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Загальні збори акціонерів	228
Наглядова рада АТ	228
Виконавчі органи юридичних осіб	230

РОЗДІЛ XI. СПОРИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ВИХОДОМ (ВИКЛЮЧЕННЯМ) УЧАСНИКА (ЧЛЕНА) ЗІ СКЛАДУ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

Вихід/виключення учасника з ТОВ	233
Виключення учасника з ПП	235
Припинення членства у кооперативі	236
Виключення з адвокатського об'єднання	237

Виключення учасника з об'єднання	238
РОЗДІЛ XII. ОСКАРЖЕННЯ РЕЄСТРАЦІЙНИХ ДІЙ	239
ОСКАРЖЕННЯ НАКАЗІВ МІН'ЮСТУ	239
ОСКАРЖЕННЯ ДІЙ ДЕРЖАВНОГО РЕЄСТРАТОРА	241

Перелік уживаних скорочень:

абз.	– абзац
АГС	– Апеляційний господарський суд
АО	– Адвокатське об'єднання
АТ	– Акціонерне товариство
ВАТ	– Відкрите акціонерне товариство
ВП ВС	– Велика Пала Верховного Суду
ВС	– Верховний Суд
ВСУ	– Верховний Суд України
ГБК	– Гаражно-будівельний кооператив
ГКУ	– Господарський кодекс України
ГО	– Громадська організація
ГПКУ	– Господарський процесуальний кодекс України
ГС	– Господарський суд
ДП	– Дочірнє підприємство
ЖБК	– Житлово-будівельний кооператив
ЄСПЛ	– Європейський суд з прав людини
ЄДРЮОФОПГФ, ЄДР	– Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців, громадських формувань
КАС ВС	– Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду
КГС ВС	– Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду
КЗпПУ	– Кодекс законів про працю України
Конвенція	– Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод
КП	– Колективне підприємство
КСП	– Колективне сільськогосподарське підприємство
КЦС ВС	– Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду
Мін'юст	– Міністерство юстиції України
МСТ	– Масив садівничих товариств
НБУ	– Національний банк України
НКЦПФРУ	– Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку України
ОСББ	– Об'єднання співвласників багатоквартирного будинку
ОК	– Обслуговуючий кооператив
МП	– Мале підприємство
ПАТ	– Публічне акціонерне товариство
ПП	– Приватне підприємство
п.	– пункт
пп.	– підпункт

ПрАТ	– Приватне акціонерне товариство
СВК	– Сільськогосподарський виробничий кооператив
СВСК	– Спеціалізований виробничий сільськогосподарський кооператив
СК	– Садівничий кооператив
СКУ	– Сімейний кодекс України
ст.	– стаття
ТДВ	– Товариство з додатковою відповідальністю
ТОВ	– Товариство з обмеженою відповідальністю
ФДМУ	– Фонд державного майна України
Фонд	– Фонд гарантування вкладів фізичних осіб
ЦКУ	– Цивільний кодекс України
ЦПКУ	– Цивільний процесуальний кодекс України
ч.	– частина

Вступ

Аналіз судової статистики за 2021 рік засвідчив суттєве зростання кількості справ щодо корпоративних спорів та корпоративних прав, що перебували на розгляді у господарських судах. Так, кількість процесуальних звернень цієї категорії спорів, що перебувала на розгляді у місцевих господарських судах, у порівнянні з 2020 роком зросла на 40,6 %, у апеляційних господарських судах – на 44,8 %, у Касаційному господарському суді – на 44 %.

Лідерами з розгляду корпоративних спорів серед місцевих господарських судів у 2021 році стали:

- 1) ГС міста Києва, у якому на розгляді перебувало 338 процесуальних звернень цієї категорії, що на 49 % більше, ніж у попередньому році;
- 2) ГС Одеської області – 153, що на 59,4 % більше, ніж у попередньому році;
- 3) ГС Дніпропетровської області – 140, що на 40 % більше, ніж у попередньому році;
- 4) ГС Харківської області – 125, хоча цей показник на 2,3 % менше, ніж попереднього року, проте він все ж є одним з найбільших серед місцевих господарських судів;
- 5) ГС Київської області – 113, що на 50,7 % більше, ніж у попередньому році.

Серед апеляційних господарських судів у 2021 році найбільше процесуальних звернень у корпоративних справах розглянуто такими судами:

- 1) Північний АГС – 367, що на 61,7 % більше, ніж у попередньому році;
- 2) Південно-західний АГС – 145, що на 33 % більше, ніж у попередньому році;
- 3) Східний АГС – 132, що на 91,3 % більше, ніж у попередньому році.

У КГС ВС на розгляді перебувало 836 процесуальних звернень у справах щодо корпоративних спорів та корпоративних прав, тобто 57,3 % від усіх звернень, що перебували на розгляді у господарських судах. 34 % рішень судів попередніх інстанцій, що переглянуті КГС ВС, залишено без змін.

Незмінно найбільше рішень переглянуто касаційним судом у справах, де оскаржувалися рішення загальних зборів та інших органів юридичних осіб – 42,2 %. 15,3 % становили рішення у справах, пов'язаних з правами на акції, частки. 5,6 % – спори про визнання недійсними господарських договорів, пов'язаних із реалізацією корпоративних прав.

Колегіями суддів КГС ВС передано на розгляд ВП ВС 7 справ у корпоративних спорах разом із касаційними скаргами. Варто відзначити, що жодна із справ не була повернута до КГС ВС без розгляду.

Незважаючи на збільшення у 2021 році кількості розглянутих процесуальних звернень, суди господарської юрисдикції показали доволі високі результати своєї роботи. Нарікань щодо порушення строків розгляду, своєчасності внесення рішень господарських судів до Єдиного державного реєстру судових рішень – найменше.

Серед найвагоміших аргументів довіри до суду можна визначити єдність правозастосовної практики та відсутність різних підходів до тлумачення одних і тих самих норм законодавства.

З метою сприяння формуванню сталої судової практики з розгляду справ щодо корпоративних спорів та корпоративних прав і на виконання п. 2.13 розділу II Плану роботи Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду на 2022 рік робоча група у складі: секретаря судової палати для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів КГС ВС, судді *Олександра Баранця* – керівника робочої групи, начальника управління забезпечення роботи названої судової палати *Дмитра Умрихіна* та начальника відділу забезпечення роботи секретаря та суддів судової палати управління забезпечення роботи цієї палати *Олеси Лукомської* – здійснила вивчення та узагальнення судової практики вирішення господарськими судами згаданих спорів.

Висновки, одержані за результатами такого аналізу, стануть основою для виправлення помилок, допущених під час розгляду зазначених справ, а також прикладом правильного й однакового застосування господарськими судами норм права для подальшого вдосконалення діяльності судів у цій сфері правовідносин. Окрім того, такі висновки стануть у нагоді адвокатам, юристам, науковцям, до сфери інтересів яких належать корпоративні правовідносини.

Розділ I. Процесуальні особливості розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав

1. Юрисдикційність корпоративних спорів

Юрисдикційний конфлікт

Правова визначеність є однією з основоположних цінностей у демократичному суспільстві. Принцип правової визначеності полягає у сукупності вимог до організації та функціонування правової системи з метою забезпечення стабільного правового становища кожної особи шляхом вдосконалення не лише

процесів правотворчості, а й процесів правозастосування. Цей принцип покликаний надати можливість учасникам правовідносин передбачати результати своїх дій, набувати відповідні права та обов'язки. Це означає не лише прогнозованість судових рішень за результатами вирішення спорів, але і розгляд таких спорів судом, встановленим законом, як це закріплено у п. 1 ст. 6 Конвенції.

Водночас, як наголосив ЄСПЛ, у п. 1 ст. 6 Конвенції закріплене "право на суд" разом із правом на доступ до суду, тобто правом звертатися до суду з цивільними скаргами, що складають єдине ціле (див. *mutatis mutandis* рішення ЄСПЛ у справі "Голдер проти Сполученого Королівства" ("*Golder v. the United Kingdom*") від 21.02.1975, заява № 4451/70, § 36). Проте такі права не є абсолютними та можуть бути обмежені, але лише таким способом і до такої міри, що не порушує сутність цих прав (див. *mutatis mutandis* рішення ЄСПЛ у справі "Станев проти Болгарії" ("*Stanev v. Bulgaria*") від 17.01.2012, заява № 36760/06, § 230).

Згідно зі ст. 13 Конвенції кожен, чий права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження.

ЄСПЛ неодноразово встановлював порушення Україною Конвенції через наявність юрисдикційних конфліктів між національними судами (див. *mutatis mutandis* рішення від 09.12.2010 у справі "Буланов та Купчик проти України" ("*Bulanov and Kupchik v. Ukraine*", заяви № 7714/06 та № 23654/08), в якому ЄСПЛ встановив порушення п. 1 ст. 6 Конвенції щодо відсутності у заявників доступу до суду касаційної інстанції з огляду на те, що відмова Вищого адміністративного суду України розглянути касаційні скарги заявників всупереч ухвалам ВСУ не тільки позбавила заявників доступу до суду, але й зневілювала авторитет судової влади; крім того, ЄСПЛ вказав, що держава має забезпечити наявність засобів для ефективного та швидкого вирішення спорів щодо судової юрисдикції (§ 27-28, 38-40); рішення від 01.12.2011 у справі "Андрієвська проти України" ("*Andriyevska v. Ukraine*", заява № 34036/06), в якому ЄСПЛ визнав порушення п. 1 ст. 6 Конвенції з огляду на те, що Вищий адміністративний суд України відмовив у відкритті касаційного провадження за скаргою заявниці, оскільки її справа мала цивільний, а не адміністративний характер, і тому касаційною інстанцією мав бути ВСУ; натомість останній відмовив у відкритті касаційного провадження, зазначивши, що судом касаційної інстанції у справі заявниці є Вищий адміністративний суд України (§ 13-14, 23, 25-26); рішення від 17.01.2013 у справі "Мосендз проти України" ("*Mosendz v. Ukraine*", заява № 52013/08), в якому ЄСПЛ визнав, що заявник був позбавлений ефективного національного засобу юридичного захисту, гарантованого ст. 13 Конвенції через наявність юрисдикційних конфліктів

між цивільними й адміністративними судами (§ 116, 119, 122–125); рішення від 21.12.2017 у справі "Шестопалова проти України" ("Shestopalova v. Ukraine", заява № 55339/07), в якому ЄСПЛ дійшов висновку, що заявниця була позбавлена права на доступ до суду всупереч п. 1 ст. 6 Конвенції, оскільки національні суди надавали їй суперечливі роз'яснення щодо юрисдикції, відповідно до якої позов заявниці мав розглядатися у судах України, а Вищий адміністративний суд України не виконав рішення ВСУ щодо розгляду позову заявниці за правилами адміністративного судочинства (§ 13, 18–24)).

Аналіз судової практики розгляду справ щодо корпоративних спорів та корпоративних прав у 2021 році засвідчив, що судді ВП ВС та судової палати для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів КГС ВС неухильно дотримувалися висновків ЄСПЛ у вирішенні питання юрисдикційного конфлікту.

Так, у постанові у справі № 906/1308/19 ВП ВС зазначила, що спір за позовом фізичної особи – співвласника багатоквартирного будинку та члена ОСББ про визнання недійсним договору з надання послуг з управління та обслуговування будинку, укладеного між ОСББ та суб'єктом господарювання, підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства. Проте, оскільки суд загальної юрисдикції відмовив позивачу у відкритті провадження у справі за позовом, поданим до тих самих відповідачів, з тим самим предметом та з тих самих підстав, що й у цій справі, ВП ВС встановила, що це поставило під загрозу сутність гарантованого права позивача на доступ до суду та на ефективний засіб юридичного захисту.

З огляду на існування юрисдикційного конфлікту з метою забезпечення права позивача на доступ до суду та на ефективний засіб юридичного захисту ВП ВС дійшла висновку, що ця справа має бути розглянута за правилами господарського судочинства лише тому, що позивачу має бути забезпечено доступ до правосуддя, навіть в іншому, ніж це передбачено законом, судочинстві, оскільки перешкоди до розгляду в належному (цивільному) судочинстві виникли у зв'язку з процесуальною діяльністю суду.

**Постанова ВП ВС від 02.02.2021 у справі
№ 906/1308/19**

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/96342864>

У справі № 910/17459/20 колишній заступник голови правління АТ звернувся з позовом до АТ і Міністерства аграрної політики та продовольства України про визнання недійсним наказу про звільнення, поновлення на роботі, стягнення

неодержаного заробітку за час вимушеного прогулу, компенсацію за використанні відпустки та моральної шкоди.

ГС ухвалою відмовив у відкритті провадження у справі на підставі п. 1 ч. 1 ст. 175 ГПКУ, оскільки заява не підлягала розгляду за правилами господарського судочинства. Суд зазначив, що з тексту позовної заяви вбачається, що вказаний спір не є корпоративним та наближеним до корпоративного. АГС постановою скасував ухвалу ГС та передав справу до місцевого ГС для продовження розгляду. КГС ВС, змінюючи постанову АГС у мотивувальній частині, акцентував увагу на такому.

ВП ВС послідовно у значній кількості постанов випрацювала критерії розмежування справ між цивільною та господарською юрисдикцією, визнавши юрисдикцію господарського суду у справах, між учасниками (засновниками, акціонерами, членами) юридичної особи, які пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням або припиненням діяльності такої юридичної особи. При цьому ВП ВС вказала, що трудові спори зазначених осіб (тих, які входять до складу виконавчого органу) *підлягають вирішенню у порядку цивільного судочинства.*

Зазначення Міністерством в якості підстави для звільнення позивача норми п. 1 ч. 1 ст. 41 КЗпПУ свідчить про те, що *вказаний спір є трудовим* і, відповідно, його вирішення має здійснюватися у порядку цивільного судочинства. Водночас судом апеляційної інстанції встановлено, що вважаючи своє звільнення незаконним, позивач звертався до суду в порядку цивільного судочинства з вимогами про визнання недійсним та скасування наказу про його звільнення, поновлення на роботі, стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу, компенсації за невикористану відпустку та відшкодування моральної шкоди. Однак апеляційний суд загальної юрисдикції закриття провадження у справі на підставі п. 1 ч. 1 ст. 255 ЦПКУ, роз'яснивши позивачу, що розгляд цієї справи віднесений до юрисдикції господарського суду.

Відповідно до ч. 2 ст. 256 ЦПКУ у разі закриття провадження у справі повторне звернення до суду з приводу спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав не допускається. Тож оскільки суд загальної юрисдикції закриття провадження у справі за позовом, поданим до тих самих відповідачів, з тим самим предметом та з тих самих підстав, що і в цій справі, колегія суддів вважає, що з огляду на припис ч. 2 ст. 256 ЦПКУ позивач не зможе реалізувати своє право на доступ до компетентного суду за правилами цивільного судочинства.

Відмова у відкритті провадження у цій справі поставить під загрозу сутність гарантованого Конвенцією права позивача на доступ до суду та на ефективний

засіб юридичного захисту. З огляду на існування юрисдикційного конфлікту та імперативний припис ч. 2 ст. 256 ЦПКУ колегія суддів визнала, що ця справа має бути розглянута за правилами господарського судочинства.

Постанова КГС ВС від 14.04.2021 у справі № 910/17459/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/96243458>

У справі № 902/47/21 фізична особа звернулася із позовною заявою до державних реєстраторів про визнання протиправними та скасування внесених записів до ЄДРЮОФОПГФ. Позов обґрунтовано тим, що державним реєстратором при вчиненні реєстраційних дій порушено норми матеріального права, якими визначена процедура державної реєстрації змін до відомостей про розмір статутного капіталу, розміри часток у статутному капіталі чи склад учасників ТОВ, процедуру внесення змін до реєстру. Крім того, позивач акцентував увагу, що вчинені державним реєстратором реєстраційні дії мали місце під час зупинення виконання дії постанови АГС та рішення ГС у іншій справі до закінчення перегляду в касаційному порядку (підстава: ухвала ВС).

Рішенням ГС, залишеним без змін постановою АГС, позов задоволено.

Залишаючи без змін рішення судів попередніх інстанцій, КГС ВС звернув увагу, зокрема, і на вирішення юрисдикційного конфлікту. Надаючи оцінку характеру спірних правовідносин, суди попередніх інстанцій дійшли висновку, що спір в цій справі виник поза площиною корпоративних правовідносин, які впливають із корпоративних прав, що визначені ч. 1 ст. 167 ГКУ, з огляду на те, що позовні вимоги не містять жодних вимог, пов'язаних із безпосередньою їх реалізацією, як щодо правомочностей на участь особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) цієї організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інших правомочностей, передбачених законом та статутними документами. Тобто спір фактично стосується оспорення реєстраційних дій державних реєстраторів у сфері реалізації їх публічно-правової компетенції, які були вчинені за наслідками вирішення корпоративного спору у іншій справі.

Судами першої та апеляційної інстанцій встановлено, що ухвалою окружного адміністративного суду у справі про визнання протиправними та скасування записів відмовлено у відкритті провадження в адміністративній справі з аналогічних підстав та предмета спору і роз'яснено позивачу можливість звернутися із позовом за захистом порушеного права до господарського суду (за правилами господарського судочинства). Таким чином, позивачу було відмовлено у відкритті провадження у адміністративній справі, зважаючи

на правову позицію ВС в таких правовідносинах за одночасної наявності у спорі ознак публічно-правового характеру.

У постанові ВС від 24.02.2021 у справі № 759/1036/20 викладено правову позицію та зазначено, що відмова у відкритті провадження у справі з тих підстав, що спір належить розглядати в господарській, а не цивільній юрисдикції, при наявності ухвали господарського суду, яка набрала законної сили та якою відмовлено у відкритті провадження у справі за правилами господарського судочинства, поставило під загрозу сутність гарантованого Конвенцією права позивача на доступ до суду та ефективний засіб юридичного захисту. Позивачу має бути забезпечений доступ до правосуддя навіть в іншому, ніж це передбачено законом, судочинстві, оскільки перешкоди у розгляді у належному судочинстві виникли у зв'язку з процесуальною діяльністю суду.

З огляду на викладене та враховуючи, що відмова у відкритті провадження адміністративним судом з тих підстав, що спір належить розглядати в господарській, а не адміністративній юрисдикції, при наявності ухвали адміністративного суду, яка набрала законної сили та якою відмовлено у відкритті провадження у справі за правилами адміністративного судочинства, *з метою забезпечення позивачу доступу до правосуддя, колегія суддів погодилася з висновком суду апеляційної інстанції щодо можливості розгляду цього правового спору за правилами господарського судочинства.*

Постанова КГС ВС від 23.09.2021 у справі № 902/47/21

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99818564>

Юрисдикційність спорів за участю ОСББ

Спори у правовідносинах, які стосуються порядку створення, реєстрації, реорганізації, діяльності і ліквідації об'єднань власників жилих та нежилих приміщень багатоквартирного будинку *розглядаються господарськими судами*, оскільки такі спори виникають при здійсненні права управління юридичною особою, а тому є найбільш наближеними до спорів, пов'язаних з діяльністю або припиненням діяльності юридичної особи незалежно від суб'єктного складу такого спору.

Постанова КГС ВС від 23.06.2021 у справі № 920/26/21

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/97868565>

Під час перегляду постанови АГС у справі № 916/1636/21 колегія суддів КГС ВС також дійшла висновку про підвідомчість спору за участю ОСББ господарським

судам, мотивуючи своє рішення таким. Оскільки предметом спору є пункти статуту щодо порядку прийняття рішення з питань, які пов'язані з діяльністю та управлінням ОСББ, та пункт рішення загальних зборів стосовно затвердження статуту в новій редакції, ВС з огляду на характер спірних правовідносин визнав, що цей спір є спором, пов'язаним з діяльністю та управлінням юридичною особою, а отже таким, що *підлягає розгляду за правилами господарського судочинства*.

З огляду на зазначене АГС дійшов помилкового висновку про те, що спір у цій справі виник стосовно прав і обов'язків позивача щодо користування квартирою та спільним майном багатоквартирного будинку та як учасника правовідносин з надання житлово-комунальних послуг.

Постанова від 22.10.2021 у справі № 916/1636/21

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100523280>

Натомість у постанові у справі № 906/1308/19 ВП ВС вказала на те, що конфлікт, який виник між ОСББ та його членом, не є спором, який впливає з корпоративних відносин. У зазначеній справі особа-1 звернулася з позовом до ОСББ та до ФОП про визнання недійсним договору на надання послуг, укладеного ОСББ, членом якого є позивач, та ФОП – виконавцем цих послуг, указавши на порушення укладенням спірного договору з надання послуг з управління та обслуговування будинку прав позивача – фізичної особи як співвласника багатоквартирного будинку.

Суди встановили, що укладений відповідачами договір за своїм змістом є договором про надання послуг з управління багатоквартирним будинком, оскільки визначені договором обов'язки ФОП як виконавця за договором є частиною компетенції органів управління ОСББ. Тобто надання управителем послуг з управління будинком породжує права та обов'язки між співвласниками багатоквартирних будинків і виконавцем таких послуг.

Враховуючи предмет, характер спору та суб'єктний склад його сторін, ВП ВС дійшла висновку, що спір у цій справі виник стосовно прав і обов'язків позивача щодо користування та розпорядження спільним майном як співвласника багатоквартирного будинку, тому *має вирішуватися в порядку цивільного судочинства*.

Такі висновки є послідовними. Так, у постанові від 05.02.2020 у справі № 127/15798/19 ВП ВС дійшла висновку про розгляд у порядку цивільного судочинства спору за позовом фізичної особи – співвласника багатоквартирного будинку до голови ОСББ про визнання бездіяльності щодо ненадання обґрунтованої відповіді на заяву про ремонт спільного майна будинку

протиправною та зобов'язання відповідача вчинити дії щодо надання обґрунтованої відповіді на подану заяву.

Постанова ВП ВС від 02.02.2021 у справі № 906/1308/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/96342864>

Позивач у справі № 910/872/21 доводив, що передача відповідачем в оренду належного йому на праві власності нежитлового приміщення відповідачам для ведення підприємницької діяльності суперечить інтересам інших власників приміщень. Тому ним заявлені вимоги на захист прав співвласників багатоквартирного будинку, тобто захисту їхніх житлових прав. Наведене підтверджується і рішенням загальних зборів ОСББ, яким заборонено в будинку та на прибудинковій території використання нежитлових та допоміжних приміщень в певних підприємницьких цілях.

Проте колегія судів ВП ВС наголосила, що спір про визнання недійсним договору оренди, належного на праві власності майна співвласнику багатоквартирного будинку, не є спором про діяльність та управління юридичною особою, навіть враховуючи, що саме вона є позивачем у справі. Тож, оскільки позовні вимоги не стосуються питань створення, діяльності, управління або припинення діяльності ОСББ (п. 3 ч. 1 ст. 20 ГПКУ), цей спір *не є спором, який впливає з корпоративних відносин*.

Постанова КГС ВС від 06.07.2021 у справі №910/872/21

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/98170369>

У постанові у справі № 910/15494/20 колегія суддів також звернула увагу на те, що заявлені позивачем вимоги фактично стосуються усунення перешкод у користуванні жилим приміщенням – квартирою у багатоквартирному будинку, а саме перешкоджанням у постачанні до нього електроенергії та питної води. Заявлені позовні вимоги не стосуються питань створення, діяльності, управління або припинення діяльності ОСББ.

Враховуючи предмет, характер спору та суб'єктний склад його сторін, ВС визнав, що спір у цій справі виник щодо прав і обов'язків позивача з користування та розпорядження спільним майном як співвласника багатоквартирного будинку та як учасника правовідносин з надання житлово-комунальних послуг, тому має вирішуватися *в порядку цивільного судочинства*.

Постанова КГС ВС від 12.05.2021 у справі № 910/15494/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/96881023>

Юрисдикційність спорів за участю релігійних організацій

Правовідносини, пов'язані з діяльністю релігійних організацій, регулюються Законом України від 23.04.1991 № 987–XII "Про свободу совісті та релігійні організації" (далі – Закон № 987–XII). На час прийняття цього Закону існувало інше процесуальне законодавство, якому положення Закону № 987–XII кореспондували.

У подальшому було прийнято ГПК, який згодом, зазнавши змін, був викладений у редакції від 16.08.2020. Відповідними нормами цього процесуального закону визначено юрисдикцію спорів між юридичною особою та її учасником (засновником, членом), у тому числі учасником, який вибув, пов'язаних зі створенням, діяльністю, управлінням або припиненням діяльності такої юридичної особи, крім трудових спорів.

Звертає на себе увагу, що ГПК є спеціальним нормативним актом, до предмета регулювання якого входить, у тому числі, визначення юрисдикції та підсудності судових спорів. Водночас визначення юрисдикції і підсудності спорів не є і не може бути предметом регулювання Закону № 987–XII.

З висловлених позивачем у ході розгляду справи мотивів звернення до суду вбачається, що незаконність, на думку позивача, реєстрації таких змін (визнання протиправним та скасування розпорядження обласної державної адміністрації "Про реєстрацію статуту Релігійної організації "Релігійна громада Свято-Покровської парафії Православної церкви України с. Сутківці Ярмолинецького району Хмельницької області" у новій редакції") пов'язана з підробкою протоколу загальних зборів товариства, виключенням його зі складу учасників у незаконний спосіб, а також нікчемністю договору купівлі-продажу його частки в статутному капіталі товариства. Тобто звернення позивача до суду із цим позовом *покликане необхідністю захисту його прав не у сфері публічно-правових відносин, а його корпоративних та майнових прав, що виключає розгляд цієї справи в порядку адміністративного судочинства, натомість підлягає вирішенню в порядку господарського судочинства.*

Виходячи з наведеного, ВП ВС вважає, що підстави для відступу від висновку щодо застосування ч. 1 ст. 2, п. 3 ч. 1 ст. 20 ГПКУ, викладеного в постанові КАС ВС від 19.12.2018 у справі № 806/3462/14, відсутні.

Постанова ВП ВС від 06.04.2021 у справі № 910/10011/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/96695006>

Постанова ВП ВС від 06.04.2021 у справі № 910/4998/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/97967347>

З огляду на викладену вище правову позицію ВП ВС колегія суддів КГС ВС у постанові у справі № 910/10202/19 зазначила таке. У названій справі релігійна організація як юридична особа звернулася з позовом до обласної державної адміністрації про визнання протиправним і скасування розпорядження обласної державної адміністрації "Про реєстрацію нової редакції статуту релігійної організації", а тому відповідно до висновків ВП ВС, викладених у постанові від 06.04.2021 у справі № 910/4998/20, спір у цій справі має розглядатися за правилами господарського судочинства.

Постанова КГС ВС від 05.10.2021 у справі № 910/10202/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100213972>

У справі № 910/7880/20 спір виник між двома релігійними організаціями щодо скасування державної реєстрації нової редакції статуту однієї з них. Переглядаючи судові рішення у цій справі, КГС ВС дійшов таких висновків. Цей спір є спором між двома релігійними організаціями – Житомирською єпархією та Релігійною громадою, яка раніше входила до складу Житомирської єпархії Української Православної Церкви (МП), але змінила свою підлеглість у канонічних та організаційних питаннях і перейшла до Православної Церкви України (про що й було вказано в статуті у новій редакції, затвердженій 06.07.2019 загальними зборами Релігійної громади).

Тож спір щодо скасування державної реєстрації нової редакції статуту Релігійної громади за позовом Житомирської єпархії *підлягає розгляду судами господарської юрисдикції* на підставі п. 3 ч. 1 ст. 20 ГПКУ як спір, що пов'язаний зі створенням, діяльністю, управлінням або припиненням діяльності релігійної організації як юридичної особи.

Постанова КГС ВС від 26.08.2021 у справі № 910/7880/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99202249>

Юрисдикційність спорів за участю громадських організацій

У справі № 127/21764/17 особа-1 звернулася з позовом до ГО товариства садоводів (далі – ГО ТС) про визнання недійсними та скасування рішень загальних зборів товариства, поновлення на роботі та стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу.

ВП ВС зазначила, що у разі виникнення спору щодо порушення об'єднаннями громадян, їх посадовими і службовими особами прав і свобод громадянина останній має право на підставі ст. 55 Конституції України звернутися за їх захистом до суду. *Визначення належності питань до внутрішньоорганізаційної діяльності або виключної компетенції об'єднання громадян у кожному конкретному випадку вирішує суд у разі оскарження громадянином актів і дій таких об'єднань.*

Суд зробив висновок, що внутрішньостатутною діяльністю ГО є питання її створення, визначення напрямку діяльності, реалізація прав її членів на участь у такій діяльності у правовідносинах, що не є за своїм змістом цивільно-правовими та не впливають на повноваження ГО як учасника цивільних чи трудових правовідносин, які урегульовані нормами цивільного, господарського чи трудового права та стосуються цивільних прав та інтересів третіх осіб.

Тому набуття та втрата членства у ГО є реалізацією ГО своїх повноважень у внутрішній статутній діяльності, тоді як звільнення з роботи керівника ГО чи найманих працівників є реалізацією повноважень ГО як учасника цивільних чи трудових правовідносин, *на які поширюється юрисдикція суду.*

Цей позов подано на захист права позивача на участь у діяльності органу управління ГО, тобто в управлінні товариством, порядку скликання загальних зборів членів ГО ТС та правомочності їх рішення. Вказане рішення зборів зачіпає як права позивача щодо здійснення діяльності з управління юридичною особою як членом та керівником такої юридичної особи, так і процедуру прийняття такого рішення, що не можна вважати внутрішньостатутною діяльністю товариства.

Таким чином, *юрисдикція суду поширюється на вказані відносини, оскільки вони мають ознаки юридичного спору щодо реалізації членом ГО свого права на управління нею та реалізацію ним права здійснювати керування юридичною особою як органом управління, обраним у встановленому порядку, дотримання порядку скликання та правомочності загальних зборів членів ГО, адже такі питання не стосуються внутрішньостатутної діяльності.*

У цьому випадку позов стосується саме захисту прав позивача на управління ГО, здійснення повноважень органу управління товариства садоводів та порядку скликання загальних зборів (зборів уповноважених) та правомочності їх рішень. Це підтверджується і практикою розгляду судами справ такої категорії, яка є

різнонаправленою. Тобто існує необхідність вирішити питання про визначення предметної юрисдикції у спорах між членами ГО ТС та ГО з приводу визнання недійсним рішення загальних зборів щодо припинення повноважень одного з органів управління цією організацією.

Однією з підстав позовних вимог позивач зазначив, що його звільнено з роботи з порушенням КЗпПУ та статуту товариства. З протоколів загальних зборів ГО вбачається, що при вирішенні питання про звільнення особи-1 загальні збори реалізували свої повноваження, передбачені статутом, та посилалися на норми статуту, як на підставу звільнення, а не висловлювали недовіру в розумінні п. 1 ч. 1 ст. 41 КЗпПУ, як одноразового грубого порушення трудових обов'язків керівником підприємства, установи, організації всіх форм власності.

Оскільки вказаний спір пов'язаний з реалізацією загальними зборами членів ГО права на управління юридичною особою у вигляді формування органу управління, підставою для прийняття рішення про усунення голови ГО від виконання обов'язків зазначені положення статуту товариства, тому його слід розглядати за правилами господарського судочинства.

Постанова ВП ВС від 12.01.2021 у справі № 127/21764/17

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/95242274>

З огляду на наведену правову позицію ВП ВС колегія суддів КГС ВС скасувала постанову АГС, а справу № 906/248/20 передала для продовження розгляду до АГС. У цій справі особа-1 звернулася з позовом до ГО "Гаражний кооператив "Світанок Плюс" про визнання недійсним рішення позачергових загальних зборів відповідача від 05.09.2019. Позовні вимоги позивач обґрунтував тим, що він є членом Міської ГО "Гаражний кооператив "Світанок". 05.09.2019 були проведені позачергові загальні збори ГО "Гаражний кооператив "Світанок Авто" (яка є правонаступником Міської ГО "Гаражний кооператив "Світанок"), якими змінено керівний склад правління та ревізійної комісії, прийнято нову редакцію статуту та змінено назву відповідача.

Позивач вважав, що вказані збори є неправомочними, оскільки рішенням ГС від 11.02.2020 у справі № 906/1055/19 визнано недійсними рішення, оформлені протоколом № 26/02-19, засідання позачергових загальних зборів Міської ГО "Гаражний кооператив "Світанок" від 26.02.2019, якими, зокрема, було змінено назву Міської ГО. Тобто, на думку позивача, ГО не існує, у зв'язку із скасуванням рішень загальних зборів гаражного кооперативу від 26.02.2019. Також позивач зазначив, що в подальшому 23.01.2020 рішенням відповідача його було

протиправно виключено з членів ГО. Позивач вважає, що його права, як члена ГО, порушуються відповідачем.

Рішенням ГС позов задоволено. Постановою АГС рішення ГС скасовано, провадження у справі закрито. Роз'яснено позивачу, що розгляд цієї справи віднесено до юрисдикції місцевого загального суду в порядку цивільного судочинства.

Постанова КГС ВС від 07.09.2021 у справі № 906/248/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99647791>

Юрисдикційність спору щодо реалізації прав та виконання обов'язків на управління банком власника опосередкованої участі

У справі № 910/11069/21 особа-1 як власник опосередкованої істотної участі в банку і пов'язана з банком особа звернулася з позовом до АТ та Орендного підприємства (далі – ОП) про визнання недійсним договору купівлі-продажу, визнання недійсним рішення про державну реєстрацію права власності на приміщення за ОП, припинення права власності на спірне приміщення за ОП.

Спир стосується реалізації прав та виконання обов'язків позивача на управління банком, як власника спільної опосередкованої участі у розмірі 100 % статутного капіталу ПАТ, тобто є таким що виникає з корпоративних правовідносин і *підлягає розгляду в порядку господарського судочинства, як і його заява про забезпечення позову, подана одночасно з поданням позовної заяви.*

Постанова КГС ВС від 09.11.2021 у справі № 910/11069/21

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100992737>

Юрисдикційність спору про визнання неправомірним та скасування наказу Мін'юсту

Виникнення спірних правовідносин у справі № 910/838/20 зумовлено незгодою ТОВ-1 з наказом Мін'юсту про скасування реєстраційних дій у ЄДРЮОФОПГФ. Тобто позовні вимоги у справі заявлено на поновлення порушеного майнового права позивача, а саме права власності ТОВ-1 на частку в статутному капіталі ТОВ-2.

Проаналізувавши предмет та підстави позову у цій справі, дослідивши характер порушеного права, на захист якого подано позов, АГС правильно встановив, що заявлені ТОВ-1 позовні вимоги направлені на поновлення порушеного майнового права позивача, а саме: права власності на частку в статутному капіталі ТОВ-2, є похідними від вимог, пов'язаних з вирішенням питання щодо правомірності переходу частки у статутному капіталі ТОВ-2 до іншої особи.

Отже, ВС визнав, що звернення до суду із цим позовом *зумовлене необхідністю захисту корпоративних та майнових прав позивача та погодився з висновком АГС про те, що цей спір не є публічно-правовим та не підлягає розгляду в порядку адміністративного судочинства. У межах спірних правовідносин існує спір про право цивільне, що підлягає розгляду за правилами господарського судочинства.*

Постанова КГС ВС від 14.01.2021 у справі № 910/838/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/104727767>

Юрисдикційність спору за позовом стягувача у виконавчому провадженні

У справі № 910/6503/21 позивач просив визнати недійсним договір дарування простих бездокументарних іменних акцій. Відмовляючи у відкритті провадження у справі на підставі п. 1 ч. 1 ст. 175 ГПКУ ГС, з висновками якого погодився АГС, виходив з того, що:

- заявлений спір ґрунтується на правовідносинах, направлених на захист прав позивача як стягувача у виконавчому провадженні щодо майна особи-1, яким вона розпорядилася, відчуживши його іншій фізичній особі, крім того сторонами оспорюваного правочину є фізичні особи, а правовідносини сторін не мають ознак господарсько-правових;
- характер і предмет спору свідчать про те, що інтерес позивача не пов'язаний з набуттям ним "прав із акції" щодо емітента – ПАТ, а з необхідністю відновити становище, яке існувало до зловживання особою-1 належними їй цивільними правами з наміром уникнути відповідальності за грошовими зобов'язаннями перед позивачем;
- немайновий спір між фізичними особами у спорі, рішення якого при задоволенні позову не передбачає передачі корпоративних прав, часток, паїв чи акцій позивачу, не належить до спорів, які розглядаються у порядку господарського судочинства, і має розглядатися за правилами цивільного судочинства.

Постанова КГС ВС від 10.11.2021 у справі № 910/6503/21

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/101027381>

Юрисдикційність спору за позовом ТОВ до фізичних осіб про визнання недійсними договорів

У справі № 910/4571/21 ТОВ-1 звернулося із позовом до ТОВ-2 та трьох фізичних осіб про визнання недійсними договорів купівлі-продажу основних засобів. Позов

мотивований укладенням спірних правочинів від імені позивача директором, який діяв без належних повноважень.

КГС ВС критично поставився до висновку АГС про віднесення спору до корпоративного. З огляду на положення ч.ч. 1, 3 ст. 67 ГКУ Суд звернув увагу, що у справі, яка розглядається, позивачем є товариство, а не учасник товариства, а тому з урахуванням усіх обставин справи *відсутні підстави для віднесення спору до корпоративного.*

Постанова КГС ВС від 14.09.2021 у справі № 910/4571/21

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99647893>

Юрисдикційність спору за позовом про переведення на позивача прав та обов'язків покупця за договором купівлі-продажу частки у статутному капіталі ТОВ, укладеним між фізичними особами

ВП ВС у постанові справі № 910/2388/20 звернула увагу на те, що правовою підставою для виникнення спору в цій справі як за первісним, так і за зустрічним позовами стало укладення між фізичними особами (відповідачами) договору, предметом якого є відчуження частки у статутному капіталі ТОВ. Те, що спір про недійсність договору виник між двома фізичними особами, не змінює його правової природи як спору з правочину щодо частки в статутному капіталі товариства, розгляд якого віднесено до юрисдикції господарських судів відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 20 ГПКУ.

Отже, ВП ВС відступила від висновків ВС, викладених у постанові від 18.03.2020 у справі № 352/395/19.

Постанова ВП ВС від 01.06.2021 у справі № 910/2388/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/97967345>

Юрисдикція спору про визнання недійсним укладеного одним з подружжя без згоди іншого з подружжя договору щодо розпорядження часткою в статутному капіталі юридичної особи

Аналізуючи положення п. 4 ч. 1 ст. 20 ГПКУ, ВП ВС у п. 37 постанови від 03.11.2020 у справі № 922/88/20 дійшла висновку, що справи в спорах щодо правочинів незалежно від їх суб'єктного складу, що стосуються акцій, часток, паїв, інших корпоративних прав у юридичній особі, підлягають розгляду господарськими судами. Винятком є спори щодо дій, спрямованих на набуття, зміну або припинення сімейних і спадкових прав та обов'язків, які мають вирішуватися в порядку цивільного судочинства.

Відповідно до ст.ст. 2, 9, 14, 15 СКУ ознакою сімейних прав і обов'язків є їх тісний зв'язок з відповідним носієм, що зумовлює неможливість їх передання (перекладення) іншій особі. Тобто носії таких прав та/або обов'язків можуть врегулювати свої відносини, пов'язані з їх реалізацією та/або виконанням, за домовленістю, зокрема, шляхом укладення договору, про який йдеться у ст. 9 СКУ, однак передати та/або переказати зазначені права та/або обов'язки на іншу особу їх носії не можуть. Отже, зазначені норми права визначають правочин у сімейних правовідносинах як домовленість, зокрема, між подружжям, батьками та дітьми про врегулювання належних їм сімейних прав та обов'язків, які тісно пов'язані з їх особами та не можуть бути передані та/або переказані на інших осіб.

Спiрним договором не регулюються сiмейнi права та обов'язки мiж подружжям, батьками та дiтьми, а тому цей правочин не є правочином у сiмейних правовiдносинах. Посилання позивача на невідповiднiсть договору нормам ст.ст. 60, 61, 63 СКУ не свiдчить про його укладення в сiмейних правовiдносинах. Норми зазначених статей регулюють вiдносини реалiзацiї подружжям права спiльної сумiсної власностi, яке передбачене ст.ст. 368–372 ЦКУ. Право власностi не належить до сiмейних прав, а суб'єктами права власностi можуть бути фiзичнi особи, у тому числi тi, якi не перебувають у сiмейних правовiдносинах, юридичнi особи, держава, територiальнi громади тощо.

Ураховуючи викладене, ВП ВС вважає, що справа в спорі про визнання недійсним укладеного одним з подружжя без згоди іншого з подружжя договору щодо розпорядження часткою в статутному капіталі юридичної особи має розглядатися господарським судом відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 20 ГПК України.

Постанова ВП ВС від 29.06.2021 у справі № 916/2813/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/98531899>

Юрисдикційність спору за позовом ПрАТ до колишнього генерального директора про витребування установчих, бухгалтерських та інших документів щодо діяльності та управління господарською організацією

ВП ВС з огляду на обставини справи № 759/9008/19 дійшла таких висновків. За наявності існуючого у господарському суді провадження про банкрутство, діє правило виключної підсудності і справа підлягає розгляду ГС, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство, що відповідає приписам п. 8 ч. 1 ст. 20 і ч. 9 ст. 30 ГПКУ та ч.ч. 2, 3 ст. 7 Кодексу України з процедур банкрутства.

Ураховуючи, що справа про банкрутство ПрАТ була відсутня на момент постановлення оскаржуваної ухвали про закриття провадження у справі, тому

питання про юрисдикційність спору мало вирішуватися за загальними правилами, закріпленими в ЦПКУ та ГПКУ залежно від фактичних обставин справи. У позовній заяві ПрАТ вказувало, що рішенням позачергових зборів акціонерів повноваження генерального директора припинено, проте останнім не було передано жодних документів товариства особі-2, якого обрано тимчасово виконуючим обов'язки генерального директора.

Відповідно до п.1 розділу XV "Правил організації діловодства та архівного зберігання документів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях", затверджених наказом Мініюсту від 18.06.2015 № 1000/5, під час зміни керівника установи наявність і стан документів (справ), що знаходяться в діловодстві структурних підрозділів та в архіві, а також облікових документів та довідкового апарату до них відображається окремим розділом в акті приймання-передавання установи. Відповідно до облікових даних служби діловодства та архіву в акті наводяться окремо кількість документів, що знаходяться в діловодстві, та кількість справ, що зберігаються в архіві, у тому числі кількість справ, що внесені до Національного архівного фонду.

Отже, колишній керівник товариства за актом приймання-передавання має передати новопризначеному керівнику товариства всі документи, які знаходяться в діловодстві товариства. З огляду на суб'єктний склад та зміст правовідносин спір між юридичною особою та фізичною особою – колишнім генеральним директором (виконавчим органом) щодо нездійснення повноважень як посадової особи і після припинення повноважень генерального директора цього товариства виник з корпоративних відносин.

Ураховуючи, що позивачем заявлено вимоги про повернення колишнім директором підприємства установчих, бухгалтерських та інших документів щодо діяльності та управління ГО і такі вимоги безпосередньо пов'язані з можливістю здійснення керівництва товариством, а самим товариством – можливістю ведення господарської діяльності, цей спір виник із корпоративних відносин та підлягає розгляду в порядку господарського судочинства.

Постанова ВП ВС від 11.05.2021 у справі № 759/9008/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/96933504>

Юрисдикція спору з позовом про порушення права власності на майно, що знаходиться у статутному капіталі ТОВ

У справі № 591/5242/18 ТОВ звернулося з позовом, у якому посилалося на те, що особою-1 порушено право власності позивача на майно, що знаходиться

у статутному капіталі товариства, а саме електрощитову кабельної електролінії та будівельні матеріали – 26 секцій залізобетонних плит.

Вирішуючи питання щодо юрисдикції цього спору, ВП ВС дійшла таких висновків. Критеріями розмежування судової юрисдикції, зокрема господарської та цивільної юрисдикції, тобто передбаченими законом умовами, за яких певна справа підлягає розгляду за правилами того чи іншого виду судочинства, є суб'єктний склад учасників правовідносин, зміст їх прав та обов'язків, предмет спору та характер спірних правовідносин у їх сукупності. Крім того, таким критерієм може бути пряма вказівка в законі на вид судочинства, у якому розглядається визначена категорія справ та/або спорів.

Для розмежування юрисдикції спору у цій справі серед зазначених критеріїв розмежування слід також визначити хоча б один з таких критеріїв, як здійснення господарської діяльності, або наявність спору з корпоративних правовідносин, або спору щодо права власності на майно, реєстрації та обліку цього майна тощо.

Положення пунктів 3, 6, 13 ч.1 ст.20 ГПКУ у їх розмежуванні передбачають визначення юрисдикції господарських судів у справах як за змістом правовідносин (господарські, корпоративні), так і за предметом спору (вимоги щодо прав на майно, реєстрації майна та майнових прав, інших реєстраційних дій, визнання недійсними актів, що порушують права на майно (майнові права), якщо такі вимоги є похідними від спору щодо такого майна або майнових прав чи спору, що виник з корпоративних відносин, якщо цей спір підлягає розгляду в господарському суді і переданий на його розгляд разом з такими вимогами).

Отже, ГПКУ серед інших спорів, юрисдикція яких чітко визначена його положеннями як господарська, визначає як спори господарської юрисдикції також спори щодо реєстрації майна та майнових прав, інших реєстраційних дій, визнання недійсними актів, що порушують права на майно (майнові права), якщо такі вимоги є похідними від спору щодо такого майна або майнових прав чи спору, що виник з корпоративних відносин, якщо цей спір підлягає розгляду в господарському суді і переданий на його розгляд разом з такими вимогами.

Визначаючи юрисдикцію спору, слід також мати на увазі, що правовідносини між учасниками господарського товариства, крім ЦКУ та ГКУ, врегульовано також Законом України "Про господарські товариства" та Законом України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю", які серед іншого впорядковують також правовідносини між учасниками товариства щодо майна товариства і, зокрема, формування статутного капіталу та розподілення майна товариства при виході учасника з господарського товариства.

На думку ВП ВС, *правовий статус учасника, який вийшов з товариства, як фізичної особи без реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності, не змінює правову природу його правовідносин з господарським товариством з приводу майна, внесеного таким учасником як вклад.* Визначення юрисдикції господарських судів щодо таких спорів перебуває в логічному зв'язку з правовідносинами з управління господарським товариством належним йому майном та розподілом майна між учасниками товариства у випадках, визначених законодавством та/ або статутними документами.

Постанова ВП ВС від 27.04.2021 у справі № 591/5242/18

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/97150181>

Розмежування корпоративних та трудових правовідносин

У справі № 753/17776/19 особа-1 вважала звільнення незаконним, просила поновити її на посаді директора ТОВ, стягнути з ТОВ на її користь середній заробіток за час вимушеного прогулу з 14.08.2019 до дня поновлення на роботі, а також відшкодування моральної шкоди. На думку позивачки, спір стосується правомірності її звільнення з посади, тобто є виключно трудовим і не стосується корпоративних правовідносин, а тому повинен розглядатися у порядку цивільного судочинства.

При визначенні предметної юрисдикції справ суди повинні виходити із суб'єктного складу такого спору, суті права та/або інтересу, за захистом якого звернулася особа, заявлених вимог, характеру спірних правовідносин, змісту та юридичної природи обставин у справі.

ВП ВС неодноразово розглядала питання щодо юрисдикційності спору про звільнення чи відсторонення від виконання обов'язків керівника чи члена виконавчого органу юридичної особи приватного права та керувалася такими критеріями щодо розмежування підсудності у вказаних справах. На час звернення позивача із цим позовом до суду в *ГПКУ передбачені категорії корпоративних спорів, які мали розглядатися за правилами господарського судочинства. До таких віднесено і справи за спорами учасників щодо участі в органах управління юридичної особи.*

Правовідносини, які виникли між сторонами у справі, є корпоративними.

Підставою для прийняття рішення загальних зборів ТОВ та припинення повноважень особи-1 за займаною посадою директора фінансового ТОВ вказана ч. 3 ст. 99 ЦКУ. Підставою для звільнення особи-1 з посади директора фінансового ТОВ зазначено п. 5 ч. 1 ст. 41 КЗпПУ.

При розгляді спору щодо розірвання трудового договору за п. 5 ч. 1 ст. 41 КЗпПУ має значення не наявність підстав для припинення повноважень (звільнення) посадової особи, а дотримання органом управління (загальними зборами, наглядовою радою) передбаченої цивільним законодавством та установчими документами юридичної особи процедури ухвалення рішення про таке припинення, *що підтверджує висновок про належний розгляд справи в порядку господарського судочинства.*

Постанова ВП ВС від 23.02.2021 по справі № 753/17776/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/95439667>

У справі № 920/200/21 ВАТ звернулося до регіонального відділення ФДМУ по Полтавській та Сумській областях з позовною заявою, в якій просило суд припинити повноваження керівника ВАТ. *Звернення позивача до суду з таким позовом фактично покликане необхідністю захисту прав позивача (управління ВАТ, що вийшло з банкрутства (відновило свою платоспроможність) і на сьогодні повинно, у тому числі мати органи правління для здійснення підприємницької діяльності), що унеможлиблює розгляд цієї справи в порядку цивільного судочинства, такий спір повинен вирішуватися у порядку господарського судочинства.*

Суди попередніх інстанцій не взяли до уваги те, що арбітражний керуючий виконує повноваження керівника (органів управління) ВАТ в силу закону та на виконання ухвали господарського суду, за грошову винагороду, визначену судом, і таке виконання є спеціальним заходом, спрямованим на захист інтересів ВАТ та носить тимчасовий характер. ВАТ наголошував на тому, що контракт з виконуючим повноваження керівника не укладався.

Постанова КГС ВС від 23.09.2021 у справі № 920/200/21

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100067930>

Підставою позову у справі № 910/8221/21 було недотримання відповідачем процедури вирішення питання про відсторонення члена правління від здійснення його повноважень. Позов обґрунтовано нормами ст. 99 ЦКУ, п. 5 ч. 1 ст. 41, ст. 46 КЗпПУ, нормами статуту АТ, Положення про наглядову раду, Закону України "Про Кабінет Міністрів України".

Тобто спір стосувався законності відсторонення члена виконавчого органу товариства від виконання його повноважень та припинення таких повноважень уповноваженим органом відповідно до ч. 3 ст. 99 ЦКУ з огляду на недотримання

вимог законодавства під час прийняття спірних рішень, тому спір у цій частині *за своєю правовою природою належить до корпоративних спорів і підлягає вирішенню господарськими судами*. Інші позовні вимоги є правовими наслідками прийняття таких рішень уповноваженим органом, тому визначальними у цій справі є саме корпоративні правовідносини.

З огляду на зазначене ВС констатував, що даний спір *підлягає розгляду в порядку господарського судочинства*.

Постанова КГС ВС від 30.09.2021 у справі № 910/8221/21

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100141323>

У постанові у справі № 910/10754/20 колегія суддів КГС ВС наголосила на тому, що *захист профспілкою трудових прав окремих членів трудового колективу не може відбуватися в межах господарського процесу*. Спори, що впливають із порушення трудових прав працівників, підлягають розгляду судами цивільної юрисдикції (ч. 1 ст. 19 ЦПКУ).

Постанова КГС ВС від 01.12.2021 у справі № 910/10754/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/102478024>

Розмежування корпоративних спорів та спорів про захист прав споживачів

У справі № 925/1147/19 ГО звернулася з позовом до Виконавчого комітету міської ради, ТОВ-1, ТОВ-2, ТОВ-3, ТОВ-4, у якому просить визнати протиправним та скасувати рішення відповідача-1 від 15.05.2019 № 550 "Про призначення управителя багатоквартирних будинків" та укладених на його підставі договорів.

Судами у цій справі встановлено, що між позивачем та відповідачами відсутні господарські правовідносини в розумінні ГКУ, позивач не є стороною оспорюваних договорів про надання послуги з управління багатоквартирним будинком, а оскаржуване рішення не стосується безпосередньо прав та інтересів позивача.

Водночас позивач не заперечив, що в цьому спорі він виступає як організація, яка захищає права третіх осіб – споживачів, які вважає порушеними у зв'язку з протиправними діями відповідачів. Тобто заінтересованими особами на оскарження рішення та договорів у цій справі є невизначене коло співвласників багатоквартирних будинків як споживачів послуги управління багатоквартирними будинками та учасників правовідносин з надання житлово-комунальних послуг у межах здійснення ними як співвласниками володіння, користування і розпорядження спільним майном багатоквартирного будинку.

Тому АГС дійшов правильного висновку про те, що фактично позивачами у цій справі виступають саме особи, інтереси яких представляє ГО, а не сама ГО. Позивачем не доведено захист інтересів конкретно визначеної юридичної особи (юридичних осіб) як учасника (учасників) спірних правовідносин за позовними вимогами у цій справі. Таким чином, суди у цій справі правильно визначили, що *спір стосується саме цивільних прав та інтересів споживачів, що виникають із цивільних правовідносин між співвласниками багатоквартирних будинків (споживачів послуг з управління) та управителем.*

Право громадських організацій споживачів звертатися до суду в інтересах побутових споживачів, незалежно від їх членства у вказаній ГО, за захистом прав таких споживачів надано Законом України "Про захист прав споживачів" (постанова ВП ВС від 23.03.2021 у справі № 367/4695/20). Однак у законодавстві відсутні положення, які би надавали право фізичним особам, що не є суб'єктами підприємницької діяльності, звертатися до господарського суду в межах спірних правовідносин за захистом їх порушених прав як споживачів.

Тож суди попередніх інстанцій, керуючись положеннями ст. 20 ГПКУ та ст. 19 ЦПКУ, дійшли правильних висновків, що спір у справі, що розглядається, не належить до господарської юрисдикції, а має вирішуватися за правилами цивільного судочинства.

Постанова КГС ВС від 07.12.2021 у справі № 925/1147/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/101935112>

2. Належний та ефективний спосіб захисту корпоративних прав

Реалізуючи право на судовий захист і звертаючись до суду, особа (позивач) наводить у позові власне суб'єктивне уявлення про порушене право чи охоронюваний інтерес, ким воно порушено та спосіб його захисту.

Позовом у процесуальному сенсі є звернення особи до суду з вимогою про захист своїх прав та інтересів, який складається із двох елементів: предмета і підстави позову. Так, під **предметом позову** розуміється матеріально-правова вимога позивача до відповідача, стосовно якої позивач просить прийняти судове рішення, яка опосередковується відповідним способом захисту прав або інтересів, а **підставами позову** є обставини, якими позивач обґрунтовує свої вимоги щодо захисту права та охоронюваного законом інтересу.

Застосування конкретного способу захисту цивільного права залежить як від змісту суб'єктивного права, за захистом якого звернулася особа, так і від характеру його порушення, невизнання або оспорення. Такі право чи інтерес

мають бути захищені судом у спосіб, який є ефективним, тобто таким, що відповідає змісту відповідного права чи інтересу, характеру його порушення, невизнання або оспорення та спричиненим цими діями наслідкам.

Обрання особою неналежного способу захисту порушеного права в судовому порядку, який не відповідає як змісту суб'єктивного права, за захистом якого звернулася особа, так і характеру його порушення, а також не призводить до поновлення порушеного права цієї особи є підставою для відмови у задоволенні позовних вимог.

Постанова КГС ВС від 11.03.2021 у справі № 925/510/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/95567124>

Постанова КГС ВС від 18.03.2021 у справі № 909/783/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/95642679>

Постанова КГС ВС від 15.04.2021 у справі № 922/3284/18

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/96569925>

Постанова КГС ВС від 21.04.2021 у справі № 910/7435/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/96668817>

Постанова КГС ВС від 14.09.2021 у справі № 910/4571/21

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99647893>

Зі змісту позовної заяви у справі № 902/1217/20 *про визнання недійсними рішення загальних зборів КП* вбачається, що позивачі прагнуть відновити становище, що існувало до порушення їх прав, зокрема, відмінити державну реєстрацію зміни складу учасників юридичної особи, яка відбулася на підставі спірних рішень загальних зборів, здійснити перерозподіл часток статутного капіталу.

Направляючи справу до ГС на новий розгляд, КГС ВС акцентував увагу на такому. Суди у цій справі не встановили того, настання яких дійсних правових наслідків прагнуть досягнути позивачі шляхом подання вказаного позову і чи за вказаних обставин обраний ними спосіб захисту призведе до поновлення їх прав та інтересів. Невідповідність обраного позивачем способу його захисту способам, визначеним законодавством, встановлюється при розгляді справи по суті та є підставою для прийняття судового рішення про відмову в позові. *З'ясування*

судами обох інстанцій питання можливості ефективного поновлення прав позивачів саме у заявленій у цій справі спосіб є важливим для правильного вирішення спору у справі.

Постанова КГС ВС від 07.12.2021 у справі № 902/1217/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/101829542>

Визначення розміру статутного капіталу товариства та розмірів часток учасників товариства, стягнення (витребування з володіння) з відповідача частки (частини частки) у статутному капіталі ТОВ/ТДВ, акцій АТ

У справі № 908/3564/19 рішення загальних зборів учасників ТОВ-1 про виключення Компанії зі складу учасників ТОВ-1 та про включення ТОВ-2 до складу учасників ТОВ-1 не спричинило юридичних наслідків щодо зміни складу учасників цього товариства. Такі зміни у складі учасників відбулися не внаслідок прийняття рішення загальними зборами учасників товариства, а внаслідок звернення продавця та покупця частки до цих зборів. У зв'язку із цим надалі були внесені зміни до статуту та здійснена реєстрація відповідних змін, які мають значення для третіх осіб. Тому *оскарження рішень загальних зборів учасників ТОВ-1, проведених 27.12.2017, не може призвести до захисту прав колишнього учасника цього товариства.*

Так, у п.п. 60–61 постанови ВП ВС від 22.10.2019 у справі № 923/876/16 зроблено висновок, що позовні вимоги про визнання рішення загальних зборів ТОВ недійсним, визнання недійсним статуту чи недійсними змін до нього, визнання права власності на частку в статутному капіталі товариства не відповідають належним та ефективним способам захисту, оскільки їх задоволення не може бути підставою для внесення змін до ЄДРЮОФОПГФ. Вичерпний перелік способів захисту учасників ТОВ/ТДВ міститься у ст. 17 Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань", норми якого є спеціальними для зазначених товариств. *Належним способом захисту у цьому разі є позов про визначення розміру статутного капіталу товариства та розмірів часток учасників товариства (підп. "д" п. 3 ч. 5 ст. 17 цього Закону).*

У п. 32 постанови від 18.03.2020 у справі № 466/3221/16-а та п. 43 постанови від 01.04.2020 у справі № 813/1056/18 ВП ВС також вказала, що вичерпний перелік способів захисту особи, яка вважає, що її право чи законний інтерес порушені змінами у складі чи розподілі часток учасників ТОВ/ТДВ, міститься у ст. 17 Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань", норми якого є спеціальними для зазначених товариств.

У разі, якщо позивач прагне відновити склад учасників товариства, який існував до стверджуваного порушення його прав або інтересів, і таке відновлення не може бути здійснене шляхом стягнення (витребування з володіння) з відповідача частки (частини частки) у статутному капіталі товариства (підп. "е" п. 3 ч. 5 ст. 17 цього Закону), то *належним способом захисту в цьому разі є позов про визначення розміру статутного капіталу товариства та розмірів часток учасників товариства* (підп. "д" п. 3 ч. 5 ст. 17 цього Закону). Відповідачами за таким позовом є не тільки господарське товариство, але й особи – учасники товариства, які внаслідок задоволення позову можуть бути позбавлені своїх часток у статутному капіталі або їх частин у грошовому або відсотковому виразі.

Такі ж правові позиції також викладені у постановках ВП ВС від 17.12.2019 у справі № 927/97/19; від 08.09.2020 у справі № 916/667/19; від 03.11.2020 у справі № 922/88/20. Зазначені висновки ВП ВС мають загальний характер та мають враховуватися при вирішенні питання щодо належності обраного позивачем способу захисту в усіх справах, що стосуються зміни розміру часток та відновлення складу учасників товариства, який існував до стверджуваного порушення його прав або інтересів.

Водночас відповідно до висновку ВСУ, викладеного в постанові від 17.12.2014 у справі № 6–140цс14, з яким погодилася ВП ВС, захист порушених прав особи, що вважає себе власником майна, яке було неодноразово відчужене, *можливий шляхом пред'явлення віндикаційного позову до останнього набувача цього майна з підстав, передбачених ст.ст. 387, 388 ЦКУ.*

Власник з дотриманням вимог ст.ст. 387, 388 ЦКУ може витребувати належне йому майно від особи, яка є останнім його набувачем, незалежно від того, скільки разів це майно було відчужене до того, як воно потрапило у володіння останнього набувача. Для такого витребування оспорювання наступних рішень органів державної влади чи місцевого самоврядування, договорів, інших правочинів щодо спірного майна і документів, що посвідчують відповідне право, не є ефективним способом захисту права власника. При цьому зазначені норми є загальними, стосуються майна в цілому, тобто регулюють правовідносини щодо і рухомого, і нерухомого майна. Такі висновки викладено в постанові ВП ВС від 15.06.2021 у справі № 916/585/18.

З огляду на викладене суди дійшли помилкового висновку про наявність підстав для задоволення позовних вимог про визнання недійсним договору купівлі-продажу частки у статутному капіталі ТОВ-1 від 27.12.2017.

Постанова КГС ВС від 07.12.2021 у справі № 908/3564/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/101935114>

З аналогічних мотивів КГС ВС було визнано, що позивачами обрано неналежні способи захисту у справах № 909/722/16 та № 910/15221/19. Так, у справі № 909/722/16 позивач звернувся з вимогами про визнання недійсними рішень загальних зборів учасників ТОВ про виключення зі складу учасників ТОВ; перерозподіл часток учасників ТОВ у статутному капіталі товариства; затвердження статуту ТОВ в новій редакції та його державної реєстрації у зв'язку зі зміною учасників ТОВ; визнання недійсною нової редакції статуту ТОВ, затвердженої рішенням загальних зборів учасників ТОВ; скасування державної реєстрації нової редакції статуту ТОВ; відновлення його юридичного становища як учасника ТОВ та визнання за ним 0,41 % частки у статутному капіталі ТОВ; зобов'язання відділу з питань державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб підприємців управління реєстраційних процедур скасувати державну реєстрацію змін до статуту та установчих документів ТОВ. У справі № 910/15221/19 позивач звернувся з позовом про визнання недійсними рішень загальних зборів учасників ТОВ, визнання недійсними договорів купівлі продажу часток у статутному капіталі ТОВ, визнання незаконними та скасування реєстраційних дій щодо ТОВ.

Аналіз ч. 5 ст. 17 Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань" свідчить про те, що учасник ТОВ/ТДВ може звернутися до суду з позовом про визначення розміру статутного капіталу ТОВ/ТДВ та розмірів часток учасників у такому товаристві або ж з позовом про стягнення (витребування з володіння) з відповідача частки (частини частки) у статутному капіталі ТОВ/ТДВ, які відповідно до зазначеної норми є належними способами захисту.

Належність та ефективність такого способу захисту порушених прав обумовлюється балансом інтересів усіх учасників і самого товариства. Тобто, ухвалюючи рішення про задоволення такого позову одного із учасників товариства, суди мають враховувати, що інтереси товариства можуть не збігатися з інтересами окремих його учасників, а інтереси учасників товариства, включаючи колишніх учасників, також не збігаються.

Водночас відсутність судового рішення про визнання недійсним рішення загальних зборів учасників товариства, спрямованого на зміну складу учасників товариства, не свідчить про правомірність останнього. Під час розгляду справи за належною позовною вимогою, яка відповідає підп. "д" п. 3 ч. 5 ст. 17 Закону України

"Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань", суд у мотивувальній частині рішення має надати правову оцінку рішенням загальних зборів учасників товариства, які, на думку позивача, призвели до порушення його прав.

Постанова КГС ВС від 18.08.2021 у справах № 910/15221/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99202197>

Постанова КГС ВС від 18.08.2021 у справах № 909/722/16

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99202198>

Як убачається зі змісту позовних вимог заявлених у справі № 924/1304/20 про визнання недійсним рішення загальних зборів ТОВ та скасування реєстраційних дій, позивач, як учасник товариства, прагне поновити своє право володіння часткою у статутному капіталі ТОВ, тобто прагне відновлення становища, яке існувало до прийняття оспорюваного рішення загальних зборів.

У спірних правовідносинах поновлення порушених корпоративних прав позивача у разі здійснення їх захисту в судовому порядку безпосередньо пов'язане зі здійсненням державної реєстрації змін до відомостей про розмір статутного капіталу, розміри часток у статутному капіталі чи складі учасників ТОВ, тобто пов'язане з відносинами у сфері державної реєстрації юридичних осіб, а тому ефективність обраного позивачем способу захисту його порушених корпоративних прав визначається з урахуванням можливості у разі задоволення позову поновити такі права, у цьому випадку здійснити державну реєстрацію змін до відомостей про розмір статутного капіталу, розміри часток у статутному капіталі чи склад учасників ТОВ.

Належним способом захисту у цьому разі є позов про визначення розміру статутного капіталу товариства та розмірів часток учасників товариства (під. "д" п. 3 ч. 5 ст. 17 цього Закону).

Постанова КГС ВС від 16.11.2021 у справі № 924/1304/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/101401576>

У постанові у справі № 903/199/20 КГС ВС також дійшов висновку про те, що визнання недійсним рішення загальних зборів учасників товариства є неналежним способом захисту. Позивач обґрунтовував вимогу про визнання недійсними рішень загальних зборів тим, що ними порушено його корпоративні права у зв'язку зазначенням у протоколі зборів учасників товариства питання

порядку денного за яке він не голосував, а саме про передачу його частки на користь іншої особи, а також порушеннями законодавства під час скликання та проведення цих зборів.

Колегія суддів зауважила, що на сьогодні існує стала та послідовна судова практика ВП ВС щодо способу захисту особи, яка вважає, що її право чи законний інтерес порушені змінами у складі чи розподілі часток учасників ТОВ. *Належним способом захисту у цьому разі є позов про визначення розміру статутного капіталу товариства та розмірів часток учасників товариства* (підп. "д" п. 3 ч. 5 ст. 17 цього Закону). Відповідачами за таким позовом є не тільки господарське товариство, але й особи – учасники товариства, які внаслідок задоволення позову можуть бути позбавлені своїх часток у статутному капіталі або їх частин у грошовому або відсотковому виразі.

Постанова КГС ВС від 03.11.2021 у справі № 903/199/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100884690>

У справі № 917/315/20 позивач просив визнати *недійсним рішення загальних зборів учасників товариства та скасувати реєстраційну дію* (зміни до установчих документів юридичної особи, зміна статутного або складеного капіталу, зміна складу або інформації про засновників). Позовні вимоги обґрунтовані порушенням порядку скликання та повідомлення про проведення загальних зборів учасників. Окрім того, позивач посилається на те, що рішення загальних зборів про затвердження результатів внесення додаткового вкладу новим учасником ТОВ прийнято з порушенням вимог статуту та ст. 18 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю".

ВП ВС неодноразово підкреслювала, що єдиний належний спосіб захисту у такій категорії справ міститься у ст. 17 Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань" (*позов про визначення розміру статутного капіталу товариства та розмірів часток учасників товариства*). Відповідачами за таким позовом є не тільки господарське товариство, але й особи – учасники товариства, які внаслідок задоволення позову можуть бути позбавлені своїх часток у статутному капіталі або їх частин у грошовому або відсотковому виразі. Зазначений *висновок ВП ВС має загальний характер та має враховуватися при вирішенні питання щодо належності обраного позивачем способу захисту виусіх справах, що стосуються зміни розміру часток та відновлення складу учасників товариства, який існував до стверджуваного порушення його прав або інтересів*.

При цьому відсутність судового рішення про визнання недійсним рішення загальних зборів учасників товариства, спрямованого на зміну складу учасників товариства, не свідчить про чинність останнього.

Отже, у цій справі визнання недійсним рішення загальних зборів учасників товариства не є належним способом захисту.

Постанова КГС ВС від 28.07.2021 у справі № 917/315/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/98788970>

Так само і у постановах у справах № 925/1126/19 та № 902/743/18 КГС ВС дійшов висновків про те, що *позовні вимоги про визнання рішення загальних зборів ТОВ недійсним, визнання недійсним статуту чи недійсними змін до нього, визнання права власності на частку у статутному капіталі товариства не відповідають належним та ефективним способам захисту*, оскільки їх задоволення не може бути підставою для внесення змін до ЄДРЮОФОПГФ.

Належним способом захисту у цьому разі є позов про визначення розміру статутного капіталу товариства та розмірів часток учасників товариства (підп. "д" п. 3 ч. 5 ст. 17 цього Закону).

Постанова КГС ВС від 06.09.2021 у справі № 925/1126/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99543940>

Постанова КГС ВС від 28.09.2021 у справі № 902/743/18

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100033973>

В обґрунтування підстав позову про визнання недійсним рішення власника ПП (підстав недійсності спірного рішення) у справі № 904/393/20 позивач послався на те, що спірне рішення в частині визначення нового власника підприємства прийняте безпідставно, оскільки договір купівлі-продажу частки у статутному капіталі ПП між позивачем та відповідачем-2 не укладався та відповідач-2 не розраховувався з позивачем за придбання частки у статутному капіталі підприємства.

Позивач, посиляючись на те, що відповідач-2 не оплатив вартість придбаної частки у статутному капіталі ПП, тим самим також визнає факт укладення відповідного правочину. Фактично ця наведена позивачем в якості підстави позову обставина *спрямована на захист майнового права позивача, що виникло з договору купівлі-*

продажу частки, розірвання чи визнання недійсним якого не є предметом спору у цій справі. Спірне рішення власника ПП не є підставою виникнення такого права та не може його порушувати.

З огляду на наведене КГС ВС погодився з висновком АГС про те, що позивач не довів наявності у нього порушених прав та/або інтересів внаслідок прийняття спірного рішення, що підлягають судовому захисту у визначений позивачем спосіб.

Постанова КГС ВС від 20.05.2021 у справі № 904/393/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/97034444>

Позивачка у справі № 916/333/20 не наводить у своїх заявах по суті справи іншого обґрунтування порушення своїх прав, ніж вибуття з її власності 8 об'єктів нерухомого майна внаслідок оскарженого нею рішення загальних зборів від 11.02.2019, отже в цілому *позов спрямований на захист права власності*, а не корпоративних прав.

Водночас ВС не визнав, що у такому разі позивачка для захисту та поновлення своїх порушених прав повинна подавати позов про визначення розміру статутного капіталу та розміру часток учасників як визначив у своєму рішенні АГС.

ВС неодноразово робив висновок, що у подібних спірних правовідносинах належним способом захисту є витребування власником майна із чужого незаконного володіння (*віндикаційний позов*). ВС також звертав увагу, що у такому разі недоцільно оскаржувати весь ланцюжок правочинів, які були укладені після вибуття майна із володіння власника.

Постанова КГС ВС від 08.12.2021 у справі № 916/333/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/102220035>

Визначення розміру часток учасників та розміру статутного капіталу ТОВ, зобов'язання державного реєстратора провести державну реєстрацію змін до ЄДРЮОФОПГФ

Учасник ТОВ звернувся з позовною заявою до ТОВ, особи-1 та особи-2 про визначення з 10.06.2017 розміру часток учасників ТОВ: частка позивача – 50 % статутного капіталу; частка особи-1 – 50 % статутного капіталу та визначити розмір статутного капіталу ТОВ. Позивач також просив зобов'язати державного реєстратора провести державну реєстрацію змін до ЄДРЮОФОПГФ щодо: виходу 10.06.2017 особи-2 зі складу учасників ТОВ; внесення змін до відомостей про його частку у статутному капіталі ТОВ (50 %); внесення змін до відомостей про частку особи-1 (50 %). В обґрунтування заявлених вимог позивач посилався на те,

що 10.06.2017 особа-2 вийшла зі складу учасників ТОВ, у зв'язку з чим існує необхідність у перерозподілі часток учасників, що залишилися.

Рішенням ГС позовні вимоги задоволено частково: зобов'язано державного реєстратора провести державну реєстрацію змін до ЄДРЮОФOPГФ щодо виходу 10.06.2017 особи-2 зі складу учасників ТОВ, в іншій частині позовних вимог у позові відмовлено. Постановою АГС рішення ГС змінено в частині встановлення дати виходу особи-2 зі складу учасників ТОВ, запис про що підлягає внесенню державним реєстратором до ЄДР, визначивши належною датою виходу – 04.06.2017, в іншій частині рішення залишено без змін.

КГС ВС, приймаючи нове рішення про відмову в частині задоволених позовних вимог, зазначив таке.

Право ініціювати реєстрацію змін у складі учасників ТОВ надається позивачам (їх уповноваженим представникам) у судових справах, предметом яких є визначення розміру статутного капіталу товариства та розмірів часток учасників товариства. Така реєстрація в державному реєстрі здійснюється (за ініціативи як товариства, так і учасника – позивача (його представника) з метою фіксації змін відомостей про юридичну особу, засвідчення державою змін у статутних документах товариства, що відбулися на підставі відповідних юридичних фактів. Умовою проведення реєстраційних дій для державної реєстрації змін до відомостей про склад учасників є подання відповідного переліку документів, зокрема, судового рішення, що набрало законної сили, про визначення розміру статутного капіталу товариства та розмірів часток учасників товариства.

Отже, аналізуючи у сукупності положення п. 8 ч. 1 ст. 1 та ч. 5 ст. 17 "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань", ВС дійшов висновку, що як на момент звернення позивача до суду, так і на момент прийняття судом першої інстанції рішення по суті, *вказані норми визначали перелік судових рішень, на підставі яких проводиться державна реєстрація змін до відомостей про розмір статутного капіталу, розміри часток у статутному капіталі чи склад учасників товариства. Цей перелік є чітко визначеним і не підлягає розширеному тлумаченню.* У зазначеній нормі міститься вичерпний перелік способів захисту порушених прав учасників ТОВ.

Тож задоволення судами попередніх інстанцій позовних вимог про визначення розміру часток учасників ТОВ та визначення розміру статутного капіталу мало б наслідком внесення змін до відомостей в ЄДРЮОФOPГФ щодо розміру статутного капіталу відповідача-1, розмірів часток у статутному капіталі, а також складу учасників ТОВ відповідно до ст. 17 Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських

формувань" без необхідності додаткового заявлення похідних позовних вимог про зобов'язання реєстратора внести відповідні зміни.

Водночас ВС врахував, що судові рішення в частині відмови у задоволенні позовних вимог про визначення розміру часток учасників ТОВ до суду касаційної інстанції не оскаржувалися та не були предметом перегляду у суді апеляційної інстанції. Відтак ВС зазначив, що *суди попередніх інстанцій дійшли помилкового висновку про наявність підстав для задоволення позовних вимог в частині зобов'язання державного реєстратора провести державну реєстрацію змін до ЄДРЮОФОПГФ щодо дати виходу особи-2 зі складу учасників ТОВ.*

Постанова КГС ВС від 15.04.2021 у справі № 922/3284/18

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/96569925>

Визнання недійсним рішення органів юридичної особи

Справедливість, добросовісність, розумність належать до загальних засад цивільного законодавства, передбачених ст. 3 ЦКУ, які обмежують свободу договору, встановлюючи певну межу поведінки учасників цивільно-правових відносин. Ці загальні засади втілюються у нормах права та умовах договорів, регулюючи конкретні правовідносини так, що кожен із учасників відносин зобов'язаний сумлінно здійснювати свої цивільні права та виконувати цивільні обов'язки, захищати власні права та інтереси, дбаючи водночас про права та інтереси інших учасників, зокрема, передбачаючи можливість завдання своїми діями (бездіяльністю) шкоди правам і інтересам інших учасників.

Застосування такого юридичного наслідку, як визнання недійсними рішень зборів, саме через порушення порядку їх проведення, відповідає означеним засадам цивільного законодавства, адже спрямоване на захист прав осіб, які набули право на частку у статутному капіталі підприємства внаслідок її спадкування.

Обираючи варіант реалізації розсуду суду, зокрема у контексті застосування приписів ст. 61 Конституції України та ст. 3 ЦКУ, слід керуватися визначеним ч. 1 ст. 2 ГПКУ завданням господарського судочинства, яким є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності, та розгляд інших справ, віднесених до юрисдикції господарського суду, з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, держави. *Реалізація повноважень із суддівського розсуду має спрямовуватися на вибір оптимального варіанту розв'язання спірного правового питання, пошук необхідної правової норми, її розуміння та інтерпретацію, справедливе вирішення спору*

відповідно до встановлених судами обставин кожної конкретної справи (див. постанову ВП ВС від 18.03.2020 у справі № 902/417/18 (п. 8.33)).

Ефективність позовної вимоги про визнання рішень зборів недійсними *необхідно оцінювати, виходячи з обставин справи, залежно від того, чи призведе задоволення такої вимоги до дійсного захисту інтересу позивача без необхідності повторного звернення до суду* (принцип процесуальної економії) (див., наприклад, постанови ВП ВС від 22.09.2020 у справі № 910/3009/18 (п. 63), від 19.01.2021 у справі № 916/1415/19 (п. 6.13), від 26.01.2021 у справі № 522/1528/15-ц (п.п. 71, 82), від 02.02.2021 у справі № 925/642/19 (п. 50), від 06.04.2021 у справі № 910/10011/19 (п. 94)).

Постанова ВП ВС від 02.11.2021 у справі № 917/1338/18

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/101829986>

Підставами для визнання недійсними рішень загальних зборів учасників (акціонерів, членів) юридичної особи можуть бути: невідповідність рішень загальних зборів нормам законодавства; порушення вимог закону та/або установчих документів під час скликання та проведення загальних зборів; позбавлення учасника (акціонера, члена) юридичної особи можливості взяти участь у загальних зборах. *Позов заявлено банком, який не є учасником ТОВ. Позов обґрунтовано порушенням майнових інтересів банку при примусовому виконанні рішення районного суду у справі №522/10072/15-ц.*

Місцевий господарський суд встановив, що спірним рішенням загальних зборів ТОВ не були і не могли бути порушені права позивача через *відсутність між позивачем та відповідачем корпоративних відносин*. АГС дійшов висновку, що рішення суду про задоволення позовних вимог у *обраний позивачем спосіб захисту не призведе до реального захисту і поновлення порушених інтересів банку щодо примусового звернення стягнення на земельну ділянку в рамках виконавчого провадження.*

Постанова КГС ВС від 29.07.2021 у справі № 916/2164/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/98911219>

У справі № 927/478/20 КГС ВС наголосив на тому, що чинне законодавство прямо передбачає, що *акціонер, якому відмовлено в реалізації права вимагати здійснення обов'язкового викупу товариством належних йому голосуючих акцій, вправі захищати свої безпосередні законні інтереси шляхом оскарження рішення загальних зборів.*

Постанова КГС ВС від 29.11.2021 у справі №927/478/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/101634149>

У постанові у справі № 924/344/20 КГС ВС констатував належність такого способу захисту корпоративних прав як оскарження рішення наглядової ради чи виконавчого органу юридичної особи. Так, колегія суддів зазначила, що кожною простою акцією АТ її власнику – акціонеру надається однакова сукупність прав, зокрема, включаючи право на участь в управлінні АТ (п. 1 ч. 1 ст. 25 Закону України "Про акціонерні товариства").

Учасники товариства (акціонери), а також інші особи, права та законні інтереси яких порушено рішенням наглядової ради чи виконавчого органу товариства, *вправі оскаржити до суду відповідні рішення як акти, оскільки наглядова рада та виконавчий орган товариства є його органами управління, що приймають обов'язкові для виконання рішення. Це відповідає також нормі ст. 55 Конституції України.*

Постанова КГС ВС від 11.02.2021 у справі № 924/344/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/94931973>

Скасування та/або визнання недійсним протоколу загальних зборів суб'єкта господарювання

Такого способу захисту як скасування та/або визнання недійсним протоколу загальних зборів суб'єкта господарювання ні цивільне, ні господарське законодавство не передбачає.

Стаття 10 Закону України "Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку", який є спеціальним для спірних у цій справі правовідносин, передбачає можливість оскарження в судовому порядку саме рішення загальних зборів.

Постанова КГС ВС від 17.06.2021 у справі № 910/2478/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/97806439>

Відшкодування шкоди

У справі № 910/12317/18 акціонер звернувся з позовом до ПАТ про визнання недійсними рішення загальних зборів акціонерів товариства. Позовні вимоги обґрунтовані порушенням корпоративних прав позивача на отримання дивідендів від суми чистого доходу.

У цій справі суди виходили з того, що позивач не довів порушення своїх корпоративних прав прийняттям оскаржуваних рішень. Скаржником за касаційною скаргою наведеного не спростовано, як і висновки судів, що оскаржувані рішення відповідають вимогам чинного законодавства, прийняті за участю позивача з дотриманням вимог Закону України "Про акціонерні товариства", інших актів законодавства, статуту.

Доводи скаржника та відповідача щодо необхідності застосування положень ч. 1 ст. 8, ч. 4 ст. 13, ч.ч. 1, 4 ст. 41 Конституції України, як норми прямої дії, ВС відхилив, оскільки у цьому випадку порушення прав, на які посилається скаржник, обумовлені не діями загальних зборів ПАТ (загальні збори мали право приймати рішення не нараховувати дивіденди).

Водночас порушене право акціонера внаслідок визнання неконституційними положеннями Закону, який встановлює обов'язок спрямувати частину чистого прибутку на користь держави, підлягає захисту відповідно до ч. 3 ст. 150 Конституції України, яка визначає, що матеріальна чи моральна шкода, завдана фізичним або юридичним особам актами і діями, що визнані неконституційними, відшкодовується державою у встановленому законом порядку. Тобто у такому разі належним способом захисту є відшкодування шкоди, а не визнання недійсним рішення загальних зборів, що приймалося відповідно до вимог закону.

Постанова КГС ВС від 13.10.2021 у справі № 910/12317/18

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100775675>

Виключення учасника із союзу або будь-якої юридичної особи

Банк в особі Уповноваженої особи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб звернувся з позовом до банківського союзу про виключення банку зі складу засновників (учасників) цього банківського союзу. Позовні вимоги обґрунтовано невиконанням відповідачем рішення позивача про його вихід зі складу учасників (засновників) банківського союзу, відмови державного реєстратора у проведенні державної реєстрації змін відомостей про відповідача, що унеможливило завершення процедури ліквідації банку.

Змінюючи мотивувальну частину рішень попередніх судів, якими відмовлено у задоволенні позову, КГС ВС зазначив таке. Для виходу з союзу за власною ініціативою (вибуття) достатньо лише письмової заяви і окремого рішення ради цього союзу у такому разі не вимагається. Натомість виключення з підстав та в порядку, встановленому статутом союзу, відбувається лише за рішенням ради, якщо за нього проголосувало не менше двох третин від присутніх на засіданні ради її членів (п. 4.11, 4.12, 5.15 статуту союзу).

Таким чином, прийняття рішення про виключення учасника є виключною компетенцією керівного органу управління – ради. Прийняття такого рішення є правом за наявності відповідних підстав, а не обов'язком. З цих підстав, ВС погодився з висновками судів, що *виключення учасника зі складу союзу або будь-якої юридичної особи за судовим рішенням є втручанням у діяльність останньої, оскільки у суду відсутні повноваження на привласнення функцій органів управління юридичної особи.*

Відповідно до ст. 17 Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань" у переліку документів, що можуть бути підставою для державної реєстрації припинення членства в асоціації (спілці) банків, *відсутнє судове рішення про виключення засновника. Обраний позивачем спосіб захисту шляхом прийняття судового рішення про виключення члена асоціації (спілки) банку не передбачений законом та не є ефективним для захисту його права у спірних правовідносинах, зважаючи, що таке рішення не може бути підставою для здійснення реєстраційних дій.*

Враховуючи відповідні умови статуту щодо утворення союзу на засадах членства з метою задоволення і захисту інтересу банків та особливості припинення членства, ВС вважає, що у розумінні Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань" союз потрібно відносити до громадських формувань.

У такому разі окреме рішення уповноваженого органу управління союзу про припинення членства позивача не вимагається ні відповідно до вимог статуту, ні відповідно до вимог чинного законодавства. Для державної реєстрації змін достатньо подання заяви про припинення нею членства до відповідних статутних органів союзу з відміткою про її прийняття (або відміткою пошти про повернення заяви з підстав неможливості вручити) згідно з ч. 6 ст. 17 Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань".

Належним та ефективним способом захисту прав позивача у такому разі є оскарження рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора відповідно до ст. 34 Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань". У матеріалах справи відсутні докази звернення з таким позовом.

Постанова КГС ВС від 14.07.2021 у справі № 916/177/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/98669077>

Поновлення у складі юридичної особи

Вимоги про зобов'язання відповідача поновити позивача у складі членів ОК не підлягають задоволенню, оскільки скасування рішення загальних зборів членів ОК про виключення його зі складу членів вказаного кооперативу забезпечує реальне поновлення його порушеного права (відновлення стану правовідносин сторін, який існував до стверджуваного позивачем порушення), адже зумовлює поновлення членства позивача в ОК без необхідності додаткового зобов'язання кооперативу вчинити певні дії.

Постанова КГС ВС від 10.02.2021 у справі № 923/226/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/94802500>

Зобов'язання державного реєстратора вчинити дію

Учасниця ТОВ звернулася з позовом до управління державної реєстрації про: визнання протиправною та скасування відмови державного реєстратора управління щодо неможливості виконання рішення ГС у справі № 13/188, зобов'язання державного реєстратора скасувати запис/реєстраційну дію щодо включення відомостей про юридичну особу. Позовні вимоги обґрунтовано тим, що рішенням ГС у справі № 13/188 визнано недійсним рішення зборів учасників ТОВ від 15.03.2004, згідно з яким особу-1 з 15.03.2004 обрано директором ТОВ, що має наслідком повернення відомостей про юридичну особу в ЄДРЮОФОПГФ до стану, у якому вони знаходилися на момент прийняття скасованого рішення, а отже оскаржувані відмови державного реєстратора є протиправними та підлягають скасуванню та наявні підстави для зобов'язання державного реєстратора скасувати запис/реєстраційну дію щодо включення відомостей про юридичну особу.

Одним із доводів касаційної скарги було посилання скажника на те, що під час вирішення цього спору суди вийшли за межі позовних вимог та предмета доказування, змінивши позовну вимогу, похідну від основних позовних вимог.

Направляючи справу на новий розгляд до суду першої інстанції, КГС ВС зазначив про таке. У разі прийняття відповідного рішення судом, державний реєстратор здійснює таку дію відповідно до вимог закону, а тому у ГС *відсутні правові підстави додатково зобов'язувати державного реєстратора виконувати свої повноваження*. Наведене узгоджується з правовим висновком, викладеним у постанові ВС від 24.04.2018 у справі № 905/1076/16.

Позивачем у цій справі було заявлено вимогу про зобов'язання державного реєстратора скасувати відповідний реєстраційний запис, тому задовольнивши позов шляхом скасування відповідного реєстраційного запису в ЄДР, *суди фактично вийшли за межі позовних вимог. Позивач звернувся до суду з вимогою*

саме зобов'язального характеру щодо вчинення відповідачем відповідних реєстраційних дій, у той час як судами застосовано інший спосіб захисту, який хоча і переслідує спільну мету, однак не є подібним за своїм змістом.

Постанова КГС В від 02.08.2021 у справі № 914/1027/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/98812457>

Єдина засновниця ТОВ, звертаючись із позовною вимогою про зобов'язання державного реєстратора скасувати з ЄДРЮОФОПГФ про внесення змін до відомостей про юридичну особу, а саме складу засновників ТОВ, прагнула відновлення становища, яке існувало до порушення її прав (до вибуття її частки поза її волею), тобто відновлення такого складу учасників ТОВ, який існував до порушення її прав.

Направляючи справу на новий розгляд до суду першої інстанції, КГС ВС підкреслив таке. Судам попередніх інстанцій слід було дослідити, чи позивачка обрала належний спосіб захисту свого права, пред'явивши позовну вимогу про зобов'язання державного реєстратора скасувати запис щодо складу засновників ТОВ. Крім того, з урахуванням установленого слід було дослідити, чи не є заявлені у цій справі позовні вимоги про скасування решти записів (щодо зміни керівника товариства, щодо змін до установчих документів юридичної особи, щодо припинення юридичної особи) передчасними.

Постанова КГС ВС від 05.08.2021 у справі № 915/2460/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/98946648>

Зобов'язання юридичної особи вчинити дії щодо державної реєстрації змін в установчих документах

У постанові у справі № 911/1149/19 колегія суддів, зокрема, акцентувала увагу на такому.

Посилання ТОВ на те, що новий учасник мав право звернутися до господарського суду з позовом про зобов'язання товариства вчинити дії щодо державної реєстрації змін в установчих документах товариства у зв'язку зі зміною у складі учасників товариства на підставі ст. 7 Закону України "Про господарські товариства", ВС відхилив, оскільки незвернення попереднього учасника з таким позовом не могло бути підставою для обмеження прав дійсного власника частки у статутному капіталі товариства. Окрім того, такий спосіб захисту не є належним та ефективним у спірних правовідносинах, зважаючи на положення підп. "д" п. 3

ч. 5 ст. 17 Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань" у чинній редакції.

Постанова КГС ВС від 24.02.2021 у справі № 911/1149/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/95305157>

Оскарження рішення про створення юридичної особи

ВС неодноразово зауважував, що вимоги позивача в частині визнання недійсними рішень установчих зборів щодо створення ОСББ спрямовані на скасування юридичної підстави створення ОСББ, а відтак *на припинення ОСББ у спосіб, який не відповідає законодавству, тобто на захист прав та охоронюваних законом інтересів.*

Інтереси окремого власника можуть не збігатися з інтересами інших співвласників багатоквартирного будинку. Тому, вирішуючи питання щодо ефективності обраного позивачкою способу захисту, *суди мають враховувати баланс інтересів усіх співвласників та самого ОСББ, уникати зайвого втручання в питання створення і діяльності ОСББ, які вирішуються виключно установчими зборами співвласників.*

Посилання власника приміщень будинку на те, що в порушення вимог закону він не був належним чином повідомлений про час та місце проведення установчих зборів щодо створення ОСББ, навіть у випадку його доведення, *може використовуватися для обґрунтування порушення його права на участь у створенні юридичної особи, а не наявності правомірного інтересу у припиненні існування цієї юридичної особи* (подібний висновок міститься у постанові ВП ВС від 16.10.2018 у справі № 916/4625/15, який є релевантним до спірних правовідносин у справі № 335/14210/18 в аспекті застосування встановленого законом способу захисту порушеного права).

У постанові у справі № 335/14210/18 КГС ВС наголосив на тому, що зі встановлених судами обставин справи вбачається, що ОСББ здійснює свою діяльність майже 5 років, яка спрямована на утримання та використання спільного майна співвласників, забезпечення і захисту їх прав та обов'язків, а тому визнання недійсними установчих зборів ОСББ, яке *фактично нівелює юридичну підставу його створення, буде здійснене без урахування принципу пропорційності – справедливої рівноваги (балансу) між інтересами усіх співвласників, які тривалий час належним чином реалізують свої права на участь в управлінні справами ОСББ та виконують свої обов'язки зі сплати внесків та інших платежів, пов'язаних з утриманням будинку, та інтересами позивача.*

Постанова ВП ВС від 29.06.2021 у справі № 916/964/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/98524291>

Постанова КГС ВС від 22.06.2021 у справі № 910/9672/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99889956>

Постанова КГС ВС від 11.08.2021 у справі № 920/1245/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/98987587>

Постанова КГС ВС від 31.08.2021 у справі № 925/753/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99447799>

Постанова КГС ВС від 07.10.2021 у справі № 910/18663/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100178954>

Постанова КГС ВС від 07.10.2021 у справі № 909/1393/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100214005>

Постанова КГС ВС від 26.10.2021 у справі № 335/14210/18

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100884647>

Постанова КГС ВС від 03.11.2021 у справі № 910/15811/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100884682>

Постанова КГС ВС від 08.12.2021 у справі № 906/148/21

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/102267073>

Скасування державної реєстрації юридичної особи

КГС ВС неодноразово наголошував на тому, що ліквідація юридичної особи – це встановлена законом процедура, результатом якої є припинення діяльності юридичної особи, і першочерговою умовою ліквідації законодавство визначило саме рішення її учасників про ліквідацію.

ВП ВС у постанові у справі № 916/964/19 дійшла висновку, що позовна вимога щодо скасування державної реєстрації створеної юридичної особи (ОСББ), яка створена у відповідному порядку на захист інтересів співвласників будинку, існує та здійснює свою діяльність тривалий час, за період свого існування набувши відповідних прав і обов'язків, *не призведе до поновлення прав і законних інтересів співвласника ОСББ, який звертається з таким позовом. Швидше за все такий позов буде свідчити про втручання суду в діяльність ОСББ та порушення інтересів інших його співвласників, що є недопустимим.*

Оскільки скасування державної реєстрації ОСББ (реєстраційного запису) за рішенням суду *не може вважатися ліквідацією юридичної особи*, яка відбувається в порядку, передбаченому п. 2 ч. 1 ст. 110 ЦКУ, і не призводить до припинення ОСББ з огляду на вимоги ст. 25 Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань", якою визначається порядок проведення державної реєстрації та інших реєстраційних дій, *позовна вимога щодо скасування державної реєстрації існуючої юридичної особи, яка створена у відповідному порядку та набула за період свого існування відповідних прав і обов'язків, не призведе до поновлення прав і законних інтересів особи, яка звертається з таким позовом.*

Звернення особи з позовною вимогою про скасування державної реєстрації ОСББ (реєстраційного запису) є підставою для закриття провадження у справі.

Постанова ВП ВС від 29.06.2021 у справі № 916/964/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/98524291>

Постанова КГС ВС від 11.08.2021 у справі № 920/1245/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/98987587>

Постанова КГС ВС від 11.08.2021 у справі № 922/2575/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/98987609>

Постанова КГС ВС від 17.08.2021 у справі № 925/687/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99146723>

Постанова КГС ВС від 26.08.2021 у справі № 916/3460/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99225411>

Постанова КГС ВС від 31.08.2021 у справі № 925/753/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99447799>

Постанова КГС ВС від 14.09.2021 у справі № 906/973/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99647835>

Постанова КГС ВС від 15.09.2021 у справі № 904/2944/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100033952>

Постанова КГС ВС від 29.09.2021 у справі № 909/993/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100034011>

Постанова КГС ВС від 07.10.2021 у справі № 910/18663/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100178954>

Постанова КГС ВС від 07.10.2021 у справі № 909/1393/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100214005>

Постанова КГС ВС від 13.10.2021 у справі № 908/1998/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100424293>

Скасування/відміна державної реєстрації припинення юридичної особи

Предметом спору у справі № 910/4054/20 була *вимога про скасування запису в ЄДРЮОФОПГФ про припинення юридичної особи*. Названа вимога відповідно до правових позицій постанов ВП ВС від 04.09.2018 у справі № 904/5857/17, від 17.06.2020 у справі № 826/10249/18, а також постанов ВС від 11.08.2020 у справі № 904/1966/19 та від 18.08.2020 у справі № 910/13125/19 *є належним способом захисту порушених прав та інтересів особи і її розгляд не обмежується виключно перевіркою дій державного реєстратора, адже суду належить дослідити підстави для вчинення такого запису на предмет їх законності та його вплив на права і інтереси позивача*.

Постанова КГС ВС від 26.10.2021 у справі № 910/4054/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100704203>

У справі № 914/2450/20 КГС ВС, вирішуючи питання про те, за яких умов кредитор юридичної особи може звертатися з позовом про відміну державної реєстрації припинення юридичної особи (скасування державної реєстрації припинення), зокрема, зупинився і на питанні належності обраного способу захисту та зазначив таке.

Наявність запису про припинення юридичної особи не виключає, що будь-який з її кредиторів може звернутися з позовною вимогою про відміну державної реєстрації припинення юридичної особи. Процедура ліквідації юридичної особи може вважатися такою, що не була здійснено належним чином, зокрема якщо її було здійснено на підставі рішення про ліквідацію, прийнятого особами, які не мали повноважень його ухвалювати, на підставі сфальсифікованих документів, якщо у процедурі ліквідації не було відчужено все майно юридичної особи тощо.

ВС підтримав висновки судів попередніх інстанцій про те, що ліквідація відповідача була проведена відповідно до чинного законодавства. Відновлення ліквідованої юридичної особи, яка провела усі необхідні для цього заходи, пройшла перевірки уповноважених органів (зокрема ПФУ, ДПС) з мотивів "ймовірної" наявності непогашеної заборгованості перед позивачем, про яку останній через власну бездіяльність вчасно не заявив, є необґрунтованим та покладе надмірний тягар на ТОВ та її учасника.

Постанова КГС ВС від 08.12.2021 у справі № 914/2450/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/102058482>

Спонування юридичної особи до виконання її обов'язку

Судова палата для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів КГС ВС у справі № 910/16496/19 погодилася з висновком судів першої та апеляційної інстанції про те, що *непроведення ТОВ з 2012 року річних загальних зборів учасників та перешкоджання позивачу у їх самостійному скликанні порушує корпоративні права позивача щодо участі в управлінні діяльністю ТОВ*, оскільки встановлені законом вимоги про проведення річних загальних зборів учасників мають завдання забезпечити реальну можливість учасникам товариства реалізовувати свої корпоративні права, зокрема, впливати на діяльність товариства через вищий орган управління – загальні збори.

Розглядаючи необхідність відступу від правової позиції, викладеної у постанові ВС від 03.07.2018 у справі № 926/2301/17, колегія суддів дійшла висновку про відсутність підстав для відступу від викладених в ній правових позицій ВС, оскільки *обраний позивачем спосіб захисту своїх прав та інтересів – зобов'язання ТОВ в особі його директора скликати, організувати та провести загальні збори учасників ТОВ – відповідає ст. 16 ЦКУ, ст. 20 ГКУ та передбачений чинним законодавством, яке врегульовує діяльність ТОВ.*

На думку КГС ВС, відповідно до положень ст.ст. 15, 16 ЦКУ порушені права позивача підлягають захисту саме шляхом спонукання відповідача до виконання його обов'язку – скликати, організувати та провести загальні збори учасників ТОВ, що жодним чином не суперечить правовій позиції, викладеній в постанові КГС ВС від 03.07.2018 у справі № 926/2301/17. Тож суд погодився з висновком судів першої та апеляційної інстанцій про те, що *вимога про визнання протиправною бездіяльності ТОВ (виконавчого органу товариства) щодо не скликання річних загальних зборів не є належним способом захисту, а отже не підлягає задоволенню.*

Також колегія суддів зазначила, що *визнання протиправною бездіяльності ТОВ в особі його директора щодо не скликання річних загальних зборів є неефективним способом захисту, оскільки жодним чином не поновлює правомочностей учасника ТОВ та не призводить до відновлення його порушеного права. Натомість позовна вимога в частині зобов'язання ТОВ скликати, організувати та провести загальні збори учасників ТОВ – є ефективним способом захисту порушеного права позивача та відповідає положенням ст.ст. 15, 16 ЦКУ.*

Постанова КГС ВС у складі палати для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів від 30.09.2021 у справі № 910/16496/19

У справі № 911/1053/20, *посилаючись на порушення своїх прав на отримання інформації*, член ОСББ заявив вимоги до ОСББ про визнання недійсними рішень загальних зборів членів ОСББ про прийняття до відома загальними зборами членів відповідача звітів правління та ревізійної комісії ОСББ.

ВС констатував, що такі вимоги не є належним способом захисту прав співвласника багатоквартирного будинку на отримання інформації про діяльність об'єднання, оскільки не призведуть до захисту немайнових прав позивача. Захист порушених прав співвласника багатоквартирного будинку, у якому створено і діє ОСББ, на отримання інформації про діяльність об'єднання *можливий шляхом пред'явлення позову до ОСББ про спонукання в судовому порядку до виконання об'єднанням дій – надання певної інформації.*

Постанова КГС ВС від 07.07.2021 у справі № 911/1053/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/98361076>

У справі № 908/2690/20 акціонер звернувся з позовом до ПАТ про визнання протиправними дій ПАТ щодо відмови компанії у наданні можливості ознайомитися з документами ПАТ у приміщенні товариства, зобов'язання ПАТ надати компанії для ознайомлення у приміщенні ПАТ за його місцезнаходженням у робочий час договори з усіма та будь-якими додатками та змінами, додатковими угодами, договорами про припинення, актами виконаних робіт, рахунками та ін., визнання протиправними дій ПАТ щодо відмови компанії у наданні копій документів щодо фінансово-господарської діяльності ПАТ, зобов'язання ПАТ надати компанії завірені підписом уповноваженої особи товариства копії договорів з усіма та будь-якими додатками та змінами, додатковими угодами, договорами про припинення, актами виконаних робіт, рахунками та ін.

Скасовуючи судові рішення попередніх інстанцій, якими у задоволенні позовних вимог відмовлено, та направляючи справу на новий розгляд, КГС ВС, зокрема, звернув увагу на таке. Відповідно до положень ст.ст. 15, 16 ЦКУ *права акціонера на одержання інформації про діяльність товариства підлягають захисту шляхом спонукання товариства до виконання його обов'язку – надання відповідної інформації.*

Постанова КГС ВС від 30.11.2021 у справі № 908/2690/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/101873105>

Визнання протиправною бездіяльність (дії) керівництва юридичної особи

У справі № 916/3581/19 членкиня СК звернулася з позовом до цього кооперативу, в якому просила визнати протиправною бездіяльність (дії) керівництва СК в особі його голови щодо неналежного утримання та благоустрою території (земельних ділянок) загального користування СК, які знаходяться на території СК, усунути перешкоди щодо користування її садовою ділянкою та садовим будинком № 675, які знаходяться у власності позивачки, шляхом зобов'язання керівництва СК в особі його голови встановити (відновити) огорожу території СК та обмежити транзит автотранспорту членів інших садівничих кооперативів та обслуговуючих їх транспортних засобів, встановивши на прилеглий вулиці шлагбаум на виїзді з території СК на територію іншого СК з метою обмеження транзитного руху автотранспорту через територію СК по прилеглий вулиці за рахунок альтернативних проїздів по існуючих вулицях, розташованих на території СК.

КГС ВС зазначив, що проаналізувавши норми Закону України "Про кооперацію" та положення статуту відповідача, суди попередніх інстанцій дійшли правильного висновку про те, що *вирішення питань, які позивачка поставила на розгляд суду у цій справі, належить до внутрішньої діяльності кооперативу*. Для їх вирішення загальні збори членів кооперативу обирають правління, яке організує відповідну роботу на підставі рішення загальних зборів членів кооперативу. При цьому суди попередніх інстанцій правильно та обґрунтовано зазначили про те, що *суд як орган державної влади не може підмінити органи управління кооперативу*. Саме органи управління кооперативу, виходячи з мети їх діяльності та нагальних потреб кооперативу, мають вирішувати статутні завдання кооперативу, в той час як суд може за зверненням члена кооперативу перевірити законність діянь юридичної особи.

З огляду на викладене ВС погодився з висновком судів попередніх інстанцій про те, що *у суду відсутні правові підстави для зобов'язання відповідача вчинити дії, які хоча і відносяться до компетенції загальних зборів та правління СК, проте не були предметом їх розгляду*.

Постанова КГС ВС від 24.06.2021 у справі № 916/3581/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/97903172>

Визнання переважного права учасника на придбання частки

У постанові у справі № 909/863/19 колегія суддів КГС ВС зауважила таке. Позивач, заявляючи вимогу про визнання за ним переважного права на придбання відчужуваних корпоративних прав, фактично ототожнює такі різні поняття як "корпоративні права" (так звані "права з частки") з правами на частку, що не узгоджується з положеннями ст. 20 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" та ст. 362 ЦКУ, які стосуються виключного переважного права на придбання саме частки, а не права з частки.

У разі, якщо позовні вимоги обґрунтовані посиланням на порушення переважного права позивача на придбання частки у праві спільної часткової власності, *належним способом захисту порушених прав позивача, який фактично прагне придбати таку відчужену частку іншого учасника, є позов про переведення на позивача прав і обов'язків покупця частки (частини частки)*. Саме такий спосіб захисту передбачений ч. 4 ст. 362 ЦКУ та ч. 5 ст. 20 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю".

Подання позову у цій справі про визнання за позивачем переважного права на придбання відчужуваних корпоративних прав та часток у статутному фонді (статутному капіталі) ДП при наявності поданого позивачем іншого позову

про визнання недійсним рішення загальних зборів та переведення на позивача прав та обов'язків покупця частки у статутному капіталі ДП, тобто з належним способом захисту, за яким відкрито провадження в іншій господарській справі, є надмірним.

Постанова КГС ВС від 15.07.2021 у справі № 909/863/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/98391269>

Переведення на учасника ТОВ прав і обов'язків покупця за договором купівлі-продажу частки у статутному капіталі ТОВ

У постанові у справі № 910/2388/20 ВП ВС наголосила на тому, що ч. 5 ст. 20 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" встановлює *спеціальний спосіб судового захисту учасника ТОВ, переважне право якого порушене*, – такий учасник може звернутися до суду з позовом про переведення на нього прав і обов'язків покупця.

Продаж учасником ТОВ частки з порушенням переважного права іншого учасника (учасників) товариства не зумовлює недійсність відповідного правочину. Наслідком такого порушення є право учасника (учасників) вимагати в судовому порядку переведення на нього (на них) прав та обов'язків покупця частки. Позивач за первісним позовом правильно обрав спосіб захисту свого порушеного переважного права на придбання частки ТОВ, а тому його позовні вимоги повинні бути задоволені шляхом переведення прав та обов'язків покупця частки за цим договором.

Наявними в матеріалах справи документами підтверджується, що позивач за первісним позовом поклав на депозитний рахунок ГС грошові кошти, сплачені покупцем на виконання договору. Суди попередніх інстанцій, вирішуючи спір по суті, всупереч вимогам п. 4 гл. VIII "Прикінцеві та перехідні положення" названого вище Закону не вирішили питання щодо повернення цих грошових коштів позивачу. Отже, ці грошові кошти підлягають перерахуванню на користь відповідача як покупця за спірним договором, права та обов'язки якого переводяться на іншого учасника ТОВ.

Аналогічна правова позиція щодо спеціального способу захисту учасника ТОВ, переважне право якого порушене, викладена у постанові КГС ВС у справі № 925/1130/20.

Постанова ВП ВС від 01.06.2021 у справі № 910/2388/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/97967345>

У справі № 925/1130/20 суди встановили, що продавець частки уклала договір з порушенням вимог закону, оскільки не повідомила інших учасників ТОВ про намір відчужити належну їй частку у статутному капіталі товариства, чим порушила переважне право таких учасників.

Відповідно до ч. 5 ст. 20 Закону "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" учасник товариства має право вимагати в судовому порядку переведення на себе прав і обов'язків покупця частки (частини частки), якщо переважне право такого учасника товариства є порушеним. Зазначена норма встановлює *спеціальний спосіб захисту учасника ТОВ, переважне право якого порушене, – такий учасник може звернутися до суду з позовом про переведення на нього прав і обов'язків покупця.*

Постанова КГС ВС від 24.11.2021 у справі № 925/1130/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/101673452>

Розірвання договору купівлі-продажу частки у статутному капіталі ТОВ

Судова палата для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів КГС ВС у справі № 925/1382/19 констатувала, що якщо договір купівлі-продажу частки у статутному капіталі товариства передбачає відстрочення або розстрочення платежу, то такий договір є договором купівлі-продажу товару (частки) в кредит і до спірних правовідносин підлягають застосуванню положення ст.ст. 651, 694 ЦКУ.

Право вимагати повернення товару, проданого у кредит та неоплаченого покупцем, прямо передбачене законом (ч. 4 ст. 694 ЦКУ), тому *продавець частки у статутному капіталі товариства, яка була продана в кредит та не була оплачена покупцем, має право вимагати розірвання договору та повернення частки.* З урахуванням особливостей, встановлених Законом "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю", у такому разі *позивач має заявляти позовні вимоги про розірвання договору купівлі-продажу, повернення частки та визначення розміру статутного капіталу і часток учасників або витребування частки, а не про визнання недійсним рішення загальних зборів товариства та скасування реєстраційних дій (записів).*

Постанова КГС ВС від 07.10.2021 у справі № 925/1382/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100214121>

У постанові у справі № 922/3274/20 колегія суддів КГС ВС акцентувала увагу на тому, що у цій справі договір не є договором купівлі-продажу частки у кредит

(з відстроченням або розстроченням платежу) та підкреслила, що при вирішенні спору необхідно враховувати висновки ВП ВС, викладені у постанові від 08.09.2020 у справі № 916/667/18. Тому КГС ВС відхилив прохання скаржника про відступ від правового висновку, викладеного у зазначеній постанові ВП ВС. Обґрунтування підстав для цього відступу зводилися до того, що такий висновок є помилковий, оскільки істотне порушення договору стороною є самостійною та достатньою підставою для розірвання договору за рішенням суду, і застосування такого способу захисту порушеного права не обмежується спеціальними нормами (іншими випадками встановленими законом), в тому числі, визначеними гл. 54 ЦКУ.

ВС звернув увагу на те, що тлумачення та застосування судами джерел цивільного права у будь-якому разі має ґрунтуватися на таких засадах цивільного законодавства, як справедливість, добросовісність і розумність. У п. 7.45 постанови ВП ВС зауважила, що такий спосіб захисту, як розірвання договору, може бути використаний продавцем не з метою відновлення його права на одержання грошових коштів, а *з метою невинного збагачення, якщо, наприклад, ринкова ціна на продане майно збільшилася, в тому числі завдяки його поліпшенню покупцем. Такі несправедливі наслідки можуть настати через невідповідність зазначеного способу захисту суті порушення права.*

Колегія суддів зазначила, що *витребування частки через значний проміжок часу (вісім років) з підстав несплати не узгоджуватиметься з такими принципами,* тим більше, беручи до уваги строки позовної давності. Скаржник в межах цієї справи мотивовано не обґрунтував наявність підстав для відступу від висновку ВП ВС, викладеного у постанові від 08.09.2020 у справі № 916/667/18, що вимога розірвання договору, що вже частково виконаний з боку продавця, який передав товар, і покупця, який прийняв товар, не відповідає суті порушення договору, що полягає в несплаті грошових коштів.

Постанова КГС ВС від 15.12.2021 у справі № 922/3274/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/98821413>

У справах № 910/14092/19 та № 911/796/20 КГС ВС також звернув увагу на те, що такий спосіб захисту, як *розірвання договору, що вже частково виконаний з боку продавця, який передав товар, і покупця, який прийняв товар, не відповідає суті порушення договору, що полягає в несплаті грошових коштів.* Така несплата (повна або часткова) може бути наслідком ненавмисного порушення договору з боку покупця (який бажає збагатитися за рахунок затримки оплати), а добросовісної помилки покупця, наприклад, через існування розбіжностей

між сторонами щодо суми, належної до сплати, щодо взаємних розрахунків між сторонами.

Крім того, такий спосіб захисту, як розірвання договору, може бути використаний продавцем не з метою відновлення його права на одержання грошових коштів, а з метою невинного збагачення, якщо, наприклад, ринкова ціна на продане майно збільшилася, в тому числі завдяки його поліпшенню покупцем. Такі несправедливі наслідки можуть настати через невідповідність зазначеного способу захисту суті порушення права.

Виконання судового рішення про стягнення з покупця майна, одержаного ним за договором, розірваним судом, може бути складнішим, ніж виконання судового рішення про стягнення коштів. Зокрема, майно може бути вже відчуженим добросовісній третій особі, щодо якої рішення суду про повернення майна від покупця не матиме значення і від якої це майно не можна буде витребувати в іншому судовому процесі. Натомість застосування способу захисту, встановленого ч. 3 ст. 692 ЦКУ, призводить до повного поновлення порушеного права продавця. Відповідно до ч. 3 ст. 692 ЦКУ продавець має право вимагати не тільки оплати товару (тобто стягнення грошових коштів у розмірі покупної ціни проданого майна), а й сплати процентів за користування чужими грошовими коштами.

Постанова КГС ВС від 06.04.2021 у справі № 910/14092/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/96172717>

Постанова КГС ВС від 01.06.2021 у справі № 911/796/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/97350229>

Визнання недійсним правочину

Визнання недійсним нікчемного правочину

Згідно з ч.ч. 1, 2 ст. 228 ЦКУ правочин вважається таким, що порушує публічний порядок, якщо він був спрямований на порушення конституційних прав і свобод людини і громадянина, знищення, пошкодження майна фізичної або юридичної особи, держави, Автономної Республіки Крим, територіальної громади, незаконне заволодіння ним. Правочин, який порушує публічний порядок, є нікчемним. Недійсним є правочин, якщо його недійсність встановлена законом (нікчемний правочин). У цьому разі визнання такого правочину недійсним судом не вимагається (абз. 1 ч. 2 ст. 215 ЦКУ).

Отже, якщо недійсність певного правочину встановлена законом, позовна вимога про визнання його нікчемним не є належним способом захисту права чи інтересу позивача. За наявності спору щодо юридичних наслідків недійсного правочину, одна зі сторін якого чи інша заінтересована особа вважає його нікчемним, суд перевіряє відповідні доводи та у мотивувальній частині судового рішення, застосувавши відповідні положення норм матеріального права, оцінює правочин на предмет його нікчемності.

Постанова ВП ВС від 02.11.2021 у справі № 917/1338/18

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/101829986>

Визнання недійсним правочину, який не вчинено

У справі № 924/1041/17 договір купівлі-продажу частки у статутному капіталі ТОВ містить підписи продавця та покупця. Проте, в порушення умов договору, як встановили суди попередніх інстанцій, даний договір нотаріально не засвідчений. *Правочин, який не вчинено не підлягає визнанню недійсним. Оскільки позивач оспорує сам факт укладення правочину, то такий факт може бути спростований не шляхом подання окремого позову про недійсність правочину, а під час вирішення спору про захист права, яке позивач вважає порушеним шляхом викладення відповідного висновку про неукладеність спірного договору у мотивувальній частині судового рішення.*

З огляду на висновок про неукладеність договору купівлі-продажу частки позивача в статутному капіталі товариства у розмірі 11 % АГС правильно дійшов висновку, що оскільки інших правових підстав для перерозподілу часток у статутному капіталі між учасниками товариства сторонами не надано, а судом не здобуто, то рішення загальних зборів учасників щодо здійснення перерозподілу часток на підставі неукладеного правочину не може вважатися законним, бо рішення загальних зборів учасників товариства, яке проходило у подальшому, було лише процедурним моментом передачі корпоративних прав і внесення відповідних змін до статуту товариства.

Постанова КГС ВС від 12.08.2021 у справі № 924/1041/17

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/98946728>

Визнання недійсним правочину, укладеного посадовою особою юридичної особи, за позовом учасника (акціонера)

Підписання директором ТОВ оспорюваних договорів без відповідних повноважень (з їх перевищенням та без подальшого схвалення загальними зборами учасників

товариства) може порушувати права та інтереси цього товариства, а не корпоративні права позивача. Позивач не позбавлений права ініціювати питання щодо скликання позачергових зборів учасників товариства з метою належного реагування на факт укладення оспорюваних правочинів та розгляду питання щодо порушення прав і законних інтересів товариства (його учасників); *за наслідком встановлення порушення інтересів товариства, останнє вправі звернутися до суду з відповідним позовом.*

Належним способом захисту права учасника юридичної особи може бути також подання ним позову в інтересах юридичної особи до її посадової особи про відшкодування збитків, заподіяних юридичній особі діями (бездіяльністю) такої посадової особи на підставі п. 12 ч. 1 ст. 20, ст. 54 ГПК.

Постанова КГС ВС від 15.12.2021 у справі № 910/789/21

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/102058468>

Підписання директором товариства договору без передбаченого статутом попереднього погодження учасниками товариства *може порушувати права та інтереси товариства, а не корпоративні права позивача.* Наведена правова позиція викладена в постановках ВП ВС від 08.10.2019 у справі № 916/2084/17, від 15.10.2019 у справі № 905/2559/17, від 03.12.2019 у справі № 904/10956/16.

Ухвалами ВП ВС від 17.12.2019 у справі № 916/1731/18, від 13.01.2020 у справі № 910/10734 та від 15.09.2020 у справі № 904/920/19 було повернуто на розгляд КГС ВС відповідні справи, передані з подібних мотивів, і вказано, що в постановках від 08.10.2019 і 15.10.2019 у справах № 916/2084/17, № 905/2559/17 відповідно та від 03.12.2019 у справі № 904/10956/16 за позовами учасників товариств про визнання недійсними договорів, укладених товариствами, ВП ВС дійшла висновку про те, що договори, укладені посадовою особою товариства без передбаченої статутом згоди загальних зборів, *не порушують прав та інтересів учасників такого товариства, оскільки:*

- згода загальних зборів товариства на укладення договору є згодою органу управління товариства, який діє від імені товариства. *Повноваження органу управління товариства (на надання зазначеної згоди), який діє від імені товариства, не можна ототожнювати з корпоративними правами його учасників, які діяти від імені товариства не мають права,*
- за договором, укладеним товариством, *права та обов'язки набуває таке товариство як сторона договору.* При цьому правовий стан (сукупність прав та обов'язків) безпосередньо учасників цього товариства жодним чином не змінюється;

- підписання генеральним директором оспорюваних договорів без передбаченої статутом згоди загальних зборів цього товариства *може свідчити про порушення прав та інтересів самого товариства, а не корпоративних прав його учасника*, оскільки генеральний директор діяв саме від імені товариства, а не його учасників.

Зазначений *висновок ВП ВС має загальний характер* та не залежить від виконання учасником товариства одночасно функцій його директора або розміру частки учасника у статутному капіталі товариства. У наведених постановках зазначено, що *інтереси товариства можуть не збігатися з інтересами окремих його учасників, а інтереси учасників товариства також не завжди збігаються*. Тому, вирішуючи питання щодо ефективності обраного позивачем способу захисту, *суди мають враховувати баланс інтересів усіх учасників та самого товариства, уникати зайвого втручання в питання діяльності товариства, які вирішуються виключно зборами учасників товариства*.

Щодо способів захисту порушених прав у постанові ВП ВС від 03.12.2019 у справі № 904/10956/16 міститься також висновок про те, що *належним способом захисту права учасника юридичної особи може бути також подання ним (зокрема, разом з іншими учасниками, яким належить 10 і більше відсотків статутного капіталу товариства) позову в інтересах юридичної особи до її посадової особи про відшкодування збитків, заподіяних юридичній особі діями (бездіяльністю) такої посадової особи*, на підставі п. 12 ч. 1 ст. 20, ст. 54 ГПКУ. Якщо учасник товариства не може звернутися з позовом до посадової особи від імені товариства, бо розмір його частки є недостатнім для цього з огляду на вимоги ч. 1 ст. 54 ГПКУ, то такий учасник *вправі вийти з товариства і вимагати виплати йому вартості частки*, а також *подати позов до самого товариства та/або його учасників*, якщо він вважає, що рішенням загальних зборів учасників товариства щодо відчуження майна йому було завдано збитків.

Отже, ВП ВС послідовно та вже неодноразово висловлювала правову позицію в подібних правовідносинах щодо змісту прав та законних інтересів учасників господарського товариства, що в свою чергу, свідчить про відсутність підстав для задоволення клопотання скаржника щодо необхідності передачі справи № 904/5835/19 на розгляд ВП ВС з огляду на існування, на думку позивача, виключної правової проблеми у цій справі.

Постанова КГС ВС від 12.01.2021 у справі № 910/15804/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/94151173>

Постанова КГС ВС від 17.02.2021 у справі № 910/13643/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/95170089>

Постанова КГС ВС від 14.04.2021 у справі № 904/9839/16

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/96342397>

Постанова КГС ВС від 07.09.2021 у справі № 904/5832/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99543981>

Постанова КГС ВС від 07.09.2021 у справі № 904/5835/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99612711>

Постанова КГС ВС від 14.09.2021 у справі № 922/3742/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99647888>

Постанова КГС ВС від 16.09.2021 у справі № 923/404/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99747790>

Постанова КГС ВС від 25.11.2021 у справі № 911/1726/18

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/101519210>

У контексті способу захисту корпоративного права, що розглядається, варто звернути увагу на справу № 910/13643/19, у якій скаржник у касаційній скарзі посилався на необхідність ширшого врахування позиції ЄСПЛ, викладеної у рішенні "Фельдман та банк "Слов'янський" проти України" від 21.12.2017, ніж це було зроблено ВП ВС у справі № 916/2084/17 та на те, що проникнення за "корпоративну завісу" за виключних обставин є виправданим.

Колегія суддів КГС ВС зазначила, що корпоративна завіса є бар'єром, який відокремлює юридичну особу від її учасників та зумовлює неможливість останніх звернутися до суду за захистом прав юридичної особи замість неї (принцип неможливості ототожнення юридичної особи та її членів).

У п. 26 рішення від 21.12.2017 у справі "Фельдман та банк "Слов'янський" проти України" ЄСПЛ зазначив, що за загальним правилом акціонер компанії не може

стверджувати, що він є жертвою стверджуваного порушення прав компанії за Конвенцією (рішення у справі "Агротексім та інші проти Греції" від 24.10.1995, п.п. 59–72). Проникнення за "корпоративну завісу" або нехтування правосуб'єктністю компанії може буде виправданим лише за виключних обставин, зокрема, якщо точно встановлено, що компанія не може звернутися до конвенційних установ через органи, утворені згідно з її статутом, або у випадку ліквідації, через її ліквідаторів (п. 66).

Як вбачається з матеріалів справи, *ТОВ не ліквідовано, його органи управління здійснюють свої повноваження у порядку, передбаченому законодавством України та статутом товариства, а тому у випадку порушення прав, товариство може звернутись за їх захистом через свої уповноважені органи.*

Постанова КГС ВС від 17.02.2021 у справі № 910/13643/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/95170089>

Визнання недійсною безвідкличної вимоги про придбання акцій

У постанові у справі № 905/2291/19 КГС ВС звернув увагу на те, що фактично, вимога про недійсність публічної безвідкличної вимоги була заявлена позивачем як наслідок нікчемності договору купівлі-продажу акцій, тобто, як похідна вимога, і підстави для задоволення позову з указаних мотивів не були підтверджені під час судового розгляду цієї справи.

Водночас визначений положеннями ст. 65² Закону України "Про акціонерні товариства" *механізм примусового викупу акцій міноритарних акціонерів розрізняє поняття публічної безвідкличної вимоги та правочину з обов'язкового продажу міноритарними акціонерами належним їм акцій за вказаною вимогою*, адже публічна безвідклична вимога є одностороннім правочином примусового викупу акцій, на підставі якого виникає правова підстава для вчинення правочинів обов'язкового продажу акцій, яка (публічна безвідклична вимога) заявлена всім акціонерам, крім осіб, що діють спільно із заявником вимоги, та на підставі якої вказані особи отримують грошову компенсацію за них.

Колегія суддів зазначає, що у випадку, *коли особа не оспорує законність процедури викупу акцій відповідно до ст. 65² Закону України "Про акціонерні товариства", а лише вказує на несправедливість сум отриманої нею компенсації, така особа не має вимагати визнання недійсним правочину публічної безвідкличної вимоги, права і обов'язки з якого (правочину) виникли у всіх міноритарних акціонерів, в тому числі й тих, які ціну викупу акцій несправедливою не вважали*, адже у такому разі реалізація способу захисту, визначеного п. 2 ч. 2 ст. 16 ЦКУ, може порушити права останніх, зокрема, внаслідок стягнення отриманої

компенсації за продані акції у результаті застосування наслідків недійсності правочину. *Належним способом захисту особи на отримання справедливої, на її думку, ціни акцій, який не буде вступати у протиріччя з правами інших осіб, буде позов про стягнення недоотриманої суми компенсації, до предмету доказування у якому входить правомірність/справедливість ціни викупу акцій.*

Суд також виходив із того, що *навіть у разі оспорювання одним (а не усіма) міноритарним акціонером окремого правочину з примусового викупу у нього акцій, з підстав його (правочину) вчинення з порушенням вимог законодавства, це не повинно мати наслідком оспорення/визнання недійсною публічної безвідкличної вимоги, адже в такому випадку може бути дестабілізований цивільний оборот, порушено права інших міноритарних акціонерів, які або погодилися з отриманою компенсацією та не вважають процедуру примусового викупу акцій неправомірною, або лише оспорюють справедливість визначення ціни акцій, вимагаючи виплати належної компенсації, але при цьому, не заперечуючи правомірність викупу. Визнання недійсною публічної безвідкличної вимоги за позовом не всіх міноритарних акціонерів може завдати шкоди і мажоритарному акціонеру, який здійснює викуп акцій, через порушення принципу юридичної визначеності.*

Відповідно до ч.ч. 1–3 ст. 13 ЦКУ цивільні права особа здійснює у межах, наданих їй договором або актами цивільного законодавства. При здійсненні своїх прав *особа зобов'язана утримуватися від дій, які могли б порушити права інших осіб, завдати шкоди довкіллю або культурній спадщині. Не допускаються дії особи, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживання правом в інших формах.*

З огляду на викладене вище, а також те, що право вибору способу захисту порушеного права належить позивачу, колегія суддів зазначила, що звернення до суду з вимогою про визнання недійсною безвідкличної вимоги про придбання акцій в усіх власників акцій товариства, яка виступала правовою підставою подальшого примусового продажу акцій товариства як у позивача, так і у інших міноритарних акціонерів, які вказану вимогу не оспорюють, є таким, що виходить за нормативно встановлені межі реалізації прав особи та може порушити права інших осіб, що також є підставою для відмови в задоволенні вказаної вимоги.

Визнання недійсним правочину про зобов'язання акціонера продати акції на вимогу товариства відповідно до публічної безвідкличної вимоги не є предметом позову, який є тотожним предмету позову про визнання недійсною публічної безвідкличної вимоги, які (вимоги) мають різні юридичні наслідки для учасників сквіз-ауту.

Постанова КГС ВС від 14.12.2021 у справі № 905/2291/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/102220320>

Зобов'язання акціонера зробити пропозицію про викуп

У постанові у справі № 902/104/20 колегія суддів КГС ВС наголосила на тому, що обов'язки відповідача як власника контрольного пакету акцій, визначені ч.ч. 1, 2 ст. 65 Закону України "Про акціонерні товариства", так і передбачені ч. 4 ст. 65 зазначеного Закону, є безумовними. Тобто їх виконання не залежить від зовнішніх обставин, вірогідність настання яких достеменно неможливо встановити. Натомість зазначене ставиться у пряму залежність від попереднього виконання відповідних обов'язків як самим відповідачем, так і органами товариства, зокрема наглядовою радою в частині прийняття рішення про залучення суб'єкта оціночної діяльності, затвердження ринкової вартості акцій тощо.

ВС також зазначив, що міноритарний акціонер має право отримати відповідну пропозицію від акціонера, який набув контрольний пакет акцій, і залежно від ціни акцій, яка буде запропонована, має право ухвалити рішення про продаж своїх акцій чи відмову від такої продажі. Тому *належним способом захисту порушеного права є вимога про зобов'язання акціонера зробити пропозицію про викуп*, а не вимога про викуп акцій. Крім того, покладати на міноритарного акціонера обов'язок самостійного проведення оцінки акцій та визначення ціни такого викупу було б непропорційним та несправедливим тягарем, який би утруднив чи навіть зробив неможливою реалізацію акціонером свого права, передбаченого ст. 65 Закону України "Про акціонерні товариства".

Постанова КГС ВС від 23.09.2021 у справі № 902/104/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/100033858>

Зобов'язання банку провести безумовну облікову операцію списання простих іменних акцій бездокументарної форми існування

Залишаючи без змін постанову АГС у справі № 910/11388/20, колегія суддів КГС ВС зазначила таке. Враховуючи недійсність правочину та наявність підстав для витребування акцій, беручи до уваги особливості правового регулювання депозитарного обліку щодо спірних простих іменних акцій бездокументарної форми існування, які зберігаються на рахунку в цінних паперах, відкритому в депозитарній установі (банку), приписи ст. 6 Закону України "Про депозитарну систему України" щодо внесення змін до системи депозитарного обліку стосовно цінних паперів конкретного власника виключно депозитарними установами на підставі, зокрема,

судового рішення, суд апеляційної інстанції дійшов *правильного висновку про ефективність та правомірність обраного позивачем такого способу захисту як зобов'язання банку провести безумовну облікову операцію списання простих іменних акцій бездокументарної форми існування, емітованих ПАТ з рахунку уцінних паперах, відкритому на ім'я ТОВ у банку, та зарахувати їх на рахунок уцінних паперах, відкритий в іншій депозитарній установі на ім'я позивача, оскільки задоволення такої вимоги забезпечить повне відновлення прав сторони.*

Постанова КГС ВС від 30.09.2021 у справі № 910/11388/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/100305932>

Визнання незаконним та скасування листа

Відмовляючи в задоволенні позову в частині вимоги про визнання незаконним та скасування листа від 02.03.2017 від імені АО на адресу голови Ради адвокатів про несплату членських внесків, про незаконність заяви позивача про порушення, які допущені іншими адвокатами, про неприпустимість втручання в діяльність АО, суди дійшли *правильного висновку, що сам по собі лист не є управлінським рішенням, яке породжує для позивача юридичні наслідки та не впливає на обсяг прав та обов'язків позивача, а є лише фізичним носієм інформації.* Суди обґрунтовано вказали, що *задоволення такої вимоги не може забезпечити поновлення порушеного права оскільки не породжує прав та обов'язків для позивача, а відтак вимога про скасування листа не є належним способом захисту порушеного права.*

Постанова КГС ВС від 10.06.2021 у справі № 750/2669/17

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/97656752>

3. Забезпечення позову у корпоративному спорі

Загальні положення

Виконання будь-якого судового рішення є невід'ємною стадією процесу правосуддя, а отже, має відповідати вимогам ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основних свобод. ЄСПЛ у рішенні від 19.03.1997 у справі "Горнсбі проти Греції" зазначено, що виконання рішення, ухваленого будь-яким судом, має розцінюватися як складова частина судового розгляду. Водночас судовий захист, як і діяльність суду, не можуть вважатися дієвими, якщо судові рішення не виконуються або виконуються неналежним чином і без контролю суду за їх виконанням.

Також у рішенні ЄСПЛ від 18.05.2004 у справі "Продан проти Молдови" Суд наголосив, що право на справедливий судовий розгляд, гарантований Конвенцією, буде ілюзією, якщо правова система держав, які ратифікували Конвенцію, дозволить остаточному, обов'язковому судовому рішенню залишатися невиконаним, завдаючи шкоди одній із сторін.

Отже, саме вжиття судом заходів забезпечення позову сприяє гарантуванню відновлення порушених прав позивача в разі задоволення позову та виконання постановленого судового рішення, що повністю відповідає практиці ЄСПЛ. ГС повинен врахувати потенційні ризики можливості невиконання рішення суду та гарантувати відновлення порушених прав позивача в разі задоволення позову та виконання постановленого рішення.

Інститут вжиття заходів забезпечення позову є одним із механізмів забезпечення ефективного юридичного захисту. Тобто забезпечення позову за правовою природою є засобом запобігання можливим порушенням майнових прав чи охоронюваних законом інтересів юридичної або фізичної особи, метою якого є уникнення можливого порушення в майбутньому прав та охоронюваних законом інтересів позивача, а також можливість реального виконання рішення суду та уникнення будь-яких труднощів при виконанні у випадку задоволення позову.

Такий підхід до застосування ст. 136, 137 ГПКУ є усталеним у практиці ВС, що підтверджується значною кількістю ухвалених у різні роки постанов, наприклад, постанови ВС від 10.04.2018 у справі № 910/19256/16, від 14.05.2018 у справі № 910/20479/17, від 14.06.2018 у справі № 916/10/18, від 23.06.2018 у справі № 916/2026/17, від 16.08.2018 у справі № 910/5916/18, від 11.09.2018 у справі № 922/1605/18, від 14.01.2019 у справі № 909/526/18, від 21.01.2019 у справі № 916/1278/18, від 25.01.2019 у справі № 925/288/17, від 26.09.2019 у справі № 904/1417/19, від 10.09.2021 у справі № 910/18567/20 тощо.

Передумовою забезпечення позову є обрання належного, відповідного предмету спору заходу забезпечення позову, що гарантує дотримання принципу співвіднесення виду заходу забезпечення позову заявленим позивачем вимогам, що зрештою дає змогу досягти балансу інтересів сторін та інших учасників судового процесу під час вирішення спору, сприяє фактичному виконанню судового рішення в разі задоволення позову та, як наслідок, забезпечує ефективний захист або поновлення порушених чи оспорюваних прав або інтересів позивача (заявника).

Постанова КГС ВС від 21.12.2021 у справі № 910/10598/21

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/102267048>

Наприклад, у постановах у справах № 902/774/20 та № 902/775/20 колегія суддів КГС ВС наголосила на тому, що вжиті АГС заходи забезпечення позову (накладення арешту на корпоративні права третьої особи; заборона державним реєстраторам вчиняти реєстраційні дії щодо ТОВ) *не мають правового зв'язку з предметом позовних вимог* (розірвання договору купівлі-продажу частки в статутному капіталі, акта приймання-передачі та зобов'язання державного реєстратора внести зміни до ЄДР), під час розгляду яких судами буде досліджуватися саме питання щодо наявності підстав для розірвання договору, укладеного між позивачем та відповідачем, та наявності підстав для зобов'язання реєстратора вносити зміни до ЄДРЮОФОПГФ. Позовні вимоги не стосуються безпосереднього повернення частки в статутному капіталі товариства позивачу.

Постанова КГС ВС від 19.01.2021 у справі № 902/774/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/94227040>

Постанова КГС ВС від 25.01.2021 у справі № 902/775/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/94362334>

Заходи забезпечення позову повинні *узгоджуватися з предметом та підставами позову*, а особа, що заявляє про необхідність вжиття заходів забезпечення позову судом, зобов'язана довести зв'язок між неприйняттям таких заходів і утрудненням чи неможливістю виконання судового акту.

Постанова від 08.12.2021 у справі № 927/481/21

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/101989931>

Так, спір у справі № 927/481/21 фактично стосувався повернення у володіння позивача частки в статутному капіталі товариства. Проте, як правильно зазначив АГС, місцевий ГС вжив заходи забезпечення позову щодо земельних ділянок, які не є предметом спору у цій справі. Задовольняючи частково заяву про забезпечення позову, ГС заборонив ТОВ та суб'єктам державної реєстрації прав вчиняти дії, спрямовані на відчуження нерухомого майна та на припинення права власності на земельні ділянки сільськогосподарського призначення та права оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення за укладеними з фізичними особами договорами оренди землі, що *свідчить про неспівмірність вжитих заходів з предметом спору*.

Такий спосіб забезпечення позову *не перебуває у безпосередньому зв'язку зі спором*, що розглядається, та *призводить до невиправданого обмеження прав*

товариства, учасників товариства, які не є відповідачами, та власників земельних ділянок.

ВС відхилив доводи скаржника про порушення АГС ч. 3 ст. 269 ГПКУ, оскільки докази, які на думку позивача, підтверджують обґрунтованість викладених в заяві про забезпечення позову припущень, не змінюють того, що *обраний позивачем спосіб забезпечення позову не узгоджується з предметом позовних вимог.* ВС зазначив, що вжиті АГС заходи забезпечення позову не відповідають вимогам процесуального законодавства щодо розумності, обґрунтованості, адекватності, збалансованості інтересів сторін, а тому висновок АГС про відсутність підстав для забезпечення позову у обраний позивачем спосіб є обґрунтованим.

Постанова від 08.12.2021 у справі № 927/481/21

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/101989931>

У постанові у справі № 927/460/21 КГС ВС також дійшов висновку, що обраний позивачкою спосіб забезпечення позову не узгоджується з вимогами, на забезпечення яких він вживається. Так, колегія суддів зазначила, що саме лише посилання в заяві на потенційну можливість ухилення відповідача від виконання судового рішення без наведення відповідного обґрунтування не є достатньою підставою для задоволення відповідної заяви.

Позивачка не надала доказів існування загрози та наміру відповідачки здійснити відчуження спірної частки у статутному капіталі ТОВ. *Доводи скаржниці базуються лише на припущеннях та потенційній можливості відповідачки відчужити такі права, які не є належним обґрунтуванням для вжиття відповідних заходів забезпечення позову.*

Щодо доводів касаційної скарги позивачки про те, що нею було надано АГС докази відчуження ТОВ його активів, а саме припинення права оренди земельних ділянок, які є основним засобом виробництва відповідача, а також обґрунтовано неможливість подання таких доказів до суду першої інстанції, однак заява позивачки залишилася без реагування на неї АГС, то вони не можуть бути підставою для скасування оскарженої постанови АГС, оскільки не змінюють того, що *обраний позивачкою спосіб забезпечення позову не узгоджується з вимогами, на забезпечення яких він вживається.*

Постанова КГС ВС від 20.12.2021 у справі № 927/460/21

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/102105525>

Обґрунтування необхідності забезпечення позову полягає у доказуванні обставин, з якими пов'язано вирішення питання про забезпечення позову. *Метою забезпечення позову* є вжиття судом, у провадженні якого знаходиться справа, заходів щодо охорони матеріально-правових інтересів позивача від можливих недобросовісних дій із боку відповідача з тим, щоб забезпечити позивачу реальне та ефективне виконання судового рішення, якщо воно буде прийняте на користь позивача, у тому числі для попередження потенційних труднощів у подальшому виконанні такого рішення.

При вирішенні питання про вжиття заходів забезпечення позову ГС *має оцінити обґрунтованість доводів заявника щодо необхідності вжиття відповідних заходів з урахуванням* розумності, обґрунтованості, адекватності та співмірності вимог заявника щодо забезпечення позову, забезпечення збалансованості інтересів сторін, а також інших учасників судового процесу, наявності зв'язку між конкретним заходом до забезпечення позову і предметом позовної вимоги, імовірності утруднення виконання або невиконання рішення ГС, імовірності ускладнення чи непоновлення порушених чи оспорюваних прав або інтересів позивача, у разі невжиття таких заходів, запобігання порушенню у зв'язку із вжиттям таких заходів прав та охоронюваних законом інтересів осіб, що не є учасниками цього судового процесу.

Достатньо обґрунтованим для забезпечення позову є підтверджена доказами наявність фактичних обставин, з якими пов'язується застосування певного виду забезпечення позову. *Адекватність заходу* до забезпечення позову, що застосовується ГС, визначається його відповідністю вимогам, на забезпечення яких він вживається.

Оскільки позивач звернувся до суду з позовними *вимогами немайнового характеру*, в цьому випадку має застосовуватися та досліджуватися така підстава вжиття заходів забезпечення позову як достатньо обґрунтоване припущення, що невжиття таких заходів може істотно ускладнити чи унеможливити ефективний захист або поновлення порушених чи оспорюваних прав або інтересів позивача, за захистом яких він звернувся до суду. Має також досліджуватися, чи не призведе невжиття заявленого заходу забезпечення позову до порушення вимоги щодо справедливого та ефективного захисту порушених прав, зокрема, чи зможе позивач їх захистити в межах одного цього судового провадження за його позовом без нових звернень до суду.

Подібну позицію наведено у постановках КГС ВС від 14.05.2018 у справі № 910/20479/17, від 17.10.2018 у справі № 904/2351/18, від 25.02.2019 у справі № 924/789/18.

Співмірність передбачає врахування ГС співвідношення негативних наслідків від вжиття заходів до забезпечення позову з тими негативними наслідками, які можуть настати в результаті невжиття цих заходів з урахуванням права чи законного інтересу, за захистом яких заявник звертається до суду, та майнових наслідків заборони відповідачу здійснювати певні дії.

ВС констатував, що заходи щодо забезпечення позову можуть бути вжиті судом *лише в межах предмета позову та не повинні порушувати прав інших учасників (акціонерів) юридичної особи. Під час вирішення питання про вжиття заходів щодо забезпечення позову господарським судам слід враховувати, що такими заходами не повинні блокуватися господарська діяльність юридичної особи, порушуватися права осіб, що не є учасниками судового процесу, застосовуватися обмеження, не пов'язані з предметом спору.*

Постанова КГС ВС від 13.01.2021 у справі № 910/9855/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/101099924>

Постанова КГС ВС від 19.01.2021 у справі № 902/774/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/94227040>

Постанова КГС ВС від 25.01.2021 у справі № 902/775/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/94362334>

Постанова КГС ВС від 31.08.2021 у справі № 910/5116/21

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/99297768>

Постанова КГС ВС від 07.09.2021 у справі № 910/6481/21

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99447796>

Постанова КГС ВС від 21.12.2021 у справі № 910/10598/21

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/102267048>

Окремо також потрібно звернути увагу і на вимоги до форми та змісту заяви про забезпечення позову, які встановлені ст. 139 ГПКУ. Адже відповідно до ч. 7 ст. 140 ГПКУ суд, встановивши, що заяву про забезпечення позову подано

без додержання вимог ст. 139 цього Кодексу, повертає її заявнику, про що постановляє ухвалу.

Наприклад, у справі № 910/10598/21 заявник звернувся із заявою про забезпечення позову до подання позовної заяви, в якій просив вжити заходи забезпечення майбутнього позову. Заявник, обґрунтовуючи необхідність вжиття заходів забезпечення майбутнього позову, взагалі не зазначив з яким позовом він має намір звернутися до суду. Ані заявником в заяві про забезпечення позову, ані судами в оспорюваних судових рішеннях взагалі не встановлено та не зазначено підстав та предмету майбутнього позову, який судами забезпечено.

Суд зазначив, що заяву про забезпечення позову подано заявником без додержання вимог ст. 139 ГПКУ, а саме в порушення вимог п. 3 ч. 1 ст. 139 ГПКУ заявником не зазначено предмета майбутнього позову, який він просить суд забезпечити, що відповідно до ч. 7 ст. 140 ГПКУ є підставою для її повернення заявнику.

Постанова КГС ВС від 21.12.2021 у справі № 910/10598/21

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/102267048>

Заборона вчинення реєстраційних дій

Заборона вчинення реєстраційних дій є одним із визначених законом способів забезпечення позову, який передбачений, зокрема, Законом України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань".

Надавши оцінку доводам позивача, суди першої та апеляційної інстанцій встановили, що позовні вимоги у цій справі направлені на захист порушених корпоративних прав позивачів, а обставини щодо зміни керівника ТОВ на спірних загальних зборах учасників товариства свідчать про те, що відповідачем прийнято рішення щодо своєї діяльності без участі позивача, у той час як останній не погоджується з прийнятими рішеннями загальних зборів учасників ТОВ, у тому числі в частині зміни керівника, і обставини щодо обґрунтованості та законності прийняття спірних рішень є предметом спору у цій справі.

При цьому у даному випадку *невжиття зазначеного заходу забезпечення позову може істотно ускладнити ефективний захист і поновлення порушених корпоративних прав позивачів*, за захистом яких вони звернулися до суду, подавши позов у цій справі. У разі, якщо до закінчення розгляду цієї судової справи державним реєстратором будуть здійснені нові реєстраційні дії щодо ТОВ на підставі оспорюваного рішення загальних зборів учасників товариства в частині зміни керівника, позивачі не зможуть захистити свої права в межах одного

судового провадження за їх позовом без нових звернень до суду, що може істотно ускладнити поновлення їх законних прав та/або інтересів.

З матеріалів справи вбачається, що судами з урахуванням приписів п. 4 ч. 5 ст. 137 ГПКУ вжито заходи забезпечення позову у цій справі, які *прямо стосуються предмета спору*. Заборона державним реєстраторам вносити відповідні зміни до реєстру є тимчасовою та не має своїм наслідком будь-якого перешкоджання господарській діяльності товариства.

Постанова КГС ВС від 22.10.2021 у справі № 922/1659/21

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100523242>

У постанові у справі № 916/2009/21 КГС ВС залишив у силі рішення судів попередніх інстанцій, якими задоволено заяву про забезпечення позову шляхом заборони державним реєстраторам, нотаріусам та іншим суб'єктам державної реєстрації приймати рішення про державну реєстрацію змін, здійснювати державну реєстрацію змін та вносити до ЄДРЮОФОПГФ відповідні записи та вчиняти інші реєстраційні дії щодо кооперативу садоводів та індивідуального дачного будівництва на підставі рішення загальних зборів членів кооперативу, оформленого протоколом від 03.07.2021, з огляду на таке.

Надавши оцінку доводам позивача, суди встановили, що у випадку нової державної реєстрації змін до відомостей про юридичну особу, пов'язаних із зміною складу членів кооперативу та/або його виконавчих органів, зважаючи на реальну можливість подальшого вчинення таких дій новообраним складом правління та його головою, ефективний захист та поновлення порушених чи оспорюваних прав або інтересів позивачів, за захистом яких вони звернулися до суду, буде ускладненим.

Постанова КГС ВС від 19.11.2021 у справі № 916/2009/21

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/101240265>

Необхідність застосування зазначеного способу забезпечення позову у корпоративному спорі також була встановлена і у справі № 910/18567/20. Колегія суддів КГС ВС керувалася таким.

Щодо заборони суб'єктам державної реєстрації, визначеним Законом України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань", вчиняти, здійснювати, проводити реєстраційні дії відносно/щодо ТОВ щодо внесення змін до відомостей про юридичну особу, що містяться в ЄДРЮОФОПГФ, про зміну складу та часток засновників/учасників

товариства, зміну особи, що уповноважена вчиняти юридичні дії від імені підприємства, про зміну органів управління товариства, про зміну місцезнаходження товариства, про зміну розміру статутного капіталу товариства, проводити передачу реєстраційної справи товариства, крім як на виконання судових рішень, які набрали законної сили, то КГС ВС погодився з висновками судів попередніх інстанцій, що даний спосіб забезпечення позову перебуває у причинно-наслідковому зв'язку із способом, який також був застосований у цій справі (заборона загальним зборам учасників ТОВ приймати відповідні рішення), адже, будь-яке рішення, прийняте загальними зборами учасників товариства, яке стосується змін відомостей про товариство (зміна складу учасників, перерозподіл часток учасників, виключення учасників) підлягає державній реєстрації відповідно до Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань". Тож заборона державним реєстраторам вчиняти/здійснювати/проводити реєстраційні дії, передбачені зазначеним Законом відносно/щодо ТОВ, логічно обумовлена заборонаю загальним зборам учасників ТОВ приймати відповідні рішення.

При цьому колегія суддів також зазначила про те, що заборона державним реєстраторам вносити відповідні зміни до реєстру є тимчасовою та не має своїм наслідком будь-якого перешкоджання господарській діяльності товариства. Тобто вжиття спірних заходів забезпечення позову спрямоване на запобігання імовірним порушенням корпоративних прав позивача, забезпечуючи збалансованість інтересів сторін.

Постанова КГС ВС від 10.09.2021 у справі № 910/18567/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99602576>

У справі № 916/3155/20 про визнання протиправними та скасування всіх рішень позачергової конференції організації одночасно з позовною заявою позивач подав заяву про забезпечення позову, в якій він просив до ухвалення судового рішення заборонити уповноваженим державним реєстраторам проводити реєстраційні дії в ЄДРЮОФОПГФ, а також в Реєстрі громадських об'єднань щодо організації.

ГС заяву позивача про забезпечення позову задовольнив частково. АГС ухвалу ГС змінив, виклавши п. 2 її резолютивної частини у редакції, відповідно до якої фактично доповнив цей пункт словами "... на підставі рішень, оформлених протоколом позачергової конференції Організації від 27.10.2020". В іншій частині ухвалу залишив без змін.

Колегія суддів КГС ВС визнала обґрунтованою правову позицію АГС з огляду на таке. АГС погодився з висновками суду першої інстанції про необхідність

забезпечення позову, однак послався на неврахування судом пред'явлення позову саме щодо рішень, оформлених протоколом позачергової конференції організації від 27.10.2020, вказавши, що *заходи забезпечення позову повинні застосовуватися саме до цих рішень, а не до будь-яких рішень.*

Постанова КГС ВС від 16.02.2021 у справі № 916/3155/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/94932052>

У справі № 922/2566/20 КГС ВС відхилив доводи відповідача про те, що оскаржувані судові рішення, якими задоволено заяву про забезпечення позову, порушують його право власності, гарантоване Конституцією України, оскільки застосування заходів забезпечення позову шляхом заборони уповноваженим особам вчиняти реєстраційні дії щодо нерухомого майна не порушує його прав, а лише *запроваджує законні обмеження, наявність яких дозволить створити належні умови для розгляду судом першої інстанції позову у цій справі по суті* за звичайною процедурою, а в разі задоволення позову сприятимуть ефективному захисту прав позивача в межах одного цього судового провадження без нових звернень до суду.

Постанова КГС ВС від 10.03.2021 у справі № 922/2566/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/95402525>

У контексті розгляду застосування зазначеного способу захисту слід звернути увагу і на постанову у справі № 920/26/21. У цій справі судами застосовано заходи забезпечення позову у вигляді *заборони (майбутнім) відповідачам, іншим особам подавати державним реєстраторам та/або державним або приватним нотаріусам заяви щодо зміни керівника або відомостей про керівника ОСББ.*

Колегія суддів КГС ВС зазначила, що з огляду на предмет майбутнього позову (визнання недійсним рішення загальних зборів членів ОСББ) та встановлені судами попередніх інстанцій обставини – намагання особи-1 здійснити державну реєстрацію зміни керівника ОСББ на підставі рішень загальних зборів ОСББ та рішення правління ОСББ, оформлених протоколами від 21.12.2020, суди попередніх інстанцій дійшли правомірного висновку, що вжиття зазначеного вище заходу забезпечення позову, відповідає критеріям обґрунтованості, розумності, адекватності та співмірності.

Постанова КГС ВС від 23.06.2021 у справі № 920/26/21

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/97868565>

Зупинення дії наказу Мін'юсту

Задовольняючи заяву про забезпечення позову, господарські суди виходили з того, що внаслідок виконання спірного наказу до ЄДРЮОФОПГФ будуть внесені зміни до відомостей про склад учасників ТОВ. Суди встановили, що *виконання оскаржуваного наказу Мін'юсту під час розгляду справи істотно ускладнить чи унеможливить ефективний захист або поновлення порушених чи оспорюваних прав або інтересів позивачів*, за захистом яких вони звернулися з позовом до суду, виходячи з того, що предметом спору між сторонами є вимога про визнання протиправним та скасування оскаржуваного наказу.

Дослідивши наявні в матеріалах справи докази, відповідно до вимог ст. 86 ГПКУ суди встановили *пов'язаність заходів забезпечення позову з його предметом*. Посилання скаржника на те, що ГС не повинен вживати таких заходів забезпечення позову, які фактично є тотожними задоволенню позовних вимог є необґрунтованим, оскільки в цьому випадку вживалися заходи забезпечення позову, які є співмірними з предметом позову, адекватними та обґрунтованими, *і вжиття заходів забезпечення позову шляхом супинення дії оспорюваного наказу не може свідчити про вирішення спору сторін по суті*.

З оскаржуваних судових рішень не вбачається, що суди надавали оцінку спірному наказу на предмет його відповідності вимогам чинного законодавства, а виходили лише зі співмірності заходів з предметом позову, адекватності та обґрунтованості заходів забезпечення позову, а тому КГС ВС *відхилив як необґрунтовані посилання відповідача на вирішення судами справи без її розгляду по суті заявлених вимог під час розгляду заяви про забезпечення позову*.

При цьому суд касаційної інстанції зазначив, що у разі відмови у позові застосовані судом заходи забезпечення позову не будуть перешкоджати виконанню такого наказу. Виходячи зі змісту спірних правовідносин, *вжиті заходи забезпечення позову мають наслідком лише збереження існуючого становища до розгляду цієї справи по суті та ніяким чином не зумовлюють фактичного вирішення спору по суті*.

Постанова КГС ВС від 03.12.2021 у справі № 910/5520/21

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/104896165>

Протилежна ситуація склалася у справі № 910/9855/20. Предметом оскарження у цій справі є наказ Мін'юсту. За наслідками розгляду справи суд на підставі всебічної оцінки доказів, пояснення сторін повинен зробити висновок про правомірність чи неправомірність вказаного наказу та наявності чи відсутності підстав для його скасування.

Водночас доводи, якими позивач обґрунтовує свої вимоги щодо вжиття заходів забезпечення позову є аналогічними тим, що зазначені ним в позові і їх перевірка судом фактично призведе до вирішення цього спору по суті, а не до встановлення підстав для застосування інституту забезпечення позову в цій справі.

Під час вирішення питання про забезпечення позову, обґрунтованість позову не досліджується, адже питання обґрунтованості заявлених позовних вимог є предметом дослідження судом під час розгляду спору по суті і не вирішується ним під час розгляду заяви про забезпечення позову.

Крім того, зупинивши дію наказу Мін'юсту, АГС, за відсутності рішення суду про визнання його протиправним, втрутився у компетенцію Мін'юсту та фактично надав можливість не виконувати чинний наказ.

Постанова КГС ВС від 13.01.2021 у справі № 910/9855/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/94151197>

Зупинення дії рішення загальних зборів юридичної особи

Задовольняючи заяву про забезпечення позову у справі № 920/26/21, суди зупинили дію рішень загальних зборів ОСББ та рішення правління ОСББ, оформлених протоколами від 21.12.2020.

Проаналізувавши зміст ухвалених у цій частині судових рішень, ВС констатував, що судами першої та апеляційної інстанцій здійснено належну оцінку обґрунтованості доводів заявника про необхідність вжиття цих заходів з урахуванням розумності, обґрунтованості та адекватності вимог щодо забезпечення позову і забезпечення збалансованості інтересів сторін спору. Так, в ухвалі та постанові, що переглядаються, суди дослідили доводи заявника, надали оцінку доказам, поданим у підтвердження існування обставин, якими він обґрунтовує свою заяву в цій частині.

Посилання у касаційній скарзі на те, що вжиття цих заходів забезпечення позову є тотожним задоволенню позовних вимог є помилковим, оскільки *обрані заявником заходи забезпечення позову не є тотожними майбутнім позовним вимогам*. Вжиття заявлених заходів забезпечення позову *не зумовлює жодним чином фактичного вирішення спору по суті, оскільки спрямоване виключно на збереження існуючого становища до прийняття рішення у справі, зупинення носить тимчасовий характер, не скасовує його, а спрямоване виключно на ефективний захист порушених прав та інтересів заявника у випадку задоволення позову*.

Постанова КГС ВС від 23.06.2021 у справі № 920/26/21

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/97868565>

Заборона загальним зборам учасників ТОВ приймати рішення

У постанові у справі № 910/18567/20 в частині заходів щодо заборони загальним зборам учасників ТОВ приймати рішення КГС ВС зазначив, що судом першої інстанції, з яким погодився АГС, було заборонено загальним зборам учасників ТОВ приймати рішення з питань, які відповідно до ст.30 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" приймаються трьома четвертями голосів, а саме внесення змін до статуту товариства, прийняття рішення про здійснення діяльності товариством на підставі модельного статуту, зміни розміру статутного капіталу товариства, прийняття рішень про виділ, злиття, поділ, приєднання, ліквідацію та перетворення товариства, обрання комісії з припинення (ліквідаційної комісії), затвердження порядку припинення товариства, порядку розподілу між учасниками товариства у разі його ліквідації майна, що залишилося після задоволення вимог кредиторів, затвердження ліквідаційного балансу товариства.

Суд погодився з висновком судів попередніх інстанцій, що *встановлення заборони загальним зборам учасників ТОВ приймати наведені рішення відповідає процесуальному законодавству*, адже в рамках справи оскаржуються рішення загальних зборів товариства, зокрема, щодо перерозподілу часток між учасниками ТОВ, зменшення частки позивача у статутному капіталі ТОВ, тобто в цій частині *судом було заборонено приймати загальним зборам учасників товариства конкретні /визначені судом/ рішення, які безпосередньо та прямо стосуються предмета спору.*

При цьому колегія суддів КГС ВС погодилася з висновками судів попередніх інстанцій про те, що заборона загальним зборам учасників ТОВ приймати вказані вище рішення *жодним чином не вплине на поточну господарську діяльність цього товариства, адже не впливає на можливість укладання товариством договорів з контрагентами, здійснення виробництва продукції, надання послуг, тощо.*

Постанова КГС ВС від 10.09.2021 у справі № 910/18567/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99602576>

У справі № 922/145/21 колегія суддів КГС ВС, приймаючи нове рішення про відмову у частині судових рішень, якими було задоволено заяву про забезпечення позову, акцентувала увагу на такому.

Суди не звернули уваги на те, що *вжиття заходів забезпечення позову шляхом заборони загальним зборам учасників ТОВ приймати рішення про обрання голови зборів негативно впливає на діяльність товариства в цілому, блокує його діяльність, адже, необрання голови зборів призводить до неможливості проводити будь-які збори вказаного товариства і приймати на них будь-які рішення, зокрема, необхідні для здійснення господарської діяльності товариства*. Забезпечуючи позов шляхом заборони загальним зборам учасників ТОВ приймати рішення про обрання голови зборів, *суди фактично втрутилися у господарські відносини ТОВ, що є недопустимим з огляду на вимоги ст. 6 ГКУ*.

Крім того, суди не врахували, що заборона загальним зборам приймати рішення про оцінку діяльності виконавчого органу, розгляд питання щодо визначення компетенції виконавчого органу, розгляд питання щодо припинення повноважень виконавчого органу товариства та/або відсторонення виконавчого органу товариства від виконання своїх повноважень, про призначення виконавчого органу товариства, розгляд питань щодо судових спорів, учасником яких є товариство, розгляд питання стосовно захисту прав товариства та уповноваження осіб для вчинення дій з метою захисту прав товариства, про схвалення правочинів, укладених товариством, *не стосується предмету цього спору* – визнання недійсними договору дарування частки у статутному капіталі ТОВ, акту приймання-передачі частки ТОВ, що було б підставою для можливості забезпечення позову в цьому випадку з огляду на вимоги ст. 137 ГПКУ.

Постанова КГС ВС від 30.06.2021 у справі № 922/145/21

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/97966445>

Заборона відчуження частки у статутному капіталі ТОВ

КГС ВС погодився з позицією судів попередніх інстанцій щодо необхідності застосування забезпечення позову шляхом заборони відчуження частки у статутному капіталі ТОВ у справі № 910/18567/20. Так, КГС ВС зазначив, що оскільки позивачем оскаржується рішення загальних зборів товариства, яким зменшено розмір його частки на 29,91 % та збільшено відповідно розмір частки іншої учасниці на 29,91 %, тобто оскаржується правомірність зменшення частки одного учасника та відповідно збільшення частки іншої учасниці, застосований судами захід забезпечення позову шляхом заборони цій учасниці здійснювати відчуження частки, що становить 29,91 % в статутному капіталі ТОВ, *відповідає положенням п. 4 ч. 1 ст. 137 ГПКУ, яким передбачено, що позов забезпечується заборонаю іншим особам вчиняти дії щодо предмета спору або здійснювати*

платежі, або передавати майно відповідачеві, або виконувати щодо нього інші зобов'язання.

Постанова КГС ВС від 10.09.2021 у справі № 910/18567/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99602576>

Залишаючи без змін постанову АГС у справі № 922/3274/20, якою відмовлено у задоволенні заяви про забезпечення позову шляхом заборони відчуження частки у статутному капіталі ТОВ, колегія суддів КГС ВС наголосила на такому. Звертаючись із позовом позивач, зокрема, просив витребувати з володіння іншої учасниці ТОВ частину частки в розмірі 8,75 % у статутному капіталі ТОВ. Загальний розмір частки відповідачки у статутному капіталі ТОВ становить 50 %. Проте суд першої інстанції, задовольняючи заяву про забезпечення позову, заборонив відповідачці відчужувати належну їй частку в статутному капіталі ТОВ в повному розмірі, що свідчить про *неспівмірність вжитих заходів із предметом спору*.

Також суд касаційної інстанції погодився з висновком АГС, що місцевий ГС жодним чином не обґрунтував, яким чином невжиття зазначених заходів може істотно ускладнити чи унеможливити ефективний захист або поновлення порушених чи оспорюваних прав або інтересів позивача, за захистом яких він звернувся до суду, оскільки копія листа-повідомлення відповідачки не є належним доказом, який би підтверджував її намір відчужити свою частку у статутному капіталі ТОВ.

Постанова КГС ВС від 15.12.2021 у справі № 922/3274/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/98821413>

Накладення арешту на частку у статутному капіталі ТОВ

У справі № 910/16800/20 позивач серед іншого просив забезпечити позов шляхом накладення арешту на частку у статутному капіталі ТОВ. КГС ВС у постанові у цій справі виклав правову позицію щодо застосування зазначеного способу забезпечення позову у корпоративному спорі. Колегією суддів підкреслено, що такий захід забезпечення позову як накладення арешту на майно обмежує право особи користуватися та розпоряджатися майном, тому може застосуватися у справі, в якій заявлено майнову вимогу. *Такий спосіб забезпечення позову як накладення арешту на майно у корпоративному спорі може узгоджуватися, зокрема, з такою вимогою майнового характеру як стягнення (витребування з володіння) з відповідача частки (частини частки) у статутному капіталі ТОВ/ТДВ.* Заходи забезпечення позову повинні узгоджуватися з предметом та підставами позову. *Оскільки позовні вимоги, заявлені в цій справі, є вимогами немайнового*

характеру, то такий захід забезпечення позову як накладення арешту на майно не є співмірним з предметом спору в цій справі.

З огляду на викладене колегія суддів дійшла висновку, що вжиті господарськими судами заходи забезпечення позову не мають правового зв'язку з предметом позовних вимог (розірвання договору купівлі-продажу частини частки в статутному капіталі товариства; визнання недійсним акта приймання-передачі частини частки в статутному капіталі товариства; визнання недійсним договору дарування частки у статутному капіталі товариства; визнання недійсним акта приймання-передачі частки у статутному капіталі товариства; скасування реєстраційних дій; визнання права власності на частку), під час розгляду яких судами буде досліджуватися саме питання щодо наявності правових підстав для розірвання договору, визнання договору недійсним та скасування реєстраційних дій.

Постанова КГС ВС від 29.03.2021 у справі № 910/16800/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/95841666>

У постановах у справах № 910/18567/20 та № 910/6481/21 КГС ВС погодився із доводами касаційних скарг про те, що вжиття судами заходів забезпечення позову шляхом накладення арешту на корпоративні права ТОВ, а саме на частки у статутних капіталах ТОВ, суперечить висновку ВС, викладеному в постанові від 29.03.2021 у справі № 910/16800/20, відповідно до якого такий захід забезпечення позову як накладення арешту на майно обмежує право учасника товариства користуватися та розпоряджатися таким майном, тому *може застосуватися у справі, в якій заявлено майнову вимогу, зокрема, з такою вимогою майнового характеру як стягнення (витребування з володіння) з відповідача частки (частини частки) у статутному капіталі ТОВ/ТДВ.*

Постанова КГС ВС від 10.09.2021 у справі № 910/18567/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99602576>

Постанова КГС ВС від 07.09.2021 у справі № 910/6481/21

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99447796>

Прикладом забезпечення позову шляхом накладення арешту на частку у статутному капіталі ТОВ з урахуванням наведеної вище правової позиції ВС можуть бути постанови КГС ВС у справах № 910/5116/21 та № 911/2780/20.

Так, у постанові у справі № 910/5116/21 колегія суддів ВС відзначила, що попередні судові інстанції дійшли правильного висновку про те, що заявлений захід

забезпечення позову у вигляді накладення арешту на частку у статутному капіталі товариства *перебуває в логічному зв'язку з позовними вимогами про витребування цієї частки*, що має намір заявити позивач, що, зокрема, узгоджується з позицією ВС, викладеною у постанові від 29.03.2021 у справі № 910/16800/20.

На думку ВС, в цьому разі з урахуванням обставин, покладених в основу вимог заявника, подання доказів, які б свідчили про ймовірність ускладнення чи унеможливлення ефективного захисту порушених прав позивача, не є визначальною умовою для вжиття заходів забезпечення позову, оскільки до ухвалення рішення і набуття ним чинності відповідач може у будь-який момент безперешкодно відчужити свою частку, зокрема шляхом укладення договору дарування, і при цьому він може не здійснювати жодних дій, які б могли опосередковано свідчити про намір вчинити дарування частки, як-то отримувати згоду від інших учасників тощо.

З метою обмеження можливості відчуження відповідачем частки у статутному капіталі ТОВ попередні судові інстанції правомірно визнали за можливе вжити заходів забезпечення позову за відсутності доведеної обставин, які б безпосередньо вказували на наявність у відповідача наміру відчужити частку, адже можливі негативні наслідки від відчуження частки відповідачем перевищують негативний вплив запроваджених обмежень. Обраний позивачем захід забезпечення позову не обмежує відповідача в реалізації його корпоративних прав та не перешкоджає господарській діяльності товариства, а лише запроваджує тимчасові обмеження, існування яких сприятиме поновленню прав позивача у випадку задоволення позовних вимог.

Постанова КГС ВС від 31.08.2021 у справі № 910/5116/21

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/99297768>

У постанові у справі № 911/2780/20 колегія суддів зазначила, що такий спосіб забезпечення позову як накладення арешту на майно у корпоративному спорі може узгоджуватися, зокрема, з такою вимогою майнового характеру як стягнення (витребування з володіння) з відповідача частки (частини частки) у статутному капіталі ТОВ, ТДВ.

ВС погодився з судами попередніх інстанцій у тому, що *невжиття зазначених заходів забезпечення позову може істотно ускладнити ефективний захист або поновлення порушених корпоративних прав або інтересів позивачів, за захистом яких вони мають намір звернутися до суду*, оскільки у разі, якщо до закінчення розгляду справи спірна частка у статутному капіталі ТОВ буде відчужена

на користь інших осіб, а державним реєстратором будуть вчинені нові реєстраційні дії щодо державної реєстрації змін до відомостей про юридичну особу, що містяться в ЄДРЮОФОПГФ, позивачі не зможуть захистити або поновити свої права в межах одного цього судового провадження за їх позовом без нових звернень до суду, що істотно ускладнить ефективний захист та поновлення порушених чи оспорюваних прав та інтересів позивачів, за захистом яких вони звернулися з позовом у названій справі.

Крім того, судами в оскаржуваних рішеннях правильно зазначено, що *застосування таких заходів забезпечення позову тимчасово унеможлиблює лише відчуження спірної частки та забороняє державним реєстраторам вчинення будь-яких реєстраційних дій щодо учасників та керівництва ТОВ, що не має своїм наслідком будь-якого перешкоджання господарській діяльності товариства та спрямовано на запобігання ймовірним порушенням речових прав позивачів та забезпечують збалансованість інтересів сторін.*

Постанова КГС ВС від 15.04.2021 у справі № 911/2780/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/96275989>

Накладення арешту на нерухоме майно

У справі № 910/4777/21 акціонер звернулася з позовом до ПАТ про стягнення збитків у вигляді упущеної вигоди.

Залишаючи без змін постанову АГС, якою задоволено заяву про забезпечення позову шляхом накладення арешту на належне ПАТ нерухоме майно у розмірі ціни позову, КГС ВС звернув увагу на таке. Інформація, з якої вбачається динаміка зменшення активів (майна) банку є загальнодоступною, а відповідач не спростував інформацію, викладену у зазначених позивачем відкритих джерелах. АГС, здійснивши в межах повноважень, визначених процесуальним законом, оцінку доводів сторін стосовно розумності, обґрунтованості і адекватності вимог заявника щодо забезпечення позову, а також надавши оцінку доказам у справі, дійшов висновку, що звертаючись до суду з заявою про забезпечення позову, позивачем доведено наявність обставин збитковості та не ефективної діяльності банківської установи.

Зазначене може свідчити про наявність сумнівів щодо можливості виконання судового рішення у разі задоволення позову про стягнення з відповідача збитків внаслідок зникнення або зменшення майна, наявного у відповідача, на момент ухвалення рішення у цій справі. *Застосування заходу забезпечення позову гарантуватиме у майбутньому виконання судового рішення у разі задоволення позову.* При цьому АГС урахував наявність зв'язку між заявленим позивачем

заходом забезпечення позову у вигляді накладення арешту на майно відповідача у межах заявлених позовних вимог і предметом спору, співмірність та адекватність заходів.

Доводи касаційної скарги не спростували наведеного. Заперечення відповідача, що застосування заходів забезпечення позову у справі, що розглядається, до майна, яке не є безпосереднім об'єктом спору, без достатніх доказів на підтвердження ризиків його відчуження, свідчить про невиправдане втручання у право власності банку на будинок, є безпідставними.

Відповідно до ч. 1 ст. 137 ГПКУ позов забезпечується, зокрема, накладенням арешту на майно та (або) грошові кошти, що належать або підлягають передачі або сплаті відповідачу і знаходяться у нього чи в інших осіб. *За своєю суттю арешт майна – це тимчасовий захід, який має наслідком накладання заборони на право розпоряджатися майном з метою його збереження. При вжитті такого заходу власник майна не обмежується у правах володіння та користування своїм майном, та не позбавляється їх. Отже, накладення арешту на майно не завдасть шкоди та збитків відповідачу, не позбавить його конституційних прав на володіння та користування вказаним нерухомим майном, здійснення господарської діяльності, отримання доходів, сплату податків тощо, а лише тимчасово обмежить право відповідача реалізувати вказане майно третім особам.*

Постанова КГС ВС від 03.12.2021 у справі № 910/4777/21

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/101753920>

Ухвалюючи нову постанову про відмову, зокрема, у задоволенні заяви про забезпечення позову шляхом накладення арешту на нерухоме майно у справі № 914/2438/20, КГС ВС наголосив на такому.

Суди попередніх інстанцій, задовольняючи заяву про забезпечення позову, зокрема, шляхом накладення арешту на нерухоме майно, не врахував, що заходи забезпечення позову повинні узгоджуватися з предметом та підставами позову. *Позовні вимоги у цій справі не мають майнового характеру та не стосуються безпосередньо повернення/витребування нерухомого майна на користь позивача.* Тому суд першої інстанції, накладаючи арешт на нерухоме майно, залишив поза увагою *відсутність зв'язку між обраним позивачем заходом забезпечення позову і предметом позовних вимог та не врахував положення ст.ст. 136, 137 ГПКУ, безпідставно задовольнивши вимогу позивача про застосування заходу забезпечення позову у цьому спорі шляхом накладення арешту на нерухоме майно.*

Постанова КГС ВС від 09.06.2021 у справі № 914/2438/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/97559446>

Накладення арешту на грошові кошти

Обґрунтовуючи заяву про забезпечення позову, зокрема, шляхом накладення арешту на грошові кошти ТОВ, розміщені на його банківських рахунках, у межах ціни позову позивач серед іншого, посилався на те, що іншими учасниками товариства порушуються його права на отримання дивідендів, які належать до виплати заявнику, а також те, що ним отримано повідомлення про позачергове скликання загальних зборів учасників ТОВ з метою розгляду питань порядку денного про продаж майна, що належить товариству, та його ліквідацію. З урахуванням цього, а також того, що інші учасники відповідача мають на меті продаж майна товариства та його ліквідацію, що не спростовано відповідачем, у цьому разі *існує достатньо мотивована ймовірність, що невжиття заходів до забезпечення позову шляхом накладення арешту на грошові кошти відповідача в межах суми стягнення може утруднити або зробити неможливим виконання судового рішення у разі задоволення позову.*

При цьому колегія суддів КГС ВС зазначила, що *є обґрунтованими висновки судів про задоволення заяви позивача та про існування підстав для накладення арешту на грошові кошти відповідача на відкритих ним рахунках в банківських установах в межах заявленої суми з огляду на те, що: по-перше, предметом спору є вимоги про стягнення з відповідача вартості майна ТОВ, по-друге, невжиття заходів забезпечення позову способом арешту коштів на банківському розрахунковому рахунку може істотно ускладнити чи унеможливити виконання рішення суду, оскільки в силу положень ст. 192 ЦКУ гроші є платіжним засобом, а тому відповідач може в будь-який момент розрахуватись коштами банківського розрахункового рахунку і доведення позивачем доказами такого його права і, відповідно, можливості не вимагається.*

Вказуючи на те, що накладення арешту на кошти товариства, які знаходяться на єдиному банківському рахунку, є втручанням в господарську діяльність такого товариства, що призведе до неможливості виплати заробітної плати працівникам, сплати податків, утримання будівель та їх території у належному вигляді, скаржник суперечить своїм же доводам про те, що наявні оборотні кошти і доходи свідчать про платоспроможність товариства, та не доводить, що всі його кошти знаходяться на єдиному банківському рахунку, який має спеціальний режим та використовується для виплати заробітної плати та сплати податків, а також

неможливість їх виплати саме у зв'язку з накладенням арешту на грошові кошти в межах оспорюваної суми.

Немає підстав вважати, що застосування такого заходу призведе до невідповідного обмеження прав відповідача чи третіх осіб, позбавить його можливості здійснення господарської діяльності, отримання доходів, сплати податків тощо, оскільки грошові кошти залишаються у володінні відповідача, а можливість розпоряджатися обмежується на певний час лише щодо частини коштів, якої стосується спір.

Постанова КГС ВС від 28.12.2021 у справі № 910/13681/21

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/102267189>

4. Окремі процесуальні аспекти, що виникають під час розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав

Відповідно до ч.1 ст.2 ГПКУ завданням господарського судочинства є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності, та розгляд інших справ, віднесених до юрисдикції господарського суду, з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, держави. Отже, звертатися з позовом може не будь-яка, а лише заінтересована особа.

За ст. 6 Конвенції визнається право людини на доступ до правосуддя, а за ст. 13 Конвенції – на ефективний спосіб захисту прав, і це означає, що особа має право пред'явити в суді таку вимогу на захист цивільного права, яка відповідає змісту порушеного права та характеру правопорушення.

ВС неодноразово вказувала, що, установивши наявність у особи, яка звернулася з позовом, суб'єктивного матеріального права або охоронюваного законом інтересу, про захист яких подано позов, суд з'ясовує наявність чи відсутність факту їх порушення або оспорення і відповідно ухвалює рішення про захист порушеного права або відмовляє позивачу в захисті, встановивши безпідставність та (або) необґрунтованість заявлених вимог.

Апеляційне оскарження рішення ГС, особою, яка не брала участі у розгляді справи

Ухвалою АГС у справі № 10/21101/20 згідно з п. 1 ч. 5 ст. 260 ГПКУ повернуто апеляційну скаргу ТОВ з доданими до неї матеріалами на рішення ГС. Ухвала мотивована відсутністю підстав вважати, що апеляційну скаргу ТОВ підписано особою, яка має право її підписувати. Як вбачається із копії апеляційної скарги, її було підписано особою-1 як апелянтом. На виконання п. 2 ч. 2 ст. 258 ГПКУ

скаржником зазначено, що особою, яка подає вказану апеляційну скаргу, є особа-1 як голова ТОВ у період з 14.11.2013 по 10.08.2020. У тексті зазначеної апеляційної скарги скаржником, зокрема, зазначено, що рішення ГС безпосередньо впливатиме на права та обов'язки особи-1, як голови ТОВ у період з 14.11.2013 по 10.08.2020.

Тобто АГС не було враховано та не надано оцінки безпосередньо змісту апеляційної скарги, з якої вбачається, що особою, яка подала відповідну апеляційну скаргу є особа-1, а не саме ТОВ. При цьому АГС не взято до уваги те, що ухвалою АГС від 07.06.2021 у справі № 910/21101/20 було відкрито апеляційне провадження за апеляційною скаргою ТОВ на рішення ГС у цій справі. З огляду викладене КГС ВС зазначив, що під час прийняття оскаржуваного судового рішення *АГС дійшов хибного висновку щодо визначення особи, яка подала відповідну апеляційну скаргу та, як наслідок, передчасного висновку про наявність підстав для повернення такої апеляційної скарги.*

Постанова КГС ВС від 17.12.2021 у справі № 910/21101/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/102058442>

Справа № 922/1742/18 також є прикладом питання прийняття до провадження апеляційної скарги особи, яка не була учасником справи під час її розгляду в суді першої інстанції. Товариство, маючи цивільну правоздатність і дієздатність та не будучи позбавленим можливості діяти через свої органи управління, мало право самостійно звернутися до АГС зі скаргою на рішення суду першої інстанції у цій справі.

АГС встановив, що ТОВ була подана апеляційна скарга, але з порушенням процесуального законодавства – без сплати судового збору. Суд надав можливість та час для усунення вказаного недоліку скарги, однак ТОВ не скористалося такою можливістю. Отже, *товариство реалізувало надане йому процесуальне право на оскарження судового рішення, а звернення учасника ТОВ з апеляційною скаргою у цій справі в інтересах ТОВ неможливе.*

Постанова КГС ВС від 21.07.2021 у справі № 922/1742/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/98523759>

Справа № 916/333/20 є прикладом безпідставного відкриття судом апеляційної інстанції апеляційного провадження за апеляційною скаргою особи, яка не брала участь у справі. Мотивуючи цю увалу, суд апеляційної інстанції виходив з того, що оскаржуваним рішенням суду першої інстанції вирішено питання про інтереси

ТОВ-1 без участі останнього, в той час як саме це товариство є власником майна, що фактично є предметом спору.

ВС також взяв до уваги ту обставину, що позивачка 22.06.2020 сама зверталася до суду першої інстанції із заявою про залучення до участі у справі ТОВ-1 як третю особу, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмету спору, на стороні відповідачів, зазначаючи, що рішення суду у цій справі беззаперечно може вплинути на права та обов'язки вказаних осіб, які є власниками нерухомого майна, яке вибуло з власності позивачки на підставі спірного рішення загальних зборів ТОВ-2. У задоволенні зазначеного клопотання також було відмовлено судом першої інстанції.

Постанова КГС ВС від 08.12.2021 у справі № 916/333/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/102220035>

У справі № 902/196/19 колегія суддів КГС ВС погодилася з висновками суду апеляційної інстанції про закриття апеляційного провадження. Особа-1, як особа, що не брала участь в розгляді справи, не погоджуючись із прийнятим рішенням суду першої інстанції, звернулася до АГС з апеляційною скаргою. АГС встановлено, що рішенням ГС вирішено спір між учасниками (засновниками) ФГ (станом на момент прийняття оспорюваних рішень загальних зборів учасниками (засновниками) були особа-2 (25%), особа-3 (20%), особа-4 (55%)) щодо виключення особи-4 зі складу засновників господарства, правомірності прийняття рішень зборів засновників щодо зміни складу учасників юридичної особи, зміни статутного капіталу та щодо укладення договору купівлі-продажу частки у складеному (статутному) капіталі ФГ від 28.02.2018, укладеного між особою-2 та особою-3.

Підставою позову визначено порушення корпоративних прав позивача як учасника ФГ у зв'язку з виключенням з господарства поза його волю та порушенням проведення зборів учасників без позивача. Також АГС встановлено, що особа-1 підтверджує набуття статусу учасника (засновника) ФГ рішенням зборів засновників, які відбулися 28.11.2019. Отже, як встановлено АГС, *особа-1 не була учасником (засновником) ФГ ні на момент прийняття оспорюваних рішень загальних зборів ФГ, ні на момент ухвалення рішення ГС, а тому обґрунтованим є висновок АГС, що рішенням ГС не вирішувалися питання про права, інтереси та/або обов'язки особи-1.*

Доводи особи-1 про те, що на підставі оскаржуваного у цій справі рішення скасовано реєстраційну дію набуття нею статусу учасника ФГ і вона втратила статус учасника господарства, не спростовують висновків АГС і ця обставина

не може свідчити про порушення оскаржуваним рішенням її прав та/або інтересів з підстав, наведених вище. Водночас *особа-1 не позбавлена права в порядку, встановленому чинним законодавством, оскаржити дії реєстратора.*

Постанова КГС ВС від 24.12.2021 у справі № 902/196/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/102220245>

Законодавство визнає статус учасника товариства лише за особою, яка є власником частки у його статутному капіталі

Як встановлено апеляційним судом, ТОВ-1 не є учасником (засновником) ТОВ-2. Недотримання вимог закону та установчих документів юридичної особи під час скликання і проведення загальних зборів ТОВ не може визнаватися порушенням прав тих осіб, які не є учасниками цієї юридичної особи. Аналогічні правові висновки викладені в постановках ВС від 18.04.2018 у справі № 910/7847/17, від 16.10.2018 у справі № 910/15792/14, від 22.05.2019 у справі № 904/7274/17.

Рішенням ГС не вирішувалися питання про права, інтереси та (або) обов'язки ТОВ-1, а здійснювалося дослідження наявності факту порушення прав і охоронюваних законом інтересів учасників товариства (Корпорації та Акціонерної корпорації). Рішення ГС не містять жодних суджень чи висновків суду саме про права та обов'язки скаржника – ТОВ-1.

Постанова КГС ВС від 08.12.2021 у справі № 914/2259/17

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/101911989>

Преюдиція

Преюдицію утворюють виключно ті обставини, які безпосередньо досліджувалися і встановлювалися судом, що знайшло своє відображення у мотивувальній частині судового рішення. Преюдиціальні факти слід відрізнити від оцінки іншим судом певних обставин.

Колегія суддів КГС ВС зазначила, що поза увагою АГС залишилося те, що в рішенні від 16.01.2020 у справі № 912/3221/19 ГС встановив обставини щодо положень п.п. 3.6, 3.8 статуту ОСББ, які визначають порядок повідомлення співвласника про проведення загальних зборів, або ж про прийняті ними рішення, в тому числі шляхом розміщення відповідних оголошень на інформаційних дошках біля/в кожного під'їзду будинку, враховуючи які (положення) виснував, що відповідача було належним чином повідомлено про скликання загальних зборів співвласників та про прийняті ними рішення шляхом розміщення їх тексту в місцях загального користування будинку. Втім будь-яких фактів (коли саме, де, якого саме змісту

тощо), які б підтверджували обставини таких повідомлень, суд у наведеній справі не встановлював і відповідних доказів не описував.

Колегія суддів КГС ВС констатувала, що АГС помилково визначив правову оцінку, засновану лише на змісті положень статуту ОСББ, преюдиціальною обставиною, яка звільняє відповідача від доказування фактів повідомлення про проведення загальних зборів 12.07.2016, 25.03.2017, 24.02.2018, 26.01.2019, та про прийняті ними рішення №№ 2, 3, 4, 5 відповідно. За таких обставин, висновок АГС щодо належного повідомлення позивача про проведення оспорюваних ним загальних зборів, з посиланням на встановлені судом у справі № 912/3221/19 обставини як преюдиційні, які не потребують доведення, є помилковим.

Постанова КГС ВС від 07.09.2021 у справі № 912/2294/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/99647829>

Штучний характер позову

Позов про визнання недійсним рішення загальних зборів було подано 17.09.2019 – після того як особа-1 звернулася з позовом до ТОВ про стягнення вартості частки (провадження у справі № 914/1361/19 відкрито 24.07.2019). Позов подано особою-2 проти ТОВ, єдиним учасником та директором якого є особа-3, яка як впливає з матеріалів справи, знаходиться в родинних стосунках із особою-4 (позивачка) та водночас є колишнім чоловіком скаржниці особи-1.

Особа-3 є єдиним учасником ТОВ з вересня 2019 року, а також директором ТОВ з моменту його створення. Особі-3 як директору ТОВ було достеменно відомо про зміни у складі учасників ще з 2015 року, але позов поданий від імені колишнього учасника особи-2, яка мотивує пропуск позовної давності тим, що довідалася про наявність оскаржуваного рішення лише у 2019 році із матеріалів судової справи.

ТОВ (відповідач) не заявило про сплив позовної давності – хоча позов подано у вересні 2019 року, а оскаржується рішення, ухвалене у грудні 2015 року. ТОВ не надало суду оригінал протоколу, заявляючи про його викрадення. Водночас відповідальність за зберігання документів та доступ до них має лише директор ТОВ – особа-3 (ст. 43 Закону "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" передбачає обов'язок директора зберігати протоколи загальних зборів протягом всього строку існування товариства). Учасники ТОВ, на відміну від самого ТОВ, не зобов'язані зберігати оригінали документів ТОВ.

Товариство не визнало вимог особи-1 до ТОВ про виплату вартості частини майна, тому між ними виник спір, який розглядався судом у справі № 914/1361/19. Тож як ТОВ (відповідач), так і особа-2 (позивачка) по суті були зацікавлені у визнанні рішень загальних зборів недійсними, тобто їх інтереси збігалися, що могло свідчити про штучний характер поданого позову.

У цій справі особа-1 не була вказана позивачем як третя особа. Також ТОВ не подавало клопотання про її залучення, що викликало певні сумніви у добросовісності намірів та дій позивача та відповідача. Особа-1 вступила у справу в якості третьої особи за власною ініціативою на підставі заяви від 18.10.2019. За твердженням скаржниці, яке не було перевірено судами попередніх інстанцій, особа-3 (як директор ТОВ) надавала суперечливі показання свідка у цій справі та у справі № 914/1361/19, таким чином, порушуючи обов'язки учасника справи та свідка, які встановлені ГПК.

Постанова КГС ВС від 29.09.2021 у справі № 914/1912/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/100395900>

Залучення належного відповідача

Предметом дослідження у справі № 914/1027/19 були обставини призначення особи-1 директором ТОВ, а предметом доказування було те, що відповідна реєстраційна дія була вчинена саме у зв'язку з прийняттям загальними зборами ТОВ рішення від 15.04.2004. У цьому разі спірні правовідносини фактично лежать у площині взаємовідносин саме між учасником та ТОВ, яке однак не було залучене до участі у цій справі у якості відповідача.

Державний реєстратор може бути лише співвідповідачем у таких справах, якщо, на думку позивача, він порушив встановлений законом порядок вчинення реєстраційних дій (подібні висновки містяться у постановках ВС від 18.06.2019 у праві № 924/478/18, від 18.06.2019 у справі № 923/705/18, від 02.07.2019 у справі № 915/1089/16 від 04.09.2018 у справі № 904/5857/17). Вимоги щодо оскарження дій/бездіяльності реєстратора у цій справі та зобов'язання його скасувати відповідні реєстраційні дії мають похідний характер від корпоративного спору та залежать від наявності самого порушеного корпоративного права.

Постанова КГС ВС від 02.08.2021 у справі № 914/1027/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/98812457>

Процесуальне правонаступництво

Процесуальне правонаступництво є тісно пов'язаним з матеріальним, оскільки передбачає перехід суб'єктивного права або обов'язку від однієї особи до іншої в матеріальному праві, тому незалежно від підстав матеріального правонаступництва, процесуальне допускається лише після того, як відбудеться заміна в матеріальному правовідношенні.

Статтю 1218 ЦКУ передбачено, що до складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті. Не входять до складу спадщини права та обов'язки, що нерозривно пов'язані з особою спадкодавця, зокрема права та обов'язки особи як кредитора або боржника, передбачені ст. 608 цього Кодексу (п. 5 ч. 1 ст. 1219 ЦКУ). Зобов'язання припиняється смертю боржника, якщо воно є нерозривно пов'язаним з його особою і у зв'язку з цим не може бути виконане іншою особою. Зобов'язання припиняється смертю кредитора, якщо воно є нерозривно пов'язаним з особою кредитора (ч.ч. 1, 2 ст. 608 ЦКУ).

Саме особа-1, яка є відповідачем у вимогах про визнання угод удаваними, а також у вимогах про переведення на позивача прав покупця в угодах купівлі-продажу, які на її переконання вони приховують, є або обдарованим відповідачами 2–7, або покупцем їх часток, тобто зобов'язання нерозривно пов'язане з особою відповідача-1. *За таких обставин зобов'язання за укладеними спірними договорами дарування частки у статутному капіталі СТОВ не входять до складу спадщини і припинилися внаслідок смерті особи-1.*

Постанова КГС ВС від 16.02.2021 у справі № 927/645/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/95170113>

У справі № 910/16868/19 АГС, задовольняючи клопотання позивача про заміну особи-1 його процесуальним правонаступником – особою-2, не врахував висновки ВС, викладені в постановках від 10.08.2020 у справі № 917/1339/16, від 20.01.2021 у справі № 908/2168/19 щодо застосування ст. 52 ГПКУ, оскільки керувався лише відомостями із витягу з ЄДРЮОФОПГФ, відповідно до яких відбулася зміна складу засновників (учасників) ТОВ. При цьому АГС не досліджувалися первинні документи, на підставі яких відбулася зміна складу засновників (учасників) ТОВ, та які підтверджують факт вибуття особи-1 з матеріального правовідношення, і перехід її прав та обов'язків до правонаступника – особи-2. Водночас витяг з ЄДРЮОФОПГФ не містить як відомостей про документи на підставі яких відбулася зміна складу засновників (учасників) ТОВ, так і відомостей про умови, на яких відбулася зазначена зміна.

Постанова від 09.08.2021 у справі № 910/16868/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/98851471>

Зупинення провадження за апеляційною скаргою

Необґрунтоване зупинення провадження у справі призводить до затягування строків її розгляду і перебування в стані невизначеності учасників процесу, що свідчить про порушення положень ч.1 ст.6 Конвенції, що покладає на національні суди обов'язок здійснити швидкий та ефективний розгляд справ упродовж розумного строку.

Постанова КГС ВС від 12.08.2021 у справі № 910/15938/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/98946682>

Підтвердження повноважень представника юридичної особи

Надаючи оцінку поданому представником ордеру на предмет зазначення у ньому організаційно-правової форми позивача, суду слід звернути увагу на те, що позивач є резидентом республіки Кіпр, а тому необхідно дослідити матеріали справи на предмет наявності в них даних, які дозволяють однозначно ідентифікувати позивача, зокрема додані представником сертифікати інкорпорації з урахуванням реєстраційного номеру позивача.

Вирішуючи питання щодо можливості прийняття до розгляду позовної заяви, поданої від імені юридичної особи її представником, за умови дотримання вимог процесуального закону та ст. 26 Закону України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність", *слід уникати зайвого формалізму*. Подібну правову позицію викладено у постанові ВП ВС від 18.12.2019 у справі № 9901/519/19.

Постанова КГС ВС від 31.05.2021 у справі № 910/16666/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/97350183>

Прокурор у корпоративному спорі

Прокурором фактично заявлено позов про захист корпоративних прав держави у статутному фонді відповідача. Та обставина, що в силу вимог Закону України "Про управління об'єктами державної власності" сплату дивідендів та неустойки передбачено здійснювати господарським товариством безпосередньо до Державного бюджету України, *не змінює характеру правовідносин як корпоративних та відповідного обсягу прав учасників такого товариства*. Кабінету Міністрів України, якого прокурором визначено позивачем за даним

позовом, такі суб'єктивні права не належать. Тому правом самостійного звернення в суд, як про це стверджує прокурор, такий орган держави не наділений.

Така владна функція в установленому порядку передана ПрАТ "Національна акціонерна компанія "Нафтогаз України" як акціонеру відповідача. Виходячи зі змісту положення ст.ст. 3, 4, 11 Закону України "Про управління об'єктами державної власності", ст.116 ЦКУ, ст.25 Закону України "Про акціонерні товариства", колегія суддів погодилася з висновком суду першої інстанції про те, що повноваженнями суб'єкта управління об'єктами державної власності у спірних правовідносинах наділене АТ як акціонер ПАТ, а не Кабінет Міністрів України.

Відповідно до рішення Конституційного суду України від 08.04.1999 № 3-рп/99 *прокурори та їх заступники подають до ГС позови саме в інтересах держави, а не в інтересах підприємств, установ, організацій незалежно від їх підпорядкування і форм власності.*

Постанова КГС ВС від 08.04.2021 у справі № 910/10890/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/96172664>

Щодо правил об'єднання позовних вимог

У справі № 903/513/20 як на правову підставу вимоги про стягнення шкоди Фонд гарантування вкладів фізичних осіб посилався на ст. 52 Закону України "Про систему гарантування вкладів фізичних осіб", яка надає право Фонду звертатися до суду з позовними вимогами до пов'язаної з банком особи, дії або бездіяльність якої призвели до заподіяння кредитором та/або банку шкоди, та/або пов'язаної з банком особи, яка внаслідок таких дій або бездіяльності прямо чи опосередковано отримала майнову вигоду, з вимогою про відшкодування шкоди, заподіяної банку.

Відповідно до позовної заяви шкоду заподіяно внаслідок інвестування в інвестиційні сертифікати трьох різних інвестиційних фондів за трьома різними пакетами цінних паперів. При цьому кожна операція з інвестування в цінні папери є самостійним правовідношенням, що є підставою для виникнення цивільних прав і обов'язків. А тому порушення, допущенні як при його виникненні, так і при виконанні, утворюють окремий склад цивільно-правового правовідношення, що характеризуються самостійними цивільно-правовими наслідками. Встановлення обставин вчинення кожної з цих операцій засвідчується доказами, які не є пов'язаними між собою.

Сумісний розгляд позовних вимог перешкоджатиме з'ясуванню взаємних прав і обов'язків сторін та ускладнить вирішення спору, оскільки у такому разі під час

розгляду справи суд повинен буде надати оцінку кожному з трьох пакетів інвестиційних сертифікатів, вартості активів кожного з трьох окремих інвестиційних фондів, а також встановити обставини щодо мети та обставин укладення договорів щодо кожного із цих трьох пакетів інвестиційних сертифікатів.

Постанова КГС ВС від 25.01.2021 у справі № 903/513/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/94362332>

Щодо залишення позову без розгляду

Пунктом 3 ч. 1 ст. 226 ГПКУ встановлено, що суд залишає позов без розгляду, якщо у провадженні цього чи іншого суду є справа із спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав. Із системного аналізу положень зазначеної норми вбачається, що для залишення позову без розгляду за вказаних підстав *необхідна одночасна наявність наступних умов: наявність провадження з аналогічного спору в цьому або іншому суді, спір між тими самими сторонами, спір про той самий предмет, спір з тих самих підстав.*

Як встановлено АГС, звертаючись із позовом у цій справі № 910/4458/20 про визнання недійсним укладеного між відповідачами додаткового договору про внесення змін до договору управління майном (активами) в частині збільшення строку управління корпоративними правами ТОВ-1, які належать ТОВ-2, правовими підставами для визнання оспорюваного додаткового договору недійсним у відповідній частині позивач визначив порушення під час його укладення норм ч.ч. 2, 3 ст. 21 Закону України "Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів.

Натомість, звертаючись із позовом у справі № 910/3971/20 про визнання недійсним додаткового договору про внесення змін до договору управління майном (активами) від 25.10.2018, укладеного між відповідачами, правовими підставами для визнання оспорюваного додаткового договору недійсним позивач визначив порушення під час його укладення норм ч. 4 ст. 36, ст. 37 Закону України "Про публічні закупівлі".

З огляду на наведене КГС ВС залишив без змін постанову АГС, якою скасовано ухвалу ГС про залишення позову без розгляду та направлено справу для продовження розгляду.

Постанова КГС ВС від 26.01.2021 у справі № 910/4458/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/94489679>

Розділ II. Захист окремих видів корпоративних прав

1. Порухення корпоративних прав – основна підстава для задоволення позову у корпоративному спорі

Задоволення судом позову можливе лише за умови доведення позивачем обставин щодо наявності в нього відповідного права (охоронюваного законом інтересу), а також порушення (невизнання, оспорення) цього права відповідачем з урахуванням належно обраного способу судового захисту.

Надавши оцінку матеріалам справи, встановивши, що позивачем не надано належних доказів на підтвердження наявності у нього права власності на акції у ПрАТ станом на момент проведення оспорюваних загальних зборів, суди попередніх інстанцій дійшли правомірного висновку про те, що за таких обставин у позивача відсутні підстави стверджувати про порушення його прав оспорюваним рішенням загальних зборів відповідача, у зв'язку з чим обґрунтовано відмовили у задоволенні позовних вимог.

Постанова КГС ВС від 15.06.2021 у справі № 917/140/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/97868563>

Залишаючи без змін рішення судів попередніх інстанцій про відмову у визнанні недійсними договору купівлі-продажу частки у статутному капіталі ТОВ та акту прийому-передачі цієї частки, КГС ВС наголосив на такому. Звертаючись з позовом про визнання недійсним правочину, позивач відповідно до вимог ст.ст. 13, 74 ГПКУ повинен довести наявність фактичних обставин, з якими закон пов'язує визнання таких правочинів недійсними на момент їх вчинення. Без доведення обставин недодержання сторонами в момент вчинення оспорюваного правочину конкретних вимог законодавства у суду відсутні підстави для задоволення відповідного позову.

Водночас КГС ВС врахував, що згідно з положеннями ст. 4 ГПКУ, ст.ст. 15, 16 ЦКУ підставою для захисту цивільного права чи охоронюваного законом інтересу є його порушення, невизнання чи оспорення. Тож *задоволення судом позову можливе лише за умови доведення позивачем відповідно до вимог процесуального законодавства обставин наявності у нього відповідного права (охоронюваного законом інтересу), а також порушення (невизнання, оспорення) зазначеного права відповідачем з урахуванням належності обраного способу судового захисту.*

Постанова КГС ВС від 06.07.2021 у справі № 911/2787/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/98203170>

У постанові у справі № 910/3915/20 колегія суддів КГС ВС наголосила на тому, що звертаючись із позовом, особа повинна була обґрунтувати наявність порушення її корпоративних прав відповідачем на момент звернення з даним позовом, натомість суди, вирішуючи корпоративний спір, зобов'язані були перевірити наявність у позивача суб'єктивного матеріального права або законного інтересу, на захист якого подано позов, а також з'ясувати питання наявності чи відсутності факту їх порушення або оспорювання.

При цьому необхідно враховувати, що *захисту в судовому порядку підлягає вже порушене право*, а не те, яке може бути порушено в майбутньому, і щодо якого невідомо, буде воно порушено, чи ні. *З'ясування порушеного корпоративного права, за захистом якого звернулася особа, є первісним по відношенню до встановлення фактичних обставин дотримання відповідачем порядку щодо заміни свого представника у складі наглядової ради АТ.*

Постанова КГС ВС від 15.06.2021 у справі № 910/3915/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/97770791>

КГС ВС у постанові у справі № 924/9/21 підкреслив, що оскільки правовою підставою для звернення до ГС є захист порушених або оспорюваних прав і охоронюваних законом інтересів, *право на позов у особи виникає після порушення відповідачем її права та захисту підлягає порушене право.*

При вирішенні позову про визнання недійсним оспорюваного правочину (договору купівлі-продажу частки в статутному капіталі та акту приймання-передачі частки) враховуються загальні приписи ст.ст. 3, 15, 16 ЦКУ. За результатами розгляду такого спору суд має вирішити питання про спростування презумпції правомірності правочину й має бути встановлено не лише наявність підстав недійсності правочину, передбачених законом, але й визначено, *чи було на час пред'явлення позову порушене цивільне право особи, за захистом якого позивач звернувся до суду, яке саме право порушене та в чому полягає його порушення, оскільки залежно від цього визначається необхідний та ефективний спосіб захисту порушеного права, якщо таке порушення відбулося.* Аналогічна правова позиція викладена у постанові КГС ВС від 04.06.2020 у справі № 916/1411/19.

Суд вирішив корпоративний спір, не перевіривши наявність у позивачки за первісним позовом суб'єктивного матеріального права або законного інтересу,

на захист якого подано її позов, а також не з'ясував у чому полягає порушення її корпоративних прав, не визначив, чи було на час пред'явлення позову порушене цивільне право особи, за захистом якого позивачка звернулася до суду, яке саме право порушене та в чому полягає його порушення.

Постанова КГС ВС від 23.11.2021 у справі № 924/9/21

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/101472886>

У справі № 910/6176/20 позивачем не було доведено порушення його прав, щодо захисту яких було пред'явлено позов у цій справі, оскільки позивач не є довірителем (стороною) за оспорюваними правочинами, а сторони оспорюваного правочину не ставлять під сумнів його дійсність.

Постанова КГС ВС від 31.08.2021 у справі № 910/6176/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/99315306>

2. Позовна давність у корпоративних спорах

ЄСПЛ, юрисдикція якого поширюється на всі питання тлумачення і застосування Конвенції (п. 1 ст. 32 Конвенції), наголошує, що позовна давність – це законне право правопорушника уникнути переслідування або притягнення до суду після закінчення певного періоду після скоєння правопорушення. Застосування строків позовної давності має кілька важливих цілей, а саме: забезпечувати юридичну визначеність і остаточність, захищати потенційних відповідачів від прострочених позовів та запобігати несправедливості, яка може статися в разі, якщо суди будуть змушені вирішувати справи про події, що мали місце у далекому минулому, спираючись на докази, які вже, можливо, втратили достовірність і повноту із плином часу (п. 51 рішення від 22.10.1996 за заявами № 22083/93, 22095/93 у справі "Стаббінгс та інші проти Сполученого Королівства"; п. 570 рішення від 20.09.2011 за заявою у справі "ВАН "Нафтова компанія "Юкос" проти Росії").

Суд застосовує позовну давність лише тоді, коли є підстави для задоволення позовної вимоги. Перш ніж застосувати позовну давність, суд має з'ясувати та зазначити в судовому рішенні, чи порушено право або охоронюваний законом інтерес позивача, за захистом якого той звернувся до суду. Якщо таке право чи інтерес не порушено, суд відмовляє у задоволенні позову через його необґрунтованість. І лише якщо буде встановлено, що право або охоронюваний законом інтерес особи дійсно порушені, але позовна давність спливла і про це зробила заяву інша сторона спору, суд відмовляє у позові через сплив позовної давності за відсутності поважних причин її пропуску, наведених позивачем

(подібний висновок викладено у постановках ВП ВС від 22.05.2018 у справі № 369/6892/15-ц, від 31.10.2018 у справі № 367/6105/16-ц, від 14.11.2018 у справі № 183/1617/16, від 28.11.2018 у справі № 504/2864/13-ц, від 05.12.2018 у справах № 522/2202/15-ц, № 522/2201/15-ц та № 522/2110/15-ц, від 07.08.2019 у справі № 2004/1979/12, від 18.12.2019 у справі № 522/1029/18, від 16.06.2020 у справі № 372/266/15-ц, від 07.07.2020 у справі № 712/8916/17-ц, від 29.06.2021 у справі № 904/3405/19).

Згідно з ч. 1 ст. 261 ЦКУ перебіг позовної давності починається від дня, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права або про особу, яка його порушила. Отже, початок перебігу позовної давності збігається з моментом виникнення у зацікавленої сторони права на позов, тобто можливості реалізувати своє право в примусовому порядку через суд.

Для визначення моменту виникнення права на позов важливими є як об'єктивні (порушення права), так і суб'єктивні (особа дізналася або повинна була дізнатися про це порушення) аспекти. Порівняльний аналіз понять "довідався" та "міг довідатися", що містяться в ст. 261 ЦКУ, дає підстави для висновку про *презумпцію можливості та обов'язку особи знати про стан своїх майнових прав*, а тому доведення факту, через який позивач не знав про порушення свого цивільного права і саме з цієї причини не звернувся за його захистом до суду, недостатньо.

Згідно з положеннями ч. 1 ст. 261 ЦКУ у визначенні початку перебігу строку позовної давності має значення не лише встановлення, коли саме особа, яка звертається за захистом свого порушеного права або охоронюваного законом інтересу, довідалася про порушення цього права або про особу, яка його порушила, а й коли ця особа об'єктивно могла дізнатися про порушення цього права або про особу, яка його порушила.

Обов'язок позивача довести, що він не міг дізнатися про порушення свого цивільного права, також впливає із загального правила, встановленого ст. 74 ГПКУ, про обов'язковість доведення стороною спору тих обставин, на які вона посилається як на підставу своїх вимог та заперечень. Відповідач, навпаки, має довести, що інформацію про порушення можна було отримати раніше.

Якщо встановити день, коли особа довідалася про порушення права або про особу, яка його порушила, неможливо або наявні докази того, що особа не знала про порушення права, хоч за наявних умов повинна була знати про це, перебіг позовної давності починається від дня, коли особа повинна була довідатися про порушення свого права.

Під можливістю довідатись про порушення права або про особу, яка його порушила, в цьому випадку слід розуміти передбачувану неминучість

інформування особи про такі обставини, або існування в особи певних зобов'язань, як міри належної поведінки, в результаті виконання яких вона мала б змогу дізнатись про відповідні протиправні дії та того, хто їх вчинив.

У разі пред'явлення позову самою особою, право якої порушене, і в разі пред'явлення позову в інтересах цієї особи іншою уповноваженою на це особою початок перебігу позовної давності визначається з одного й того самого моменту: коли особа довідалася або могла довідатися про порушення її права або про особу, яка його порушила.

Постанова КГС ВС від 23.02.2021 у справі № 910/5349/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/95170122>

Постанова КГС ВС від 17.08.2021 у справі № 924/139/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/99146727>

Положення матеріального права щодо позовної давності (ст. 256, ч. 1 ст. 261 ЦКУ) є загальними до всіх видів правовідносин і застосовуються господарськими судами у багатьох категоріях спорів.

Так, зокрема, у постановках ВП ВС від 22.05.2018 у справі № 369/6892/15-ц, від 30.05.2018 у справі № 367/2271/15-ц, від 04.12.2018 у справі № 910/18560/16, постановках ВС від 10.09.2020 у справі № 923/197/18, від 01.10.2020 у справі № 912/1672/18, від 20.04.2021 у справі № 914/240/18, від 22.06.2021 у справі № 910/9672/20, від 20.10.2021 у справі № 369/4959/20-ц ВС, зокрема, було розкрито зміст цих норм та їх правозастосування.

Із названих висновків випливає, зокрема, те, що для визначення початку перебігу позовної давності перш за все потрібно встановити чи є особа носієм порушеного права (інтересу) та, вже як наслідок, момент безпосередньої обізнаності особи про певні обставини (факти порушення її прав) або об'єктивної можливості такої особи знати про такі обставини, а у разі порушення або загрози порушення інтересів держави – момент безпосередньої обізнаності органу, уповноваженого державою здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах або об'єктивної можливості відповідного органу знати про такі обставини.

Постанова КГС ВС від 02.11.2021 у справі № 908/1866/16

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/100884701>

Питання про застосування строку позовної давності лежить у межах процесуальних повноважень судів попередніх інстанцій, а касаційний суд має право лише здійснити перевірку застосування судами правових норм глави 19 ЦКУ на предмет правильності такого застосування встановленим обставинам справи (постанова ВС від 23.01.2020 у справі № 916/2128/18).

Позовна давність у разі направлення справи за встановленою юрисдикцією

У справі № 725/3303/16-ц судами попередніх інстанцій правомірно не застосовано позовну давність з огляду на те, що позивач звернувся з позовом в межах позовної давності (ст. 256, 257 ч. 1 ст. 261 ЦКУ).

Як встановлено судами попередніх інстанцій, МПП звернулося до суду з позовом у 2016 році, тобто в межах позовної давності. Позовне провадження тривало з липня 2016 року. Постановою ВС від 12.08.2020 повідомлено МПП, що розгляд цієї справи належить до господарської юрисдикції. Ухвалою ВС від 16.09.2020 справу передано для продовження розгляду до ГС.

Тож позивач з новим позовом не звертався, а звернувся до суду із заявою про направлення справи за встановленою юрисдикцією.

Постанова КГС ВС від 04.11.2021 у справі № 725/3303/16-ц

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/101163462>

Позовна давність для оскарження рішення, прийнятого особою, яка не була акціонером

Посилання ЄГТОВ у відзиві на касаційну скаргу у справі № 910/23633/17 на пропуск позивачем позовної давності, передбаченої ч.1 ст. 50 Закону України "Про акціонерні товариства", відхилені ВС, оскільки, як правомірно зазначено судом першої інстанції, *за своєю правовою суттю рішення, прийняте особою, яка на час його прийняття не була акціонером АТ, не є рішенням акціонера, і до визнання цього рішення недійсним не застосовується встановлений ч. 1 ст. 50 Закону України "Про акціонерні товариства" строк звернення до суду.* Даний висновок судом першої інстанції зроблено з урахуванням висновків ВС, викладених в постанові від 19.12.2018 у справі № 910/23629/17.

Постанова КГС ВС від 16.11.2021 у справі № 910/23633/17

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/101240328>

Позовна давність для оскарження рішень загальних зборів учасників ТОВ

У справі № 918/36/19 спірні рішення загальних зборів ТОВ були прийняті 01.07.2016 і на момент їх прийняття позовна давність для вимог про визнання недійсним рішення загальних зборів товариства була визначена законодавством тривалістю у три роки. Оскільки позивач звернувся до суду з позовом у січні 2019 року, позовні вимоги про визнання недійсним рішення загальних зборів учасників ТОВ від 01.07.2016 заявлені з дотриманням позовної давності.

Частина 2 ст. 258 ЦКУ була доповнена п.8 згідно із Законом України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю", який набрав чинності 17.06.2018, тобто після прийняття спірного рішення загальних зборів учасників ТОВ, а тому суди правильно зазначили про відсутність підстав для її застосування до правовідносин, які виникли 01.07.2016.

Постанова КГС ВС від 04.08.2021 у справі № 918/36/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/100270969>

Позовна давність для оскарження рішень загальних зборів учасників ПП

У постанові у справі № 916/161/20 ВС звернув увагу на те, що оскільки скорочений строк позовної давності щодо вимог про визнання недійсним рішення загальних зборів товариства встановлений п. 8 ч. 2 ст. 258 ЦКУ, який набув чинності 17.06.2018 відповідно до Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю", такий строк застосовується лише до оскарження рішень ТОВ/ТДВ і не застосовується до вимог про визнання недійсним рішення інших юридичних осіб. Аналогічного висновку дійшов ВС у постанові від 18.03.2020 у справі № 904/686/19.

Предметом позову у справі № 916/161/20 є визнання недійсним рішення засновників ПП.

ПП – це не окрема організаційно-правова форма юридичної особи, а класифікуюча ознака юридичних осіб залежно від форми власності. Встановлення виду підприємницького товариства, до якого належить ПП, а саме, що ПП є господарським товариством (зокрема, ТОВ або ТДВ) або кооперативом (зокрема, сільськогосподарським кооперативом, сільськогосподарським кооперативним об'єднанням), у кожному конкретному випадку зумовлюватиме застосування до спірних правовідносин відповідного законодавства, зокрема законів України "Про господарські товариства", "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю", "Про кооперацію", "Про сільськогосподарську кооперацію".

Застосування скороченого строку позовної давності до вказаних вимог можливе лише у тому випадку, коли суд встановить, що ПП є ТОВ.

Постанова КГС ВС від 09.09.2021 у справі № 916/161/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/99612719>

Застосування позовної давності у справах за позовом ліквідатора банку про відшкодування шкоди, завданої банку пов'язаними з ним особами

Касаційна скарга у справі № 910/11027/18 була передана колегією суддів КГС ВС на розгляд ВП ВС на підставі ч. 5 ст. 302 ГПКУ з огляду на існування *виключної правової проблеми*, яка полягає у такому. *Необхідно було визначити момент, з якого починається перебіг позовної давності у спорах за позовами Фонду про стягнення шкоди в порядку ч. 5 ст. 52 Закону України "Про систему гарантування вкладів фізичних осіб"*, а саме з моменту виявлення операції та осіб, що заподіяли шкоду, і встановлення її розміру чи з моменту завершення ліквідаційної процедури банку та складання ліквідаційного балансу.

ВП ВС підкреслила, що важливим у застосуванні норм інституту позовної давності є правильне визначення моменту початку перебігу позовної давності. За загальним правилом, встановленим у ч. 1 ст. 261 ЦКУ, перебіг позовної давності починається від дня, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права або про особу, яка його порушила. Якщо особі завдано шкоди, то вона може вважатися такою, що довідалася або могла довідатися про порушення свого права не з того дня, коли їй стало відомо про вчинення дій, якими може бути завдано шкоди, а з дня, коли вона має змогу оцінити розмір такої шкоди.

Отже, розмір недостатності майна банку для задоволення вимог всіх кредиторів має бути виявлений Фондом на підставі затвердженого реєстру акцептованих вимог кредиторів та акта формування ліквідаційної маси банку шляхом відповідних розрахунків. Тому ВП ВС відхилив доводи про те, що висновок щодо недостатності майна банку можна зробити тільки після завершення продажу всіх його активів (майна). Відповідно, у таких випадках перебіг *позовної давності розпочинається з дня затвердження останнього з двох зазначених вище документів*.

Постанова ВП ВС від 25.05.2021 у справі № 910/11027/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/98235845>

Зазначений правовий висновок ВП ВС, викладений у постанові у справі № 910/11027/18, був врахований колегією суддів КГС ВС під час перегляду судових рішень у справі № 910/12803/18.

Постанова КГС ВС від 07.10.2021 у справі № 910/12803/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/100214041>

Позовна давність за позовом, заявленим прокурором

У справі № 908/1866/16 заступник військового прокурора сил антитерористичної операції, звертаючись з позовом про визнання недійсним договору іпотеки, окрім того, що оспорюваний договір укладено представником з перевищенням повноважень, також посилався на те, що такий договір став підставою для вибуття майна поза волею держави, повноваження держави щодо володіння, користування та розпорядження майном, яке передано в іпотеку за оспорюваним договором здійснює Державне космічне агентство України та ПАТ, відчуження майна за оспорюваним договором може завдати шкоди економічним інтересам держави шляхом зменшення прибутку ПАТ як наслідок неможливості у повному та достатньому обсязі здійснювати виплати дивідендів до Державного бюджету України.

Тобто прокурором заявлено позов у цій справі одночасно як про захист корпоративних прав держави, так і про захист права власності державного майна (предмета оспорюваного договору).

КГС ВС взяв до уваги, що ВП ВС неодноразово зазначала, що у разі, коли держава вступає в цивільні правовідносини, вона має цивільну правоздатність нарівні з іншими її учасниками. Держава набуває і здійснює цивільні права й обов'язки через відповідні органи, які діють у межах їхньої компетенції. Отже, поведінка органів, через які діє держава, розглядається як поведінка держави у відповідних, зокрема, цивільних правовідносинах. Тому у відносинах, в які вступає держава, органи, через які вона діє, не мають власних прав і обов'язків, а наділені повноваженнями (компетенцією) представляти державу у відповідних правовідносинах (див. висновки ВП ВС, викладені у п. 6.21, 6.22 постанови від 20.11.2018 у справі № 5023/10655/11, у п. 4.19, 4.20 постанови від 26.02.2019 у справі № 915/478/18, п. 26 постанови від 26.06.2019 у справі № 587/430/16-ц).

ВП ВС також звертала увагу на те, що в судовому процесі держава бере участь у справі як сторона через її відповідний орган, наділений повноваженнями у спірних правовідносинах (див. п. 35 постанови від 27.02.2019 у справі № 761/3884/18). Тобто під час розгляду справи в суді фактичною стороною у спорі є держава, навіть якщо позивач визначив стороною у справі певний орган (див. п. 27 постанови від 26.06.2019 у справі № 587/430/16-ц).

Враховуючи викладене, КГС ВС зазначив, що *без з'ясування питання за захистом яких саме прав держави звернувся прокурор із даним позовом, неможливим є встановлення органу, уповноваженого державою здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах та, як наслідок, встановлення моменту початку перебігу позовної давності.*

Постанова КГС ВС від 02.11.2021 у справі № 908/1866/16

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/100884701>

Порядок обчислення позовної давності

Задовольняючи позовні вимоги у справі № 910/5349/18, суди першої та апеляційної інстанцій виходили з того, що особа-1 повинна була дізнатися про своє порушене право 20.12.2018 з моменту одержання ним засобами поштового зв'язку копії ухвали ГС від 05.12.2018 про залучення його третьою особою без самостійних вимог на предмет спору в цій справі. При цьому суди відхилили доводи відповідачів про те, що особа-1 дізналася про порушення свого права з указаної ухвали, яка була оприлюднена для загального доступу в Єдиному державному реєстрі судових рішень 12.12.2018, адже зміст оприлюдненої ухвали є знеособленим.

Однак всупереч вимогам ст.ст. 2, 13, 75, 86, 238, 282 ГПКУ суди попередніх інстанцій в оскаржуваних судових рішеннях не навели підстав залишення ними поза увагою наведених у позовній заяві особи-1 тверджень про те, що йому стало відомо про порушення його переважного права саме 12.12.2018 з оприлюдненої в Єдиному державному реєстрі судових рішень ухвали.

АГС, припустивши, що особа-1 дізналася про порушення свого права 12.12.2018 і початком відліку позовної давності є 13.12.2018, дійшов висновку, що в такому випадку останнім днем трьохмісячного строку на звернення до суду з відповідними вимогами акціонера є 13.03.2019. Однак такий висновок АГС не відповідає вимогам ч. 3 ст. 254 ЦКУ, в силу якої *строк, що визначений місяцями, спливає у відповідне число останнього місяця строку. Тобто останнім днем тримісячного строку, який розпочинається 12.12.2018, має бути 12.03.2019.*

Постанова КГС ВС від 23.02.2021 у справі № 910/5349/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/95170122>

3. Правова природа окремих юридичних осіб

Правова природа колективного підприємства

Судом у справі № 905/257/19 встановлено, що КП створено на засадах угоди громадян України шляхом об'єднання майна для спільного ведення підприємницької діяльності з метою одержання прибутку. Тобто *КП за способом утворення є корпоративним підприємством*, яке характеризується тим, що утворилося засновниками за їх спільним рішенням, діє на основі об'єднання майна та трудової діяльності засновників (учасників), їх спільного управління справами, на основі корпоративних прав, у тому числі через органи, що ними створюються.

Постанова КГС ВС від 28.04.2021 у справі № 905/257/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/96668781>

У справі № 902/1217/20 суди, врахувавши відсутність законодавства, яке б регулювало діяльність КП, виходили із загальних принципів підприємства, як організаційно-правової форми господарювання та змісту корпоративних прав та корпоративних відносин.

Проте, як підкреслив КГС ВС, суди у цій справі належно не визначили статусу КП як юридичної особи, застосувавши до спірних правовідносин одночасно законодавство, яке регулює відносини у сфері господарських товариств, кооперації та ТОВ.

Постанова КГС ВС від 07.12.2021 у справі № 902/1217/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/101829542>

Правова природа підприємства, створеного членами трудового колективу

У справі № 918/456/20 відповідачем виступав Райагробуд. Статутом Райагробуду не визначено організаційно-правову форму зазначеної юридичної особи. З огляду на це перед колегією суддів КГС ВС постало питання про те, чи застосовуються до підприємства, створеного членами трудового колективу, норми законодавства України, що регулюють діяльність господарських товариств, зокрема ТОВ.

КГС ВС дійшов таких висновків. Той факт, що Райагробуд як КП створюється за рахунок об'єднання майна громадян – членів його трудового колективу та їх трудової діяльності з метою одержання прибутку, а також порядок голосування на загальних зборах трудового колективу, що обумовлюється відповідно до кількості голосів, тобто частки у майновому фонді кожного із членів трудового колективу, яка визначається у відсотковому та сумарному співвідношенні до всього майнового фонду, дає підстави вважати, що *вказане підприємство за організаційною формою є максимально наближеним до ТОВ*.

Враховуючи те, що Райагробуд був створений у 1998 році, а перехідними положеннями ЦК не було передбачено приведення організаційно-правових форм вже існуючих юридичних осіб у відповідність до вимог ЦКУ, то *положення законодавства про господарські товариства можуть бути застосовані до Райагробуду за аналогією*. Тож у межах правовідносин, що виникли в цій справі, у частині вирішення питання про порядок прийняття рішень загальними зборами трудового колективу Райагробуду *можуть застосовуватися положення ЦКУ і Закону "Про господарські товариства" в частині, що регулюють діяльність ТОВ (в редакції, що була чинною станом на момент прийняття таких рішень), і відповідна судова практика*.

Постанова КГС ВС від 28.07.2021 у справі № 918/456/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/99474150>

Правова природа ПП

Частиною 1 ст. 63 ГКУ передбачена класифікація підприємств за ознакою форми власності. *Характеристика юридичної особи як ПП – це характеристика того, на підставі якої власності його створено*. Отже, ПП – це не окрема організаційно-правова форма юридичної особи, а класифікуюча ознака юридичних осіб залежно від форми власності.

Встановлення виду підприємницького товариства, до якого належить ПП, а саме, що ПП є господарським товариством (зокрема, ТОВ або ТДВ) або кооперативом (зокрема, сільськогосподарським кооперативом, сільськогосподарським кооперативним об'єднанням), у кожному конкретному випадку зумовлюватиме застосування до спірних правовідносин відповідного законодавства, зокрема законів України "Про господарські товариства", "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю", "Про кооперацію", "Про сільськогосподарську кооперацію".

За результатами аналізу норм законодавства ВП ВС дійшла висновку, що *ПП у цій справі є ТОВ*.

Постанова ВП ВС від 29.06.2021 у справі № 916/2813/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/99714472>

У постанові у справі № 917/1338/18 ВП ВС зазначила, що для визначення організаційно-правової форми ПП Агрофірми суди мали проаналізувати положення статуту й установчого договору цієї юридичної особи і застосувати норми матеріального права, чинні на час створення цього підприємства.

Встановлені судами попередніх інстанцій положення установчих документів ПП Агрофірми спростували можливість застосування до спірних правовідносин приписів Закону України "Про колективне сільськогосподарське підприємство" та вказували на те, що ПП Агрофірма було створене і діяло на час смерті одного із її засновників як господарське товариство, яке Закон України "Про підприємства в Україні" в редакції, чинній з 28.02.1998, визначав одним із різновидів підприємств.

Крім того, суди попередніх інстанцій зазначили, що положення установчого договору про розмір і порядок утворення статутного фонду, порядок розподілу прибутків вказують на те, що ПП Агрофірма не є АТ, ТДВ, повним або командитним товариством. ВП ВС дійшла висновку, що ПП Агрофірма створювалася як ТОВ.

Як встановили суди попередніх інстанцій, у ПП Агрофірмі був створений статутний фонд, поділений на частки між його учасниками. Окрім того, суди встановили, що учасники підприємства мали право розпоряджатись своїми вкладами, користуватися переважним правом придбання частки іншого учасника, а розподіл прибутку підприємства між учасниками здійснювався пропорційно розміру їх часток у статутному фонді.

Отже, оскільки ПП Агрофірма створювалася як ТОВ, то спірні правовідносини регулюються нормами права, що регламентують діяльність саме цього виду господарських товариств. З наведених міркувань ВП ВС вважає необґрунтованими висновки судів першої й апеляційної інстанції про поширення на відносини, які стосуються виникнення, зміни та припинення прав на частки у статутному капіталі ПП Агрофірма за аналогією приписів ЦК, ГК України та Закону України "Про господарські товариства".

Постанова ВП ВС від 02.11.2021 у справі № 917/1338/18

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/101829986>

ВП ВС в постанові від 11.06.2019 у справі № 917/1338/18 погодилася із висновком, сформульованим у постанові ВС від 03.10.2018 у справі № 917/1887/17, що характеристика юридичної особи як ПП – це характеристика того, на підставі якої власності його створено.

ВП ВС в постанові від 29.06.2021 у справі № 916/2813/18 зазначила, що за ознакою наявності чи відсутності учасників юридичні особи поділяються на товариства та установи, у зв'язку із чим ПП є товариством, оскільки воно має хоча б одного учасника. *Якщо ПП створене для ведення підприємницької діяльності й розподілу прибутку між учасниками (засновниками), то таке ПП є підприємницьким товариством.*

Постанова ВП ВС від 29.06.2021 у справі № 916/2813/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/98531899>

У постанові у справі № 917/1500/17 КГС ВС зазначив, що порядок створення та діяльності уповноважених власником органів управління ПП не врегульований ні ЦКУ, ні ГКУ. Зокрема, наведеними нормативно-правовими актами не передбачений порядок скликання та проведення загальних зборів учасників ПП. Тож відповідно до положень ст. 8 ЦКУ щодо вказаних правовідносин слід застосувати правові норми цивільного законодавства, що регулюють подібні за змістом цивільні відносини (аналогія закону).

Оскільки згідно із встановленими судами першої та апеляційної інстанцій обставинами ПП засноване на приватній власності чотирьох осіб (засновників), а статутний капітал ПП поділений між учасниками на частки, КГС ВС визнав правильним застосування до спірних у справі правовідносин положень ЦКУ та ГКУ, Закону України "Про господарські товариства", які регулюють правовідносини щодо порядку скликання та проведення загальних зборів ТОВ.

Постанова КГС ВС від 31.08.2021 у справі № 917/1500/17

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/99447804>

Правова природа ДП

У справі № 918/456/20 з позовом звернулося ДП, створене у 1997 році. Ані Закон "Про підприємства в Україні", який діяв на момент створення, ані ГКУ, ЦКУ чи інший закон, який діяв на момент виникнення спірних відносин, не передбачали таку організаційно-правову форму підприємства. Тому *при визначенні його правового становища потрібно керуватися загальними нормами ГКУ про підприємства, нормами ЦКУ про товариства та нормами Закону "Про господарські товариства", адже за своїми правовими ознаками ДП є максимально наближеним до організаційно-правової форми ТОВ.*

Постанова КГС ВС від 28.07.2021 у справі № 918/456/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/99447804>

Правова природа банківського союзу

Банківський союз є договірним об'єднанням банків (асоціація (спілка) банків), непідприємницьким товариством, основною метою якого не є одержання прибутку.

ВС вважає, що суди обох інстанцій помилково застосували до спірних правовідносин норми Закону України "Про господарські товариства", ст. 89 ГКУ, оскільки цей Закон визначає поняття і види господарських товариств, правила їх створення, діяльності, а також права і обов'язки їх учасників та засновників, а господарськими товариствами визнаються підприємства, установи, організації, створені на засадах угоди юридичними особами і громадянами шляхом об'єднання їх майна та підприємницької діяльності з метою одержання прибутку.

У справі, що переглядається, банківський союз був створений без мети одержання прибутку для його наступного розподілу між учасниками.

Зважаючи на критерій спрямованості мети створення підприємницьких та непідприємницьких товариств, різний порядок управління, застосування положень Закону України "Про господарські товариства" до спірних правовідносин за аналогією не допускається.

Постанова КГС ВС від 14.07.2021 у справі № 916/177/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/98669077>

Правова природа правовідносин в об'єднанні підприємств

У постанові у справі № 902/1051/19 колегія суддів КГС ВС зазначила, що корпоративні права характеризуються тим, що особа, яка є учасником (засновником, акціонером, членом) юридичної особи, має право на участь в управлінні господарською організацією та інші правомочності, передбачені законом і статутними документами.

Згідно з умовами статуту метою діяльності об'єднання є, зокрема, одержання прибутку. Для забезпечення діяльності об'єднання учасниками створено пайовий капітал, який поділений між учасниками на частки. Стаття 8 статуту об'єднання підприємств передбачає порядок розподілу прибутків об'єднання між його учасниками – пропорційно до їх часток у статутному капіталі. За приписами п. 9.2.3 статуту об'єднання голосування на загальних зборах учасників об'єднання проводиться за принципом: кількість голосів учасника – прямо пропорційна розміру його частки у відсотках в пайовому капіталі об'єднання.

Названі обставини свідчать про наявність корпоративних відносин між учасниками об'єднання.

Постанова КГС ВС від 21.04.2021 у справі № 902/1051/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/96483418>

Застосування Закону України "Про об'єднання співвласників в багатоквартирному будинку" до об'єднання співвласників житлового комплексу

Як встановлено судами у справі № 911/621/19, згідно з п.п. 1.1., 1.3. статуту об'єднання співвласників житлового комплексу (далі – ОСЖК), об'єднання створене на підставі Закону України "Про об'єднання співвласників в багатоквартирному будинку" № 2866–III для управління, утримання і використання майна житлового комплексу власники будинків, що входять у житловий комплекс, зобов'язані виконувати вимоги статуту об'єднання, який розглядається на підставі Законів України "Про об'єднання співвласників у багатоквартирному будинку" та "Про об'єднання громадян" і затверджуються рішенням установчих зборів членів об'єднання.

З огляду на наведене, а також на положення ч. 1 ст. 385 ЦКУ, КГС ВС дійшов висновку, що до правовідносин у справі застосовуються положення Закону України "Про об'єднання співвласників в багатоквартирному будинку". Суди встановили, що порядок голосування та прийняття рішень, встановлений статутом ОСЖК, у попередній редакції, суперечить вимогам Закону України № 2866–III, отже, суди дійшли обґрунтованого висновку, що *до спірних правовідносин мають застосовуватися положення саме Закону України "Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку", а не положення статуту ОСЖК.*

Постанова КГС ВС від 01.06.2021 у справі № 911/621/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/97451205>

Статус майна державного банку

Банк у справі є державним банком, оскільки всі його акції належать державі, але існує такий банк у формі АТ. У зв'язку з цим скаржник помилково вважає банк державним підприємством.

Відтак, майно банку належить не державі, а самому АТ, тобто не є державним майном у розумінні ст. 141 ГКУ.

Постанова КГС ВС від 01.12.2021 у справі № 910/10754/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/102478024>

Правовий режим майна приватного підприємства

Майно господарського товариства чи кооперативу належить їм на праві власності і не може належати на праві власності іншим особам. Зокрема, *таке майно не може*

належати на праві спільної власності учаснику (засновнику, члену) ПП та його подружжю (колишньому подружжю).

Часткою в статутному капіталі товариства є сукупність корпоративних прав та обов'язків, пов'язаних з участю особи в товаристві, серед яких право на управління товариством, право на отримання частини прибутку від діяльності товариства, а також право на отримання частини майна товариства у разі виходу з нього учасника або у випадку розподілу майна товариства в процесі його ліквідації. При цьому розмір відчужуваної частки визначає обсяг окремих корпоративних прав, які переходять до нового володільця частки.

Відчуження учасником товариства частки в статутному капіталі на користь іншої особи не припиняє права власності товариства на належне йому майно, у тому числі на внесені учасниками вклади. *З моменту внесення грошових коштів чи іншого майна як вкладу таке майно належить на праві власності самому товариству і воно втрачає ознаки об'єкта права спільної сумісної власності подружжя.*

ВП ВС здійснила аналіз рішення Конституційного Суду України від 19.09.2012 № 17-рп/2012 у справі № 1–8/2012 та констатувала, що висновки, викладені в цьому рішенні, слід розуміти так: *статутний капітал ПП – юридичної особи або майно ПП – єдиного майнового комплексу можуть бути об'єктами права спільної сумісної власності подружжя (якщо вони не є об'єктами права особистої власності одного з подружжя).*

ВП ВС не вбачає суперечностей між позиціями, викладеними у постановках ВСУ від 03.07.2013 у справі № 6–61цс13, від 02.10.2013 у справі № 6–79цс13, постановках ВС від 10.10.2018 у справі № 569/6236/16-ц та від 12.11.2019 у справі № 918/598/18 та названому рішенні Конституційного Суду України щодо правового режиму спільного майна подружжя, за рахунок якого утворилося майно ПП.

Постанова ВП ВС від 29.06.2021 у справі № 916/2813/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/98531899>

4. Виникнення та підтвердження участі у юридичній особі

Виникнення права власності на частку у статутному капіталі ТОВ

Право власності на частку в статутному капіталі ТОВ у третьої особи виникає з моменту укладення договору, якщо інше не встановлено домовленістю сторін. *Закон не пов'язує момент виникнення права участі у ТОВ з моментом державної реєстрації відповідних змін у складі учасників ТОВ.*

Чинне законодавство як на момент укладення договору купівлі-продажу частки між компаніями, так і на момент укладення договору з позивачем у справі, не визначало, що продавець частки у статутному капіталі товариства має право продати її стороннім особам лише за умови вчинення державним органом реєстраційної дії щодо внесення змін у відомості про таку особу, як учасника товариства.

Постанова КГС ВС від 24.02.2021 у справі № 911/1149/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/95305157>

Постанова КГС ВС від 26.02.2021 у справі № 905/565/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/95382177>

Момент набуття майнових та немайнових прав новим власником частки у статутному капіталі юридичної особи за новою редакцією Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю"

КГС ВС передав справу № 906/1336/19 на розгляд ВП ВС на підставі ч. 5 ст. 302 ГПКУ. Обґрунтував ухвалу про передачу справи так.

Справа містить виключну правову проблему, вирішення якої необхідне для забезпечення розвитку права та формування єдиної правозастосовчої практики, яка полягає в необхідності визначення моменту набуття майнових та немайнових прав новим власником частки у статутному капіталі юридичної особи за новою редакцією Закону України від 06.02.2018 № 2275-VIII "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" (далі – Закон № 2275-VIII), визначення, коли відбувається зміна складу учасників товариства (в разі відчуження учасником частки третій особі: з моменту укладення договору купівлі-продажу частки, з моменту складення акта приймання-передачі частки, з моменту прийняття рішення зборів учасників про прийняття нового учасника до складу товариства, якщо це вимагається згідно зі статутом, чи з моменту реєстрації у державному реєстрі прав на частку за її новим власником). Правова проблема полягає в тому, що відповідно до ч. 5 ст. 24 Закону № 2275-VIII учасник вважається таким, що вийшов із товариства, з дня державної реєстрації його виходу, однак законодавцем чітко не передбачено моменту, з якого набувач частки у корпоративному капіталі вважається таким, що ввійшов до товариства, зокрема з урахуванням множинності юридичних фактів, з якими законодавець пов'язує державну реєстрацію прав набувача корпоративної частки відповідно до ч. 5 ст. 24 цього Закону.

ВП ВС дійшла таких висновків. За законодавством, яке діє після набрання чинності Законом України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю", більше не вимагається вказувати у статуті товариства склад учасників та розмір належних їм часток. Відповідно зміна учасників не потребує ні внесення змін до статуту, ні проведення загальних зборів учасників для внесення таких змін. Статутом товариства може бути встановлено, що відчуження частки (частини частки) та надання її в заставу допускається лише за згодою інших учасників. Відповідне положення може бути внесене до статуту або виключене з нього одностайним рішенням загальних зборів учасників, у яких узяли участь усі учасники товариства (ч. 2 ст. 21 Закону № 2275–VIII).

З моменту державної реєстрації частки у статутному капіталі товариства за набувачем до нього переходить володіння часткою, набувач набуває статусу учасника товариства, що надає йому можливість реалізовувати права з частки, оскільки відповідно до ч. 1 ст. 10 Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань" якщо документи та відомості, що підлягають внесенню до ЄДРЮОФОПГФ, внесені до нього, такі документи та відомості вважаються достовірними і можуть бути використані у спорі з третьою особою. Тобто відомості ЄДРЮОФОПГФ виконують функцію оголошення прав на частку невизначеному колу третіх осіб. З цього ж моменту до набувача частки у статутному капіталі товариства переходить право власності на частку за договором, якщо інше не встановлено договором або законом.

Відтак *момент набуття права на частку у статутному капіталі (права власності) та момент набуття права з частки (права участі в господарському товаристві) різняться та можуть не збігатися у часі. Укладення правочину з відчуження частки у статутному капіталі є правовою підставою набуття права на частку (права власності на частку), а тому момент набуття права на частку може визначатися умовами такого правочину. Водночас моментом переходу корпоративних прав з частки у статутному капіталі, яка була передана іншій особі, є юридичний факт реєстрації в державному реєстрі зміни складу учасників за актом приймання-передачі, наданим однією із сторін.*

Виходячи з викладеного, *ВП ВС відступила від висновків, сформульованих в постанові КГС ВС від 26.02.2020 у справі № 906/461/19.*

Постанова ВП ВС від 08.06.2021 у справі № 906/1336/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/98235822>

Правова позиція ВП ВС, викладена у постанові від 08.06.2021 у справі № 906/1336/19, була врахована колегією суддів КГС ВС під час перегляду судових рішень у справі № 906/461/19.

Постанова КГС ВС від 05.08.2021 у справі № 906/461/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/98911220>

Спадкування частки у статутному капіталі ТОВ

У разі смерті учасника товариства, *спадкоємці спадкують не майно цього товариства, а саме частку у статутному капіталі товариства*, що належала померлому учаснику. Обов'язок товариства у такому разі здійснити виплату особі (спадкоємцю) вартості майна пропорційно успадкованій нею частці у статутному капіталі товариства, порядок і строки виконання цього обов'язку визначені положеннями ст. 148 ЦКУ, ст.ст. 54, 55 Закону України "Про господарські товариства" (в редакціях чинних на дату прийняття оскаржуваного рішення загальних зборів).

Тож положення ч. 1 ст. 55 Закону України "Про господарські товариства" *лише закріплюють переважне право спадкоємця на вступ до товариства у разі смерті громадянина, учасника цього товариства та не наділяють спадкоємця правами учасника товариства.*

Комплексний аналіз норм ст. 58 та ст. 60 Закону України "Про господарські товариства" (у редакції чинній на час прийняття оспорюваного рішення загальних зборів) також не дає підстав для висновку про те, що при прийнятті рішень загальними зборами учасників товариства у них існує обов'язок враховувати інтереси та голоси спадкоємців, у період з моменту відкриття спадщини та до моменту її прийняття. *До моменту вступу спадкоємців до складу учасників товариства закон не наділяє їх правом участі у загальних зборах учасників товариства та не зобов'язує враховувати голоси спадкоємців при прийнятті рішень загальними зборами учасників товариства.*

Постанова КГС ВС від 18.02.2021 у справі № 904/5286/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/95133488>

У постанові у справі № 910/15764/19 колегія суддів КГС ВС акцентувала увагу на тому, що відсутність письмової згоди позивача на перехід до спадкоємиці частки у статутному капіталі товариства не є порушенням його права на управління товариством, зважаючи на те, що така згода хоча і вимагалася за статутом, але внаслідок законодавчих змін фактично мала безальтернативний

та формальний характер, оскільки учасник, як і ТОВ, не мав права відмовити прийнятті спадкоємця до складу учасників (у статуті також не передбачено таке право), тобто не мав права вирішувати на власний розсуд питання вступу спадкоємця до складу учасників.

З огляду на те, що на момент подання позову за чинним законодавством така дія може відбутися не тільки без згоди, а й взагалі без відома інших учасників, що виключає необхідність отримання згоди позивача на перехід частки до спадкоємці у разі можливого задоволення позову у цій справі (тож наслідком прийняття такого рішення буде необхідність проходження повторно реєстрації спадкоємиці учасником товариства, і знову без згоди позивача, але вже в силу прямої вказівки закону), і відповідно до ч. 3 ст. 13 ЦКУ не допускаються дії особи, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій особі, ВС визнав, що *норми п. 3 Прикінцевих та перехідних положень Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" щодо чинності положень статуту про установлення обмеження на перехід корпоративних прав до спадкоємців учасника слід застосовувати у системному зв'язку із приписами ч. 1 ст. 23 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю", ст.ст. 2,4 ГПКУ, ст.ст. 13, 15, 16 ЦКУ.*

Постанова КГС ВС від 17.11.2021 у справі № 910/15764/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/101753946>

Положеннями ч. 1 ст. 23 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" не унормовано, що корпоративні права виникають у спадкоємця в момент набуття права на частку, а *зазначення, що згода інших учасників товариства не потрібна, означає, що товариство не має права відмовити спадкоємцю у вступі до товариства.* Та обставина, що *участь у товаристві спадкоємця не відбувається одночасно з набуттям права власності на частку,* узгоджується і з приписами іншого законодавства.

Так, ч. 2 ст. 23 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" передбачено, що у разі смерті, оголошення судом безвісно відсутнім або померлим учасника – фізичної особи чи припинення учасника – юридичної особи, частка якого у статутному капіталі товариства становить менше 50 відсотків, та якщо протягом року з дня закінчення строку для прийняття спадщини, встановленого законодавством, спадкоємці (правонаступники) такого учасника не подали заяву про вступ до товариства відповідно до закону, товариство може виключити учасника з товариства. Ця норма не регулює спірних правовідносин та не діяла станом на момент прийняття спірного рішення, втім з неї

вбачається, що *спадкоємці в силу закону звертаються із заявами про вступ до товариства.*

Те, що в наведеній нормі йдеться про спадкоємців учасника, частка якого у статутному капіталі товариства становить менше 50 відсотків, не свідчить, що це положення передбачає порядок вступу до товариства способом звернення із заявою лише для спадкоємців такого учасника, оскільки ч. 1 цієї ж статті не містить положень про перехід до спадкоємців прав на частку залежно від розміру частки, яка належала учаснику-спадкодавцю. Отже, ч. 2 наведеної норми лише встановлює для означених у ній спадкоємців обмеження у часі щодо вступу у товариство.

Такий висновок узгоджується і з приписами підп. "в" п. 3 ч. 5 ст. 17 Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань" (в редакції, що діяла станом на 11.03.2019), яким передбачено, що для державної реєстрації змін до відомостей про розмір статутного капіталу, розміри часток у статутному капіталі чи склад учасників ТОВ/ТДВ *подається заява про вступ до товариства.*

Тобто для державної реєстрації змін відомостей щодо складу учасників ТОВ вимагалось подання згоди загальних зборів товариства, якщо це передбачено нормами статуту самого товариства, а як зазначено у цій постанові, нормами статуту ТОВ на час прийняття спірного рішення було передбачено прийняття спадкоємців учасників ТОВ за згодою зборів учасників.

У подальшому – з 02.11.2019 ст. 17 Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань" законодавцем було змінено, а саме спрощено процедуру реєстрації вступу до товариства, зокрема у випадку спадкування частки у статутному капіталі товариства, і така зміна відбулася без внесення змін до ст. 23 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю", що *є підставою для висновку, що цією статтею з моменту набуття нею чинності було передбачене саме право на вступ спадкоємця учасника, якому (спадкоємцю) перейшло право на частку, до ТОВ і таке право на вступ до товариства (за умови відповідного волевиявлення) не залежить від згоди інших учасників товариства.*

Суд дійшов висновку, що позивачка станом на дату прийняття спірного рішення *для набуття статусу учасника товариства мала право звернутися із заявою до товариства про вступ до нього, а товариство повинно було прийняти рішення про прийняття її до ТОВ, оскільки учасники останнього не могли відмовити їй у цьому праві вступу.*

Постанова КГС ВС від 06.04.2021 у справі № 906/262/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/96377058>

Набуття спадкоємцем учасника ТОВ корпоративних прав у ТОВ

Право на частку в статутному капіталі є майновим та відповідно до ст. 190 ЦКУ є різновидом майна. Тобто *частка в статутному капіталі товариства може бути об'єктом права власності*. Перелік прав та обов'язків особи, які не входять до складу спадщини, визначений у ст. 1219 ЦКУ, відповідно до ч. 1 якої не входять до складу спадщини права та обов'язки, що нерозривно пов'язані з особою спадкодавця, зокрема: особисті немайнові права, право на участь у товариствах та право членства в об'єднаннях громадян, якщо інше не встановлено законом або їх установчими документами.

За змістом ст. 1219 ЦКУ та ч. 1 ст. 23 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю", якими передбачено спадкування саме частки учасника господарського товариства, у разі смерті (ліквідації) учасника товариства спадкоємцем (правонаступником) спадкується не право на участь, а право на частку в статутному (складеному) капіталі. Тобто *внаслідок спадкування особа набуває саме право власності на майно – частку в статутному капіталі*.

Від права на частку слід відрізнити корпоративні права учасника, так звані "права з частки". Корпоративні права учасника визначаються часткою в статутному капіталі господарського товариства, тобто корпоративні права обумовлені наявністю в особи прав на частку в статутному капіталі господарського товариства. *Корпоративні права, на відміну від права на частку, не можуть бути об'єктом права власності*. У разі відсутності в особи права на частку в статутному капіталі товариства в неї відсутні і корпоративні права. Відповідно, у разі припинення в особи права власності на частку, як наслідок, припиняються і її корпоративні права учасника товариства. Однак *з набуттям особою права власності на частку у статутному капіталі товариства така особа автоматично не набуває корпоративних прав*.

Тож *свідоцтво про право на спадщину – частку у статутному капіталі товариства, не є доказом* вступу до товариства та, відповідно, *виникнення у спадкоємця учасника, який помер, корпоративних прав учасника товариства*.

Аналіз законодавчих приписів, наведених у цій постанові, у сукупності дає підстави для висновку, що свідоцтво про право на спадщину – частку у статутному капіталі товариства давало спадкоємцю право вимагати прийняття його до учасників ТОВ, яке не могло бути заперечене іншими учасниками ТОВ, починаючи з дати набуття

чинності Законом України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" – 17.06.2018, а способом його реалізації відповідно до законодавства було: до 02.11.2019 – звернення із заявою до ТОВ, після 02.11.2019 – самореєстрація вступу до ТОВ. Тобто лише з 17.06.2019 у власника частки у статутному капіталі ТОВ виникало право на вступ у ТОВ незалежно від позиції інших учасників товариства та їх згоди на це, але до 02.11.2019 воно реалізовувалося способом подання заяви до товариства, яке не мало права відмовити у вступі, а з 02.11.2019 – до органу державної реєстрації із нотаріально посвідченою заявою про вступ і завіреною копією свідоцтва про спадщину.

Колегія суддів звернула увагу на те, що *"право на вступ" і "право участі товаристві", яке надає учаснику корпоративних прав, не є тотожним правами.*

Постанова КГС ВС від 06.04.2021 у справі № 906/262/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/96377058>

Підтвердження наявності прав на акції

Підставою для звернення до суду є наявність порушеного права, таке звернення здійснюється особою, котрій це право належить, і саме з метою його захисту.

При вирішенні корпоративного спору, який мав місце у справі № 917/136/20, ГС повинен був встановити наявність в особи, яка звернулася з позовом, суб'єктивного матеріального права або законного інтересу, на захист якого подано позов, а також з'ясувати питання про наявність чи відсутність факту їх порушення або оспорення.

Аналіз положень п. 3 ч. 1 ст. 20 ГПКУ та ч. 1 ст. 50 Закону України "Про акціонерні товариства" свідчить про те, що право на оскарження рішень загальних зборів АТ мають лише акціонери такого товариства.

Відповідно до вимог спеціального закону, що визначає порядок реєстрації та підтвердження прав на емісійні цінні папери та прав за ними, належним та допустимим доказом на підтвердження наявності на певний момент часу прав на цінні папери та прав за цінними паперами у особи покупця таких акцій в розумінні ст.ст. 76, 77 ГПКУ є *виписка з рахунка в цінних паперах такої особи, яка видається її депозитарною установою.*

Постанова КГС ВС від 20.05.2021 у справі № 917/136/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/97034442>

Виникнення та підтвердження членства у кооперативі

Особа набуває статусу члена кооперативу згідно зі ст.11 Закону України "Про кооперацію" з моменту затвердження загальними зборами членів кооперативу рішення правління чи голови кооперативу про прийняття до кооперативу.

Постанова КГС ВС від 08.06.2021 у справі № 910/2442/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/97597828>

Колегія суддів КГС ВС у постанові у справі № 911/1099/20 дійшла висновку, що оскільки статутом кооперативу не встановлений строк внесення пайових внесків членами як при створенні (державній реєстрації), так і при вступі нових членів, то відповідно до ч. 1 ст. 8 ЦКУ норма, що закріплена у ч. 2 ст. 165 цього Кодексу та регулює строк пайового внеску після державної реєстрації кооперативу, може застосовуватися також і до відносин, що виникають при вступі до кооперативу нових членів.

Постанова КГС ВС від 12.05.2021 у справі № 911/1099/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/96907068>

У постанові у справі № 910/15906/19 КГС ВС зазначив, що умовою набуття права власності або користування гаражним боксом є членство особи в гаражному кооперативі. Суди попередніх інстанцій врахували, що позивачем на підтвердження обставин його членства в кооперативі подано копії квитанцій про сплату ним членських внесків та оплату вартості електроенергії. Вказані платежі були прийняті ГБК та не поверталися позивачу як помилково сплачені у зв'язку з тим, що він не є членом кооперативу.

Колегія суддів підкреслила, що відповідно до ч.3 ст.10 Закону України "Про кооперацію" *обов'язок видачі кожному члену кооперативу посвідчення про членство покладений безпосередньо на кооператив, а отже, його відсутність не може безумовно свідчити про відсутність в особі членства в кооперативі та відповідних корпоративних прав, за таких обставин суд повинен надати оцінку іншим доказам в сукупності* (подібні висновки наведені в постанові ВС від 13.11.2018 у справі № 922/801/10).

Постанова КГС ВС від 28.01.2021 у справі № 910/15906/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/94452538>

У постанові у справі № 910/9370/20 колегія суддів КГС ВС також наголосила на тому, що АГС не врахував, що відповідно до ч.3 ст.10 Закону України "Про кооперацію" обов'язок видачі кожному члену кооперативу посвідчення про членство покладений безпосередньо на кооператив, а отже, його відсутність не може безумовно свідчити про відсутність в особи членства в кооперативі та відповідних корпоративних прав, за таких обставин суд повинен надати оцінку іншим доказам в сукупності (подібні висновки наведені в постанові ВС від 28.01.2021 у справі № 910/15906/19).

З урахуванням зазначеного висновки АГС щодо відсутності у позивача членства в кооперативі з посиланням на відсутність посвідчення про членство є передчасними та такими, що суперечать судовій практиці ВС у подібних правовідносинах.

ГС, перш ніж перейти до встановлення обставин про те, чи було повідомлено позивача про проведення спірних загальних зборів та чи були прийняті на них рішення з дотриманням кворуму, повинен був дослідити чи є позивач членом кооперативу, тобто носієм корпоративних прав, за захистом яких він звернувся до суду, та якими доказами це підтверджується.

Постанова КГС ВС від 13.12.2021 у справі № 910/9370/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/101935121>

Статус відомостей, що містяться в ЄДРЮОФОПГФ

Правові наслідки невнесення відповідних відомостей щодо змін у складі учасників товариства до ЄДРЮОФОПГФ, що визначені ст. 10 Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців", *стосуються правовідносин у спорі юридичної особи з третіми особами.* Натомість у ч. 5 ст. 89 ЦКУ передбачено, що *юридичні особи та їх учасники не мають права посилатися на відсутність державної реєстрації таких змін у відносинах із третіми особами, які діяли з урахуванням цих змін.*

Постанова КГС ВС від 24.02.2021 у справі № 911/1149/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/95305157>

ВП ВС у постанові у справі № 906/1336/19 також наголосила на тому, що подальша державна реєстрація зміни складу учасників товариства та відображення нового складу учасників в ЄДРЮОФОПГФ має значення для третіх осіб, оскільки ст. 10 Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань" *установлено спростовану презумпцію*

відомостей, внесених до ЄДРЮОФОПГФ. Такий висновок сформульований, зокрема, в постановах ВП ВС від 20.09.2018 у справі № 813/6286/15, від 06.02.2019 у справі № 462/2646/17, від 19.06.2019 у справі № 826/5806/17, від 17.06.2020 у справі № 826/10249/18.

Тобто відомості ЄДРЮОФОПГФ *виконують функцію оголошення прав на частку невизначеному колу третіх осіб* (див. також постанови ВП ВС від 07.11.2018 у справі № 488/5027/14-ц (п. 96), від 30.06.2020 у справі № 19/028–10/13 (п. 10.29)).

Постанова ВП ВС від 08.06.2021 у справі № 906/1336/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/101935121>

5. Спільна власність на частки (акції)

Спільна сумісна власність подружжя на частку

За змістом ст. 60 СКУ право спільної сумісної власності на майно виникає у обох із подружжя одночасно. Наявність у ЄДРЮОФОПГФ відомостей про належність частки у статутному капіталі юридичної особи лише одному з подружжя *не позбавляє іншого з подружжя доводити наявність права спільної сумісної власності на частку.* Поділ спільного майна подружжя означає припинення права спільної сумісної власності подружжя на це майно і виникнення на її основі приватної (роздільної) власності або спільної часткової власності подружжя.

Рішенням загальних зборів засновників збільшено статутний капітал та розподілено його між засновником ПП – одним з подружжя та новими учасниками товариства, у тому числі іншим з подружжя, з точки зору норм сімейного законодавства (ст.ст. 63, 64 СКУ) слід дійти до висновку, що між подружжям таким чином відбувся поділ статутного капіталу ПП, який до цього перебував у режимі спільного майна подружжя.

Постанова ВП ВС від 29.06.2021 у справі № 916/2813/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/98531899>

Спільна власність на акцію

Акція товариства може перебувати у спільній власності декількох осіб, кожна із яких визнається співвласником такого майна. Реалізація корпоративних прав, що посвідчуються такою акцією, може здійснюватися лише за згодою співвласників, зокрема, шляхом укладення відповідного договору. Співвласник не має право реалізовувати корпоративні права одноосібно та визнається співвласником, а не окремим власником акцій.

Постанова КГС ВС від 04.03.2021 у справі № 910/14855/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/95382171>

6. Захист права учасника (акціонера, члена) на участь в управлінні юридичною особою. Оскарження рішень органів управління юридичної особи

Суб'єктний склад у спорі про визнання недійсними рішень загальних зборів юридичної особи

Порушення порядку скликання та проведення загальних зборів можуть бути підставою для визнання рішень загальних зборів недійсними *лише за позовами учасників товариства, а не третіх осіб*, адже у таких випадках йдеться про порушення права на управління товариством, яким треті особи – не учасники товариства не наділені.

Постанова КГС ВС від 28.07.2021 у справі № 918/456/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/99474150>

Учасник, який вибув зі складу юридичної особи, може бути стороною корпоративного спору про визнання недійсними рішень юридичної особи, якщо ці рішення прийняті в період до виходу (виключення) учасника, а відповідні вимоги обґрунтовуються порушенням його корпоративних прав на момент прийняття такого рішення (аналогічна правова позиція викладена у постановках ВС від 28.03.2018 у справі № 908/2027/16, від 18.04.2018 у справі № 908/1571/16, від 27.08.2019 у справі № 904/24/19, від 05.03.2020 у справі № 918/703/18).

Постанова КГС ВС від 01.12.2021 у справі № 822/1736/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/101812214>

Доводи АТ у справі № 909/869/20 зводилися до того, що на підставі оскаржуваних рішень загальних зборів учасників ТДВ, товариство вступило у правовідносини з АТ. Ці доводи не були прийняті ВС до уваги, оскільки *учасниками судового процесу у спрах про визнання недійсними рішень загальних зборів юридичних осіб з підстав недотримання вимог закону та/або установчих документів під час їх скликання та проведення є учасник (учасники) або акціонер (акціонери), права яких на участь у загальних зборах було порушено, та юридична особа і результат вирішення спору залежить лише від встановлення судом наявності та ступеня порушень прав позивача (позивачів) під час скликання та проведення загальних зборів.*

Постанова КГС ВС від 30.11.2021 у справі № 909/869/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/101634194>

У справі № 906/1316/19 ВС відхилив аргументи скажника щодо незалучення до справи новообраного керівника, який був обраний оскаржуваним рішенням, та інших членів КСП.

Відповідно до сталої судової практики учасниками судового процесу у спорах про визнання недійсними рішень загальних зборів юридичних осіб з підстав недотримання вимог закону та/або установчих документів під час їх скликання та проведення є учасник (учасники) або акціонер (акціонери), права яких на участь у загальних зборах було порушено, та юридична особа. Оскільки результат вирішення спору залежить лише від встановлення судом наявності та ступеня порушень прав позивача (позивачів) під час скликання та проведення загальних зборів, *залучення інших учасників (акціонерів) товариства або осіб, з якими на підставі спірних рішень товариство вступило у правовідносини, не вимагається.*

Постанова КГС ВС від 24.11.2021 у справі № 906/1316/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/101873106>

У справі № 910/8823/19 позивач, який є засновником, учасником та станом на день прийняття оспорюваних загальних зборів був головою правління благодійної організації (далі – БО), звернувся з позовними вимогами про скасування рішення загальних зборів БО до відповідача, який є засновником, учасником та станом на день прийняття оспорюваних загальних зборів був головою наглядової ради БО.

ВС погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанції, що оскільки спірне рішення прийняте саме (загальними зборами учасників) БО, належним відповідачем у цій справі повинна бути саме БО. ВС неодноразово констатував, зокрема у постановах від 22.05.2019 у справі № 905/691/18, від 12.12.2019 у справі № 456/2–6/11, що *відповідачем у справах про визнання недійсним рішення загальних зборів є господарське товариство, а не його окремі учасники (акціонери), оскільки відповідне рішення є результатом волевиявлення не окремого учасника, а загальних зборів учасників як органу товариства.*

Аналогічні висновки щодо належного відповідача у таких спорах містяться також у постановах КГС ВС у справах № 925/1266/19, № 916/161/20 та № 910/19000/20.

Постанова КГС ВС від 12.10.2021 у справі № 910/8823/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/100357920>

Постанова КГС ВС від 16.03.2021 у справі № 925/1266/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/95642649>

Постанова КГС ВС від 09.09.2021 у справі № 916/161/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/99612719>

Постанова КГС ВС від 16.09.2021 у справі № 910/19000/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/99647865>

Встановлення наявності порушення прав та інтересів передує визнанню недійсними рішень загальних зборів

Для визнання недійсними рішень загальних зборів товариства необхідно встановити факт порушення цим рішенням прав і законних інтересів учасника товариства.

Суд повинен установити, чи були порушені, не визнані або оспорені права, свободи чи інтереси позивача, і залежно від встановленого вирішити питання про задоволення позовних вимог або відмову в їх задоволенні. Відсутність порушеного права є підставою для відмови у задоволенні позову.

Постанова КГС ВС від 29.07.2021 у справі № 910/16183/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/98911218>

Направляючи на новий розгляд до місцевого ГС справу № 918/722/20, колегія суддів КГС ВС наголосила на такому.

Для визнання недійсним рішення загальних зборів товариства необхідно встановити факт порушення цим рішенням прав та законних інтересів учасника (акціонера) товариства. Якщо за результатами розгляду справи факт такого порушення не встановлено, ГС не має підстав для задоволення позову.

Суди попередніх судових інстанцій належним чином не встановили, чи були порушені права позивача внаслідок прийняття спірного рішення, у зв'язку з чим дійшли передчасного висновку про задоволення позову.

Постанова КГС ВС від 07.09.2021 у справі № 918/722/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/99612694>

Справа № 902/45/20 також була направлена КГС ВС на новий розгляд до місцевого ГС з огляду на таке. Суди першої та апеляційної інстанцій, приймаючи рішення про задоволення позову у цій справі, повинні були обґрунтувати наявність порушення корпоративних прав позивачки та можливість її захисту (відновлення її порушеного права чи інтересу) в обраний нею спосіб.

Суди, задовольняючи позов у цій справі, виходили лише з того, що наявний в матеріалах справи протокол № 16 від 05.12.2017 не відповідає критеріям достовірності, оскільки, враховуючи висновок судової експертизи, спірне рішення загальних зборів учасників ТОВ виготовлене з використанням підробленого підпису позивачки. Тому, на думку судів попередніх інстанцій, оспорюване рішення загальних зборів ТОВ, не відповідає волевиявленню позивачки на участь в ТОВ зі всіма наслідками, що відображенні у протоколі.

Проте суди попередніх інстанцій не надали оцінки та належним чином не мотивували відхилення інших доказів у справі – письмових заяв свідків (учасників та директора ТОВ), в яких вони засвідчили, що особисто брали участь у засіданні зборів учасників товариства 05.12.2017 та у зборах брали участь усі учасники ТОВ, кворум становив 100 % голосів.

Під час розгляду відповідних справ господарські суди мають враховувати, що не всі порушення законодавства, допущенні під час скликання та проведення загальних зборів юридичної особи, є підставами для визнання недійсними прийнятих ними рішень. За наявності належних доказів участі у загальних зборах усіх акціонерів, суд може відмовити в позові про визнання недійсними рішень загальних зборів акціонерів.

Порушення порядку персонального повідомлення акціонера не є підставою для визнання рішень загальних зборів акціонерів недійсними у випадку встановлення судом факту присутності акціонера на цих загальних зборах. Аналогічна правова позиція викладена в постанові ВС від 06.02.2020 у справі № 912/712/19

Для визнання недійсними рішень загальних зборів учасників (акціонерів) товариства необхідно встановити факт порушення цим рішенням прав та законних інтересів учасника (акціонера) товариства. Якщо за результатами розгляду справи факт такого порушення не встановлено, ГС не має підстав для задоволення позову. Визнаватися недійсними мають лише ті рішення оспорюваних загальних зборів,

якими порушено корпоративні права позивача, як це визначено самим позивачем. Визнання судом недійсними рішень загальних зборів повністю, захищаючи порушені корпоративні права одного учасника товариства, може зачіпати корпоративні права інших учасників, відповідно порушується баланс інтересів учасників товариства, що має наслідком непропорційність втручання у правовідносини сторін та фактично є втручанням суду у господарську діяльність товариства. Аналогічна правова позиція викладена в постановках ВС від 17.04.2018 у справі № 922/1671/16 та від 12.03.2019 у справі № 904/9495/16.

Постанова КГС ВС від 07.12.2021 у справі № 902/45/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/101873092>

У постанові у справі № 905/257/19 КГС ВС підкреслив, що визнанню рішень загальних зборів недійсними має передувати встановлення судом наявності порушення прав та інтересів позивача і у випадку відсутності такого порушення в позові має бути відмовлено.

Гарантоване ст. 55 Конституції України й конкретизоване у законах України *право на судовий захист передбачає можливість звернення до суду за захистом порушеного права, але вимагає, щоб порушення, про яке стверджує позивач, було обґрунтованим. Таке порушення прав має бути реальним, стосуватися індивідуально виражених прав або інтересів особи, яка стверджує про їх порушення.*

Наявність права на пред'явлення позову не є безумовною підставою для здійснення судового захисту, а є лише однією з необхідних умов реалізації встановленого права. Вирішуючи спір, суд повинен надати об'єктивну оцінку наявності порушеного права чи інтересу на момент звернення до ГС. Відсутність порушеного права встановлюється при розгляді справи по суті та є підставою для прийняття судового рішення про відмову в позові.

26.08.2016 позивачем було складено заяву, посвідчену приватним нотаріусом, зі змісту якої вбачається, що він отримав кошти, які належало йому отримати при виключенні з підприємства, що були перераховані КП на його власний картковий рахунок. Також у цій заяві зазначено про те, що на його вимогу було отримано додаткову компенсацію, за придбання ним частки, що становила 1,38 % від статутного капіталу підприємства, і була відчужена підприємством у позивача.

Заява позивача від 26.08.2016 є підтвердженням вчинення ним відчуження частки в статутному капіталі КП на користь особи-1, внаслідок чого відбулася зміна власника корпоративних прав на частку в розмірі 1,38 % статутного капіталу КП.

З урахуванням наведених обставин, *оспорювані у справі рішення позачергових загальних зборів учасників КП за період з 2016 по 2018 роки щодо зміни складу засновників КП, його керівництва, місцезнаходження підприємства, а також переоформлення його майна, не порушують права позивача, оскільки він позбувся права участі у цьому підприємстві з моменту відчуження своїх корпоративних прав.*

Постанова КГС ВС від 28.04.2021 у справі № 905/257/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/96668781>

У справі № 916/3600/19, встановивши, що участь позивача у житлово-будівельному товаристві (далі – ЖБТ) припинилася відповідно до підписаної і поданої ним до правління ЖБТ заяви від 04.11.2016, суд апеляційної інстанції дійшов правильного висновку, що *оскаржуваним у справі рішенням загальних зборів членів ЖБТ корпоративні права позивача порушені не були, оскільки станом на 05.12.2016 їх у позивача не існувало.* Також він обґрунтовано зазначив про відсутність у ЖБТ обов'язку повідомляти позивача у встановленому законом порядку про час та місце проведення загальних зборів 05.12.2016 та про їх порядок денний з огляду на те, що позивач з 05.11.2016 не був членом ЖБТ.

Крім того, ВС підкреслив, що *звернення колишнього члена ЖБТ з позовом про визнання недійсним рішення загальних зборів членів майже через три роки після його ухвалення, тобто зі значним проміжком часу, робить питання втручання суду в діяльність ЖБТ і повернення його до попереднього стану ще більш чутливими і може свідчить про порушення інтересів інших його членів, що є недопустимим.*

Постанова КГС ВС від 20.01.2021 у справі № 916/3600/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/94417446>

У справі № 904/440/20 колегія суддів КГС ВС також наголосила на тому, що права та інтереси спірними протоколами загальних зборів та оспорюваним актом прийому-передачі права та інтереси позивача (міської ради) не порушені, оскільки вона не є учасником ТОВ, тому у неї відсутні будь-які корпоративні права, і спір у цій справі не стосується права власності позивача на 26 торговельних павільйонів, відтак у міської ради відсутні будь-які права щодо цих торговельних павільйонів, які були предметом передачі за спірними протоколами загальних зборів та оспорюваним актом прийому-передачі, а обраний позивачем у даному випадку спосіб захисту прав позивача щодо розпорядження землями комунальної власності є неналежним та неефективним.

Постанова КГС ВС від 09.03.2021 у справі № 904/440/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/95502256>

Право на звернення до суду щодо оскарження рішення належить акціонеру, права та охоронювані законом інтереси якого порушені таким рішенням. Якщо за результатами розгляду справи факт такого порушення не встановлено, ГС відмовляє в задоволенні позову.

Акціонер повинен діяти так, щоб поважати інтереси інших учасників товариства, самого товариства та не створювати перешкоди у формуванні відповідних органів товариства та діяльності товариства.

Постанова КГС ВС від 17.03.2021 у справі № 912/969/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/95615743>

Підставами для визнання рішення загальних зборів недійсним є не лише його невідповідність вимогам чинного законодавства, а також наявність факту порушення у зв'язку з його прийняттям прав та охоронюваних законом інтересів позивача. Відсутність обставин, які підтверджували б наявність таких порушень невизнання чи оспорювання права або охоронюваного законом інтересу особи, за захистом якого вона звернулася, є підставою для відмови у задоволенні такого позову.

Підставою недійсності оскаржуваного у справі № 927/59/20 рішення загальних зборів товариства позивач визначив недодержання в момент його прийняття вимоги, встановленої в абз. 1 ч. 2 ст. 141 ЦКУ стосовно того, що "товариство з обмеженою відповідальністю не може мати єдиним учасником інше господарське товариство, учасником якого є одна особа". При цьому, як правильно зазначив суд апеляційної інстанції, позивач належним чином не обґрунтував та не довів наявність фактичного порушення його корпоративних прав у розумінні ст. 167 ГКУ при проведенні спірних зборів.

17.06.2018 згідно з підп. 2 п. 6 Прикінцевих та перехідних положень Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" відповідна норма втратила чинність.

Отже, беручи до уваги те, що на момент подання позову та вирішення справи відсутнє законодавче обмеження (заборона) щодо можливості господарського товариства, учасником якого є одна особа, бути єдиним учасником ТОВ, судами встановлено, що позивач особисто брав участь у загальних зборах та голосував (тобто реалізував належні йому корпоративні права) щодо відчуження частини

належної йому частки у розмірі 33,34% у статутному капіталі ТОВ, уклав відповідний договір купівлі-продажу і обставин незаконного позбавлення позивача частки у статутному капіталі товариства не було встановлено, ВС погодився з висновком суду апеляційної інстанції, що підстави для визнання недійсними рішень загальних зборів учасників товариства відсутні.

Постанова КГС ВС від 20.01.2021 у справі № 927/59/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/94417452>

Окремо слід звернути увагу на те, що недійсними визнаються виключно ті рішення, які порушують права та інтереси учасника (члена, акціонера) юридичної особи, а не всі рішення, які прийнято на загальних зборах.

Так, у справі № 923/226/20 з огляду на те, що оспорюване рішення загальних зборів членів ОК прийняте за відсутності позивача, неповідомленого про проведення вказаних загальних зборів, та передбачає виключення позивача зі складу членів кооперативу за недоведеності обґрунтованих підстав для цього, АГС дійшов правильного висновку про наявність правових підстав для визнання незаконним та скасування цього рішення в частині виключення позивача зі складу членів вказаного кооперативу.

Проте позовні вимоги про визнання незаконними та скасування рішень загальних зборів членів ОК від 19.10.2019 щодо встановлення розміру членських внесків, обрання членів ради товариства; закріплення на мостах старших, визначення територій з наведення порядку та виклику на раду товариства тих, хто не бажає забезпечувати порядок на своїй території, виключення з членів кооперативу іншої особи *не підлягають задоволенню у зв'язку з недоведеністю позивачем факту порушення саме цими рішеннями його прав та законних інтересів.*

Постанова КГС ВС від 10.02.2021 у справі № 923/226/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/94802500>

За оцінкою судів, з наявного в матеріалах справи № 914/1078/20 протоколу № 3 загальних зборів учасників ТОВ від 02.05.2019 убачається, що останній підписаний усіма присутніми на зборах учасниками, в тому числі позивачкою, що підтверджує присутність останньої на загальних зборах, а також підтверджує факт одноголосного прийняття всіма учасниками рішень, перелічених в тексті названого протоколу. Факт підпису позивачкою вказаного протоколу нею не оспорювався.

Водночас факт присутності позивачки на загальних зборах учасників ТОВ, які оформлені протоколом від 30.04.2019 № 1 та протоколом від 02.05.2019 № 3,

за оцінкою судів, підтверджується нотаріально оформленими заявами свідків, які теж були учасниками вказаних зборів як учасники ТОВ та були повідомлені про обізнаність зі змістом ст. 384 ККУ про відповідальність за надання свідком свідомо неправдивих показань.

Оцінивши у сукупності наявні в матеріалах справи докази, суди попередніх інстанцій *дійшли обґрунтованого висновку про згоду позивачки щодо порядку проведення зборів і питань, включених до порядку денного, та її голосування за прийняття рішень.*

Тож відсутні підстави для визнання рішень загальних зборів недійсним у зв'язку з відсутністю доказів дотримання відповідачем порядку повідомлення учасника про проведення загальних зборів, оскільки зазначене, як встановили суди, не призвело до порушення корпоративних прав позивачки, а саме права на участь у загальних зборах та управління ТОВ. При цьому ВС звернув увагу і на те, що крім посилань на порушення порядку повідомлення про загальні збори, позивачка не наводить доводів незаконності прийнятих рішень.

Постанова КГС ВС від 13.04.2021 у справі № 914/1078/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/96406487>

Порушення порядку скликання загальних зборів

Якщо учасник (або його представник) узяв участь у загальних зборах і голосував на них, то ця обставина сама собою не обов'язково свідчить про те, що учасник був належним чином повідомлений про збори і мав змогу підготуватися до розгляду питань порядку денного, зокрема вирішити, чи може він довірити участь у таких зборах своєму представнику з огляду на конкретні питання, які виносяться на розгляд зборів, чи визнати доцільним узяти участь у зборах особисто.

Постанова КГС ВС від 30.11.2021 у справі № 909/869/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/101634194>

ТОВ

У справі № 911/3156/19 судами зазначено, що повідомлення про скликання загальних зборів учасників ТОВ на 27.12.2018 датоване 13.12.2018, тобто *датою, що становить менше ніж 30 днів до запланованої дати проведення загальних зборів учасників*, а відтак свідчить про порушення порядку скликання загальних зборів учасників ТОВ.

Крім того, згідно з повідомленням від 13.12.2018 про скликання загальних зборів учасників ТОВ на 27.12.2018 до порядку денного загальних зборів учасників товариства виносилося лише одне питання – про збільшення статутного капіталу товариства за рахунок додаткових вкладів учасників товариства, натомість, як убачається із установлених судами обставин, на загальних зборах 27.12.2018 розглядалося п'ять питань, у тому числі не включених до порядку денного, відображеного в повідомленні.

Суди констатували про порушення ч. 5 ст. 32 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю", оскільки на зборах 27.12.2018 розглядалися питання про внесення змін до статуту ТОВ, тоді як до повідомлення про скликання загальних зборів учасників проекту запропонованих змін додано не було.

Крім того, судами наголошено, що на загальних зборах що відбулися 20.12.2018 та 27.12.2018, рішення про обрання головою загальних зборів учасників товариства особи-1 прийняті з порушенням п. 9.11 статуту ТОВ, відповідно до якого директор не може бути одночасно головою загальних зборів учасників товариства.

Постанова КГС ВС від 14.01.2021 у справі № 911/3156/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/94393831>

У спірних правовідносинах у справі № 910/10275/20 учасник ТОВ, який володіє часткою у розмірі 59 % статутного капіталу, звернувся 18.10.2019 до виконавчого органу ТОВ з вимогою від 17.10.2019 скликати загальні збори учасників товариства. Вказана вимога надіслана на адресу ТОВ рекомендованим листом з описом вкладення. Матеріали справи не містять доказів виконання виконавчим органом ТОВ вимоги учасника про скликання загальних зборів учасників та повідомлень виконавчого органу товариства про відмову в скликанні загальних зборів учасників.

Отже, враховуючи приписи ст. 31 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" та ч. 4 ст. 98 ЦКУ, учасник мав право сам скликати загальні збори учасників ТОВ.

Аналіз ч. 9 ст. 31 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" дає підстави для висновку, що встановлені в ній умови початку перебігу строку для направлення товариством повідомлення про скликання загальних зборів учасників, який пов'язується не лише з моментом отримання вимоги, але і з моментом коли товариство мало отримати таку вимогу, спрямовані на забезпечення добросовісного виконання товариством своїх обов'язків щодо отримання такої вимоги та її задоволення.

У зв'язку з чим правильними є висновки суду апеляційної інстанції, що *початок перебігу строку направлення товариством його учасникам повідомлення про скликання загальних зборів учасників пов'язується з датою здійснення учасником направлення вимоги про проведення загальних зборів та строком поштового обігу, який визначає момент, коли товариство мало отримати таку вимогу, а не з моментом повернення рекомендованого поштового відправлення поштовою установою у зв'язку з закінченням терміну зберігання*. Так як повернення поштового відправлення за закінченням терміну зберігання обумовлюється тим, що товариство не виконало свої обов'язки щодо своєчасного отримання поштової кореспонденції чи свідомо ухилилося від її отримання, та жодним чином не визначає момент, коли товариство мало отримати таку вимогу.

Зазначені приписи Закону не містять умов щодо надсилання вимоги про скликання загальних зборів учасників, крім виконавчого органу товариства, також і іншим учасникам товариства. *Свідоме небажання позивачки отримувати надіслану на її адресу рекомендовану кореспонденцію, що стало підставою для її повернення поштовою установою відправнику за закінченням терміну зберігання, не може свідчити про неналежне виконання відповідачем обов'язку з повідомлення позивачки про проведення загальних зборів товариства*.

Постанова КГС ВС від 24.06.2021 у справі № 910/10275/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/97903187>

Як встановлено судами у справі № 914/1560/20, позивач надіслав товариству та іншим двом учасникам *повідомлення від 14.02.2015 про зміну адреси для листування*.

На підтвердження факту надсилання позивачем ТОВ та іншим учасникам інформації щодо зміни адреси для листування надано: повідомлення від 14.02.2015 (про зміну адреси для листування), направлене ТОВ (директору); поштовий конверт і рекомендоване повідомлення АТ "Укрпошта" про вручення поштового відправлення, у якому зазначено про неотримання ТОВ поштової кореспонденції у зв'язку із закінченням строку зберігання; повідомлення від 14.02.2015 (про зміну адреси для листування), направлене учаснику ТОВ, поштовий конверт рекомендоване повідомлення АТ "Укрпошта" про вручення поштового відправлення, у якому зазначено про неотримання адресатом поштової кореспонденції у зв'язку із закінченням строку зберігання; рекомендоване повідомлення АТ "Укрпошта" про вручення 21.02.2015 іншому учаснику ТОВ поштової кореспонденції.

Отже, одному з учасників з 21.02.2015 було відомо про нову адресу позивача для листування і він, будучи обраним головою загальних зборів 29.03.2019, мав можливість повідомити іншого присутнього учасника ТОВ про вказаний факт та вирішити питання про перенесення проведення загальних зборів з метою надіслання позивачу повідомлення про проведення зборів на яких вирішувалося питання ліквідації ТОВ у встановленому п. 6.4 статуту ТОВ порядку.

Водночас матеріали справи не містять доказів повідомлення позивача про час та місце проведення спірних загальних зборів учасників ТОВ, а також їх порядку денного, що є порушенням ст. 32 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю", п.п. 5.2, 6.4 статуту ТОВ при проведенні зборів. При цьому судами попередніх інстанцій було встановлено, що обставина неповідомлення учасника ТОВ про скликання загальних зборів на 29.03.2019 підтверджується відповідачами у відзивах на позовну заяву.

Постанова КГС ВС від 25.08.2021 у справі № 914/1560/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/99225416>

Під час вирішення спору у справі № 908/1767/20 суди попередніх інстанцій дійшли помилкового висновку про те, що зі змісту Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" вбачається, що порядок скликання позачергових загальних зборів учасників ТОВ цим Законом не врегульовано з огляду на таке. Зі змісту ст.ст. 31, 32 цього Закону вбачається, що ними унормовано порядок скликання "загальних зборів" тобто не виключно річних, а отже і позачергових, зокрема на вимогу учасників товариства.

Отже, вирішуючи питання про те, чи було дотримано порядок скликання оспорюваних загальних зборів, судам необхідно було дослідити виконання вимог ст.ст. 31, 32 названого Закону, натомість судами наведеного здійснено не було. Водночас суди безпідставно вдалися до аналізу змісту статуту ТОВ щодо порядку скликання позачергових загальних зборів, в той час як судами не було надано оцінки тим обставинам, чи відповідають такі положення статуту вказаному Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю", та, відповідно, чи можуть бути вони (положення статуту) застосовані до спірних правовідносин.

Постанова КГС ВС від 13.10.2021 у справі № 908/1767/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/100579149>

У справі № 904/1508/20 господарські суди врахували, що в судовому засіданні позивачем надано для огляду оригінал журналу вхідної кореспонденції за 2015 рік. *Зі змісту записів вхідної кореспонденції не вбачається надходження від відповідача повідомлення про участь у загальних зборах учасників товариства 28.04.2015.* Також, як зазначили суди попередніх інстанцій, доводи третіх осіб-2, 3 про те, що позивач був належним чином повідомлений про скликання та проведення загальних зборів не знайшли свого підтвердження під час розгляду справи.

Проте, виходячи з положення п. 9.13 статуту ТОВ, суди попередніх інстанцій дійшли висновку, що *належним та допустимим доказом письмового повідомлення позивача про скликання загальних зборів та порядок денний відповідно до закону та статуту товариства є: опис вкладення у цінний лист та розрахунковий документ, розписка позивача про отримання такого повідомлення, публікація повідомлення у засобах масової інформації.*

Суди попередніх інстанцій встановили, що учасника не було повідомлено у жодний спосіб про проведення загальних зборів ТОВ від 28.04.2015, що вплинуло на можливість реалізації ним права на управління справами товариства шляхом участі в загальних зборах, ознайомлення з документами, які виносилися на їх розгляд, висловлення своєї думки щодо питань порядку денного, внесення своїх питань до порядку денного тощо.

Постанова КГС ВС від 29.07.2021 у справі № 904/1508/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/98681001>

У постанові у справі № 908/1767/20 колегія суддів КГС ВС звернула увагу на те, що своїм листом від 15.04.2020 на адресу ФДМУ компанія повідомила ФДМУ про неможливість проведення загальних зборів ТОВ 30.04.2020, посилаючись, зокрема, на запровадження протиепідемічних заходів, пов'язаних із поширенням коронавірусної хвороби, в той час як місцезнаходженням позивача є Республіка Кіпр. *Тобто фактично причиною відсутності позивача на оспорюваних загальних зборах є його місцезнаходження за кордоном, а не надіслання відповідачем повідомлення про їх проведення у строк, який є меншим за 30 днів до запланованої дати.*

У будь-якому разі слід виходити з того, що суд не вправі визнати недійсними рішення загальних зборів, якщо допущені під час скликання та проведення загальних зборів порушення не порушують законні права учасника (власника), який оскаржує рішення. *Права учасника (акціонера, члена, власника) юридичної особи не можуть бути визнані порушеними внаслідок недотримання вимог закону*

про скликання і проведення загальних зборів, якщо він був повідомлений про час та місце загальних зборів, але не скористався своїм правом на участь через особисті причини, які не пов'язані з недотриманням вимог законодавства або статуту під час скликання загальних зборів.

Суди попередніх інстанцій взяли до уваги доводи позивача про те, що він не міг бути присутнім на загальних зборах, у зв'язку з чим просив відкласти проведення загальних зборів. Однак *чинне законодавство не передбачає обов'язку відкладати у такому разі проведення загальних зборів. Натомість у такому разі позивач мав можливість брати участь у загальних зборах через своїх представників.* Особиста його участь (в особі директора) у таких зборах є його правом, а не обов'язковою умовою для визнання загальних зборів учасників ТОВ (відповідача) правомочними.

Постанова КГС ВС від 13.10.2021 у справі № 908/1767/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/100579149>

Колегія суддів КГС ВС з огляду на обставини справи № 914/1912/19 акцентувала увагу на питаннях, які необхідно враховувати під час вирішення спору про визнання недійсним рішення загальних зборів ТОВ. Так, судом зазначено, що факт масового отримання громадянами України, які постійно проживають на території Автономної республіки Крим (далі – АРК), громадянства російської федерації є загальновідомим. Тому доводи про те, що позивачка могла перетинати лінію розмежування, користуючись паспортом громадянина російської федерації, є обґрунтованими.

У товариствах, які працюють як родинний бізнес, доволі часто учасники не дотримуються формальних правил скликання та проведення загальних зборів. Звичайною практикою є підготовка необхідних рішень та їх підписання учасниками товариства у зручному для них місці та у зручний час. Законодавство станом на грудень 2015 року не вимагало наявності нотаріального посвідчення справжності підписів на статуті та протоколі зборів.

Всі учасники ТОВ на момент проведення зборів постійно проживали в АРК. Суди зробили висновок про неповідомлення учасників про скликання зборів та про відсутність кворуму на загальних зборах, але не встановили, чи проводилися такі збори взагалі, і якщо так, то в якому місці. *Неспівпадіння реального місця проведення зборів із зазначеним у протоколі не є безумовною підставою для визнання рішення загальних зборів недійсними. Порушення порядку повідомлення учасників або недотримання формальної процедури проведення зборів також не є безумовною підставою для визнання рішень недійсними,*

якщо буде доведено, що всі учасники погодилися з такою спрощеною формою волевиявлення.

Рішення загальних зборів ТОВ з питання виходу учасника зі складу ТОВ не має юридичного значення. Відповідно до Закону "Про господарські товариства" (який діяв на момент проведення загальних зборів 15.12.2015) товариство позбавлене права надавати згоду на вихід учаснику незалежно від розміру його частки, учасник вважається таким, що вийшов з дати подання заяви товариству.

Постанова КГС ВС від 29.09.2021 у справі № 914/1912/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/100395900>

У справі № 906/262/20 повідомлення товариством позивачки як спадкоємиці частки учасника ТОВ про проведення позачергових загальних зборів учасників ТОВ було здійснене товариством не в порядку ст. 32 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" як учасниці ТОВ, а мало на меті дотримання її прав на виявлення намірів щодо подачі заяви про вступ до ТОВ, що вбачається зі змісту надісланого їй рекомендованою поштою листа, який не було оцінено судами обох інстанцій.

ВС зазначив, що матеріали справи, які не були оцінені судами, свідчать, що ТОВ повідомляло про право звернутися із заявою про вступ до ТОВ всіх спадкоємців померлого учасника, троє із яких звернулися із відповідними заявами і були прийняті до ТОВ.

Колегія суддів відзначила, що неявка позивачки як власниці частки у статному капіталі ТОВ на збори, *неподання нею заяви (будь-якої), яка б засвідчувала її волю як спадкоємиці учасника ТОВ, не свідчить про відмову позивачки від права на вступ до ТОВ*, яке Законом України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю", зокрема ст. 23 цього Закону, не обмежене будь-яким строком для спадкоємців учасника, частка якого у статутному капіталі ТОВ становить більше 50 відсотків, що мало місце у цій справі.

Постанова КГС ВС від 06.04.2021 у справі № 906/262/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/96377058>

У постанові у справі № 910/16183/19 ВС *погодився з висновком судів про відсутність правових підстав для визнання недійсним рішення зборів через недотримання порядку їх скликання та проведення*, адже право позивача на участь в управлінні ТОВ було реалізовано шляхом участі в зборах та голосування з питань

порядку денного. Тому суд відхилив доводи позивача про порушення судами положень ст.ст. 60, 61 Закону України "Про господарські товариства".

Постанова КГС ВС від 29.07.2021 у справі № 910/16183/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/98911218>

Кооператив

Твердження апелянта у справі № 910/15906/19 про повідомлення учасників кооперативу шляхом розміщення оголошень про майбутні збори на дошці оголошень та гаражних боксах з текстом змісту "Збори" господарськими судами відхилені, оскільки *розміщення такого повідомлення на дошці оголошень не є в розумінні статуту та Закону України "Про кооперацію" належним доказом повідомлення учасників кооперації про дату, час, місце проведення загальних зборів та переліку питань порядку денного, до розгляду яких учасники кооперативу мали змогу підготуватися* (аналогічна правова позиція викладена в постанові ВС від 07.06.2018 у справі № 922/3159/17).

Постанова КГС ВС від 28.01.2021 у справі № 910/15906/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/94452538>

Положення статуту ОК не визначають конкретного механізму повідомлення члена кооперативу про проведення загальних зборів.

За таких обставин апеляційний суд правильно вказав, що особа, яка скликає загальні збори, повинна вжити всіх розумних заходів для повідомлення учасників про проведення цих зборів. Обраний особою, що скликає загальні збори учасників, *спосіб повідомлення про їх проведення повинен забезпечити реальне повідомлення учасника і не бути лише формальним направленням такого повідомлення.*

У випадку заперечення учасником факту повідомлення його про проведення загальних зборів, *обов'язок доказування обставин повідомлення позивача про проведення загальних зборів покладається на відповідача, як особу, рішення органу управління якої оспорується.*

Постанова КГС ВС від 10.02.2021 у справі № 923/226/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/94802500>

У справі № 916/2506/20 в якості доказу направлення повідомлення про проведення загальних зборів відповідачем надано копію декларації кур'єрської доставки "Спецкур'єр" № 19844.

За оцінкою судів вказана копія декларації не містить будь-якого ідентифікатора (штрих-код), який надав би можливість відстежити відправлення (дату прийняття, передачу на сортувальний центр, дату отримання, дату вручення повідомлення про отримання тощо). А також на вказаній декларації у графі "отримувач" не міститься відповідної відмітки про отримання адресатом, що не відповідає вимогам п. 61 "Правил надання послуг поштового зв'язку", затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 05.03.2009 № 270.

На декларації у графі "Вид услуг" наявні відмітки: "кур'єр", "с уведомлением", проте доказів повідомлення про отримання відправлення адресатом не пізніше ніж за 10 днів до 12.12.2017 відповідач не надав.

Колегія суддів погодилася з висновком суду апеляційної інстанції про те, що у кооперативу відсутнє зобов'язання отримувати зворотне повідомлення про вручення асоційованому члену кооперативу запрошення на збори, в той же час при виникненні спору, має бути доведено реальність вчинення дій з направлення кооперативом кореспонденції адресату та дотримання строків повідомлення, встановлених ст. 15 Закону України "Про кооперацію", чого в спірному випадку за оцінкою судів не вбачається.

Вказане свідчить про порушення прав позивача як асоційованого члена ОК, який повинен був бути повідомлений про те, що до порядку денного загальних зборів включено питання про розірвання з ним персонального меморандуму.

Постанова КГС ВС від 07.09.2021 у справі № 916/2506/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/99602586>

У справі № 904/2354/20 судами встановлено, що позивачу 15.10.2019 направлено поштову кореспонденцію згідно зі списком згрупованих поштових відправлень № 1548. З фіскального чеку від 15.10.2019, яким підтверджується відправлення списку № 1548 вбачається відправлення пріоритетних рекомендованих листів. Проте, враховуючи нормативні строки пересилання рекомендованої письмової кореспонденції, суди встановили, що позивач у будь-якому випадку не отримав би повідомлення за 10 днів до проведення зборів.

З огляду на викладене, суди дійшли висновку, що позивач не був належним чином повідомлений про скликання загальних зборів. Присутність позивача на території

кооперативу не свідчить про присутність позивача на позачергових загальних зборах.

З огляду на що, обґрунтованим є висновок ГС про порушення відповідачем порядку підготовки та проведення загальних зборів кооперативу, які відбулися 26.10.2019, порушення прав позивача як члена кооперативу щодо реалізації права участі у засіданні загальних зборів кооперативу та прийнятті відповідних управлінських рішень щодо діяльності кооперативу, оскільки участь у зборах не обмежується лише голосуванням. Для належної участі необхідно бути заздалегідь обізнаним про питання, що будуть розглядатися на зборах, та підготуватися до їх розгляду. *Неповідомлення про збори, звичайно, порушило права позивача як на участь, так і на належну підготовку до розгляду питань тощо.*

Постанова КГС ВС від 11.11.2021 у справі № 904/2354/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/100992794>

КСП

У постанові у справі № 906/1316/19 ВС дійшов висновку, що суди обґрунтовано відхилили заперечення відповідача щодо припинення членства позивачки в підприємстві, встановивши, що статутом підприємства були визначені умови припинення членства: є волевиявлення члена шляхом подання відповідної заяви; розгляд цієї заяви правлінням КСП. У даному випадку такі умови не були дотримані.

Як установили суди попередніх інстанцій, на момент прийняття оскаржуваного рішення позивачка була членом КСП, мала право брати участь у зборах його членів, проте *належним чином не була повідомлена про час, місце проведення зборів та про порядок денний і була позбавлена можливості взяти участь у засіданні ради, чим порушено її права на участь в управлінні, а також зважаючи на те, що рішення правління про скликання позачергових загальних зборів не приймалось; порушено порядок скликання загальних зборів; питання, які винесені на порядок денний, не співпадають зі змістом питань, зазначених в оголошенні про проведення зборів*, ВС визнав, що ГС, з яким погодився АГС, дійшов обґрунтованого висновку про задоволення позову у цій справі.

Постанова КГС ВС від 24.11.2021 у справі № 906/1316/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/101873106>

Об'єднання підприємств

Аналіз норм ЦКУ та ГКУ свідчить, що ними *не передбачений порядок скликання та проведення загальних зборів учасників об'єднання підприємств*, порядок виключення учасника з такого об'єднання. Відтак щодо вказаних правовідносин слід застосувати насамперед положення статуту об'єднання.

Статут об'єднання не містить конкретного строку, протягом якого мають бути повідомлені учасники об'єднання про проведення загальних зборів, про що правильно зазначили суди попередніх інстанцій.

Але порядок скликання та проведення загальних зборів учасників (акціонерів, членів) юридичної особи визначений законодавством України (ЦКУ та ГКУ, а також, зокрема, Законами України "Про акціонерні товариства", "Про господарські товариства" та "Про кооперацію"), за положеннями якого *учасники (акціонери, члени) юридичної особи мають бути до початку загальних зборів повідомлені про дату, місце, час проведення та порядок денний таких зборів. Такий порядок скликання загальних зборів вищого органу управління юридичної особи не залежить від її організаційно-правової форми, є загальноприйнятим та таким, що гарантує забезпечення права учасника (акціонера, члена) юридичної особи на участь в управлінні нею* (п. 66 постанови ВП ВС від 28.01.2020 у справі № 924/641/17).

На переконання ВС *період з 03.12.2019 по 06.12.2019 не є розумним строком, достатнім для підготовки учасника до участі в загальних зборах, зважаючи на питання виключення його зі складу об'єднання, яке було включено до порядку денного, що безумовно є важливим для учасника об'єднання.*

З матеріалів справи вбачається, що загальними зборами учасників об'єднання відмовлено у задоволенні клопотання ТОВ про надання йому документів і про відкладення загальних зборів. Для надання документів статутом об'єднання передбачено 15 днів. Натомість оспорювані загальні збори були проведені через три дні після повідомлення позивача, без надання йому витребовуваних документів, що фактично, позбавило його можливості належним чином підготуватися до загальних зборів.

Позивач був позбавлений можливості належним чином підготуватися до розгляду питань порядку денного загальних зборів учасників 06.12.2019, чим порушено його корпоративні права, що є самостійною і достатньою підставою для визнання оспорюваного рішення недійсним.

Постанова КГС ВС від 21.04.2021 у справі № 902/1051/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/96483418>

ОСББ

Частини 1–5 ст. 6 Закону України "Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку" визначають, що об'єднання може бути створено лише власниками квартир та нежитлових приміщень у багатоквартирному будинку. Вказана норма *імперативно визначає порядок і спосіб повідомлення власників*, по-перше, форма повідомлення обов'язково письмова, по-друге, повідомляється кожен власник, по-третє, таке повідомлення вручається власнику або під розписку, або шляхом поштового відправлення (рекомендованим листом).

Виходячи з положень ст. 6 Закону України "Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку", ч. 7 ст. 10 Закону України "Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку", ВС зазначив, що письмове опитування співвласників, які не голосували на установчих зборах, проводиться лише в тому випадку, якщо у результаті проведення установчих зборів для прийняття рішення не набрано кількості голосів "за" або "проти".

Постанова КГС ВС від 13.04.2021 у справі № 916/3781/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/96461248>

Як встановлено судами у справі № 925/418/20, 14.02.2020 позивачеві направлено письмове повідомлення про проведення установчих зборів шляхом поштового відправлення (рекомендованим листом), що підтверджується списком згрупованих поштових відправлень листів.

Обраний ініціативною групою ОСББ спосіб відправлення повідомлення відповідає вимогам законодавства, оскільки передбачає направлення поштової кореспонденції стороні рекомендованим повідомленням.

Постанова КГС ВС від 29.07.2021 у справі № 925/418/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/98789003>

Встановивши у справі № 920/1245/20, що *відповідач не надав доказів повідомлення позивача про проведення 14.05.2020 установчих зборів з огляду на те, що відповідні документи не збереглися в ОСББ, однак, урахувавши, що ні рішення установчих зборів, ні статут, ні існування юридичної особи ОСББ не порушують прав або правомірних інтересів позивача*, а позивач, вказуючи у позовній заяві на порушення своїх прав при створенні ОСББ, фактично обґрунтовує свій інтерес у припиненні існування цієї юридичної особи, суд першої інстанції, на відміну від АГС, *дійшов правильного висновку про відсутність підстав*

для визнання недійсним рішення установчих зборів ОСББ з огляду на неповідомлення позивача про їх проведення.

Постанова КГС ВС від 11.08.2021 у справі № 920/1245/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/98987587>

Нормою ст. 6 Закону України "Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку" визначено лише способи повідомлення співвласників про проведення загальних зборів, а нормами ст. 10 Закону України "Про особливості здійснення права власності в багатоквартирному будинку" встановлено саме порядок здійснення такого повідомлення (шляхом надсилання на адресу квартири або нежитлового приміщення, що належить співвласнику у багатоквартирному будинку (аналогічний висновок викладено в постановках ВС від 02.12.2020 у справі № 916/86/20, від 22.06.2021 у справі № 910/9672/20).

Направлення повідомлення про проведення установчих зборів на адресу квартири, яка належить власнику, свідчить про дотримання встановленого законодавством порядку повідомлення позивача про проведення установчих зборів.

Необхідно відзначити, що ініціатор установчих зборів не має права примушувати співвласників отримувати повідомлення про скликання установчих зборів, про що вказано у висновку, викладеному у п. 5.17 постанови ВС від 22.06.2021 у справі № 910/9672/20. *Зазначення дати і причин невручення і повернення конверта не входить до компетенції ОСББ з огляду на вимоги Закону України "Про поштовий зв'язок", "Правил надання послуг поштового зв'язку", затверджених постановою Кабінету Міністрів України № 270 від 05.03.2009.*

Постанова КГС ВС від 11.08.2021 у справі № 922/2575/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/98987609>

Права співвласника багатоквартирного будинку на голосування та прийняття рішень на загальних зборах не можуть вважатися порушеними за обставин, якщо співвласник багатоквартирного будинку був належним чином повідомлений про проведення загальних зборів співвласників будинку, направив на збори свого представника, проте не забезпечив своєму представнику належне оформлення повноважень. При цьому такий співвласник у разі, якщо в результаті проведення загальних зборів для прийняття рішення не набрана необхідна (передбачена законом та/або статутом об'єднання співвласників багатоквартирного будинку) кількість голосів, має можливість реалізувати своє право на голосування та прийняття рішень шляхом взяття участі у письмовому опитуванні.

Постанова КГС ВС від 17.06.2021 у справі № 910/2478/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/97806439>

Порушення порядку проведення загальних зборів

У справі № 917/1338/18 матір і одна із доньок померлого засновника ПП звернулися з позовом про визнання недійсними рішень загальних зборів цього підприємства, які одноособово прийняв партнер померлого засновника. Мотивували позов тим, що вони є спадкоємцями померлого засновника ПП, частка якого становила 60 % статутного фонду, й успадкували не тільки відповідну частку, але й право участі у цьому підприємстві. Тому той засновник, який мав 40 %, не міг відмовити спадкоємцям у вступі до підприємства, зареєструвати за собою всі 100 % часток і продати їх іншій людині.

ВП ВС з огляду на те, що учасник ПП, маючи частку у розмірі 40 % статутного капіталу, не міг скликати загальні збори та відмовити позивачкам у вступі до складу учасників ПП, дійшла висновку, що прийняті ним на цих зборах рішення слід визнати недійсними. Суд взяв до уваги, що, приймаючи рішення з питань порядку денного означених зборів засновників, особа-4 вважала, що є власником 100 % статутного капіталу ПП, хоча позивачки не реалізували набуте в порядку спадкування після померлого учасника ПП право на частку в статутному капіталі підприємства. Це на судовому засіданні підтвердив представник ПП.

ВП ВС дійшла висновків про те, що дії особи-4 з привласнення частки померлого учасника у статутному капіталі ПП, а також подальше відчуження цієї частки на користь особи-2 без урахування майнових інтересів позивачок є недобросовісними. Тому *оспорювані рішення визнано недійсними через порушення порядку проведення зборів учасників ПП* (розпорядження одним із учасників підприємства часткою в статутному капіталі, що йому не належала та проведення зборів за відсутності кворуму).

Постанова ВП ВС від 02.11.2021 у справі № 917/1338/18

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/101829986>

Організаційні питання проведення загальних зборів

Проведення загальних зборів учасників не за місцем знаходження ТОВ

Для висновку про порушення прав позивача на участь у загальних зборах визначальним є встановлення факту його неналежного повідомлення, зокрема, щодо місця проведення відповідних загальних зборів, водночас *проведення таких*

загальних зборів не за місцезнаходженням товариства, як встановлено ч. 7 ст. 33 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю", про що усі учасники були повідомлені належним чином, саме по собі не може бути безумовною підставою для визнання недійсними рішень, прийнятих на таких загальних зборах.

Постанова КГС ВС від 13.10.2021 у справі № 908/1767/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/100579149>

Оголошення перерви у проведенні загальних зборів учасників ТОВ, відкладення загальних зборів

КГС визнав передчасними висновки судів попередніх інстанцій про те, що позивач не був належним чином повідомлений про перенесення загальних зборів та їх призначення на 12.05.2020 та 29.05.2020 з огляду на таке. Судами зазначено, що позачергові загальні збори, які були призначені на 30.04.2020, були перенесені на 12.05.2020 та в подальшому на 29.05.2020.

Водночас, надаючи оцінку правомірності відповідних дій відповідача щодо оголошення перерви (відкладення) у проведенні загальних зборів, суди попередніх інстанцій не врахували, що *відповідна можливість щодо оголошення перерви (відкладення), хоч і не передбачена Законом України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю", однак і не заборонена.*

У разі необхідності проведення загальних зборів в інший день (час), ніж зазначено у повідомленні, проведення загальних зборів може бути відкладено. Крім того, у роботі загальних зборів може бути оголошена перерва, яка не є тотожною відкладенню, та може бути пов'язана із процедурою їх проведення (обідня перерва, перерва до іншого дня для продовження обговорення питань порядку денного), або із подіями, що унеможливають подальшу роботу загальних зборів.

У першому випадку (*відкладення*), на відміну від перерви, проведення призначених на відповідну дату загальних зборів не розпочинається, реєстрація учасників для участі у таких загальних зборах не відбувається.

При вирішенні даного спору по суті, суди не з'ясували, що ж за своєю суттю відбулося під час проведення призначених на 30.04.2020 загальних зборів, *відкладення чи перерва у їх проведенні, водночас розмежування вказаних категорій впливає на висновок щодо необхідності повідомлення усіх учасників товариства про дату, час та місце проведення загальних зборів (які відбулися в подальшому 12.05.2020 та 29.05.2020) чи лише тих учасників, які*

zareєструвалися 30.04.2020 для участі у таких загальних зборах та приймали у них участь до моменту оголошення перерви у їх проведенні.

Суд касаційної інстанції також визнав передчасними висновки судів попередніх інстанцій щодо необхідності застосування у такому разі за аналогією вимог ст. 32 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" щодо завчасного повідомлення учасників про проведення наступного засідання саме за 30 днів до запланованої дати продовження проведення загальних зборів.

Визначений ст. 32 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" 30-денний строк для повідомлення учасників про проведення загальних зборів зумовлений процедурними питаннями, пов'язаними, зокрема, з підготовкою учасників до таких загальних зборів, ознайомленням з порядком денним, тощо.

Водночас у разі оголошення перерви у проведенні загальних зборів, наведене означає продовження розгляду питань з тим самим порядком денним, про який учасники вже були завчасно повідомлені в порядку ст. 32 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю".

Постанова КГС ВС від 13.10.2021 у справі № 908/1767/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/100579149>

Порушення порядку прийняття рішень загальними зборами учасників ТОВ

У справі № 911/3156/19 рішенням загальних зборів учасників товариства, проведених 20.12.2018, *встановлено строк на внесення учасниками додаткових вкладів до 27.12.2018 включно.* Згідно з ч. 9 ст. 18 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" питання, винесені на розгляд наступних загальних зборів учасників товариства, мали розглядатися протягом одного місяця з дати спливу строку для внесення додаткових вкладів (тобто після 27.12.2018), проте збори призначені на 27.12.2018.

Як правильно враховано судами, позивач відповідно до ч. 2 ст. 18 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" мав переважне право зробити додатковий вклад у межах суми збільшення статутного капіталу пропорційно до його часток у статутному капіталі. Втім з огляду на встановлені обставини *позивач був позбавлений переважного права як учасник товариства на внесення додаткового вкладу до статутного капіталу ТОВ.*

Крім того, судами встановлено, що рішення загальних зборів учасників товариства від 27.12.2020, яким здійснено перерозподіл часток, прийнято з порушенням ч. 3 ст. 34 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою

відповідальністю", оскільки *таке рішення має прийматися одностайно, проте позивач у загальних зборах учасників товариства, що відбулися 27.12.2018, участі не брав.*

Постанова КГС ВС від 14.01.2021 у справі № 911/3156/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/94393831>

У постанові у справі № 910/7844/20 колегія суддів КГС ВС дійшла таких висновків у питанні застосування у подібних правовідносинах ст.ст. 11, 30, 33, 34, п. 3 Прикінцевих та перехідних положень Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю".

Положеннями ч. 2 ст. 34 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" зокрема, передбачено, що *рішення загальних зборів учасників про внесення змін до статуту товариства* приймаються трьома чвертями голосів усіх учасників товариства, які мають право голосу з відповідних питань.

Водночас ч. 5 ст. 34 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" визначено, що статутом товариства може встановлюватися інша кількість голосів учасників товариства (але не менше, ніж більшість голосів), необхідна для прийняття рішень, зокрема, про внесення змін до статуту товариства, *але за умови, що відповідні положення про іншу кількість голосів необхідну для прийняття зазначеного рішення внесені до статуту товариства одностайним рішенням загальних зборів учасників, у яких взяли участь всі учасники товариства.*

Судами попередніх інстанцій встановлено, що *учасниками ТОВ не були внесені зміни в статут до 17.06.2019* (протягом року з моменту набрання чинності Законом України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю") *та протягом "перехідного періоду" одностайного рішення загальних зборів учасників про зміну порядку прийняття рішень згідно із ч. 5 ст. 34 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" не приймалося.*

Отже, як правомірно зазначено судами, прийняття 11.11.2019 на зборах учасників ТОВ рішення про внесення змін до статуту такого товариства шляхом затвердження його в новій редакції могло бути здійснено не інакше як з дотриманням визначеного ч. 2 ст. 34 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" порядку – трьома чвертями голосів усіх учасників товариства, які мають право голосу з відповідних питань.

Водночас судами встановлено, що за рішення про внесення змін до статуту ТОВ шляхом затвердження його в новій редакції проголосував один учасник,

який володіє 64,707 % частки статутного капіталу цього товариства, що суперечить положенням ч. 2 ст. 34 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю".

З огляду на зазначене суди попередніх інстанцій дійшли правомірного висновку про наявність підстав для визнання недійсним рішення загальних зборів учасників ТОВ від 11.11.2019 в частині затвердження статуту ТОВ в новій редакції, оскільки прийняття цього рішення було здійснено з порушенням визначеного ч. 2 ст. 34 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" порядку прийняття таких рішень, що є безумовною підставою для визнання його недійсним.

Постанова КГС ВС від 22.06.2021 у справі № 910/7844/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/97911806>

У постанові у справі № 910/4446/20 КГС ВС висловив правову позицію про пріоритет Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" над положеннями статуту ТОВ, до якого не внесені зміни. Так, колегія суддів констатувала, що оскільки Закон України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" набрав чинності 17.06.2018, то відповідні зміни до статуту ТОВ повинні були внесені до 17.06.2019.

Судами попередніх інстанцій встановлено, що учасниками ТОВ не були внесені зміни в статут до 17.06.2019 (протягом року з моменту набрання чинності Законом України № 2275–VIII).

Положення п. 7.3 статуту ТОВ (в редакції, затвердженій загальними зборами учасників 17.01.2018), які передбачають, що рішення приймаються більш як 50 % загальної кількості голосів учасників товариства *у питанні збільшення статутного капіталу товариства і внесення змін до статуту товариства* не відповідають вимогам ч. 2 ст. 34 Закону України № 2275–VIII, яка передбачає необхідність прийняття таких рішень трьома чвертями голосів усіх учасників товариства.

Отже, прийняття 26.11.2019 та 10.03.2020 на зборах учасників рішень про збільшення статутного капіталу товариства і внесення змін до статуту товариства шляхом затвердження його в новій редакції *могло бути здійснено не інакше як з дотриманням визначеного ч. 2 ст. 34 Закону № 2275–VIII порядку.*

Постанова КГС ВС від 07.07.2021 у справі № 910/4446/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/98584674>

Кворум загальних зборів

ТОВ

У постанові у справі № 910/10275/20 КГС ВС наголосив на тому, що оскільки через рік після набрання чинності Законом України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" ТОВ не внесло відповідні зміни до статуту, *положення статуту товариства, які не відповідають цьому Закону, не застосовуються*, натомість учасники ТОВ з 17.06.2019 повинні керуватися нормами Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю".

На відміну від п. 10.8 статуту ТОВ Закон України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю", яким визначається правовий статус ТОВ/ТДВ, порядок їх створення, діяльності та припинення, права та обов'язки їх учасників, *не передбачає вимог щодо встановлення кворуму зборів учасників товариства – найменшої кількості учасників зборів, необхідної для визнання таких зборів правомочними приймати рішення з питань порядку денного, а встановлює кількість голосів, необхідних для прийняття рішень з питань порядку денного загальних зборів учасників (ст. 34 цього Закону).*

Положеннями ч. 5 ст. 34 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" передбачено, що *статутом товариства може встановлюватися інша кількість голосів учасників товариства (але не менше, ніж більшість голосів), необхідна для прийняття рішень з питань порядку денного загальних зборів учасників, крім рішень, які відповідно до цього Закону приймаються одностайно.*

Відповідно до п. 10.7 статуту ТОВ рішення загальних зборів приймаються простою більшістю від числа присутніх учасників. З питань визначення основних напрямів діяльності товариства і затвердження його планів та звітів про їх виконання, внесення змін до статуту товариства, у тому числі зміна розміру його статутного капіталу, а також при вирішенні питання про виключення учасника з ТОВ рішення вважається прийнятним, якщо за нього проголосують учасники, що володіють у сукупності більш як 50 % загальної кількості голосів учасників ТОВ.

Оскільки на спірних загальних зборах учасників ТОВ від 06.12.2019 був присутній учасник, який володіє 59 % статутного капіталу, суд апеляційної інстанції дійшов вірного висновку, що кількість голосів останнього була достатньою для прийняття рішень з питань порядку денного загальних зборів, які позивач просить суд визнати недійсними.

Постанова КГС ВС від 24.06.2021 у справі № 910/10275/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/97903187>

Як убачається із встановлених судами у справі № 911/3156/19 обставин, позивач не брав участь у загальних зборах ТОВ, проведених 20.12.2018, оскільки згідно з протоколом цих зборів, на них з'явилася особа-1, яка є керівником позивача та відповідно до даних ЄДРЮОФОПГФ станом на 20.12.2018 має "обмеження прав та компетенції директора відповідно до статуту". Однак судами попередніх інстанцій зазначено, що відповідно до витягу з ЄДРЮОФОПГФ станом на 20.12.2018, відомості про наявність обмежень повноважень щодо керівника позивача відсутні.

Таким чином, позивач як учасник товариства не зміг взяти участі у загальних зборах ТОВ 20.12.2018 та голосувати на них.

Крім того, судами встановлено, що на загальних зборах учасників ТОВ 20.12.2018 вирішено затвердити грошову оцінку додаткових вкладів у негрошовій формі, а саме нерухомого майна, яке вноситься до статутного капіталу товариства двома іншими учасниками товариства.

Проте у силу положень ч. 3 ст. 34 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" *рішення загальних зборів учасників з питань затвердження грошової оцінки негрошового вкладу учасника приймаються одноставно всіма учасниками товариства, які мають право голосу з відповідних питань, тоді як в порушення названої норми вказане рішення прийнято учасниками товариства, що володіють 80 % голосів (за відсутності позивача), тобто за відсутності кворуму для прийняття цього рішення.*

Постанова КГС ВС від 14.01.2021 у справі № 911/3156/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/94393831>

Кооператив

У справі № 924/1171/20 при дослідженні обставини щодо дійсної кількості членів ГБК станом на 15.03.2015 АГС встановив, що в матеріалах справи наявні докази, які містять різні відомості про дійсну кількість членів кооперативу станом на 15.03.2015. Здійснивши аналіз цих доказів, суд узяв до уваги наданий позивачем за первісним позовом акт прийому-передачі від 17.09.2014, що був складений під час звільнення колишнього голови кооперативу (первісний позивач), був підписаний ним та бухгалтером кооперативу. АГС встановив, що згідно з цим актом передано, зокрема, особові справи власників гаражів ГБК у загальній кількості 556 штук, а доказів щодо існування іншої кількості членів кооперативу станом на дату складання такого акту первісний позивач суду не надав.

АГС, проаналізувавши зазначений акт прийому-передачі, визнав його належним доказом у справі, що з достовірністю підтверджує обставину дійсної кількості членів ГБК станом на 15.03.2015, оскільки цей доказ містить відомості, що підтверджують обставини дійсної кількості членів кооперативу, підписаний безпосередньо самим позивачем за первісним позовом, що свідчить про те, що останній визнає та підтверджує зазначену в акті кількість членів кооперативу.

ВС погодився з висновком АГС про те, що встановлені міським судом у рішенні від 22.01.2015 у справі № 2/679/31/2015 обставини не є преюдиційними та не підлягають врахуванню при вирішенні цієї господарської справи, оскільки такі обставини були встановлені станом на 14.09.2014, тобто до дати проведення загальних зборів членів кооперативу, на яких були прийняті спірні у цій господарській справі рішення, та стосувалися загальної кількості гаражів та їх власників (650).

ВС також погодився з висновком АГС про те, що встановлені у зазначеному рішенні суду загальної юрисдикції обставини не є преюдиційними для цієї господарської справи, оскільки, як правильно зазначив АГС, *член кооперативу може бути власником декількох гаражів, та, як наслідок, кількість гаражів, які перебувають у власності членів кооперативу, може не співпадати із загальною кількістю членів кооперативу, а кількість дійсних членів кооперативу не є сталою та може варіюватися в часі у зв'язку зі вступом нових осіб до кооперативу/ виходом осіб з членів кооперативу, що свідчить про те, що встановлена у зазначеному рішенні суду загальної юрисдикції обставина була встановлена саме щодо кількості власників гаражів та кількості самих гаражів, що не є обставиною, яка підтверджує дійсну кількість членів кооперативу.*

При дослідженні обставини щодо кількості присутніх членів кооперативу на загальних зборах ГБК, що відбулися 15.03.2015, суди попередніх інстанцій встановили, що у протоколі загально-виробничих зборів членів кооперативу зазначено про присутність на цих зборах 335 членів кооперативу.

АГС, перевібивши доводи позивача за первісним позовом щодо відсутності певних членів кооперативу на зборах, що відбулися 15.03.2015, дослідивши наявний у матеріалах список членів кооперативу, присутніх на цих загальних зборах, дійшов висновку про те, що 36 осіб із зазначеного списку фактично не брали участі у зборах, з яких: 10 осіб взагалі не були членами ГБК, 22 особи – це особи, прізвища яких повторюються у списку двічі, а в деяких випадках – тричі, 4 особи – це особи, які особисто у своїх заявах свідків підтвердили свою відсутність на зборах.

Встановивши ці обставини та виключивши із зазначеного списку 36 осіб, АГС встановив, що кількість присутніх на зборах членів кооперативу, що відбулися

15.03.2015, склала 299 осіб, що становить 53,777 % від загального числа дійсних членів кооперативу станом на 15.03.2015 (556 осіб), та на підставі встановленого дійшов правильного висновку про те, що загальні збори ГБК були проведені за наявності визначеного законом та статутом відповідача за первісним позовом кворуму та були правомочними.

Постанова КГС ВС від 02.12.2021 у справі № 924/1171/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/101736873>

У постанові у справі № 910/12946/20 колегія суддів КГС ВС підкреслила, що не можна визнавати наявними повноваження брати участь у зборах уповноважених членів кооперативу певних осіб, обраних відповідно до визначеної кількості, на підставі старої редакції статуту, а кворум для прийняття рішення цими ж уповноваженими вираховувати на підставі приписів статуту у новій редакції.

У разі незгоди з рішенням уповноважених членів ЖБК щодо його діяльності, позивач як член кооперативу також не позбавлений права скликати загальні збори (позачергові) з метою вирішення на майбутнє по-іншому питань, які розглядалися на зборах уповноважених (п.п. 10.6,10.8 статуту), оскільки саме загальні збори мають право в будь-який час прийняти будь-яке рішення, пов'язане зі статутною діяльністю кооперативу. В іншому випадку, *в разі задоволення позову виключно з підстав порушення порядку прийняття рішення уповноваженими членів кооперативу, нівелюються юридичні підстави для здійснення кооперативом господарської діяльності виходячи із затвердженого кошторису і ставок внесків членів кооперативу, за період, який вже минув, що створює юридичну невизначеність для ЖБК і для всіх членів кооперативу.*

Постанова КГС ВС від 15.06.2021 у справі № 910/12946/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/97966234>

ОСББ

У постанові у справі № 910/9469/20 колегія суддів КГС ВС підкреслила, що законодавець передбачив можливість проведення загальних зборів співвласників багатоквартирного будинку без встановлення вимог щодо обов'язкової присутності на них певної кількості співвласників. При цьому у випадку, якщо голосів співвласників, які присутні на загальних зборах, недостатньо для прийняття рішення, то Закон України "Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку" надає право провести письмове

опитування серед співвласників, які не були присутні та не голосували на загальних зборах.

Твердження скаржника, що Закон України "Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку" не забороняє встановлювати вимоги щодо кількості присутніх співвласників багатоквартирного будинку під час проведення загальних зборів та не обмежує ОСББ у такому праві, судом касаційної інстанції відхиляються, оскільки *законом надано право об'єднанню встановлювати інший порядок визначення кількості голосів, що належать кожному співвласнику на загальних зборах, проте не саму кількість голосів, що необхідна для прийняття рішень.*

Постанова КГС ВС від 12.05.2021 у справі № 910/9469/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/96907084>

Оформлення рішення загальних зборів

ТОВ

У постанові у справі № 918/36/19 КГС ВС відзначив, що господарські суди при вирішенні господарських спорів мають досліджувати на загальних умовах і висновки судової експертизи, яку було проведено в межах провадження з іншої справи, у тому числі цивільної, кримінальної, адміністративної. Висновок судової експертизи, яку було проведено в межах провадження з іншої справи оцінюється ГС у вирішенні господарського спору на загальних підставах як доказ зі справи, за умови, що цей висновок містить відповіді на питання, які виникають у такому спорі, і поданий до ГС в належним чином засвідченій копії.

Також необхідно зазначити, що в матеріалах справи міститься завірена копія протоколу загальних зборів учасників ТОВ № 1/6 від 01.07.2016, відповідність якої оригіналу відповідач не спростував, а оригінал у силу ст. 98 КПКУ є речовим доказом у кримінальному провадженні, для якого ст. 100 КПКУ визначений порядок зберігання (у свою чергу опис оригіналу протоколу міститься у висновку експерта). На підставі вказаного у судів були відсутні підстав для витребування оригіналу протоколу в органів досудового розслідування.

З огляду на те, що саме голова зборів уповноважений вести та підписувати протокол загальних зборів учасників товариства та, встановивши, що *підпис голови зборів на протоколі відсутній (а той підпис, що є в протоколі, виконаний іншою особою), суди дійшли правильного висновку, що при вирішенні цього спору зміст протоколу не може вважатися достовірним* (подібний висновок міститься у постанові КГС ВС від 25.06.2019 у справі № 926/674/17).

Враховуючи, що в протокол загальних зборів від 01.07.2016 внесено недостовірні відомості щодо присутності позивача та його участі в прийнятті рішень, сфальсифіковано підпис у протоколі загальних зборів голови цих зборів та прийнятими на зборах рішеннями порушуються його права, адже на них, без відома позивача, за відсутності його волі, вирішено питання щодо прийняття його до складу учасників відповідача, здійснено розпорядження майном позивача – відповідними земельними ділянками (майновий внесок), розподілено частки статутного капіталу товариства та затверджено нову редакцію статуту товариства, тому наведені порушення є підставою для визнання недійсними рішень загальних зборів учасників ТОВ, оформлених протоколом № 1/6 від 01.07.2016 (подібний висновок міститься в постанові ВП ВС від 04.02.2020 у справі № 915/540/16).

Постанова КГС ВС від 04.08.2021 у справі № 918/36/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/98911271>

Кооператив

Стаття 7 Закону України "Про кооперацію" визначає порядок створення кооперативу. Частина 3 цієї статті містить детальний опис порядку оформлення протоколу установчих зборів.

Колегія суддів визнала, що *наведена норма не застосовується за аналогією до оформлення протоколу зборів уповноважених членів кооперативу з розгляду питань, які не стосуються створення кооперативу, якщо статутом кооперативу не передбачено іншого.*

Постанова КГС ВС від 15.06.2021 у справі № 910/12946/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/97966234>

ОСББ

Положення ч.16 ст.10 Закону України "Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку" щодо оформлення рішення особистим підписом кожного, хто проголосував, із зазначенням результату голосування ("за" чи "проти"), розповсюджуються на питання, які були внесені в порядок денний загальних зборів, та за результатами розгляду яких, прийнято рішення, які є обов'язковими для всіх співвласників. При цьому ці рішення можуть бути прийняті не тільки в день проведення загальних зборів, а й протягом 15 календарних днів з дати проведення загальних зборів шляхом письмового опитування. В той час як голова та секретар зборів обирається перед

початком голосування по питанням порядку денного загальних, ведуть збори та в подальшому оформлюють протокол зборів із зазначенням прийнятих рішень.

Тож можна зробити висновок про те, що голова та секретар зборів обираються більшістю голосів присутніх співвласників або їх представників із наступним занесенням результатів голосування по цьому процедурному питанню в протокол загальних зборів.

З огляду на зазначене, судами попередніх інстанцій *правомірно відхилено доводи позивача про необхідність підтвердження особистим підписом результатів голосування співвласниками, які були присутніми та брали участь у голосуванні щодо обрання голови зборів та секретаря.*

Постанова КГС ВС від 08.06.2021 у справі № 910/18946/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/97656745>

У справі № 908/2709/20 встановлено, що ні статут ОСББ, ні Закон України "Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку" не містить вимоги щодо зазначення у протоколі зборів ОСББ такого варіанту голосування як "утримався", на необхідність якого посилається позивачка в обґрунтування своїх позовних вимог.

Водночас ч. 7 ст. 10 Закону України "Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку" встановлено, що рішення зборів співвласників оформляється протоколом, який підписується усіма співвласниками (їх представниками), які взяли участь у зборах, кожен з яких ставить підпис під відповідним варіантом голосування ("за", "проти", "утримався"), за формою, затвердженою центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної житлової політики.

Форма протоколу зборів співвласників багатоквартирного будинку була затверджена наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 25.08.2015 № 203 "Про затвердження форми протоколу зборів співвласників багатоквартирного будинку".

З аналізу положень Закону України "Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку", вказаного наказу Міністерства вбачається, що у протоколі зборів співвласників багатоквартирного будинку мають міститись такі варіанти для голосування як "за", "проти", "утримався".

Оскільки позивачкою оспорується рішення позачергових зборів ОСББ, тобто рішення зборів вже створеного ОСББ, то до спірних правовідносин підлягають

застосуванню умови статуту вказаного ОСББ та норми спеціального закону – Закону України "Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку", які не містять вимог щодо зазначення в протоколі зборів такого варіанту голосування як "утримався".

Отже, незазначення у протоколі позачергових загальних зборів ОСББ такого варіанту голосування як "утримався", за наявності в ньому варіантів "за" і "проти", за що проголосували співвласники, не є безумовною підставою для визнання рішення загальних зборів недійсними.

Постанова КГС ВС від 13.10.2021 у справі № 908/2709/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/100424270>

Частина 15 ст. 10 Закону України "Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку" та ч. 8 ст. 10 Закону України "Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку" хоча і визначають порядок проведення письмового опитування, проте не передбачають обов'язкового надсилання листків опитування усім співвласникам, які не голосували на зборах. *Спосіб проведення письмового опитування, зокрема спосіб, у який співвласники отримують листки опитування (шляхом поштового направлення співвласникам листків-опитування, чи шляхом особистого вручення цих листків співвласникам, чи шляхом розміщення таких листків у місцях загального доступу багатоквартирного будинку тощо) чинним законодавством не визначений.*

Постанова КГС ВС від 17.06.2021 у справі № 910/2478/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/97806441>

Прийняття рішення у ТОВ з розподілом часток 50/50

Розподіл часток (50/50) свідчить про рівноправну участь учасників у безпосередньому управлінні діяльністю товариства та можливість прийняття рішень лише за їх спільною згодою, адже п. 6.1.8 статуту учасники товариства погодили, що збори учасників вважаються повноважними, якщо на них присутні учасники (представники учасників), що володіють у сукупності більш як 60 % голосів, що узгоджується з приписами чинного законодавства про прийняття рішення більшістю голосів.

Відповідно, за обставин, коли один учасник не має можливості вплинути на прийняття рішень, у цьому разі в силу приписів ч. 3 ст. 98 ЦКУ інший учасник фактично здійснює управління товариством та приймає відповідні рішення одноособово, оскільки за такого розподілу часток (50/50) рішення приймається

фактично учасником, який ініціював проведення загальних зборів учасників із запропонованих ним питань, без можливості іншого учасника вплинути на прийняття такого рішення в силу прямої заборони закону.

Ініціювавши прийняття рішення загальних зборів товариства (з розподілом часток учасників 50/50) шляхом опитування та знаючи про відсутність у позивача права голосу при прийнятті загальними зборами товариства рішень щодо вчинення з ним правочинів, відповідач-1 усвідомлював, що прийняття такого рішення на загальних зборах, скликаних та проведених відповідно до ст.ст. 32, 33 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю", за відсутності більшості голосів в будь-якому разі буде неможливим, а тому намагався прийняти його шляхом опитування, помилково вважаючи, що відсутність у позивача права голосу з наведених питань надає йому право приймати таке рішення одноособово.

Тобто прийняття рішення загальних зборів учасників товариства з розподілом їх часток 50/50 в такий спосіб, коли згідно зі ст. 98 ЦКУ один учасник не має права голосу, свідчить про намір іншого учасника, в цьому випадку відповідача-1, прийняти рішення, яке за інших обставин (відповідно до Закону – більшістю голосів, згідно зі статутом – 60 % голосів) не могло б бути прийнятим, що, в свою чергу, порушує корпоративні права іншого учасника товариства (позивача).

Постанова КГС ВС від 21.12.2021 у справі № 902/1256/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/102220051>

Оскарження рішень наглядової ради АТ

Скасування рішення наглядової ради АТ

У справі № 927/478/20 судами попередніх інстанцій встановлено, з чим погодився і КГС ВС, що на вирішення загальних зборів, які відбулися 17.03.2020, не ставилися питання, які віднесені до виключної компетенції наглядової ради законом або статутом. При цьому позачергові загальні збори акціонерів, які відбулися 17.03.2020, скликалися самою наглядовою радою відповідача, та, відповідно, саме наглядова рада виносила на порядок денний питання щодо скасування свого рішення для вирішення загальними зборами.

Водночас колегія суддів погодилася із висновками судів попередніх інстанцій про те, що ані Законом України "Про акціонерні товариства", ані будь-яким іншим нормативно-правовим актом, ані статутом відповідача *не встановлено заборони загальним зборам акціонерів АТ скасовувати з ініціативи наглядової ради рішення наглядової ради товариства, які прийняті з порушенням чинного законодавства України.*

Постанова КГС ВС від 08.06.2021 у справі № 927/478/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/101634149>

Оскарження рішень наглядової ради ПАТ про відчуження майна товариства

Рішення наглядової ради АТ на відчуження основних засобів є згодою органу управління товариства, який діє від його імені. Рішення наглядової ради АТ про відчуження основних засобів товариства, в подальшому схвалені товариством у встановленому для їх прийняття порядку, створюють, змінюють, припиняють цивільні права та обов'язки АТ з моменту їх прийняття. При цьому *прийняття спірних рішень наглядовою радою, яке згодом затверджене загальними зборами, є непрямим порушенням прав позивача, а наслідком господарської діяльності товариства – результатом розпорядження юридичною особою власним майном.*

Прийняття наглядовою радою рішення щодо відчуження майна товариства без передбаченої статутом згоди вищого органу цього товариства *може свідчити про порушення прав та інтересів самого товариства у його відносинах з іншою особою, а не корпоративних прав його учасника.*

Постанова КГС ВС від 18.08.2021 у справі № 916/3844/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/99146709>

Оскарження рішення загальних зборів акціонерів, яким рішення про емісію акцій викладено в новій редакції

КГС ВС погодився з висновком суду апеляційної інстанції про те, що оспорюване рішення, яким рішення про емісію акцій викладено в новій редакції *є зміною умов емісії, а тому таке рішення має прийматися у такому ж самому порядку, що встановлений чинним законодавством про цінні папери для прийняття рішення про емісію акцій.*

За таких обставин, оскільки оспорюваним рішенням рішення про емісію акцій викладено в новій редакції, тому застосування судом апеляційної інстанції до спірних правовідносин ч. 5 ст. 42, п. 5 ч. 2 ст. 33 Закону України "Про акціонерні товариства" є обґрунтованим та правомірним.

Суд доходить висновку, що оспорюване рішення позачергових загальних зборів акціонерів прийнято з порушенням вимог п. 5 ч. 2 ст. 33 Закону України "Про акціонерні товариства" та ч. 5 п. 7.2.17 статуту АТ, а тому судом апеляційної інстанції правильно застосовано норми матеріального права у спірних правовідносинах.

Постанова КГС ВС від 14.12.2021 у справі № 922/647/21

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/101989936>

Оскарження рішення наглядової ради АТ про надання попередньої згоди на вчинення значного правочину

У справі № 924/344/20 судами попередніх інстанцій встановлено, що позивачка є міноритарним акціонером АТ, а відтак прийняття позитивного рішення з питання № 19 на загальних зборах товариства призведе до зменшення активів відповідача та, як наслідок, зменшить вартість акцій АТ, власником яких є позивач як акціонер.

Тобто рішення наглядової ради АТ, оформлене протоколом від 20.03.2020 № 40, яким вирішено в порядок денний наступних загальних зборів відповідача, які відбудуться 30.04.2020, внести до розгляду питання № 19 про попереднє надання згоди на вчинення значних правочинів та проекту рішення з питання щодо відчуження корпоративних прав АТ у статутному капіталі ТОВ, як правильно зазначили суди попередніх інстанцій, *порушує корпоративні права позивачки на участь в управлінні справами АТ, передбаченого ст. 25 Закону України "Про акціонерні товариства", адже безпосередньо впливає на ціну належних акцій та розмір дивідендів, які вона отримує від результатів діяльності товариства.*

Постанова КГС ВС від 11.02.2021 у справі № 924/344/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/94931973>

Оскарження ДП рішення материнської компанії про його ліквідацію

У справі № 918/456/20 КГС ВС дійшов висновку про те, що *рішення загальних зборів членів трудового колективу (далі – ТК) (яке оскаржується) для ДП є рішенням засновника (вищого органу управління).*

Між ТК та ДП існують відносини вирішальної залежності, контролю-підпорядкування. Адже ТК є єдиним засновником (учасником) ДП. Оскарження ДП рішення свого єдиного засновника (ТК) про ліквідацію означає, що, по суті, керівник ДП, який діє від імені підприємства як виконавчий орган, оскаржує рішення вищого органу ДП, з яким не погоджується, тобто діє всупереч рішенням засновника.

Висновок про безпідставність такого оскарження (неможливість оскарження рішень одного органу товариства іншим його органом) міститься й у постанові ВП ВС від 30.06.2020 у справі № 317/2777/17.

Постанова КГС ВС від 28.07.2021 у справі № 918/456/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/99474150>

Оскарження рішення неправомочного правління масиву садівничих товариств

Судами у справі № 911/142/20 встановлено, що на момент прийняття спірного рішення, яке оформлене протоколом № 55 від 15.04.2017, склад правління масиву садівничих товариств (далі – МСТ) не мав дієздатності, оскільки рішення звітно-виборчої конференції МСТ від 29.05.2016 № 1 про обрання складу правління МСТ визнано незаконним та скасовано рішенням міськрайонного суду від 23.04.2018 у справі № 361/1477/17.

Тобто склад правління МСТ станом на 15.04.2017 був неправомочним. Відповідно, *у неправомочного складу правління не могло існувати повноважень (певних прав) виконавчого органу. Отже, за відсутності повноважень такий склад правління МСТ не міг такі (відсутні) повноваження перевищити, оскільки їх (повноважень) у нього не існувало.* Через відсутність повноважень у членів правління МСТ станом на 15.04.2017 як виконавчого органу, будь які рішення, прийняті таким складом не можуть вважатись законними.

З огляду на викладене, суди першої та апеляційної інстанцій безпідставно надали оцінку та зробили висновки щодо перевищення повноважень правлінням МСТ при прийнятті спірного рішення. Відтак мотивувальні частини рішень судів попередніх інстанцій у цій справі були змінені шляхом виключення висновків щодо перевищення повноважень правлінням МСТ при прийнятті спірного рішення.

Постанова КГС ВС від 22.06.2021 у справі № 911/142/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/97911827>

Оскарження рішення про зміну форми управління багатоквартирним будинком

Створення ОСББ є правом власників приміщень у багатоквартирному будинку, яке визначається законом.

КГС ВС зроблено правовий висновок про те, що чинне законодавство України та умови договору допускають можливість прийняття співвласниками багатоквартирного будинку рішення про зміну форми управління багатоквартирним будинком або про обрання іншого управителя навіть після укладання договору (протягом дії договору) про надання послуг з управління багатоквартирним будинком, укладеного за результатами конкурсу.

Так, у справі № 925/510/20 КГС ВС наголосив на тому, що позивачем не надано суду належних та допустимих доказів, що оскаржуваним рішенням про створення ОСББ були порушені права та законні інтереси ТОВ, яке не є власником квартир та/або нежитлових приміщень багатоквартирного будинку, а є лише управителем багатоквартирного будинку. ТОВ не мало права брати участь у спірних загальних зборах та брати участь у голосуванні по питаннях порядку денного.

Постанова КГС ВС від 11.03.2021 у справі № 925/510/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/95567124>

Постанова КГС ВС від 17.08.2021 у справі № 925/687/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/99146723>

Постанова КГС ВС від 26.08.2020 у справі № 925/1158/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/91218102>

Постанова КГС ВС від 17.11.2021 у справі № 925/645/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/101472963>

Оскарження рішення загальних зборів ОСББ одним з подружжя, якщо квартиру зареєстровано на іншого з подружжя

У постанові у справі № 916/1636/21 КГС ВС наголосив на тому, що запис про те, що власником квартири є особа-2 не є беззастережним доказом того, що майно не знаходиться у спільній сумісній власності подружжя особи-1 та особи-2.

Якщо квартира або нежитлове приміщення належить більш як одному співвласникові, реалізація прав та виконання обов'язків співвласниками квартири або нежитлового приміщення, включаючи участь в управлінні багатоквартирним будинком, здійснюються в порядку, передбаченому законодавством для реалізації права спільної власності (ч. 3 ст. 4 Закону України "Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку").

За положеннями ст.1 Закону України "Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку" співвласники багатоквартирного будинку – власники квартир та нежитлових приміщень у багатоквартирному будинку.

ВС констатував, що *оскільки позивач є власником квартири, на праві спільної сумісної власності, він є і співвласником багатоквартирного будинку, а тому має право на участь у управлінні багатоквартирним будинком.*

Постанова КГС ВС від 22.10.2021 у справі № 916/1636/21

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/100523280>

Суперечлива поведінка позивача

Звернення позивачів до суду з позовною вимогою про визнання недійсним рішення загальних зборів учасників ТОВ з тих підстав, що рішення не приймалося, суперечить попередній поведінці позивача, а саме щодо особистого підписання договору іпотеки з посиланням на спірне рішення.

Постанова КГС ВС від 16.08.2021 у справі № 909/736/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/99173728>

7. Спори, пов'язані із захистом права учасника (акціонера) товариства на отримання частини прибутку товариства (дивідендів)

У постанові у справі № 910/12317/18 ВС дійшов висновку, що визнання за позовом акціонера, що володіє 0,0003 % частки у статутному капіталі, в судовому порядку недійсним рішення загальних зборів, що прийняте 52,617878 % голосів, щодо сплатити до Державного бюджету України до 01.07.2018 частину чистого прибутку товариства; спрямування чистого прибутку на погашення заборгованості товариства з податків і зборів; не нараховування дивідендів у зв'язку із наявністю значної заборгованості ТОВ з податків і зборів *не відповідає принципу пропорційності, який вимагає досягнення розумного співвідношення між інтересами особи та суспільства.*

Водночас ВС врахував, що рішення Конституційного Суду України стосується виключно отримання державою частини чистого прибутку господарської організації державного сектора економіки у разі неприйняття рішення про нараховування дивідендів. Таким рішенням не встановлено неконституційність положень щодо можливості загальними зборами приймати рішення не нараховувати дивіденди чи спрямовувати чистий прибуток на погашення заборгованості товариства з податків і зборів.

Право на отримання дивідендів, на захист якого подано позов, не може бути захищене шляхом визнання недійсним рішення загальних зборів про спрямування частини чистого прибутку до державного бюджету та невиплату дивідендів, оскільки здійснення права на отримання дивідендів за простими акціями має умовний характер і може бути здійснено лише у разі прийняття рішення загальними зборами акціонерів про їх виплату (встановлення дивідендів).

Прийняття такого рішення є виключною компетенцією загальних зборів. *Господарські суди вправі приймати рішення щодо виплати учаснику частки прибутку (дивідендів) лише у разі невиплати господарським товариством дивідендів на підставі рішення загальних зборів або їх виплати в меншому розмірі, ніж передбачено відповідним рішенням.* Якщо загальні збори прийняли рішення не розподіляти прибуток товариства та/або не виплачувати дивіденди, суд не може підміняти вищий орган управління товариства і втручатися у господарську діяльність товариства, в тому числі шляхом визнання недійсним такого рішення в судовому порядку за позовом акціонера – власника простих акцій. *Судовому захисту підлягає лише одне суб'єктивне право, що входить до складу права на отримання дивідендів, а саме: право на їх виплату.*

Право претендувати на отримання дивідендів не є правом чи законним інтересом, що підлягає судовому захисту шляхом визнання недійсним рішення загальних зборів про розгляд висновків зовнішнього аудиту та затвердження заходів за результатами його розгляду віднесено до компетенції загальних зборів шляхом доручення голові правління здійснити коригування фінансової звітності товариства за 2017 рік.

Постанова КГС ВС від 13.10.2021 у справі № 910/12317/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/100775675>

8. Захист права на отримання інформації про діяльність юридичної особи

Праву учасника на одержання інформації кореспондує обов'язок товариства надати учаснику відповідну інформацію на його вимогу.

Оскільки отримання акціонером зазначеної інформації від товариства є необхідним для реалізації ним своїх корпоративних прав, зокрема правомочностей на участь в управлінні АТ, то невиконання АТ свого обов'язку з надання акціонеру товариства на його вимогу для ознайомлення документів, передбачених положеннями закону та статуту, можуть бути визнані порушенням права акціонера товариства на інформацію.

Водночас ВС у постанові від 12.11.2019 у справі № 921/560/18 зазначив, що зі змісту ст. 78 Закону України "Про акціонерні товариства" не вбачається прямої вказівки щодо необхідності надання акціонером АТ документального підтвердження наявності прав на цінні папери такого товариства станом на час звернення з запитом про надання інформації.

Оскільки ст. 78 Закону України "Про акціонерні товариства" не передбачено прямої вказівки щодо необхідності надання акціонером АТ документального

підтвердження наявності у нього прав на цінні папери такого товариства станом на час звернення з запитом про надання інформації; та враховуючи наявність у АТ можливості самостійно встановити перелік власних акціонерів, ВС у справі № 921/560/18 погодився з висновками судів попередніх інстанцій про те, що відповідач у порушення приписів ст.78 Закону України “Про акціонерні товариства” безпідставно відмовив позивачу у наданні доступу до відповідних документів АТ.

Вказані вище висновки ВС визнав чіткими, зрозумілими і такими, що сприяють однозначному застосуванню норм права, тому колегія суддів ВС при розгляді цієї справи не відступила від них.

Постанова КГС ВС від 30.11.2021 у справі № 908/2690/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/101873105>

У постанові у справі № 908/58/21 колегія суддів також звернулася до правових висновків, викладених у постанові ВС від 12.11.2019 у справі № 921/560/18 та зазначила, що суди попередніх інстанцій, відмовляючи у задоволенні позову, в порушення ч. 4 ст. 236 ГПКУ не врахували зазначені висновки ВС.

Під час розгляду цієї справи господарськими судами встановлено, що *існує судова заборона видавати реєстр акціонерів ПАТ*. На переконання господарських судів, наявність заборони на видачу реєстру акціонерів ПАТ позбавила можливість відповідача самостійно отримати та перевірити у реєстрі акціонерів належність позивачу 9,2717 % простих бездокументарних акцій у статутному капіталі товариства.

Проте суди попередніх інстанцій не надали жодної оцінки з викладенням відповідних мотивів доводам відповідача, що *він не був позбавлений можливості самостійно перевірити наявність у позивача статусу акціонера на момент звернення останнього з відповідним акціонерним запитом*.

Постанова КГС ВС від 01.12.2021 у справі № 908/58/21

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/101812224>

9. Спори, пов'язані з проведенням аудиторської перевірки діяльності юридичної особи

Під час вирішення спорів за позовами учасників ТОВ про спонукання товариства провести аудиторську перевірку діяльності та звітності товариства належить враховувати, що передбачене право учасників спрямоване на контроль діяльності виконавчого органу, а тому, як і право на отримання інформації про діяльність

товариства, є складовою права на управління товариством у передбаченому законом і установчими документами порядку.

Постанова КГС ВС від 28.04.2021 у справі № 908/522/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/96668851>

Учасник ТОВ до прийняття Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" на підставі положень ЦКУ був наділений правами вимагати проведення аудиторської перевірки фінансової звітності товариства, учасником якого він є. До того ж, ст. 41 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю", на підставі якої товариство звернулося із запитом про проведення перевірки, не містить жодних застережень та обмежень періоду проведення аудиторської перевірки фінансової діяльності.

З огляду на викладене та з урахуванням того, що право учасника вимагати проведення аудиторської перевірки було передбачено як ст. 146 ЦКУ, так і ст. 41 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю", колегія суддів погодилася з висновком судів попередніх інстанцій, що право учасника вимагати проведення аудиту за вказані роки ґрунтується на нормах законодавства.

Постанова КГС ВС від 28.01.2021 у справі № 910/16262/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/94517809>

Аналіз положень ст. 41 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" дає підстави для висновку про те, що для ініціації аудиту фінансової звітності товариства *необхідна наявність сукупності таких умов*: наявність в учасника – ініціатора 10 і більше % статутного капіталу товариства (1); укладення таким учасником з незалежним аудитором (аудиторською фірмою) договору про проведення аудиту фінансової звітності товариства (2); зазначення в такому договорі обсягу аудиторських послуг (3).

Окрім того, положення ч. 4 цієї статті містять *додаткові вимоги для реалізації суб'єктивного права на проведення перевірки аудиту фінансової звітності товариства*, невиконання яких за наявності трьох зазначених умов протягом 10 днів з боку виконавчого органу товариства дозволяє встановити наявність факту порушення права учасника: отримання товариством запиту учасника про такий аудит (4); отримання товариством оригіналу договору про проведення аудиту фінансової звітності товариства з визначеним у ньому обсягом аудиторських послуг (5), що визначають момент відліку 10-ти денного строку.

При цьому відповідно до ст. 7 Закону України "Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність" *документи надаються не замовнику аудита, а аудитору.*

Постанова КГС ВС від 29.11.2021 у справі № 922/3873/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/101592193>

Зі змісту ст. 41 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" вбачається, що виконавчий орган товариства зобов'язаний забезпечити аудитору можливість проведення аудиту та надати аудитору завірені підписом уповноваженої особи товариства копії всіх документів відповідно до визначеного у договорі обсягу аудиторських послуг *за умови наявності таких обставин*. 1) запиту учасника товариства про аудит; 2) примірника оригіналу договору з аудитором.

За встановленими судами обставинами, позивач надсилав відповідачу запит (вимогу) про аудит (неодноразово) та примірник оригіналу договору з аудитором. Отже, *позивач виконав умови, які відповідно до Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" та статуту ТОВ породжують у виконавчого органу ТОВ обов'язок забезпечити аудитору можливість проведення аудиту та надати копії необхідних документів.*

Як вірно зазначено судом апеляційної інстанції, вказаний *обов'язок передбачає вчинення виконавчим органом активних дій, а не пасивної бездіяльності.*

Постанова КГС ВС від 07.10.2021 у справі № 910/9339/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/100424276>

У постанові у справі № 908/522/20 КГС ВС зробив висновок про те, що позивач як учасник ТОВ, реалізуючи своє право на управління ТОВ, мав право вимагати від нього як проведення аудиторської перевірки його діяльності, так і надання товариством документів.

І ст. 41 Закону "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" і Закон "Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність" передбачає можливість проведення *аудиту саме фінансової звітності, а не аудиту господарської діяльності товариства чи перевірку діяльності директора.*

Проте ВС визнав, що такий *незначний недолік (неправильне викладення назви аудиторської послуги) у договорі про надання аудиторських послуг не може бути підставою для ігнорування товариством (його виконавчим органом) вимог його учасника та запитів аудитора про надання необхідних для проведення аудиторської перевірки документів, що, у свою чергу, є порушенням права*

учасника ТОВ, гарантованого йому ст. 41 Закону "Про товариства з обмеженою і додатковою відповідальністю".

Посилання на ст. 41 названого Закону у преамбулі договору свідчить, що запланована аудиторська перевірка стосувалася саме фінансової звітності, позаяк зазначена стаття (як зазначав і сам скаржник) інших видів перевірки не передбачає. Договір дійсно встановлював строк виконання зобов'язань 20 днів, але не передбачав з якого саме моменту починається перебіг. Строк дії самого договору встановлений до 31.12.2020.

Враховуючи обставини, які стали причиною невиконання аудитором передбаченого договором зобов'язання (ненадання документів відповідачем), ВС відхилив зазначений довід скаржника.

Скаржник не обґрунтував також те, яким чином проведення такого аудиту (нехай навіть з метою, про яку скаржник зазначав) стосувалося саме його прав чи інтересів. *Наслідком отримання певних незаконних переваг у корпоративному спорі може бути порушення права чи інтересу іншого учасника (учасників) ТОВ, проте не самого товариства.*

Постанова КГС ВС від 28.04.2021 у справі № 908/522/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/96668851>

10. Захист права акціонера вимагати здійснення обов'язкового викупу АТ належних йому простих акцій

У постанові у справі № 905/2291/19 КГС ВС наголосив на тому, що *ст.ст. 66 та 68 Закону України "Про акціонерні товариства" врегульовані різні процедури викупу акцій – за рішенням загальних зборів за згодою власників цих акцій та, відповідно, обов'язковий викуп АТ акцій на вимогу акціонерів.* При цьому ст.ст. 68, 69 цього Закону не було встановлено строк, протягом якого викуплені акції повинні бути продані, отже, відповідно, не встановлено підстав нікчемності правочину переходу права власності на викуплені товариством акції.

З огляду на встановлені судами обставини здійснення з 15.08.2016 по 04.10.2016 ПрАТ викупу акцій у сімнадцяти акціонерів на їх вимогу, попередні судові інстанції дійшли правильного висновку про здійснення такого викупу акцій на підставі ст.ст. 68, 69 названого Закону.

Колегія суддів ВС визнала посилання позивача на порушення норм ст. 66 вказаного Закону безпідставним, оскільки останні регулюють іншу процедуру, яка стосується викупу акцій за рішенням загальних зборів в акціонерів за їх згодою, яка відрізняється від процедури обов'язкового викупу АТ акцій на вимогу

акціонера, що передбачена ст.ст. 68, 69 цього Закону. Та обставина, що законодавець доповнив розділ XII Закону України "Про акціонерні товариства" ст. 69² на підставі Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення ведення бізнесу та залучення інвестицій емітентами цінних паперів" № 2210–VIII від 16.11.2017 та прямо передбачив, що "акціонерне товариство протягом року з дати закінчення встановленого строку викупу акцій, здійсненого відповідно до ст.ст. 66 та 68 цього Закону, або набуття іншим чином акцій повинно здійснити продаж або анулювання таких акцій. Рішення щодо продажу або анулювання викуплених відповідно до ст.ст. 66 та 68 цього Закону або іншим чином набутих акціонерним товариством акцій приймається загальними зборами. Правочини щодо переходу права власності на викуплені відповідно до ст.ст. 66 та 68 цього Закону або іншим чином набуті акціонерним товариством власні акції, вчинені з порушенням вимог цієї статті, є нікчемними" підтверджує відсутність відповідного регулювання на час виникнення спірних правовідносин. *Надання зворотної дії в часі наведеному нормативно-правовому акту не передбачено шляхом прямої вказівки про це в цьому Законі або іншому нормативно-правовому акті.*

Постанова КГС ВС від 14.12.2021 у справі № 905/2291/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/102220320>

У постанові у справі № 927/478/20 колегія суддів підкреслила, що рішення про затвердження проекту договору викупу АТ акцій, належних акціонерам, узагалі не включалося до порядку денного засідання наглядової ради ПАТ, не обговорювалось та не приймалося, що *є порушенням наглядовою радою ПАТ порядку підготовки та затвердження документів, необхідних для проведення загальних зборів акціонерів, в ході яких вирішується питання, зокрема, щодо зміни типу товариства.*

Отже, дії відповідача, (щодо затвердження наглядовою радою ПАТ ринкової вартості акцій лише після проведення позачергових зборів акціонерів ПАТ) призвели до порушення прав позивача на отримання передбаченої ст. 69 Закону України "Про акціонерні товариства" інформації саме до моменту голосування на зборах, яка потрібна акціонеру на загальних зборах для того, щоб приймати виважені рішення щодо результатів власного голосування по тих питаннях порядку денного, які визначені ст. 68 вказаного Закону. Наведене свідчить про порушення відповідачем вимог ст.ст. 36, 39 Закону України "Про акціонерні товариства".

Відповідно, затверджена 06.11.2018 рішенням наглядової ради ПАТ ринкова вартість акцій не може бути ціною викупу акцій, що підлягала б застосуванню при

можливого здійсненні ПАТ обов'язкового викупу акцій у порядку ст. 69 Закону України "Про акціонерні товариства".

Тож за наведених обставин, за відсутності визначеної ринкової вартості акції АТ, у позивача у будь-якому випадку відсутня можливість захисту свого порушеного права шляхом вимоги здійснення відповідачем обов'язкового викупу акцій.

Постанова КГС ВС від 29.11.2021 у справі № 927/478/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/101634149>

Розділ III. Спори, що виникають з правочинів щодо акцій, часток, паїв, інших корпоративних прав в юридичній особі

Договір купівлі-продажу частки у статутному капіталі ТОВ

У постанові у справі № 922/3274/20 колегія суддів відхилила аргументи скаржника щодо неможливості застосування до спірних правовідносин загальних положень про купівлю-продаж, оскільки по-перше: ВП ВС у постанові від 08.09.2020 у справі № 916/667/18 та палата для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів КГС ВС у постанові від 07.10.2021 у справі № 925/1382/19, вирішуючи спори у подібних правовідносинах, виходили з того, *що до договору купівлі-продажу частки у статутному капіталі ТОВ застосовуються загальні положення про купівлю-продаж*, по-друге: норма ч. 1 ст. 692 ЦКУ містить загальне правило про оплату товару після його прийняття і зі змісту та характеру корпоративних прав не впливає неможливість застосуванні цієї норми до договору купівлі-продажу частки.

Постанова КГС ВС від 15.12.2021 у справі № 922/3274/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/98821413>

Вимога про визнання нікчемним спірного договору купівлі-продажу у справі № 917/1338/18 пов'язана з підставою звернення з вимогою про визнання недійсними рішень загальних зборів ПП, прийнятих фактично на підставі вказаного договору.

Оскільки договір купівлі-продажу укладений без урахування інтересів спадкоємців померлого учасника ПП, спрямований на незаконне заволодіння часткою останнього у статутному капіталі ПП, цей договір у частині умов про розпорядження особою-4 часткою у статутному капіталі підприємства, яку успадкували зокрема позивачки (60 % статутного капіталу), згідно з ч.ч. 1, 2 ст. 228 ЦКУ є нікчемним. Особа-2 не позбавлена можливості відновити своє право, зокрема, пред'явивши вимогу до особи-4, в якій придбав 100 % статутного капіталу

ПП, замість можливих 40 %. Визнання особою-4 позовної вимоги про визнання нікчемним спірного договору купівлі-продажу не впливає на вказані висновки ВП ВС.

Постанова ВП ВС від 02.11.2021 у справі № 917/1338/18

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/101829986>

У справі № 910/12791/19 позивач просив визнати недійсним договір купівлі-продажу його частки з огляду на те, що цей договір укладено його представником з перевищенням повноважень. У постанові за результатами перегляду судових рішень у цій справі КГС ВС зазначив таке.

Дослідивши зміст *довіреності*, на підставі якої була продана частка, суди дійшли правильного висновку про те, що вказана довіреність повноваженнями щодо відчуження частки позивача у статутному капіталі ТОВ особою-1 не наділяє, оскільки *не містить чітко визначені юридичні дії, які належить вчинити представнику, зокрема, продажу частки позивача у статутному капіталі товариства.*

Стаття 240 ЦКУ допускає можливість представника передати своє повноваження частково або в повному обсязі іншій особі та покладає обов'язок на представника повідомити про це особі, яку представляє.

Однак, як встановлено судами, особою-1 не надано належних та допустимих доказів повідомлення позивача, інтереси якого він представляв за довіреністю, про передачу своїх повноважень за вказаною довіреністю в порядку передоручення іншій особі довіреністю, посвідченою приватним нотаріусом та надання позивачу необхідних відомостей про особу, якій передані відповідні повноваження (замісника).

Згідно з ч. 3 ст. 238 ЦКУ *представник не може вчиняти правочин від імені особи, яку він представляє, у своїх інтересах або в інтересах іншої особи, представником якої він одночасно є*, за винятком комерційного представництва, а також щодо інших осіб, встановлених законом.

При цьому словосполучення *"у своїх інтересах"* слід розуміти таким чином, що представник не може вчиняти від імені особи, яку він представляє, правочин щодо себе особисто (тобто бути стороною цього правочину) або іншим шляхом на шкоду інтересам довірителя, в тому числі на користь інших осіб, включаючи і тих, представником яких він одночасно є.

Зазначена норма права *передбачає також добросовісність поведінки особи-представника, який діє від імені іншої особи на підставі довіреності або в силу своїх повноважень.*

З огляду на викладене, встановивши, що особа-1 не повідомила позивача про вчинення передоручення, а також, що передоручення відбулося не в інтересах позивача, а у власних інтересах, оскільки у останнього не було повноважень на відчуження частки позивача у статутному капіталі ТОВ та, відповідно, особа-1 не могла передоручити такі повноваження іншій особі, суди дійшли обґрунтованих висновків про те, що *оспорюваний договір направлений на реалізацію інтересів виключно однієї особи – особи-1, що суперечить положенням ч. 3 ст. 238 ЦКУ, а тому наявні правові підстави для визнання оспорюваного правочину недійсним.*

Постанова КГС ВС від 19.01.2021 у справі № 910/12791/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/101829986>

ВС у постанові у справі № 908/3467/19 звернув увагу, що випадок, передбачений ч. 3 ст. 238 ЦКУ, є імперативно забороненою дією, а не виходом представника за межі наданих йому повноважень. Тобто *правочин завжди має вчинятися в інтересах сторони, яку представляють, незалежно від того, вчиняється такий правочин з перевищенням наданих представнику повноважень, чи без такого перевищення.*

З метою забезпечення інтересів цієї особи представнику заборонено вчиняти представницький правочин у своїх інтересах або в інтересах іншої особи, представником якої він одночасно є.

Представник, який вчиняє правочин від імені довірителя сам із собою, завжди знаходиться в ситуації конфлікту інтересів, адже інтерес різних сторін правочину не співпадає. Зокрема, у випадку укладення договору купівлі-продажу інтерес продавця полягає у реалізації товару за найбільшу ціну, а інтерес покупця – за найменшу, інтерес продавця полягає у скороченні строків розрахунку, а покупця – у їх збільшенні тощо.

У разі укладення представником правочину з самим собою довіритель не повинен доводити, що цей правочин укладено не в його інтересах, збитковість правочину, недобросовісність чи нерозумність дій довірителя. По суті, положення ч. 3 ст. 238 ЦКУ надають довірителю право визнати недійсним відповідний правочин, незалежно від того на яких умовах він укладений. На довірителя не покладається тягар доведення невідповідності умов такого договору, його збитковості. Його укладення не в інтересах довірителя презюмується.

Постанова КГС ВС від 01.12.2021 у справі № 908/3467/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/101911947>

У постанові у справі № 922/634/19 КГС ВС критично оцінив твердження відповідача-1, що він не знав і не міг знати про те, що він придбаває частку, щодо якої існували триваючі судові спори. Суд звернув увагу, що при придбанні майна (частки у статутному капіталі) покупець *мав би проявляти розумну обачливість і дослідити історію вибуття майна у попередніх власників – учасників товариства хоча б за останні три роки, що є стандартною діловою практикою при купівлі частки у статутному капіталі товариства, особливо у розмірі 100 %*.

Оскільки ТОВ-1 не проявило добросовісної та розумної обачності при придбанні частки у статутному капіталі ТОВ-2, а також пов'язано стійкими діловими стосунками з колишнім учасником товариства, завдяки протиправним діям якого позивача й було позбавлено права володіння часткою, ВС *критично поставився й до посилань скаржника на те, що оскаржуваними рішеннями порушується його право на мирне володіння майном та покладається на нього як на добросовісного набувача індивідуальний та надмірний тягар*, внаслідок чого він змушений шукати способи компенсації своїх втрат.

При вирішенні цього спору, ВС врахував те, що позивач, який є законним власником оспорюваного майна (частки у статутному капіталі), на момент розгляду цієї справи вже зазнав значних негативних наслідків у вигляді незаконного виключення зі складу учасників товариства, позбавлення права власності на частку без виплати справедливої компенсації, протиправного позбавлення його можливості протягом трирічного періоду реалізовувати свої корпоративні права, необхідності захисту своїх прав та інтересів у судах у двох судових процесах, у зв'язку з чим був змушений шукати способи компенсації своїх втрат та поніс індивідуальний та надмірний тягар.

Постанова КГС ВС від 17.03.2021 у справі № 922/634/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/95940142>

Колегія суддів у постанові у справі № 910/6127/20 зазначила, що приймаючи оскаржуване рішення, суди виходили з того, що позивачем не спростовано обставин, вказаних у договорі, що на момент укладення договору відповідачем у повному обсязі здійснено розрахунок за частку. Судами також враховано, що сторонами в договорі не було обумовлено, в який саме спосіб здійснюється розрахунок, і що він має здійснюватися шляхом безготівкового переказу коштів на рахунок продавця. А тому відповідні посилання були відхилені судами як безпідставні. *Доказів домовленості про здійснення безготівкового розрахунку між сторонами правочину позивачем в матеріали справи не надано. Натомість представник відповідача в судовому засіданні зазначив, що такий розрахунок*

здійснювався в готівковій формі. А тому посилання скаржника на виписку з власного рахунку (де відсутній рух коштів щодо оплати за договором) були відхилені як необґрунтовані (в розумінні підстави заявленого позову). Крім того, суди зазначили, що несплата відповідачем вартості частки у статутному капіталі товариства може бути підставою для звернення з вимогою про сплату (стягнення) коштів, проте не є підставою для визнання правочину недійсним, який визнається недійсним на момент укладення.

Тож колегія суддів визнала безпідставними посилання скаржника на порушення судами попередніх інстанцій норм процесуального законодавства при вирішенні цього спору внаслідок незадоволення клопотання позивача про витребування судом у відповідача доказів здійснення розрахунків за договором, адже суди виснували, що: факт проведення розрахунку за договором на момент його вчинення підтверджується умовами договору; судам не надано доказів, що договір підписаний не позивачем особисто; не доведено обставин відсутності у позивача внутрішнього волевиявлення на укладення договору; позивачем не надано доказів того, що договір був підписаний внаслідок дій третіх осіб, що у сукупності дає підстави для висновку, що незадоволення клопотання не потягло за собою прийняття судами неправильного рішення, та позбавило позивача права вимагати проведення експертиз (до речі яких саме експертиз він не зазначає).

Постанова КГС ВС від 21.09.2021 у справі № 910/6127/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/100067911>

Дослідивши докази, наявні в матеріалах справи № 924/139/20 та надавши таким доказам належну оцінку, ГС вірно зазначив, що у сукупності та по своїй суті договори № 3831 та № 3832 є удаваними у розумінні ст. 235 ЦКУ, оскільки були спрямовані на встановлення інших правовідносин, а саме *правовідносин купівлі-продажу цінних паперів, однак між особою-1, як представником LAFINER SOP TRADING LTD (позивач), та особою-1, як фізичною особою.*

Вчиняючи оспорювані правочини, особа-1 мала на меті набуття у власність цінних паперів, які належали позивачу, а тому переслідував особисту мету, діяв не в інтересах довірителя – позивача, чим порушив права останнього.

Суд відхилив доводи скаржників про те, що воля всіх сторін договорів була спрямована на породження правовідносин саме за такими договорами, оскільки із матеріалів справи та встановлених судами попередніх інстанцій обставин вбачається, що:

- у позивача не було мети припинити права та обов'язки щодо цінних паперів та, відповідно, не було мети укладення договору купівлі-продажу, що підтверджується, зокрема, позовною заявою у цій справі та її обґрунтуванням;
- у особи-2 під час укладення договору № 3831 не було мети укладення договору купівлі-продажу у розумінні ст. 655 ЦКУ, а саме, не було мети набути права та обов'язки щодо цінних паперів, зокрема, шляхом отримання прав на такі цінні папери, враховуючи умови договору № 3831 та відсутність у матеріалах справи: доказів реального виконання відповідних пунктів договору № 3831; реєстру власників іменних цінних паперів станом на 17.10.2012, 18.10.2012, яким би підтверджувалася інформація про особи-2 як власника вказаних цінних паперів, як наслідок, у особи-2 при укладенні договору № 3832 не було мети укладення договору купівлі-продажу, а саме, не було мети припинити права та обов'язки щодо вказаних цінних паперів, зокрема, шляхом передання майна та прав на таке майно, з огляду на відсутність у матеріалах справи відомостей про набуття особою-2 відповідних прав власника, доказів реального виконання умов Договору № 3832 та враховуючи дії самого особи-2 щодо укладення Договору № 3832 на наступний день, 18.10.2012, після укладення Договору № 3831;
- з урахуванням наведеного, аналогічно, особа-1 не мала на меті набуття у власність цінних паперів саме у особи-2 за договором № 3832.

Постанова КГС ВС від 17.08.2021 у справі № 924/139/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/99146727>

Переважне право купівлі частки у статутному капіталі ТОВ, акцій АТ

У постанові у справі № 918/548/21 колегія суддів КГС ВС дійшла висновку, що з аналізу ст.ст. 20, 21 Закону про ТОВ убачається, що *право учасника на відчуження своєї частки (її частини) обмежене переважним правом інших учасників товариства на придбання цієї частки (її частини). Водночас переважне право на придбання частки (її частини) інших учасників товариства також не є абсолютним та має певні межі – воно не поширюється на правовідносини, в яких частку (її частини) відчужують безоплатно (зокрема, шляхом дарування).*

Надавши належну оцінку наявному у матеріалах справи договору, суди встановили, що він не є договором купівлі-продажу, оскільки не є взаємним, консенсуальним та відплатним. Натомість встановили, що вказаний договір є договором дарування, адже засвідчує саме безоплатний перехід (дарування) у власність частки, яка становить 90 % у статутному капіталі ТОВ. Також суди встановили відсутність у матеріалах справи доказів проведення будь-яких розрахунків між сторонами договору та зазначили, що у судовому засіданні власник частки вказав, що він

вступав на державну службу і тому прийняв виважене та свідоме рішення подарувати своєму товаришу частку у статутному капіталі ТОВ, а не продати її.

Відчуження за власним, вільним волевиявленням учасником товариства своєї частки третій особі за договором дарування і прийняття її останньою не суперечить вимогам чинного законодавства, а саме ст.ст. 627, 717 ЦКУ.

Також безоплатний перехід від особи-1 до особи-2, які перебувають у дружніх відносинах, частки в статутному капіталі ТОВ (дарування), не суперечить принципам добросовісності, справедливості, не створює істотного економічного дисбалансу та не погіршує становище позивача, частка якого з цим переходом не змінилася.

Помилкове зазначення сторонами у назві договору його як договору купівлі-продажу не спростовує того, що останній є саме договором дарування, адже про це свідчать умови цього договору.

Постанова КГС ВС від 22.12.2021 у справі № 918/548/21

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/102267109>

У постанові у справі № 911/106/20 колегія суддів КГС ВС звернула увагу на те, що стандарт доказування “вірогідності доказів”, на відміну від “достатності доказів”, підкреслює необхідність співставлення судом доказів, які надає позивач та відповідач. Тобто із введенням в дію нового стандарту доказування необхідним є не надання достатньо доказів для підтвердження певної обставини, а надання саме тієї кількості, яка зможе переважити доводи протилежної сторони судового процесу.

ВС зазначив про те, що *лише у разі порушення переважного права учасника ТОВ, останній набуває права вимагати в судовому порядку переведення на себе прав і обов'язків покупця частки (частини частки).*

Судами попередніх інстанцій встановлено, що умовами договору дарування не передбачено, що за отримання (набуття у власність) частки у статутному капіталі ТОВ набувач частки передає учасникові ТОВ певну грошову суму. При цьому судами зазначено, що будь-які докази проведення розрахунків між сторонами договору дарування відсутні у матеріалах справи та не надані учасниками справи.

У свою чергу, учасник ТОВ зазначив, що він є хрещеним батьком набувача частки та тривалий час планував відійти від участі у ТОВ, тому прийняв виважене та свідоме рішення подарувати похресникові частку у статутному капіталі ТОВ.

Судами також встановлено, що дії учасника ТОВ щодо *дарування частки у статутному капіталі ТОВ не суперечать статуту товариства та нормам ст.ст. 20, 21 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю"*.

Постанова КГС ВС від 07.09.2021 у справі № 911/106/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/99543987>

У справі № 912/3747/20 позивач мав довести існування дійсного наміру акціонера передати акції ПрАТ новому власнику на оплатній основі та вартість таких акцій. А відповідачі (сторони договору дарування) мали довести справжність своїх намірів щодо безоплатного передання у дар акцій.

Суди попередніх інстанцій встановили, що укладений відповідачами договір дарування відповідає вимогам закону щодо договору дарування, зокрема ст.ст. 717, 718 ЦКУ. Зокрема, договір не містить положень щодо оплатності (передачі набувачем акцій коштів або іншого майна в обмін на отримані ним акції), що є характерним для договорів купівлі-продажу.

Такі висновки судів попередніх інстанцій є помилковими та нелогічними. *Удаваний правочин не може містити ознак того правочину, який сторони намагаються приховати.* Так, *сторони удаваного договору дарування вочевидь будуть приховувати від інших осіб свою домовленість про відчуження майна за плату, факт отримання такої оплати тощо.* Тому встановити факт усної домовленості про оплату та сам факт оплати, яка зазвичай відбувається у готівковій формі та за відсутності свідків, або з використанням інших, більш складних способів, дуже складно або неможливо.

Тож доведення удаваності правочину відбувається не лише шляхом аналізу змісту укладеного правочину (удаваність якого доводиться позивачем), а за допомогою інших, непрямих доказів (зняття обдарованим готівки з банківського рахунку, укладення ним договору займу, публікація оголошень про продаж предмету, який потім був подарований, відсутність родинних чи інших зв'язків, відсутність зрозумілого мотиву укладення договору дарування майна тощо).

Суди попередніх інстанцій помилково врахували позицію набувача акцій про те, що власник майна має право вільно володіти, користуватися та розпоряджатися власним майном та не повинен вказувати мотивів вчинення правочинів щодо належному йому майна, в тому числі дарування акцій іншим особам, з якими його не пов'язують родинні та дружні відносини, оскільки законодавство гарантує право кожного розпорядження його майном.

ВС виснував, що *якщо законодавством передбачено переважне право інших осіб на купівлю певного майна, то власник майна, який вчинив правочин дарування, має довести розумні мотиви такого правочину. За відсутності таких мотивів (зокрема, у випадку дарування майна, яке має значну вартість, сторонній особі) правочин може бути визнаний судом удаваним.*

Постанова КГС ВС від 13.10.2021 у справі № 912/3747/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/100523254>

У справі № 921/383/20 (про переведення на позивача права і обов'язки покупця за договором купівлі-продажу частки у статутному капіталі ТОВ) позивач не оспорує факт відмови отримання рекомендованого листа відповідачки.

Суд апеляційної інстанції помилково не взяв до уваги, що у цьому разі *поведінку позивача щодо свідомої відмови отримання поштових листів від відповідачки (іншого учасника з часткою 50 % у товаристві) не можна визнати добросовісною та розумною та такою, що відповідає звичаю ділового обороту.*

Позивач, відмовившись отримати поштовий лист від відповідачки, *порушив її право розпоряджатися своєю часткою у статутному капіталі, оскільки у такий спосіб унеможливив доведення нею дати отримання повідомлення про намір учасника продати частку, з якою закон пов'язує початок перебігу 30-денного строку на здійснення повідомлення про намір скористатися своїм переважним правом.*

Підсумовуючи викладене та зважаючи на підстави касаційного оскарження, ВС зробив висновок, що норми ч.ч. 1, 3 ст. 20 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" щодо дати отримання повідомлення про намір учасника продати частку у спірних правовідносинах слід застосовувати таким чином: *у разі відмови учасника товариства від отримання надісланого поштою повідомлення іншого учасника про намір продати свою частку третій особі, що підтверджується відміткою у поштовому повідомленні, і не здійснення ним заяви про намір скористатися своїм переважним правом протягом 30 днів з дати відмови, на 31 день така частка може бути відчужена третій особі на раніше повідомлених умовах і у такому разі учасник товариства не має право вимагати в судовому порядку переведення на себе прав і обов'язків покупця частки.*

Аргументи позивача щодо невідповідності повідомлення вимогам ч. 3 ст. 20 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" було обґрунтовано відхилене судом першої інстанції, оскільки таке повідомлення містить інформацію про ціну та розмір частки, що відчужується. А визначення

в договорі таких умов продажу як сплата суми частинами не може бути підтвердженням порушення переважного права позивача, оскільки він узагалі відмовився від отримання повідомлення. Спір у справі виник не через зміну продавцем умов такого продажу.

Постанова КГС ВС від 04.08.2021 у справі № 921/383/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/98851459>

У постанові у справі № 923/875/19 КГС ВС дійшов висновку, якщо суди за допомогою належних та допустимих доказів встановили, що *учасник сам відмовився від реалізації свого переважного права, у тому числі шляхом голосування на зборах за включення нового учасника до складу товариства і внесення відповідних змін до статуту, то така відмова свідчить про обізнаність учасника з наміром продати частку і відсутність намірів її придбати. Відповідно, переважне право учасника на придбання частки не порушено.*

Відповідне волевиявлення може бути зроблене і після укладення договору купівлі-продажу частки, тобто є певним схваленням учасником правочину з відчуження частки третій особі вже після його укладення.

Відмова від переважного права є одностороннім правочином. Учасник, який відмовився від реалізації переважного права, надає право третій особі набути частку у статутному капіталі у власність і стати учасником товариства. У разі, якщо учасник спочатку відмовився від свого переважного права, а потім звернувся до суду для переведення на себе прав покупця, то такий учасник відмовився від одностороннього правочину.

Відповідно до ч.1 ст.214 ЦКУ особа, яка вчинила односторонній правочин, має право відмовитися від нього, якщо інше не встановлено законом. Якщо такою відмовою від правочину порушено права іншої особи, ці права підлягають захисту. Відтак суд має захистити права нового учасника, добросовісного покупця, який при придбанні частки розумно покладався на цей односторонній правочин.

Постанова КГС ВС від 31.03.2021 у справі № 923/875/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/96145751>

У справі № 911/178/20 ТОВ-1 направило на адресу іншого учасника ТОВ-2 лист-повідомлення, в якому поінформувало про намір продати свою сформовану частку за ціною 1 560 000,00 грн, та просило повідомити про намір скористатися переважним правом на викуп вказаної частки.

У вказаному листі-повідомленні ТОВ-1 зазначило лише ціну та розмір частки. Отже, ураховуючи приписи абз. 1 ч. 3 ст. 20 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю", ч. 1 ст. 641 ЦКУ та встановлені судами першої та апеляційної інстанцій обставини справи, ВС погодився з висновками судів про те, що *лист-повідомлення слід розцінювати саме як інформаційний лист, а не як оферту.*

У матеріалах справи *відсутні докази надання (пропонування) будь-якою із сторін проекту відповідного договору, що свідчить про відсутність обставин ухилення відповідача у цій справі від укладення договору купівлі-продажу пропонуваної до продажу частки (частини частки). Суд зазначає, що вказані обставини також унеможливають визнання судом укладеним спірного договору в редакції, наданій позивачем.*

Постанова КГС ВС від 16.03.2021 у справі № 911/178/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/95642759>

Чинним законодавством встановлено переважне право акціонерів – власників привілейованих акцій на придбання розміщуваних товариством привілейованих акцій у процесі емісії незалежно від наявності відповідного рішення загальних зборів. Таке право може бути невикористане акціонерами шляхом прийняття загальними зборами відповідного рішення, але у випадку відсутності рішення – переважне право діє.

Постанова КГС ВС від 04.03.2021 у справі № 910/14855/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/95382171>

Законом України "Про акціонерні товариства" детально не врегульований порядок звернення акціонера із позовом про захист переважного права купівлі акцій, зокрема, забезпечення при цьому відплатності відчуження прав та обов'язків покупця акцій на користь позивача з метою дотримання справедливого балансу між учасниками спору, отримання відповідною особою належного відшкодування у зв'язку з позбавленням його права на акції.

У зв'язку з наведеним при вирішенні відповідного спору необхідним є застосування на підставі ст. 8 ЦКУ правових норм цивільного законодавства, що регулюють подібні за змістом цивільні відносини (аналогія закону) – положення ч. 4 ст. 362 зазначеного Кодексу щодо обов'язку внесення позивачем (одночасно з пред'явленням позову про переведення на нього прав та обов'язків покупця)

на депозитний рахунок суду грошової суми, яку за договором повинен сплатити покупець.

Ані ст. 7 Закону України "Про акціонерні товариства", ані застосована за аналогією закону ч. 4 ст. 362 ЦКУ *не містять приписів про необхідність відмови в задоволенні відповідного позову в разі внесення на депозитний рахунок відповідної грошової суми після подання позову, тоді як можливість виконання позивачем зазначеного обов'язку саме одночасно з поданням позову залежить від обставин обізнаності його зі змістом відповідного договору купівлі-продажу*. Тобто на момент звернення з позовом про переведення прав і обов'язків покупця позивач може не знати, за якою саме ціною був здійснений відповідний продаж, якщо порушення його переважного права включає відсутність повідомлення про ціну та умови такого продажу. Відтак ВС погодився з висновком АГС про те, що *надмірний формалізм, до якого зводяться доводи скажника в цій частині, не може бути перешкодою для захисту переважного права позивача*.

Постанова КГС ВС від 23.02.2021 у справі № 910/5349/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/95170122>

Договір дарування частки у статутному капіталі ТОВ, акцій АТ

У постанові у справі № 923/404/20 КГС ВС наголосив на тому, що *частка у статутному капіталі ТОВ є неспоживаною річчю та може бути об'єктом права власності*. Підставою для переходу права власності на частку в статутному капіталі до третьої особи та, відповідно, припинення права власності учасника на таку частку з набуттям його третьою особою, є спрямований на відчуження частки договір, вчинений учасником товариства та іншою особою оплатно або безоплатно.

Відступлення (відчуження) частки не є самостійним непоіменованим видом договору, оскільки воно відбувається шляхом укладання договору купівлі-продажу, міни, дарування тощо. Такий договір може укладатися в усній або письмовій формі залежно від вимог чинного законодавства України та статуту товариства. Недодержання сторонами письмової форми правочину, яка встановлена законом, не має наслідком його недійсність, крім випадків, встановлених законом.

Закон передбачає обов'язкову письмову форму договору дарування майнового права. Відповідно до чинного законодавства *договір дарування частки (корпоративних прав) у статутному капіталі товариства має вчинятися у письмовій формі*. У разі недодержання письмової форми цей договір є нікчемним. Письмова форма договору дарування частки може вважатися дотриманою, зокрема, якщо волевиявлення сторін викладено у заяві учасника на ім'я товариства та протоколі

загальних зборів учасників товариства за умови, що у цих документах зазначено про безоплатність передачі частки і протокол містить підписи обох сторін правочину (дарувальника і обдаровуваного).

Аналогічний висновок ВС щодо застосування ст. 717 та ч. 3 ст. 719 ЦКУ викладений у постанові ВП ВС від 22.10.2019 у справі № 923/876/16.

Постанова КГС ВС від 16.09.2021 у справі № 923/404/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/99747790>

У справі № 907/113/18 підставою касаційного оскарження скаржник визначив п. 3 ч. 2 ст. 287 ГПКУ, оскільки вважав, що відсутній висновок ВС щодо питання застосування ст. 231 ЦКУ у правочинах, що виникають з корпоративних відносин, тобто між учасниками/ акціонерами господарських товариств.

Водночас з огляду на те, що правові висновки щодо застосування ст. 231 ЦКУ викладені в численних постановях ВС, зокрема і в тих, на які посилається сам скаржник, колегія суддів визнала доводи касаційної скарги в цій частині необґрунтованими. При цьому колегія суддів зазначила, що *стосовно такої підстави визнання правочину відчуження часток/акцій недійсним, як те, що воно відбулося поза волею їх власників, діють загальні норми ЦКУ щодо єдності волі та волевиявлення (ст.ст. 229–233 ЦКУ) і висновки щодо їх застосування не мають особливостей у корпоративних правовідносинах.*

Постанова КГС ВС від 29.07.2021 у справі № 907/113/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/98645733>

Продаж частки у статутному капіталі ТОВ на електронних торгах

Основним доводом позивача у справі № 911/459/20 було те, що на момент проведення торгів частка позивача у статутному капіталі ТОВ становила не 30,8 %, а лише 0,15 % і на торгах було продане неіснуюче майно боржника, але *продаж так званого "неіснуючого майна" може порушувати права та законні інтереси покупця такого майна, а не боржника у виконавчому провадженні. Права боржника не можуть бути порушені внаслідок продажу майна, яке він не вважає своєю власністю.*

Частка ТОВ у розмірі 30,8 % у власному статутному капіталі не припинила існування, не була анульована, а відповідно до рішення загальних зборів товариства від 10.05.2019 вона була безоплатно перерозподілена між іншими учасниками товариства (в розмірі, пропорційному їх часткам у статутному капіталі).

Враховуючи те, що все рухоме та нерухоме майно ТОВ перебувало під арештом ще з 07.12.2018, це унеможлиблювало будь-які законні переходи права власності, у тому ж числі на частку у статутному капіталі від одних осіб до інших. Відтак, *стверджуючи про те, що йому належить частка у капіталі у розмірі 0,15 % ТОВ по суті подало позов в інтересах третіх осіб – учасників товариства, між якими була розподілена частка цього товариства.*

Постанова КГС ВС від 03.02.2021 у справі № 911/459/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/94764278>

ВС, під час попереднього касаційного перегляду судових рішень у справі № 903/744/19, зробив висновок щодо правильного застосування ст.ст. 66, 113, 139 ГКУ, ст. 190 ЦКУ: аналіз наведених норм законів свідчить про те, що вартість частки засновника підприємства у статутному капіталі підприємства визначається з урахуванням вартості майна підприємства та розміру частки засновника у статутному капіталі підприємства. При цьому вартість майна підприємства повинна відповідати вартості його активів за вирахуванням вартості зобов'язань підприємства, тобто має визначатися, виходячи з вартості чистих активів підприємства, а також має проводитися на підставі дійсної (ринкової) вартості майна підприємства, а не на підставі вартості, за якою майно обліковується у підприємстві. Взяття майна на облік за певною вартістю є односторонньою вольовою дією підприємства, яка не може бути беззаперечним доказом дійсної вартості майна.

Крім того, АГС зазначив, що ринкова вартість нерухомого майна, яке належить МП на праві приватної власності, була визначена в договорі іпотеки, про що позивачу було відомо.

ВС звернув увагу на те, що ринкова вартість нерухомого майна МП зазначена в договорі іпотеки від 19.01.2007 визначена станом на 31.12.2006, тому не може бути беззаперечним доказом дійсної вартості майна станом 10.06.2016 (дата оцінки вартості частки позивача). Водночас АГС, зазначаючи, що все нерухоме майно МП забезпечене іпотекою та перебуває під заборонаю відчуження, тому не враховується під час оцінки частки, не спростував та не відхилив доводи позивача про те, що в іпотеку за договором іпотеки від 19.01.2007 було передано тільки нежитлові приміщення, в той час як у власності МП перебуває також земельна ділянка, вартість якої не була врахована під час оцінки.

Постанова КГС ВС від 17.08.2021 у справі № 903/744/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/90565988>

Придбання частки у статутному капіталі самим товариством

Товариство може придбати частки учасників без зменшення свого статутного капіталу, лише якщо одночасно сформує резервний капітал і, в такому випадку, відчуження такої частки має бути здійснене товариством протягом року. В іншому ж випадку, придбання частки учасника завжди створює обов'язок товариства щодо зменшення статутного капіталу.

При цьому не можна ототожнювати частку учасника в статутному капіталі товариства із часткою, яка належить самому товариству у цьому товаристві. Частка, яка належить товариству, не наділяє його корпоративними правами (ст. 167 ГКУ) – участю в управлінні та іншими правомочностями, передбаченими законом і статутними документами щодо самого себе, перебуває у власності товариства тимчасово (протягом року).

Нереалізація товариством своєї частки не змінює її правового статусу та не наділяє товариство правом брати участь у голосуванні на позачергових загальних зборах та у визначенні кількості голосів на цих зборах. Тобто *товариство не є учасником щодо самого себе*. Відтак учасником товариства не може бути саме товариство, а наявність у нього частки не наділяє його правами і обов'язками учасника, оскільки це суперечить сутності корпоративних правовідносин.

З аналізу ст. 25 Закон України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" вбачається, що *володіння товариством часткою у своєму статутному капіталі є обмеженим як тимчасовістю* (один рік з моменту придбання з обов'язком її відчуження), *так і порядком корпоративного управління* (неможливість голосування на загальних зборах цього товариства). Отже, *голоси, які припадають на частку, яка належить самому товариству, не враховуються при визначенні результатів голосування на загальних зборах учасників з будь-яких питань*.

Постанова КГС ВС від 28.07.2021 у справі № 904/1112/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/98812421>

Щодо згоди одного з подружжя на розпорядження іншим часткою в статутному капіталі ПП, яка є їх спільною сумісною власністю

Аналіз п. 4 ч. 1 ст. 116, ст. 177, 190, ч. 1 ст. 355, ст. 368 ЦКУ, ст.ст. 60, 65 СКУ, п.п. "а", "д" ч. 1 ст. 10 Закону України "Про господарські товариства", які визначають порядок розпорядження майном, що знаходиться у спільній сумісній власності подружжя, зокрема, часткою в статутному капіталі господарського товариства дозволяє дійти висновку, що чоловік та дружина розпоряджаються цим майном

за взаємною згодою, наявність якої презюмується при укладенні договорів одним з подружжя.

Ураховуючи викладене, ВП ВС визнала за необхідне відступити від висновків ВСУ, викладених у постанові від 03.07.2013 у справі № 6–61цс13, ВС від 10.10.2018 у справі № 569/6236/16-ц та від 12.11.2019 у справі № 918/598/18, що частка в статутному капіталі ПП, яка придбана за спільні кошти подружжя, не є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя та може бути відчужена одним з них без згоди іншого.

Укладення одним з подружжя договору щодо розпорядження спільним майном без згоди другого з подружжя може бути підставою для визнання такого договору недійсним лише в тому разі, якщо суд встановить, що третя особа (контрагент за таким договором) діяла недобросовісно, зокрема знала чи за обставинами справи не могла не знати про те, що майно належить подружжю на праві спільної сумісної власності і що той з подружжя, хто укладає договір, не отримав згоди на це другого з подружжя.

Подібні правові висновки викладені в постанові ВСУ від 22.06.2017 у справі № 6–3058цс16. Водночас із зазначеної постанови випливає, що для визнання договору недійсним суду слід також встановити недобросовісність того з подружжя, який уклав договір щодо спільного майна. ВП ВС визнав, що положення ч. 2 ст. 369 ЦКУ та ч. 2 ст. 65 СКУ з урахуванням п. 6 ст. 3 ЦКУ спрямовані на захист прав саме добросовісного набувача, а тому саме в разі його недобросовісності договір може бути визнаний недійсним. Тому ВП ВС відступила від зазначеного висновку, викладеного в постанові ВСУ від 22.06.2017 у справі № 6–3058цс16.

Постанова ВП ВС від 29.06.2021 у справі № 916/2813/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/98531899>

Розділ IV. Оскарження правочинів юридичної особи

Щодо права профспілки оскаржувати у суді правочини юридичної особи

Право представляти інтереси всього трудового колективу, а не лише членів профспілки має профспілка, яка уклала колективний договір з адміністрацією підприємства (постанова ВС від 18.06.2018 у справі № 804/2581/16). Судами встановлено, що колективний договір профспілкою від імені трудового колективу з адміністрацією банку не укладався (відсутні докази його укладення).

Суди попередніх інстанцій дійшли правильного висновку про відсутність у профспілки права представляти інтереси всього трудового колективу банку, а не лише своїх членів у цьому спорі.

Однак суди попередніх інстанцій не надали правової оцінки аргументам позивача щодо права профспілки представляти інтереси саме працівників юридичної служби банку. Втім, ВС визнав, що висновок щодо відсутності такого права логічно випливає із висновку про відсутність у профспілки права представляти інтереси трудового колективу банку в цілому. Адже працівники юридичної служби банку є частиною трудового колективу цього банку.

Управління банком, формування його волі, волевиявлення, зокрема вирішення питання щодо оскарження у суді правочинів банку чи звернення до суду з позовом про стягнення збитків, покладено на органи, до складу яких представники профспілки не входять.

Профспілка не наділена правом оцінювати правочини банку з приводу їх ефективності, доцільності, збитковості, вона не залучена до процесу ухвалення рішень про їх вчинення, погодження чи непогодження і не може звертатися до суду про визнання правочинів недійсними в інтересах банку (як збиткових).

Профспілкова організація відповідно до положень чинного законодавства не наділена правом звертатися до суду з позовом від власного імені в інтересах держави чи у суспільних, публічних інтересах.

Постанова КГС ВС від 01.12.2021 у справі № 910/10754/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/102478024>

Право юридичної особи укладати договори про аутсорсинг юридичних послуг

Для державних банків діє принцип свободи договору і свободи здійснення підприємницької діяльності з урахуванням спеціальних правил та обмежень встановлених чинним законодавством щодо банківської діяльності.

Аутсорсинг юридичних послуг не порушує прав та законних інтересів членів профспілки – працівників банку.

Постанова КГС ВС від 01.12.2021 у справі № 910/10754/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/102478024>

Оскарження прокурором в інтересах держави договору, укладено директором ТОВ

Станом 04.01.2007 – момент укладення оспорюваного договору держава була акціонером ВАТ, а її повноваження як акціонера були передані в управління Національному космічному агентству України.

Суди взагалі не встановлювали обсяг корпоративних прав держави (наявність виключно загальних корпоративних прав учасника, чи, можливо, також інших прав,

передбачених законодавством і установчими документами товариства) як акціонера ВАТ та, відповідно, обсяг повноважень щодо їх управління переданих Національному космічному агентству України.

Однак, враховуючи положення ст. 116 ЦКУ, ст. 10 Закону України "Про господарські товариства" та приписи ст. 115 ЦКУ, ст. 12 Закону України "Про господарські товариства" (в редакціях, чинних станом на 04.01.2007), відповідно до яких господарське товариство є власником майна, переданого йому учасниками товариства у власність як вклад до статутного (складеного) капіталу, до корпоративних прав учасників товариства не належать правомочності щодо володіння, користування та розпорядження майном товариства, оскільки право власності, яке складається із зазначених правомочностей, належить власникові.

З викладеного вбачається те, що *держава як учасник ВАТ, за загальним правилом, не могла бути наділена такими корпоративними правами, як володіння, користування та розпорядження майном такого товариства, тому і не могла передати в управління Національному космічному агентству України такі права.*

Постанова КГС ВС від 02.11.2021 у справі № 908/1866/16

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/100884701>

Значні правочини в АТ

У справі № 911/3039/19 суди попередніх інстанцій встановили, що рішенням наглядової ради ПрАТ відмовлено у схваленні правочину, попередньої згоди на його вчинення до підписання генеральним директором наглядова рада також надавала. З огляду на викладене, ВС погодився з висновками судів попередніх інстанцій про те, що генеральний директор вчинив значний правочин з перевищенням наданих йому повноважень за відсутності згоди або подальшого схвалення цього правочину наглядовою радою.

У постанові у зазначеній справі колегія суддів також висловилася щодо схвалення правочину подальшими діями. Відповідно до положень ст. 72 Закону України "Про акціонерні товариства" *схвалити значний правочин, вчинений генеральним директором ПрАТ могла лише наглядова рада цього товариства*, адже відповідно до статуту товариства до виключної компетенції наглядової ради належить прийняття рішення про надання згоди на вчинення значного правочину, якщо ринкова вартість майна або послуг, що є його предметом, становить від 10 до 25 відсотків вартості активів за даними останньої річної фінансової звітності товариства.

ВС погодився з доводами ПрАТ та відхилив доводи ТОВ про те, що наступним схваленням правочину законодавець не вважає винятково прийняття юридичного рішення про схвалення правочину та, що схвалення може відбутися також як у формі мовчазної згоди, так і у вигляді певних поведінкових актів (конклюдентних дій) особи – сторони правочину, оскільки такі доводи суперечать приписам ст. 72 Закону України "Про акціонерні товариства".

Постанова КГС ВС від 09.06.2021 у справі № 911/3039/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/97926318>

Правочин, вчинений заінтересованою особою

У постанові у справі № 912/1181/20 колегія суддів підкреслила, що аналіз положень ч.ч. 2, 3 ст. 71 Закону України "Про акціонерні товариства" свідчить про те, що для визначення того, чи є особа заінтересованою у вчиненні товариством правочину, така особа має відповідати принаймні одному з критеріїв, наведених у ч. 2 ст. 71 Закону України "Про акціонерні товариства", та одночасно відповідати одному з критеріїв, які перелічені у ч. 3 ст. 71 цього Закону. *Тобто належність особи до переліку осіб, наведених у ч. 2 ст. 71 Закону України "Про акціонерні товариства", не призводить автоматично до визнання такої особи заінтересованою без встановлення умов, наведених у ч. 3 цієї норми.*

Зазначений висновок судів попередніх інстанцій відповідає висновку ВС щодо застосування ч.ч. 2, 3 ст. 71 Закону України "Про акціонерні товариства", викладеному у постанові від 14.04.2021 у справі № 911/2571/19. Крім того, положення ч.ч. 2, 3 ст. 71 Закону України "Про акціонерні товариства" (у редакції, чинній станом на дату прийняття спірних рішень) чітко визначають коло осіб, які вважаються заінтересованими у вчиненні АТ правочину. Зокрема згідно з п. 1 ч. 3 ст. 71 названого Закону особа, визначена у ч. 2 цієї статті, вважається заінтересованою у вчиненні АТ правочину, якщо вона є стороною такого правочину або є членом виконавчого органу юридичної особи, яка є стороною правочину.

Наведена норма є чіткою та однозначною, яка не може тлумачитися розширено, та, зокрема, передбачає альтернативно, що заінтересованою особою є або особа – сторона такого правочину, або особа, що є членом виконавчого органу юридичної особи, яка є стороною правочину. Водночас, як правильно зазначила третя особа у відзиві на касаційну скаргу, *зазначена норма не може тлумачитися як така, що передбачає опосередковану участь особи у виконавчому органі юридичної особи, яка є стороною правочину, шляхом вирішального впливу на господарську діяльність такої юридичної особи. Ця норма передбачає саме безпосереднє*

членство у виконавчому органі, яке згідно із вказаним Законом може здійснювати лише фізична особа, якою АТ не є.

Крім того згідно з п. 4 ч. 3 ст. 71 зазначеного Закону особа, визначена у ч. 2 цієї статті, вважається заінтересованою у вчиненні АТ правочину, якщо вона бере участь у правочині як представник або посередник (крім представництва АТ посадовими особами).

Враховавши встановлені законом станом на дату прийняття спірних рішень випадки віднесення особи до осіб, заінтересованих у вчиненні АТ правочину, суди попередніх інстанцій встановили, що АТ не відповідає жодному критерію, встановленому ч. 3 ст. 71 Закону України "Про акціонерні товариства": не є особою, заінтересованою у вчиненні правочинів в розумінні ч.ч. 2, 3 ст. 71 Закону України "Про акціонерні товариства", оскільки не є стороною правочинів, щодо яких прийнято рішення з п. 22 порядку денного позачергових загальних зборів, не є членом виконавчих органів юридичних осіб – сторін таких правочинів, не бере участі у зазначених правочинах як представник або посередник, не є бенефіціаром ТОВ. З огляду на викладене суди дійшли правильного висновку про те, що порядок голосування з питань 22, 23 порядку денного позачергових загальних зборів акціонерів ВАТ не був порушений.

Постанова КГС ВС від 02.09.2021 у справі № 912/1181/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/99425743>

Правочин, укладений посадовою особою з перевищенням повноважень, про що знав контрагент

У постанові у справі № 910/11388/20 КГС ВС звернув увагу на те, що *обмеження повноважень щодо представництва юридичної особи набуває юридичної сили для третьої особи в тому випадку, якщо саме вона, ця третя особа, вступаючи у відносини з юридичною особою та укладаючи договір, діяла недобросовісно або нерозумно, зокрема, достеменно знала про відсутність у виконавчого органу товариства необхідного обсягу повноважень або повинна була, проявивши принаймні розумну обачність, знати про це.*

При цьому відсутність станом на момент укладення відповідного договору у ЄДРЮОФОПГФ інформації щодо наявності обмежень у директора такої юридичної особи відповідно до ч. 3 ст. 10 Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань" може бути врахована у спорі з третіми особами лише у випадку, коли третя особа не знала і не могла знати ці відомості. Тобто відсутність відповідних відомостей має бути оцінена в сукупності з іншими доказами у справі.

Судом апеляційної інстанції встановлено, що доказів виконання покупцем зобов'язання з оплати за спірним договором матеріали справи не містять. А у самому договорі зазначено, що розрахунки за договором проводяться до укладення самого договору. Враховуючи наведене, суд апеляційної інстанції, дійшов висновку, що продаж акцій ПАТ в десять разів дешевше номінальної вартості таких акцій, *не може вважатися обачним та сумлінним (добросовісним та розумним) виконанням посадовою особою своїх обов'язків.*

З огляду на вищевикладені обставини справи, АГС дійшов висновку, що оскаржуваний позивачем правочин *вчинений від імені ТОВ посадовою особою всупереч інтересам товариства, що вказує на наявність умислу і домовленості представників сторін під час укладення спірного договору щодо переслідування власних інтересів.*

Постанова КГС ВС від 30.09.2021 у справі № 910/11388/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/100305932>

У постанові у справі № 918/237/20 КГС ВС наголосив на тому, що для визнання недійсними договорів, укладених виконавчим органом товариства, не має самостійного юридичного значення сам по собі той факт, що згодом у судовому порядку визнано недійсним рішення загальних зборів учасників товариства, на підставі якого виконавчий орган діяв на момент укладення цих договорів. *Такі договори можуть бути визнані недійсними із зазначених підстав у тому разі, якщо буде встановлено, що контрагент юридичної особи за договором діяв недобросовісно і нерозумно, тобто знав або за всіма обставинами, проявивши розумну обачність, не міг не знати про обмеження в повноваженнях виконавчого органу товариства* (п. 68 постанови ВП ВС від 03.12.2019 у справі № 904/10956/16).

ВС визнав, що суд першої інстанції, з яким обґрунтовано погодився й суд апеляційної інстанції, дійшов правильних висновків щодо визнання оспорюваного правочину недійсним, встановивши обставини, які очевидно свідчать про обізнаність відповідача про відсутність рішення загальних зборів ТОВ-1 про створення юридичної особи, внесення майна до статутного капіталу новоствореного товариства, відчуження об'єкту нерухомості, що є у власності товариства та визначення умов його відчуження, а також зважаючи на відсутність доказів наявності повноважень у директора та доказів подальшого схвалення оспорюваного правочину юридичною особою.

Аргументи скаржника, що недоведення обізнаності про відсутність у виконавчого органу товариства необхідного обсягу повноважень, ВС відхилив, оскільки зі встановлених судами обставин вбачалося, що саме відповідач вчиняв всі дії

щодо створення ТОВ-2, у тому числі подавав заяви від імені ТОВ-1; фактично майно за короткий проміжок часу (з 16.11.2017 по 23.11.2017) через застосування процедури створення нового товариства було переведено на користь відповідача, що дає підстави для висновку, що був відсутній реальний намір на створення юридичної особи за участі ТОВ-1, а фактично метою таких дій було виведення майна, що належить позивачу. *Такі дії свідчать про недобросовісність в поведінці контрагента.*

Постанова КГС ВС від 06.10.2021 у справі № 918/237/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/100523285>

У справі № 910/20993/20 ТОВ звернулося з позовом до ПП про визнання недійсним договору позики з моменту укладення. Позовні вимоги обґрунтовані тим, що з боку позивача договір підписаний представником з перевищенням повноважень, а тому в силу ст. 203 ЦКУ договір є недійсним. Судами встановлено, що станом на момент підписання спірного договору підписант з боку ПП не міг не знати про відсутність у директора ТОВ повноважень на підписання договору. Зокрема, від імені ПП договір був відписаний його директором, який як до, так і на момент укладання договору також займав посаду виконавчого директора ТОВ.

ТОВ та ПП станом на момент укладення спірного Договору *були фактично пов'язаними юридичними особами.*

Загальні збори учасників ТОВ у тому складі, який 17.08.2018 ухвалював рішення про укладення договору, не мали повноважень на здійснення управління товариством у зв'язку з визнанням договору дарування часток недійсним відповідно до постанови ВС від 06.06.2018 у справі № 755/20883/15-ц.

Станом на момент ухвалення рішення загальних зборів ТОВ (17.08.2018) та рішення ради власників ПП (15.08.2018) про укладення договору позики ця постанова ВС була ухвалена та оприлюднена. Тому особи, які ухвалювали відповідні рішення на загальних зборах/раді власників, не могли не знати про рішення суду та про наслідки визнання договору дарування часток недійсним. Це дає підстави вважати, що такі особи, ухвалюючи рішення про укладення договору позики, діяли недобросовісно і не в інтересах ТОВ та його учасників в розумінні п. 6 ч. 1 ст. 3 та ст. 12 ЦК.У

ВС неодноразово зазначав, що *добросовісність (п. 6 ч. 1 ст. 3 ЦКУ) – це певний стандарт поведінки, що характеризується чесністю, відкритістю і повагою інтересів іншої сторони договору або відповідного правовідношення. Особи, які виступають від імені юридичної особи, в тому числі ті, що ухвалюють рішення про вчинення правочинів, зобов'язані діяти добросовісно і розумно, в найкращих інтересах*

товариства (подібна позиція викладена в постановах ВП ВС від 22.10.2019 у справі № 911/2129/17, ВС від 10.04.2019 у справі № 390/34/17, від 28.04.2021 у справі № 908/522/20).

ВС також погодився з доводами ТОВ про те, що *спірний договір вочевидь укладений не в інтересах товариства з метою позбавлення позивача належного йому майна – відповідних грошових коштів. Враховуючи, що за договором ТОВ безоплатно надавало значну суму коштів в користування ПП, договір був позбавлений економічного змісту і мав вочевидь не вигідний характер для ТОВ, чого не міг не розуміти контрагент за договором – ПП.*

Постанова КГС ВС від 24.11.2021 у справі № 910/20993/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/101935120>

У постанові у справі № 911/3039/19 КГС ВС зазначив, що відповідно до ч. 3 ст. 10 Закону "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань", якщо відомості, що підлягають внесенню до ЄДРЮОФОПГФ, не внесені до нього, вони не можуть бути використані у спорі з третьою особою, крім випадків, коли третя особа знала або могла знати ці відомості. Висновок про те, що особа могла знати чи не могла не знати про обмеження, зроблений судами на підставі стандартного формулювання договору про те, що генеральний директор діє на підставі статуту, а тому сторона мала би проявити розумну обачливість і ознайомитися зі статутом.

ВС визнав такі висновки судів помилковими. Адже *навіть реальне ознайомлення постачальника зі статутом, не дозволило би йому дійти однозначного висновку про наявність обмежень* (на відміну від обставин у тих справах, на які послалися суди попередніх інстанцій, де визначення значного правочину у статуті було зроблено у грошовому вигляді, без прив'язки до фінансових показників), адже (1) у статуті міститься посилання не на вартість майна за договором, а на ринкову вартість майна, яка відповідно до положень ч. 1 ст. 8 Закону "Про акціонерні товариства" може бути встановлена лише за даними незалежної оцінки, проведеної відповідно до вимог законодавства про оціночну діяльність; така оцінка ані постачальником, ані покупцем не замовлялася і не проводилася; (2) у статуті міститься посилання на відомості щодо даних фінансової звітності за останній фінансовий рік, що передує даті укладення правочину, тоді як суди не встановили, що постачальник був ознайомлений з даними цієї фінансової звітності; більше того, враховуючи, що договір був укладений 02.02.2019, суди не встановили, що на цю дату фінансову звітність за 2019 рік було затверджено.

Тому, суди зробили помилковий правовий висновок про те, що постачальник за всіма обставинами не міг не знати про наявні обмеження, адже: 1) ЄДРЮОФОПГФ (як єдине відкрите джерело інформації про органи управління товариства) не містив відомостей про повноваження генерального директора; постачальник міг розумно покладатися на відомості з ЄДР, внесення актуальної інформації до якого було обов'язком ПрАТ, який товариство не виконало; 2) незалежна оцінка майна, яке було предметом спірного договору, не проводилася, тобто його ринкова вартість була невідома; 2) фінансова звітність ПрАТ за 2019 рік в публічному доступі була відсутня, суди не встановили факт ознайомлення постачальника зі звітністю; більше того, суди не встановили, чи була фінансова звітність товариства за 2019 рік взагалі затверджена в передбаченому Законом "Про акціонерні товариства" порядку, враховуючи дату укладення правочину (02.02.2019).

Постанова КГС ВС від 09.06.2021 у справі № 911/3039/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/97926318>

Погодження умов договору з окремими акціонерами

У постанові у справі № 910/14855/19 колегія суддів КГС ВС наголосила на тому, що зміст та умови договору визначаються сторонами договору. *Чинне законодавство не встановлює можливість та необхідність погодження умов договорів із окремими акціонерами (власників) однієї із сторін договору.* Колегія суддів зазначила, що наділення одного із акціонерів товариства повноваженням погоджувати умови договорів ставить у залежність господарську діяльність товариства від дій такого акціонера.

Постанова КГС ВС від 04.03.2021 у справі № 910/14855/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/95382171>

Зловживання правом

У постанові у справі № 911/3039/19 КГС ВС погодився з доводами скаржника про те, що поведінка ПрАТ була суперечливою і має ознаки зловживання правом. Суди встановили, що рішенням наглядової ради ПрАТ від 04.11.2019 відмовлено у схваленні правочину. З цієї дати ПрАТ вважало цей правочин недійсним відповідно до вимог ст. 92 ЦКУ, ст.ст. 70, 72 Закону "Про акціонерні товариства" статуту товариства, про що не могло не бути невідомо генеральному директору та іншим посадовим особам товариства.

Незважаючи на це, починаючи з 04.11.2019 ПрАТ не вживалися жодні заходи щодо врегулювання спірної ситуації з ТОВ:

- ПрАТ не повідомило постачальника про відповідне рішення і не звернулося до постачальника з метою врегулювання ситуації, тоді як діючи добросовісно і розумно мало би направити ТОВ повідомлення про відповідне рішення наглядової ради, повернути постачальнику залишки отриманого товару (за наявності), направити постачальнику вимогу про повернення коштів, отриманих за недійсним договором;

- ПрАТ не звернулося з позовом до суду про визнання недійсним договору;

- 09.12.2019, тобто вже після відповідного рішення наглядової ради ПрАТ направило постачальнику "Повідомлення про виявлення дефекту поставленої продукції", в якому наполягало на виконанні ТОВ гарантійних зобов'язань за договором, із цього листа також випливає, що частина отриманої за договором продукції вже була поставлена ПрАТ третій особі.

Отже, ані наглядова рада, ухваливши відповідне рішення, ані виконавчий орган ПрАТ не вчиняли жодних дій по врегулюванню цієї ситуації. Відомості про наявність відповідного рішення наглядової ради ПрАТ з'являються лише після звернення ТОВ з позовом до суду, що викликає обґрунтовані сумніви у справжній даті та причинах ухвалення наглядовою радою такого рішення.

Претензії покупця полягали лише в тому, що ТОВ як постачальник не проявило належної розумності і обачливості при укладенні правочину, *необачливо поклатося на публічні відомості з ЄДРЮОФОПГФ про контрагента, розміщені ним самим, і додатково не здійснило складний комплекс дій щодо перевірки повноважень керівника покупця. Це на, думку суду, виходить за розумні межі розумної обачності.*

ВС визнав обґрунтованими посилання скажника на необхідність застосування до спірних правовідносин принципу заборони суперечливої поведінки, яка базується на тому, що ніхто не може діяти всупереч своїй попередній поведінці, а також ст. 13 ЦКУ про заборону зловживання правами.

Наглядова рада наділена правом погоджувати правочини, однак несхвалення цим органом правочину повинно мати розумне пояснення, мотиви. *Несхвалення укладеного і частково виконаного правочину без жодних мотивів є зловживанням своїм правом, яке спрямоване на завдання шкоди контрагенту. Суд вважає, що єдиним мотивом такого несхвалення правочину було небажання розраховуватися за зобов'язаннями, які виникли за спірним договором.*

Заявляючи зустрічний позов про визнання договору недійсним, ПрАТ не просило суд застосувати наслідки недійсності правочину, не стверджувало про наявність

у нього товару та намір повернути його ТОВ, що є додатковим свідченням іншої мети цього позову – не оплачувати борг перед постачальником.

Постанова КГС ВС від 09.06.2021 у справі № 911/3039/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/97926318>

Розділ V. Спори між юридичною особою та її посадовою особою (у тому числі собою, повноваження якої припинені) про відшкодування збитків, заподіяних юридичній особі діями (бездіяльністю) такої посадової особи, за позовом власника (учасника, акціонера) такої юридичної особи, поданим в її інтересах

У справі № 911/2460/18, досліджуючи всі фактичні обставини справи у їх сукупності та хронологічній послідовності, починаючи від моменту укладення договорів управління майном, оренди та відповідального зберігання до моменту сплати суми заборгованості за вказаними договорами, суди попередніх інстанцій дійшли висновку про те, що:

- відповідач під час укладення договорів *діяв з перевищенням наданих статутом повноважень*, внаслідок чого договори в судовому порядку визнані недійсними;
- у результаті дій відповідача щодо укладення вказаних договорів *майно, яке було у власності ТОВ перейшло в управління ПП та, у подальшому, було передане в оренду товариству, тобто власнику майна, за яке власник мав сплачувати орендні платежі управителю, отже суперечило інтересам та цілям ТОВ і призвело до виникнення у товариства збитків*;
- укладення зазначених договорів було підставою виникнення заборгованості та *внесення її в реєстр кредиторів ТОВ у межах справи про банкрутство*;
- оплата за вказаними договорами хоча й відбулася після визнання договорів недійсними (31.07.2017), проте є наслідком виникнення боргу з вини відповідача, тобто *збитки ТОВ завдані з вини відповідача та в результаті його неправомірних дій*.

Як убачається із змісту рішень судів попередніх інстанцій під час розгляду вказаної справи ними встановлено наявність у діях відповідача усіх чотирьох загальних умов відповідальності, а саме:

- *протиправної поведінки*, яка полягає у перевищенні директором наданих статутом повноважень під час укладення договорів, що встановлено у судовому порядку;
- *завданої шкоди*, яка полягає у сплаті коштів і передачі майна на підставі договорів, які визнано недійсними;
- *причинного зв'язку* між протиправною поведінкою та завданою шкодою;

- вини відповідача, неспростованої ним належними та допустимими доказами відповідно до вимог ст.ст. 77–79 ГПКУ.

Постанова КГС ВС від 07.09.2021 у справі № 911/2460/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/99474156>

У справі № 904/982/19 суди попередніх інстанцій встановили, що директор як особа, якій належить право першого підпису, підписав платіжні доручення шляхом накладення електронного цифрового підпису на сплату земельного податку за фізичних осіб до бюджету, тоді як товариство не було платником такого податку і не мало земельних ділянок у власності.

Така помилка директора свідчить про його *неналежне виконання статутних обов'язків, відсутність належної обачливості при розпорядженні майном (грошовими коштами) товариства*. У цій справі йдеться про помилку у сплаті податку, яка виникла не внаслідок неналежної якості податкового законодавства, тобто заплутаності (неясності) правового регулювання, наявності колізій між його нормами, їх неоднакового тлумачення платником та податковим органом, неоднакової судової практики, складної процедури обрахування податку (визначення об'єкту, бази оподаткування, ставки податку чи порядку його обрахування), а в ситуації, яка характеризується правовою визначеністю. *І директор товариства у разі належного виконання своїх обов'язків, прояву ним розумної обачливості мав би не припуститися такої помилки.*

Отже, *протиправна поведінка директора* полягала у помилковій сплаті податку всупереч інтересам товариства, через відсутність належної обачливості, неналежне виконання своїх статутних обов'язків. ТОВ втратило грошові кошти (у розмірі помилково сплаченого податку), ця грошова сума і є сумою *прямих збитків товариства*.

Причинно-наслідковий зв'язок між протиправними діями директора ТОВ (розпорядження грошовими коштами товариства шляхом їх помилкового спрямування на сплату податку) і завданими збитками (вибуття грошових коштів із власності товариства) є очевидним.

Директор товариства вочевидь, не мав наміру завдати збитків юридичній особі, яка знаходилася під його керівництвом. Тобто *формою його вини є необережність*.

Постанова КГС ВС від 24.02.2021 у справі № 904/982/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/95240657>

Щодо застосування ст. 92 ЦКУ

Під час застосування ст. 92 ЦКУ потрібно оцінювати не лише формальну сторону питання – дотримання посадовою особою всіх положень законодавства, статуту, рішень загальних зборів учасників/акціонерів тощо. Адже *навіть коли посадова особа формально виконала всі вимоги законодавства та установчих документів товариства, її дії (бездіяльність) можуть не бути добросовісними, розумними та вчиненими в інтересах товариства,*

Вирішуючи питання відповідальності посадової особи перед юридичною особою, суд виходить з презумпції, що така посадова особа діяла в найкращих інтересах товариства; її рішення були незалежними та обґрунтованими; її фідучіарні обов'язки були виконані належним чином. Водночас *спростування учасником юридичної особи (учасником позивача) відповідної презумпції за одним з критеріїв свідчить про неналежне виконання своїх фідучіарних обов'язків відповідачем. У цьому разі вже відповідач зобов'язаний довести, що він діяв в інтересах товариства.*

Спричинення збитків юридичній особі її органом управління, який діяв без дотримання фідучіарних обов'язків, *не завжди має наслідком власне збагачення останнього за рахунок вчинених правочинів*, які можуть бути вчинені в економічних інтересах юридичної особи, бенефіціарним власником якої є особа, що вчинила цей правочин.

Господарською діяльністю у ГКУ вважається діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність. Цей Кодекс розрізняє господарську діяльність, яка має на меті отримання прибутку (підприємництво) і некомерційну господарську діяльність, яка здійснюється без такої мети (ст. 3). Отже, однією з ознак такої діяльності законодавець визначає її спрямованість на отримання певного економічного зиску. Виходячи із вказаного визначення господарської діяльності та розуміння економічної доцільності, можна дійти висновку, що *економічний ефект передбачає отримання доходу, зокрема у формі приросту (збереження) активів та/або їх вартості.*

Постанова ВП ВС від 25.05.2021 у справі № 910/11027/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/98235845>

Постанова КГС ВС від 14.09.2021 у справі № 910/11371/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/99679622>

Постанова КГС ВС від 21.09.2021 у справі № 910/1895/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/100033955>

Постанова КГС ВС від 02.11.2021 у справі № 918/1131/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/100884700>

Обов'язки виступати від імені юридичної особи, обов'язки щодо представництва у контексті ст. 92 ЦКУ охоплюють як дії щодо формування внутрішньої волі, так і дії щодо формування її волевиявлення. У ст. 92 ЦКУ *йдеться про фідучіарні обов'язки та солідарну відповідальність членів органів управління банку в цілому, а не лише тих членів виконавчого органу, які представляють банк у відносинах з третіми особами.*

Постанова ВП ВС від 25.05.2021 у справі № 910/11027/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/98235845>

Постанова КГС ВС від 21.07.2021 у справі № 910/12930/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/98235845>

Рішення вищого органу юридичної особи щодо протиправності дій директора, оспорення юридичною особою договорів, укладених директором

У справі № 910/1895/20 колегія суддів КГС ВС визнала помилковим висновок суду першої інстанції про необхідність надання доказів того, що вищим органом управління товариства приймалися рішення щодо протиправності діяльності директора товариства, пов'язаної з укладенням договорів поворотної фінансової допомоги, чи рішення про притягнення його до відповідальності.

Суд першої інстанції, на що не звернув уваги суд апеляційної інстанції, не взяв до уваги, що відповідно до ст. 54 ГПКУ *компанія-2 як учасник ТОВ має право на звернення до суду в інтересах останнього незалежно від того, чи ухвалювалося загальними зборами ТОВ рішення про притягнення директора до відповідальності.* Більше того, у цій справі учасник, який звернувся до суду з позовом у порядку ст. 54 ГПКУ, володіє часткою 100 % а тому, відповідно, розбіжностей між волею і волевиявленням такого учасника та волею і волевиявленням самого товариства, не може існувати.

У цьому аспекті колегія суддів визнала за необхідне зазначити про те, що укладання договорів про надання цільової фінансової допомоги (які є

договорами позики) є господарською операцією, у якій має бути розумна економічна причина. Розумна економічна причина (ділова мета) передбачає обов'язкову спрямованість господарської операції на отримання позитивного економічного ефекту. При цьому *посилання суду апеляційної інстанції на обставину неоспорення позивачем вказаних вище договорів саме по собі не може позбавляти компанію-2 реалізувати у визначений законом спосіб захист прав позивача шляхом стягнення на його користь збитків безпосередньо з особи, дії чи бездіяльність якої стали причиною їх заподіяння.*

Постанова КГС ВС від 21.09.2021 у справі № 910/1895/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/100033955>

У постанові у справі № 904/982/19 КГС ВС також наголосив на тому, що учасник ТОВ, має право на звернення до суду незалежно від того, чи ухвалювалося загальними зборами ТОВ рішення про притягнення директора до відповідальності.

Наявність чи відсутність такого рішення не має значення і при вирішенні судом питання про доведеність складу деліктного порушення. Інше (зворотне) тлумачення суперечило би змісту ст. 54 ГПКУ і фактично позбавляло б учасника з часткою у статутному капіталі, яка не надає більшості голосів при голосуванні на зборах, права на звернення до суду з відповідною позовною вимогою.

Постанова КГС ВС від 24.02.2021 у справі № 904/982/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/95240657>

Спори, ініційовані Фондом гарантування вкладів фізичних осіб до пов'язаних з неплатоспроможними банками осіб про стягнення з відповідачів солідарно шкоди, заподіяної ними банку

У справі № 910/11027/18 Фонд, що діє як ліквідатор банку звернувся з позовом до 14 колишніх керівників банку про солідарне стягнення з них на користь Фонду як ліквідатора банку шкоди. Позивач вважав, що відповідачі не виконали покладених на них функцій з управління ризиками, контролю і моніторингу всіх видів загроз за усіма напрямками діяльності банку, і навпаки – своїми діями щодо виведення коштів з банку на рахунки інших компаній вони сприяли настанню цих ризиків, чим спричинили збитки банку та його кредиторам.

ВП ВС наголосила на тому, що зі змісту ч. 2 ст. 1166 ЦКУ вбачається, що цивільне законодавство в деліктних зобов'язаннях передбачає *презумпцію вини*

заподіювача шкоди. Відповідний висновок міститься, зокрема, у постанові КЦС ВС від 23.01.2018 у справі № 753/7281/15-ц. Тому спростування цієї вини (у тому числі з підстав вини самого позивача в заподіяній шкоді) є процесуальним обов'язком її заподіювача.

Як убачається зі змісту позовних вимог, позивач просить у цій справі стягнути з відповідачів солідарно шкоду, заподіяну ними банку як керівниками цього банку, тобто *йдеться про підстави та умови застосування відповідальності членів органів юридичної особи перед юридичною особою.*

Положеннями ст. 92 ЦКУ, ст. 89 ГКУ, ст. 63 Закону України "Про акціонерні товариства" закріплено обов'язки органів юридичної особи (посадових осіб) (*фідуціарні обов'язки*) діяти в інтересах юридичної особи, діяти добросовісно, діяти розумно та не перевищувати своїх повноважень, а також відповідальність за їх порушення. Головною метою фідуціарних обов'язків є необхідність забезпечення економічного розвитку підприємства, а відповідно недотримання таких базових обов'язків може призвести до збитків підприємству й зобов'язання їх відшкодувати.

Відповідачі, які *володіли спеціальними знаннями та досвідом, як керівники банку не могли не розуміти значення та наслідки своїх дій щодо виведення значної суми грошових коштів з банку в обмін на цінні папери зі строком погашення у 2019 році.* Таким чином, логічним та достатньо вірогідним є висновок, що сплата банком протягом 2014 року за облігації близько 60 % вартості всіх своїх активів мала істотний вплив на його змогу розрахуватися зі всіма кредиторськими вимогами. Адже сума грошових коштів, сплачена банком за облігації, майже втричі перевищувала розмір усіх кредиторських вимог до банку.

ВП ВС взяла до уваги ту обставину, що *відповідачі потенційно мали можливість самостійно виправити завдану банку шкоду* (втрату платоспроможності) шляхом продажу всіх або частини облігацій наприкінці 2014 чи на початку 2015 року (тобто до моменту визнання банку неплатоспроможним за рішенням НБУ), але не зробили цього. Це підтверджує вірогідність доводів позивача про неліквідність цих цінних паперів (відсутність ринкової вартості, неможливість продажу).

У цій справі позивач скористався своїм правом надати докази, які на його думку, підтверджували неправомірність та винність дій відповідачів. Відповідачі при цьому не надали жодного доказу щодо вчинення ними дій, що свідчили б про відсутність вини за невиконання передбачених Законом України "Про банки і банківську діяльність" обов'язків щодо добросовісного, розумного, відповідального керівництва діяльністю банку, запобігання можливим ризикам.

Відповідно до встановлених судами попередніх інстанцій обставин у цій справі недостатність майна банку для покриття вимог кредиторів банку становила 76 295 559,41 грн. Саме цю суму Фонд просив стягнути як розмір шкоди, завданої банку, з відповідачів солідарно.

ВП ВС визнав, що будь-які порушення з боку регулятора (призначеного ним куратора як представника НБУ), *неналежне виконання куратором банку своїх посадових обов'язків* (у звітах куратора взагалі не була відображена інформація щодо ухвалення органами управління банку рішень щодо придбання облігацій та інформація про видатки банку на оплату придбаних облігацій) *не можуть бути підставою для звільнення від відповідальності посадових осіб банку. Адже саме вони, а не регулятор, ухвалювали відповідні рішення і несли відповідальність за роботу банку.*

ВП ВС відзначив, що невчинення Фондом таких дій, навіть якщо таке управлінське рішення було б помилковим, не може свідчити про правомірність дій відповідачів, які призвели банк до неплатоспроможності, та бути підставою для звільнення їх від відповідальності, а також урахував надані Фондом пояснення, за змістом яких у межах встановлених судами обставин справи застосування наслідків нікчемності правочинів з придбання облігацій не могло істотно вплинути на загальну вартість ліквідаційної маси і бути способом виправлення завданої шкоди.

Позивачі як керівники банку з відповідним ступенем кваліфікації та досвідом знали або повинні були знати про системне виведення активів з банку протягом 2014 року шляхом укладення договорів купівлі-продажу облігацій. Жодних доказів та доводів вчинення активних дій для перешкоджання цьому процесу відповідачі не надали. Відтак неплатоспроможність банку є наслідком як їх активних дій (ухвалення рішень, підписання договорів, спрямованих на купівлю облігацій), так і пасивної бездіяльності. При цьому не має значення, на яку суму і які саме договори купівлі-продажу погодив чи підписав кожний з відповідачів.

Якщо особі завдано шкоди, то вона може вважатися такою, що довідалася або могла довідатися про порушення свого права не з того дня, коли їй стало відомо про вчинення дій, якими може бути завдано шкоди, а з дня, коли вона має змогу оцінити розмір такої шкоди.

Постанова ВП ВС від 25.05.2021 у справі № 910/11027/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/98235845>

Під час здійснення процедури виведення банку з ринку встановлено недостатність його майна для покриття вимог кредиторів. Фонд, діючи як ліквідатор банку,

звернувся до відповідачів з позовом про стягнення шкоди, заподіяної банку та його кредиторам у справі № 910/12930/18 .

Колегія суддів КГС ВС визначила, що предметом доказування у цій справі є:

1) *персональний склад органів управління банку* на момент ухвалення рішень про вчинення сумнівних правочинів; дати обрання/призначення та звільнення з посади кожного з відповідачів; належність відповідачів до керівників банку; наявність у відповідачів статусу посадової особи АТ, пов'язаної з банком особи;

2) *факт ухвалення рішення органом управління банку* про вчинення сумнівного правочину, персональний склад органу на момент ухвалення такого рішення, результати голосування кожного члена (за, проти, утримався); інші фактичні обставини ухвалення такого рішення на підставі яких документів (наданих контрагентом та внутрішніх документів банку) ухвалювалося рішення, чи була дотримана внутрішня процедура банку щодо погодження таких рішень, хід обговорення;

3) *факт вчинення банком сумнівного правочину* (укладення договору);

4) *факт виконання банком сумнівного правочину* (перерахування/отримання коштів, передання / отримання майна чи майнових прав);

5) *факти протиправної поведінки відповідачів* (недотримання законодавства про банківську діяльність, нормативів діяльності банку, індивідуальних приписів НБУ, обставини, що підтверджують невиваженість інвестиційної політики та ризикованість кредитної політики банку, відсутність у банку ефективної системи запобігання ризикам, порушення відповідачами фідучіарних обов'язків, дії відповідачів усупереч інтересам банку тощо);

6) *збитки банку від конкретного правочину* (балансова вартість активу на дату початку виведення банку з ринку, розмір грошових коштів, фактично стягнутих за рішенням суду та включених до ліквідаційної маси, оціночна вартість активу, визначена незалежним оцінювачем у процедурі ліквідації, вартість продажу такого активу в процесі ліквідації банку) та їх причини;

7) *розмір недостатності майна банку* для розрахунків з кредиторами (як мінімальний розмір збитків банку та шкоди, завданої кредиторам банку невиваженою інвестиційною політикою, ризикованою кредитною діяльністю, бездіяльністю відповідачів, що призвело до неплатоспроможності та ліквідації банку).

ВС також наголосив на тому, що *форма вини (умисел чи необережність) має значення лише при вирішенні судом питання про зменшення розміру відшкодування* на підставі ч. 2 ст. 1193 ЦКУ, про що відповідачі у цій справі суд

не просили. Саме відповідачі, а не позивач мали доводити суду відсутність вини, тобто вжиття ними всіх можливих заходів і вчинення дій для запобігання завданню шкоди банку, свою добросовісну і розумну поведінку як керівників банку (ч. 1 ст. 614, ч. 2 ст. 1166 ЦКУ).

Колегія суддів ВС також звернула увагу на те, що позивач у такій категорії позовів не повинен доводити фіктивність цінних паперів чи фіктивність емітента/ контрагента. *Позивачу достатньо довести, що за наявності подібних/схожих ознак, які мали бути виявлені відповідачами при належній перевірці та ухваленні ними рішень на підставі достатньої інформації* (що є виконанням вимог закону та фідучіарних обов'язків відповідачів перед банком), *рішення відповідачів про придбання цінних паперів або використання їх на забезпечення кредитів було не виправдано ризикованим, абсурдним, таким, що вочевидь вчинялося всупереч інтересам банку, його вкладників та кредиторів.*

Направляючи справу на новий розгляд до суду першої інстанції, ВС також підкреслив те, що *суди попередніх інстанцій не встановили наявності у відповідачів статусу пов'язаних з банком осіб та керівників банку на момент вчинення ними протиправних дій, про які стверджує Фонд.* Для цього суди мали встановити персональний склад органів управління банку (спостережної ради та кредитного комітету) на дати ухвалення відповідних рішень та протягом всього періоду 2012–2013 років.

Відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 52 Закону України "Про банки і банківську діяльність" для цілей цього Закону пов'язаними особами є: керівники банку, керівник служби внутрішнього аудиту, керівники та члени комітетів правління банку. *Факт включення або невключення особи до переліку пов'язаних з банком осіб, який затверджується банком або комісією НБУ, не має значення для визнання її пов'язаною з банком особою* (правовий висновок міститься у постанові ВП ВС від 15.06.2020 № 826/20221/16, постанові ВС від 21.04.2021 № 910/14646/19). *Тож члени спостережної ради і члени кредитного комітету вважаються пов'язаними з банком особами в силу положень закону.*

У період 2012–2013 років члени комітетів за відсутності у них статусу члена правління не належали до категорії керівників банку. Відповідно, не могли нести відповідальність, передбачену ст. 52 Закону України "Про систему гарантування вкладів фізичних осіб" та ст. 58 Закону України "Про банки і банківську діяльність".

Відповідно до п. 15 ч. 1 ст. 2 Закону України "Про акціонерні товариства" (в редакції, що діяла у 2012–2013 роках) посадовими особами органів АТ є фізичні особи – голова та члени наглядової ради, виконавчого органу, ревізійної комісії, ревізор АТ, а також голова та члени іншого органу товариства, якщо утворення такого органу

передбачено статутом товариства. Такі посадові особи можуть притягатися до відповідальності перед товариством на підставі ст. 63 Закону України "Про акціонерні товариства".

Отже, члени кредитного комітету, які не входили до складу правління, є посадовими особами АТ, якщо утворення кредитного комітету передбачено статутом банку. Суди попередніх інстанцій не встановлювали й не досліджували зміст статуту банку в редакції, чинній до 15.04.2013, на що звертали увагу й відповідачі. Водночас суди попередніх інстанцій не врахували, що навіть відсутність у відповідача статусу керівника банку чи посадової особи АТ протягом періоду 2012–2013 років не виключає застосування ст.ст. 92, 1166 ЦКУ як правової підстави для відшкодування шкоди.

Постанова КГС ВС від 21.07.2021 у справі № 910/12930/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/98235845>

З огляду на матеріали справи № 910/19584/20 спільною підставою для звернення Фонду з позовом у цій справі є неналежне виконання посадовими особами органів управління банку своїх посадових обов'язків, внаслідок чого, за твердженням позивача, банку було завдано збитки. При цьому із позовних вимог та мотивувальної частини позовної заяви не вбачається різниці в суб'єктному складі відповідачів, які приймали рішення по кожному із договорів.

Заявлені позивачем вимоги до п'яти відповідачів пов'язані між собою поданими доказами в частині необхідності дослідження обставин настання неплатоспроможності банку, проведених банківських операцій та їх впливу на фінансове становище банку в цілому.

При цьому ВС неодноразово звертав увагу, що на стадії відкриття провадження у справі, коли суд вирішує питання щодо можливості об'єднання позовних вимог, він позбавлений процесуального права надавати оцінку доказам, поданим позивачем в обґрунтування позовних вимог, що унеможливорює здійснення повної оцінки таких доказів на предмет того, які саме з них здатні підтвердити відповідні обставини справи. Отже, на стадії відкриття провадження у справі суд має надавати оцінку доказам, які додані позивачем до матеріалів позовної заяви, виключно з мотивів наявності/відсутності підстав для відкриття провадження у справі, тобто належності оформлення позовної заяви відповідно до вимог ГПКУ, а не перевіряти докази, надані позивачем в обґрунтування позовних вимог по суті спору (подібна правова позиція викладена в постановках ВС від 10.05.2018 у справі № 918/1/18, від 10.05.2019 у справі № 905/2043/18, від 13.09.2019 у справі

№ 905/909/19, від 14.11.2019 у справі № 910/9302/19, від 24.11.2020 у справі № 910/3748/20).

Позовні вимоги Фонду до п'яти відповідачів – фізичних осіб (які входили до органів керівництва банку) пов'язані між собою одним і тим самим способом захисту прав та законних інтересів – солідарне стягнення завданих збитків.

У постанові ВП ВС від 25.05.2021 у справі № 910/11027/18 були зроблені висновки щодо необхідності розгляду у межах однієї справи позовних вимог, поданих Фондом відповідно до ст. 58 Закону "Про банки і банківську діяльність", до 14 пов'язаних з банком осіб, які є посадовими особами двох різних органів управління банку (наглядової ради та правління).

Постанова КГС ВС від 05.08.2021 у справі № 910/19584/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/98812456>

У постанові у справі № 910/9851/20 колегія суддів КГС ВС висловила свою думку щодо дії закону у часі у спорі за позовом Фонду до пов'язаних з банком осіб про відшкодування завданої ними шкоди банку. ВС зазначив про те, що до норм матеріального права належать норми, які визначають осіб, що можуть бути притягнуті до відповідальності, підстави та розмір відповідальності. Тоді як до процесуальних, процедурних норм належать норми, які визначають порядок притягнення особи до відповідальності.

Норми права, що визначають порядок дій Фонду як ліквідатора банку, зокрема щодо вжиття заходів, спрямованих на задоволення вимог кредиторів банку, що ліквідується, шляхом звернення з вимогами про відшкодування шкоди до пов'язаних з банком осіб, а у випадку їх невиконання – до суду, є процесуальними, процедурними нормами.

Відповідно до правовідносин, учасником яких є Фонд як ліквідатор неплатоспроможного банку (який вчиняє дії з виявлення недостатності майна для розрахунків з кредиторами, виявлення нікчемних та сумнівних правочинів, протиправної діяльності пов'язаних з банком осіб, збитків, звернення з вимогами до пов'язаних з банком осіб, звернення з позовом до суду) мають застосовуватися редакції ст. 52 Закону "Про систему гарантування вкладів фізичних осіб" та ст. 58 Закону "Про банки та банківську діяльність", що були чинними станом на момент вчинення Фондом відповідних дій.

При визначенні підстав відповідальності та кола осіб, які можуть бути притягнуті до такої відповідальності, суд повинен керуватися тією нормою, яка була чинною

станом на момент виникнення спірних правовідносин, а саме вчинення такими особами відповідних дій, тобто у спірних правовідносинах у 2013–2016 роках.

Аналогічні висновки ВС щодо застосування ч. 5 ст. 52 Закону України "Про систему гарантування вкладів фізичних осіб" та ч.ч. 4–6 ст. 58 Закону "Про банки і банківську діяльність" стосовно процесуального чи матеріального характеру цих норм викладений у п.п. 131–148 постанови КГС ВС від 21.07.2021 у справі № 910/12930/18.

З огляду на викладене ВС зазначив про те, що суди попередніх інстанцій не здійснили розмежування зазначених норм залежно від їх характеру (на матеріальні та процесуальні), не врахували, що Фонд, звертаючись до суду **з позовом** у цій справі, реалізував своє процесуальне право на пред'явлення до суду вимоги про відшкодування шкоди до пов'язаних з банком осіб, передбачене ч. 5 ст. 52 Закону України "Про систему гарантування вкладів фізичних осіб" у редакції, чинній станом на дату подання Фондом позову у цій справі, та, вчиняючи такі дії, правильно керувався редакцією цієї норми, чинною станом на дату подання ним позову, яка вже містила такі терміни як "недостатність майна" та "пов'язані з банком особи". Суди попередніх інстанцій помилково не застосували зазначену норму у редакції, чинній станом на дату подання Фондом позову у цій справі до спірних правовідносин, не врахували, що станом на дату подання Фондом позову наявність такого показника як "недостатність майна банку" була умовою для пред'явлення такого позову. Зокрема такі дії як, виявлення недостатності майна банку, протиправної поведінки пов'язаних з банком осіб, шкоди, визначення її розміру тощо є діями Фонду, що вчиняються відповідно до положень чинного законодавства, чинного станом на дату вчинення Фондом таких дій.

Постанова КГС ВС від 28.10.2021 у справі № 910/9851/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/100704135>

Вимоги про відшкодування упущеної вигоди

Вимоги про відшкодування упущеної вигоди не можуть обґрунтовуватися гіпотетично та базуватися на прогнозах, а повинні мати чітке документальне обґрунтування. Наявність теоретичного обґрунтування можливості отримання доходу ще не є достатньою підставою для його стягнення.

При обрахуванні розміру упущеної вигоди мають враховуватися тільки ті точні дані, які безспірно підтверджують реальну можливість отримання грошових сум, або інших цінностей, якби права позивача не були порушені. Нічим не підтверджені розрахунки про можливі доходи до уваги братися не можуть. Розмір упущеної вигоди повинен визначатися з урахуванням часу, протягом якого тривали

протиправні дії відповідача, розумних витрат на отримання доходів, які позивач поніс би, якби не відбулося порушення права.

Отже, незважаючи на те, що неодержаний прибуток – це результат, який не наступив, вимоги про відшкодування збитків у вигляді упущеної вигоди також мають бути належним чином обґрунтовані, підтверджені конкретними підрахунками і доказами про реальну можливість отримання позивачем відповідних доходів, але не отриманих через винні дії відповідача.

Саме на позивача покладається тягар доказування наявності і обґрунтування розміру упущеної вигоди і саме останній як особа, яка стверджує обставину завдання йому неправомірними діями відповідача збитків у формі упущеної вигоди, мав довести належними та допустимими доказами, що він міг і повинен був отримати визначені ним доходи (реальність отримання доходів), розмір цих доходів і тільки неправомірні дії відповідача стали єдиною і достатньою причиною, яка позбавила його такої можливості.

Постанова ВП ВС від 02.11.2021 у справі № 918/1131/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/100884700>

Зменшення розміру відшкодування

Відповідно до ст.1193 ЦКУ якщо груба необережність потерпілого сприяла виникненню або збільшенню шкоди, то залежно від ступеня вини потерпілого (а в разі вини особи, що завдала шкоди, – також залежно від ступеня її вини) розмір відшкодування зменшується, якщо інше не встановлено законом.

З огляду на те, що директор товариства не мав особистої зацікавленості у здійсненні помилкового перерахування сум податків до бюджету, а форма його вини – необережність, а також дії самого ТОВ, яке своєчасно не виявило помилку та не здійснило жодних заходів зі зменшення суми завданих помилкою збитків, ВС зменшив розмір збитків, які підлягали відшкодуванню директором товариству, до 140 668,93 грн, що складає 10 % відсотків від суми завданих збитків.

Постанова КГС ВС від 24.02.2021 у справі № 904/982/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/95240657>

Зменшення судового збору у спорі про відшкодування збитків, заподіяних юридичній особі її посадовою особою

Аналіз ч.ч. 1, 2 ст. 54 ГПКУ дозволяє зробити висновок, що акціонер юридичної особи, якому належить 10 і більше відсотків статутного капіталу товариства

(крім привілейованих акцій), або частка у власності юридичної особи якого становить 10 і більше відсотків, може подати в інтересах такої юридичної особи позов про відшкодування збитків, заподіяних юридичній особі її посадовою особою; така юридична особа набуває статусу позивача у цьому спорі із законодавчим обмеженням щодо реалізації нею процесуальних прав та обов'язків позивача у справі без погодження з акціонером, який звернувся з позовом в інтересах такої юридичної особи.

Тобто особою, яка подає позов в інтересах такої юридичної особи є власник (учасник, акціонер) юридичної особи, який у розумінні наведеної вище норми не являється позивачем, а є особою з особливим процесуальним статусом.

ВС дійшов висновку, що приписи п. 1 ч. 1 ст. 8 Закону України "Про судовий збір" поширюються на окремі категорії позивачів, які є фізичними особами та не поширюються на юридичних осіб, незалежно від наявності майнового критерію. У цій справі позивачем є саме ПрАТ, а не фізична особа, яка подає позов в інтересах такої юридичної особи. З огляду на зазначене у ГС були відсутні підстави для задоволення клопотання про зменшення розміру судового збору.

Постанова КГС ВС від 25.03.2021 у справі № 912/3514/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/95841645>

Розділ VI. Спори, що виникають під час реалізації процедури обов'язкового продажу акцій акціонерами на вимогу особи (осіб, що діють спільно), яка є власником домінуючого контрольного пакета акцій

У разі оскарження міноритарними акціонерами процедури примусового відчуження належних їм акцій *суд має встановити*: 1) чи проводилася ця процедура відповідно до норм закону; 2) чи здійснювалася вона з легітимною метою, а саме чи відповідали мотиви мажоритарних акціонерів суспільним інтересам у запровадженні цієї процедури; 3) чи є запропонована міноритарним акціонерам вартість викупу акцій справедливою, та, відповідно, чи дотриманий критерій пропорційності втручання у права позивачів.

Перевіряючи доводи позивачів щодо порушення ст. 1 Першого протоколу до Конвенції у спірних правовідносинах, суди мають установити, чи містить процедура обов'язкового продажу акцій, передбачена ст. 65² Закону України "Про акціонерні товариства", чіткий та прозорий порядок визначення ціни акцій, та чи містять положення Закону України "Про акціонерні товариства" запобіжники проти можливої недобросовісної поведінки власників товариств, які мають можливість занизити вартість акцій під час їх викупу, і, як наслідок, чи здатні встановлені у наведеній нормі умови компенсації, які не повинні створювати

непропорційний тягар для міноритарних акціонерів, гарантувати повне відшкодування вартості майна (акцій). Наведене надасть можливість зробити висновок, чи може вважатися визначеною справедливо зазначена у публічній вимозі ціна акцій, за умови, що міноритарний акціонер законом не наділений правом впливати на визначення ціни викупу у нього акцій.

Під час визначення ціни акцій існує ймовірність недобросовісної поведінки особи, яка володіє домінуючим контрольним пакетом акцій, відсутність можливості впливу міноритарним акціонером на визначення ціни акцій при їх відчуженні без його волевиявлення та відсутність спеціального контролю з боку суду або комісії за процедурою такого визначення до позбавлення міноритарного акціонера права власності на акції, тому в спірних правовідносинах суди першої та апеляційної інстанцій мають надавати оцінку тому, чи була ціна, визначена у безвідкличній вимозі, справедливою, та за наслідком цього встановити, чи було дотримано критерій пропорційності втручання у право власності, і залежно від вказаних обставин вирішити спір.

У разі виникнення спору щодо оскарження міноритарними акціонерами процедури примусового відчуження акцій *судам слід ретельно досліджувати*, зокрема, обставини щодо того, чи є справедливою та обґрунтованою запропонована міноритарним акціонерам вартість викупу належних їм акцій з урахуванням дотримання усіх вимог законодавства, спрямованих на гарантування повного відшкодування вартості акцій. Адже умови отримання компенсації за обов'язковий продаж акцій мають істотне значення для висновку про дотримання критерію пропорційності втручання у право власності міноритарних акціонерів. Не менш важливим є й установлення обставин щодо проведення процедури примусового викупу акцій з легітимною метою, дотримання заявником вимоги як цієї процедури, так і інших передбачених законом процедур, які забезпечують, зокрема, збалансованість інтересів усіх акціонерів.

Постанова КГС ВС від 12.01.2021 у справі № 914/1804/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/94125279>

Постанова КГС ВС від 16.02.2021 у справі № 910/8714/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/95133513>

Визначення справедливої ціни акцій під час реалізації процедури squeeze-out

У постанові у справі № 910/2483/18, проаналізувавши норми, закріплені у статтях 65¹–65³ Закону України "Про акціонерні товариства" (далі – Закону), КГС ВС зазначив таке.

За змістом ст.ст.65¹–65³ Закону у межах кожної процедури має бути визначена своя ціна придбання акцій, а саме:

- у процедурі добровільного викупу акцій відповідно до вимог ст. 65¹ Закону має бути визначена ціна придбання акцій, яка зазначається у публічній безвідкличній пропозиції, тобто ціна, за якою власник контрольного або значного контрольного пакета акцій готовий викупити у міноритарних акціонерів їх акції у разі прийняття його пропозиції (так звана ціна пропозиції);
- у процедурі примусового викупу акцій (сквіз-ауту) відповідно до вимог ст. 65² Закону має бути визначена ціна обов'язкового продажу акцій, яка зазначається у публічній безвідкличній як ціна придбання акцій, тобто ціна, за якою власник домінуючого контрольного пакета акцій примусово вимагає від міноритарних акціонерів продажу йому їх акцій (так звана ціна вимоги);
- у процедурі викупу акцій за вимогою міноритарного акціонера (сел-ауту) відповідно до вимог ст. 65³ Закону має бути визначена ціна обов'язкового придбання акцій, яка визначається в порядку, визначеному ст. 65² Закону, тобто як для процедури сквіз-ауту.

Порядок визначення ціни придбання акцій у кожній з процедур чітко встановлений законом. Аналіз наведених норм Закону свідчить про те, що *встановлений законом порядок визначення ціни придбання акцій для цілей усіх трьох зазначених процедур передбачає обрання найвищого показника з трьох передбачених у цих нормах варіантів. Найвищий показник і є ціною придбання акцій.*

Одним із таких передбачених зазначеними нормами варіантів (показників), з урахуванням якого формується та визначається ціна придбання акцій, є ринкова вартість акцій товариства. *Порядок визначення ринкової вартості майна АТ, зокрема цінних паперів (акцій), встановлений у абз. 2 ч. 3 ст. 8 Закону з урахуванням особливостей, встановлених ст.ст. 65–65³ Закону.*

Аналіз положень, закріплених у ст. 8 Закону свідчить про те, що у ч. 2 цієї статті встановлений порядок визначення ринкової вартості емісійних цінних паперів. Тобто ч. 2 ст. 8 Закону є спеціальною для застосування при визначенні ринкової вартості емісійних цінних паперів, зокрема акцій товариства.

При цьому у випадках, передбачених п.п. 1, 3 ч. 2 ст. 8 Закону, ринкова вартість емісійних цінних паперів визначається суб'єктом оціночної діяльності, а у випадку, передбаченому п. 2 ч. 2 ст. 8 цього Закону, – наглядовою радою (або виконавчим

органом) товариства на підставі проведеного фондовою біржою розрахунку або у порядку, встановленому НКЦПФР. На те, що у випадку, передбаченому п. 2 ч. 2 ст. 8 Закону, ринкова вартість емісійних цінних паперів визначається наглядовою радою (або виконавчим органом) товариства вказує і зміст абз. 2 ч. 2 ст. 8 Закону, в якому чітко перебачений обов'язок цих органів товариства саме визначити ринкову вартість цінних паперів.

Відповідно до абз. 2 ч. 3 ст. 8 Закону вимоги цієї статті застосовуються у разі визначення ринкової вартості акцій для цілей ст.ст. 65–65³ цього Закону з урахуванням особливостей, встановлених цими статтями.

Здійснивши аналіз ст.ст. 65¹, 65² Закону, КГС зазначив про те, що *ст. 65¹ Закону не містить положень, які б передбачали визначення ринкової вартості акцій у процесі формування ціни їх придбання у процедурі добровільного викупу акцій, виключно суб'єктом оціночної діяльності*. Положення ст. 65¹ Закону не зобов'язують наглядову раду (або виконавчий орган) товариства залучати в обов'язковому порядку суб'єкта оціночної діяльності для визначення ринкової вартості акцій.

Отже, аналіз норм, закріплених у п. 2 ч. 2 ст. 8, п. 1 ч. 3 ст. 65¹ Закону, у їх сукупності свідчить про те, що *у разі перебування акцій товариства в обігу на фондових біржах ринкова вартість акцій у процедурі добровільного викупу акцій для цілей формування ціни пропозиції може визначається наглядовою радою (або виконавчим органом) товариства* відповідно до положень п. 2 ч. 2 ст. 8 Закону на підставі середнього біржового курсу акцій за останні три місяці їх обігу, розрахованого фондовою біржою, на якій акції перебувають в обігу або у порядку, встановленому НКЦПФР (якщо акції перебувають в обігу на двох і більше фондових біржах та їхній середній біржовий курс за останні три місяці обігу, що передують дню, станом на який визначається ринкова вартість таких цінних паперів, на різних біржах відрізняється).

При цьому середній біржовий курс цінних паперів визначається та публікується самою біржою відповідно до нормативно-правових актів НКЦПФР, для визначення біржового курсу суб'єкт оціночної діяльності не потрібен, про що правильно зазначили суди попередніх інстанцій. *У разі, якщо акції товариства не перебувають в обігу на фондових біржах або у разі, якщо перебувають в обігу на фондових біржах, проте неможливо визначити їх ринкову вартість за останні три місяці обігу, ринкова вартість акцій товариства у процедурі добровільного викупу акцій для цілей формування ціни пропозиції визначається відповідно до п. 1, 3 ч. 2 ст. 8 Закону суб'єктом оціночної діяльності, який залучається наглядовою радою товариства.*

Натомість норми ст. 65², які визначають порядок проведення процедури сквіз-ауту, передбачають інший порядок визначення ринкової вартості акцій товариства у цій процедурі. Згідно з абз. 2 ч. 3 ст. 65² Закону (у редакції, чинній станом на дату подання відповідачем-1 публічної безвідкличної вимоги № 14 від 06.12.2017) АТ не пізніш як за 25 робочих днів з дня отримання повідомлення повинно затвердити ринкову вартість акцій товариства, визначену суб'єктом оціночної діяльності відповідно до ст. 8 цього Закону, та повідомити її особі, зазначеній у ч. 1 цієї статті. Пункт 3 ч. 5 ст. 65² Закону також містить посилання на те, що ринкова вартість акцій товариства визначається саме суб'єктом оціночної діяльності відповідно до ст. 8 цього Закону.

Системний аналіз положень, закріплених у ст. 8, в абз. 2 ч. 3, п. 3 ч. 5 ст. 65² Закону свідчить про те, що *ринкова вартість акцій товариства у процедурі примусового викупу акцій (сквіз-ауту) для цілей визначення ціни обов'язкового продажу акцій (ціни придбання акцій), визначається саме суб'єктом оціночної діяльності відповідно до законодавства про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність.*

З огляду на викладене КГС ВС визнав, що суди дійшли правильного висновку про те, що законодавець у ч. 5 ст. 65² Закону, на відміну від п. 1 ч. 3 ст. 65¹ Закону України, чітко визначив, що *ринкова вартість акцій товариства, визначається саме суб'єктом оціночної діяльності відповідно до законодавства про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність.* Водночас положення ст.ст. 65¹, 65² Закону передбачають *різний підхід у визначенні ринкової вартості акцій товариства для цілей визначення ціни придбання акцій у двох різних процедурах, тому за результатом застосування цих різних підходів у двох різних процедурах існує досить велика ймовірність отримання двох різних результатів ринкової вартості акцій, які можуть істотно відрізнятися між собою.*

Тож у разі звернення міноритарного акціонера до суду з позовом до заявника публічних безвідкличних пропозиції/вимоги та/або самого товариства про стягнення ціни придбання акцій, яка на його думку є справедливою, посилаючись при цьому в обґрунтування позову на порушення порядку визначення ринкової вартості акцій товариства та на те, що визначена відповідачами ринкова вартість акцій є несправедливою, суд має дослідити ці доводи позивача та заперечення відповідача/відповідачів на ці доводи. Зокрема *суд має дослідити та встановити дійсний розмір ринкової вартості акцій товариства, що визначається у процедурі добровільного викупу акцій, передбаченій ст. 65¹ Закону, а також розмір ринкової вартості акцій, що визначається у процедурі сквіз-ауту, передбаченій ст. 65² Закону, встановити чи відрізняються ці розміри ринкової вартості акцій між собою та чи є різниця між ними істотною.*

Суд також має встановити, за яким/якими підходом/підходами у спірних правовідносинах визначалася ринкова вартість акцій, на підставі якої були визначені ціни придбання акцій у процедурах добровільного та примусового викупу акцій, а також перевірити, чи правильно була визначена ця ринкова вартість акцій. Крім того у разі наведення позивачем свого розрахунку ринкової вартості акцій, суд має перевірити цей розрахунок позивача на предмет його правильності та відповідності вимогам чинного законодавства. Водночас КГС зазначив про те, що при перевірці правильності визначення ринкової вартості акцій за розрахунками як позивача, так і відповідача, суд у разі виникнення необхідності відповідно до ст. 99 ГПКУ має право призначити експертизу у справі.

Тобто суди мають з'ясувати, чи є визначена кожною із сторін у справі ринкова вартість акцій товариства правильною та справедливою.

Постанова КГС ВС від 04.03.2021 у справі № 910/2483/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/95567119>

Судами попередніх інстанцій у справі № 908/3492/19 безпосередньо не досліджувалися питання, чи обґрунтовано здійснена оцінка ринкової вартості акції товариства саме у складі пакета 3,9766 % статутного капіталу, чи мала така оцінка вплив на розмір визначеної за її результатами ринкової вартості (зокрема, у вигляді зменшення її порівняно з оцінкою у складі пакета акцій кількістю 100 % статутного капіталу) та чи забезпечує наведена оцінка визначення справедливої та обґрунтованої компенсації міноритарним акціонерам вартості примусово викуплених акцій.

Судами не досліджено питання, чи такий пакет акцій (3,9766 %) дозволяє міноритарному акціонеру (міноритарію) безпосередньо брати участь в управлінні АТ, та не з'ясовано питання, чи може це впливати на вартість акції такого пакета та чи впливає на ринкову вартість однієї акції, оцінювання акції у 100 % пакеті акцій, враховуючи, що за висновками експерта, за підсумками аналізу балансу за 2015–2018 роки, ПрАТ знаходиться у стабільному фінансовому стані з позитивною динамікою.

З огляду на значну різницю у вартості однієї простої іменної акції ПрАТ та для надання оцінки тому, чи була справедливою ціна акцій, та для встановлення дотримання критерію пропорційності втручання у право власності у спірних правовідносинах, *суд не позбавлений був можливості призначити судову експертизу, враховуючи, що про це клопотав позивач.*

ВС звернув увагу на те, що *затвердження наглядовою радою оцінки акцій не може бути лише формальним процесом в процедурі сквіз-аут, бо фактично*

від визначення справедливої ціни акцій залежить правомірність процедури. При проведенні сквіз-ауту *ціна має бути не лише ринковою, а й справедливою. Це означає, що така ціна може бути вище ринкової, адже у особи без волі та бажання вилучають майно, яким вона володіла на праві власності і не планувала його відчужувати.*

Суд відзначив, що дослідження наведених обставин має істотне значення для вирішення цього спору, адже наявність певної недобросовісної поведінки з боку власника домінуючого контрольного пакета акцій (зокрема, опосередкованої рішеннями АТ) може спричинити покладення на міноритарного акціонера, який не має можливості вплинути на визначення ціни акцій, непропорційного тягаря у зв'язку з примусовим відчуженням належних йому акцій.

Постанова КГС ВС від 18.02.2021 у справі № 908/3492/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/95240533>

У постанові у справі № 910/12591/18 ВС дійшов висновку, що *затвердження наглядовою радою ринкової вартості однієї акції* товариства на рівні 250,01 грн станом на 07.09.2017 *несумісно з принципами добросовісності та розумності*, зважаючи на наявність інформації, що середній біржовий курс акцій АТ на ПАТ за період з 30 травня по 30 серпня 2017 року становив 773,70 грн, а за період з 07 червня по 07 вересня 2017 року – 783,65 грн, та відсутність незаперечних доказів, що така ціна є завищеною. У будь-якому разі, немає інформації, що надалі ціни акцій суттєво знизилася. Наявні у суду докази скоріше свідчать про її зростання.

АТ не надало на запит позивача копію звіту консалтингової фірми про оцінку від 04.10.2017. У матеріалах справи відсутній відповідний доказ, АТ заперечувало проти його подання, посилаючись на те, що оскарження звіту не є предметом позову. Внаслідок чого *позивач був позбавлений можливості ознайомитися з методами оцінки, якими вихідними даними та показниками керувався експерт при визначенні ринкової вартості акцій, чи враховувався експертом при її визначенні біржовий курс акцій на біржі/біржах (у разі перебування таких акцій в обігу на біржі/біржах), заперечувати проти відповідної оцінки та ефективно захистити свої права та інтереси.*

Надані АТ копії висновків про вартість акцій не є допустимими доказами.

Аргументи відповідачів, що компанія 08.09.2017 придбала в Держави України 1 491 859 шт. акцій товариства, що становить 25 % статутного капіталу, за ціною 488,14 грн за одну акцію (ринкова вартість однієї акції товариства, що визначена ФДМУ), і за цією ж ціною позивач викупив акції у міноритарних акціонерів,

тому саме така ціна є справедливою, ВС відхилив, оскільки *проведення оцінки пакетів акцій АТ під час їх продажу органами приватизації на конкурентних засадах способами, визначеними законодавством про приватизацію, і примусовий викуп акцій у міноритарних акціонерів є різними за своєю суттю процедурами.* Тому у контексті цієї справи виплата міноритарію такої суми, зважаючи на наявність неспростованої інформації щодо біржового курсу, не можна вважати достатньою справедливою компенсацією з огляду на примусовий характер позбавлення міноритарного акціонера права власності на майно в інтересах мажоритарного акціонера.

Що стосується посилання відповідачів, що на момент проведення процедури обов'язкового продажу акцій існувала законодавча колізія, що передбачала різний порядок визначення ціни для публічної безвідкличної пропозиції для всіх акціонерів та публічної безвідкличної вимоги про придбання акцій в усіх власників акцій товариства, то ВС зауважив, що *спосіб, у який відповідачами подолана відповідна колізія* (брати за основу ринкову ціну акцій у розмірі 250,01 грн, визначену оцінювачем, без наведення обґрунтованих пояснень цієї суми, замість середнього біржового курсу у розмірі 773,70 грн) *є очевидно несправедливим та таким, що покладає на міноритарія непропорційний тягар, зважаючи на те, що останній узагалі не має важелів впливу на формування ціни, за якою у нього здійснюється примусовий викуп.*

Аргументи, що відповідно до ст. 65³ Закону України "Про акціонерні товариства" ціна обов'язкового придбання акцій на вимогу акціонерів також визначається відповідно до ч.ч. 5–7 ст. 65² цього Закону, ВС визнав помилковими. У цьому випадку відповідна стаття не регулює спірні правовідносини, що виникли між учасниками справи. У матеріалах справи відсутні докази отримання товариством письмової вимоги акціонера, який має намір реалізувати право продажу належних йому акцій, що є підставою для затвердження товариством ціни обов'язкового придбання акцій відповідно до ч. 3 ст. 65³ Закону України "Про акціонерні товариства".

ВС визнав необґрунтованим висновок судів попередніх інстанцій про відсутність усіх елементів складу цивільного правопорушення, як необхідної умови для покладення на відповідача цивільно-правової відповідальності у вигляді відшкодування збитків, оскільки суди надали неналежну правову оцінку доводам та обставинам про те, що:

- спільними діями наглядової ради АТ та заявниками вимоги позивачеві завдано збитків;

- наявна протиправна поведінка товариства в особі його органу (наглядової ради), яка полягає у діях із затвердження заниженої ринкової вартості акцій, що є вочевидь несправедливою, а також протиправна поведінка заявника вимоги щодо невиконання вимог ст. 65¹ Закону України "Про акціонерні товариства", зокрема, визначення, правильної ціни придбання акцій;
- між цими діями та збитками є причинно-наслідковий зв'язок – у позивача викуплені акції за несправедливою, вочевидь заниженою ціною (він не отримав справедливої компенсації за майно, яке було відчужено без його волі, відповідно до вимог закону);
- відповідач відсутність своєї вини у спричиненні збитків не довів.

Постанова КГС ВС від 28.04.2021 у справі № 910/12591/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/96822309>

Порушення прав інших акціонерів у зв'язку з недотриманням вимог ст. 65 Закону України "Про акціонерні товариства" під час набуття контрольного пакету акцій

Зважаючи на визначений законом обов'язок власника контрольного пакету акцій товариства або будь-якої афілійованої особи запропонувати іншим акціонерам придбати у них акції товариства, відповідач у зв'язку із цим у таких правовідносинах фактично стає зобов'язаною особою. Натомість позивач же у цих правовідносинах стає управненою особою, праву якої кореспондує визначений обов'язок відповідача.

Відповідно, обов'язкам відповідача, визначеним ч. 4 ст. 65 Закону України "Про акціонерні товариства", зокрема запропонувати всім акціонерам придбати у нього акції товариства, щодо яких не встановлено обмеження (обтяження), кореспондує право таких акціонерів, у тому числі скаржниці, здійснити продаж належних їм акцій товариства, на реалізацію якого вони можуть претендувати відповідно до положень закону за ціною, визначеною ч. 3 ст. 65 цього Закону.

Невиконання відповідачем покладених на нього ч.ч. 1, 2 ст. 65 Закону обов'язків, у тому числі щодо надання ПАТ та НКЦПФР інформації про набуття ним контрольного пакета акцій із зазначенням інформації про найвищу ціну, за якою він придбавав акції цього товариства протягом 12 місяців, що передують дню набуття такого пакета акцій, та, як наслідок, невиконання обов'язків, визначених ч. 4 ст. 65 зазначеного Закону, *фактично унеможливорює реалізацію іншими акціонерами їх права на продаж належних їм акцій ПАТ, щодо яких не встановлено обмеження (обтяження), гарантованого ч. 4 ст. 65 Закону, за ціною, визначеною ч. 3 ст. 65 вказаного Закону.*

З огляду на викладене, ВС погодився з висновками суду першої інстанції про те, що внаслідок невиконання обов'язків, передбачених ст. 65 вказаного Закону, не лише настають обмеження контролюючого акціонера у праві голосу відповідно до ч.ч. 1, 2 ст. 65⁴ Закону, однак внаслідок вчинення відповідачем зазначених дій *він фактично позбавив позивачку матеріального права щодо викупу її акцій за ціною, формування якої передбачено ч. 3 ст. 65 цитованого Закону.*

Постанова КГС ВС від 23.09.2021 у справі № 902/104/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/100033858>

Розділ VII. Спори, які виникають щодо статуту юридичної особи

Зміни до статуту ТОВ (момент набуття чинності, значення державної реєстрації)

У справі у справі № 910/10444/20 суд першої інстанції встановив, що у п. 26.1 статуту від 26.10.2017 було визначено, що зміни та доповнення до статуту вносяться рішенням загальних зборів учасників або у зв'язку із змінами у чинному законодавстві та набувають сили з моменту їх державної реєстрації за винятком випадків, коли законодавством встановлено інший термін.

Суд апеляційної інстанції, на відміну від суду першої інстанції, безпідставно не брав до уваги відповідні положення статуту від 26.10.2017 і внаслідок неправильного тлумачення норми ч. 5 ст. 89 ЦКУ та застосування закону, який не підлягає застосуванню (ч. 3 ст. 10 Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань" № 755–IV), дійшов помилкового висновку, що рішення загальних зборів учасників ТОВ про затвердження нової редакції статуту та власне затверджена цим рішенням нова редакція статуту набули чинності для учасників товариства з моменту їх прийняття (підписання) учасниками.

АГС, посилаючись на висновок, що викладений у постанові ВС від 14.08.2019 у справі № 914/1631/18 стосовно того, що момент державної реєстрації внесених рішенням загальних зборів змін до установчих документів товариства (у цьому випадку – затвердження нової редакції статуту) має значення у відносинах з третіми особами (ч. 5 ст. 89 ЦКУ, ст. 10 Закону № 755–IV). Натомість для учасників товариства таке рішення за загальним правилом набуває чинності з моменту його прийняття, безпідставно не брав до уваги те, що цей висновок стосується загального правила, якщо інше не впливає із положень статуту.

У справі № 914/1631/18, на відміну від справи, що переглядається, суд не досліджував і не встановив такі обставини, що *статут товариства містить інше*

правило щодо набрання чинності змін до нього. Така відмінність є суттєвою для правильного висновку щодо застосування норми ч. 5 ст. 89 ЦКУ.

Суд апеляційної інстанції, неправильно застосовуючи до спірних правовідносин норму ч. 3 ст. 10 Закону № 755–IV, яка регулює правовідносини у спорі з третьою особою (тобто осіб, сторонніх юридичній особі, які не перебувають з нею в корпоративних відносинах), а не між учасниками юридичних осіб, зробив помилкові висновки, що відсутність державної реєстрації в ЄДРЮОФОПГФ змін до статуту, затверджених рішенням загальних зборів учасників товариства від 28.02.2020, не має значення і такі відомості можуть бути використані у спорі, що розглядається.

За таких обставин учасники товариства, які за домовленістю між собою пов'язали момент набрання чинності змін до статуту зі здійсненням реєстрації, не можуть посилатися на них у спорі між собою. Тому положення нового статуту не створюють правових наслідків для учасників товариства, навіть якщо рішення загальних зборів про його затвердження не було визнано в судовому порядку недійсним.

Зважаючи на висновки ВП ВС у справі № 916/2081/17, зміни у законодавстві, а також те, що на момент розгляду № 916/1973/17 (28.03.2018) не був чинним Закон України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" (набрав чинність 17.06.2018), що інакше регулює питання стосовно можливості встановлювати статутом товариства іншу кількість голосів учасників товариства, необхідну для прийняття рішень з питань порядку денного загальних зборів, правова позиція, викладена у постанові ВС від 27.03.2018 у справі № 916/1973/17, втратила свою актуальність, тому не враховується при вирішенні спору у цій справі.

За результатами перегляду судових рішень у справі № 910/10444/20 колегія суддів КГС ВС сформулювала такі висновки: *у чинному законодавстві не визначено, що зміни до статуту набирають чинності з моменту державної реєстрації; встановлений законом порядок (необхідність державної реєстрації для набрання чинності) стосується лише відносин з третіми особами, а не відносин між учасниками юридичної особи або між юридичною особою та її учасником; оскільки інше не встановлено законом, для юридичної особи та її учасників зміни до статуту набирають чинності (є обов'язковими) з моменту їх прийняття; статутом може бути встановлено інше регулювання і учасники можуть визначити інший порядок набрання чинності змін до статуту для юридичної особи та учасників, у тому числі саме такий, як для третіх осіб відповідно до вимог закону.*

Постанова КГС ВС від 08.09.2021 у справі № 910/10444/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/100108895>

Недобросовісна поведінка мажоритарного учасника ТОВ

Зважаючи на те, що учасник товариства, який володіє часткою статутного капіталу у розмірі 77,5 %, *ніколи не оскаржував положення статуту* від 26.10.2017 у судовому порядку і не звертався з таким позовом, ВС визнав, що його дії щодо ухвалення через 3 роки одноособово рішення всупереч положенням статуту про одностайне голосування усіх учасників *вчинялися з наміром завдати шкоди іншим учасникам та усунути їх від управління товариством, незважаючи на попередні домовленості, що закріплені у статуті. Такі дії суперечать добросовісності та чесній діловій практиці, тобто не відповідають основним засадам цивільного законодавства.*

Виправдання таких дій учасника положеннями Закону України "Про господарські товариства", який вже на момент виникнення спірних правовідносин втратив чинність, і прямо не містив заборони щодо встановлення іншої кількості голосів *не узгоджується з принципом верховенства права*, елементом якого є принцип *правової визначеності*, який, зокрема, передбачає, що закон, як і будь-який інший акт держави, повинен характеризуватися якістю, щоб виключити ризик свавілля. Тим більше, зважаючи на те, що чинний Закон України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" вже прямо передбачає таке право учасників товариства.

Постанова КГС ВС від 08.09.2021 у справі № 910/10444/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/100108895>

Перехідний період Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю"

Відповідно до п.3 Глави VIII "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" протягом року з дня набрання чинності цим законом товариства мали привести свої статuti у відповідність до нового закону, а до такого приведення відносини між учасниками регулювалися нормами статуту, який діяв на момент ухвалення цього Закону і тими нормами Закону "Про господарські товариства", на підставі яких були викладені відповідні норми статуту. Відповідно, з питань, не врегульованих статутом, діяли норми нового Закону "Про товариства з обмеженою та додатковою

відповідальністю", цей Закон набув чинності 17.06.2018 і такий "перехідний період" тривав протягом року з цієї дати.

Постанова КГС ВС від 31.03.2021 у справі № 923/875/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/96145751>

Протягом року з дня набрання чинності Законом України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" товариства можуть здійснювати свою діяльність на підставі положень статуту в редакції, яка діє на момент набрання чинності цим Законом, за умови, що положення такого статуту відповідають чинному на такий момент законодавству. Якщо протягом "перехідного періоду" (одного року з дня набрання чинності Законом) товариство вносить зміни до статуту, то після такого внесення застосовується та редакція статуту товариства, яка має відповідати Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю".

Отже, посилання на норми законодавства, яке діяло до 17.06.2018 можливе виключно за умови доведення тієї обставини, що статут ТОВ не суперечив законодавству станом на 17.06.2018.

Постанова КГС ВС від 06.04.2021 у справі № 906/262/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/96377058>

Застосування статуту ТОВ після набуття чинності Законом України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю"

Колегія суддів погодилася з аргументами скаржника, що учасники товариства мали керуватися статутом товариства від 26.10.2017 в частині, що не суперечить нормам Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" або лише цим Законом, якщо умови статуту не відповідають чи не врегульовують якесь питання діяльності товариства з огляду на те, що загальні збори проводилися 06.07.2020, тобто після закінчення перехідного періоду,

Норми статуту від 26.10.2017 щодо встановлення іншої кількості голосів учасників товариства (але не менше, ніж більшість голосів), необхідної для прийняття рішень з питань порядку денного загальних зборів учасників, були прийняті одностайним рішенням загальних зборів учасників, у яких взяли участь усі учасники товариства, що відповідає ч. 5 ст. 34 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю". Тому у суду апеляційної інстанції не було законних підстав не застосовувати відповідні положення статуту при прийнятті оскаржуваного рішення.

Постанова КГС ВС від 08.09.2021 у справі № 910/10444/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/100108895>

Правову позицію про пріоритет Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" над положеннями статуту ТОВ, до якого не внесені зміни, КГС ВС висловив також і у постанові у справі № 910/4446/20.

Постанова КГС ВС від 07.07.2021 у справі № 910/4446/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/98584674>

Пріоритет Закону України "Про акціонерні товариства" над статутом ВАТ, який не приведено у відповідність до цього Закону

З моменту набрання чинності Законом України "Про акціонерні товариства" його норми стали спеціальними щодо регулювання правовідносин зі створення, діяльності, припинення, виділу АТ, визначенні їх правового статусу, прав та обов'язків акціонерів і *підлягали застосуванню до усіх АТ незалежно від того, чи привели вони свої статuti у відповідність з нормами цього Закону*. Аналогічна правова позиція викладена в постанові КГС ВС від 22.01.2019 у справі № 904/1237/17.

Нормами Закону України "Про акціонерні товариства" передбачено, що питання обрання та припинення повноважень голови і членів виконавчого органу, а також затвердження умов контрактів, які укладатимуться з членами виконавчого органу, встановлення розміру їх винагороди віднесено до виключної компетенції наглядової ради.

Відповідно до вимог ст. 33 Закону України "Про акціонерні товариства" статутом товариства може передбачатися, що загальні збори можуть вирішувати будь-які питання, у тому числі й ті, що належать до виключної компетенції наглядової ради, проте, крім випадків, якщо у статутному капіталі товариства 50 і більше відсотків акцій належать державі, а також у випадку, якщо в АТ 50 і більше відсотків акцій знаходяться у статутних капіталах господарських товариств, частка держави в яких становить 100 відсотків.

Отже, з урахуванням того, що у ВАТ 51 % акцій знаходяться у статутному капіталі господарського товариства, частка держави в якому становить 100 %, положення пп. 3 п. 7.7, п. 7.8 статуту прямо суперечать нормам Закону України "Про акціонерні товариства", оскільки загальні збори, як вищий орган, хоч і має право приймати рішення з усіх питань діяльності товариства, проте не може змінювати

виключність компетенції встановлену Законом України "Про акціонерні товариства".

З огляду на існування конкуренції між положеннями статуту ВАТ та нормами Закону України "Про акціонерні товариства", КГС ВС зазначив, що *статут є локальним нормативним актом, тоді як Закон має більшу юридичну силу, тому у разі, якщо положення статуту суперечать закону, слід керуватися саме нормами закону*. Аналогічна правова позиція викладена в постанові КГС ВС від 16.12.2020 у справі № 910/10463/19.

Тож оскільки норми Закону України "Про акціонерні товариства" з моменту набрання ним чинності стали спеціальними щодо регулювання правовідносин з діяльності АТ і підлягали застосуванню до усіх АТ незалежно від того, чи привели вони свої статuti у відповідність з нормами цього Закону, КГС ВС дійшов висновку, що прийняття наглядовою радою ВАТ оспорюваних рішень з питань віднесених Законом України "Про акціонерні товариства" до її виключної компетенції, не може вважатися перевищенням повноважень наглядової ради визначеної статутом, положення якого не відповідають нормам закріпленим в Законі України "Про акціонерні товариства".

Постанова КГС ВС від 16.11.2021 у справі № 912/947/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/101360674>

Визнання недійсними пунктів статуту ПП

Позивач у справі № 917/1500/17 в обґрунтування позовних вимог зазначив підставою недійсності першого речення п. 3.4 статуту (визначив, що кожен учасник має один голос на загальних зборах підприємства); п. 3.7 статуту (передбачено, що загальні збори підприємства є повноважними, якщо на них присутні не менше чотирьох учасників або їх представників (тобто 100 %)); п. 3.11 статуту (визначено, що якщо підприємство є засновником, учасником, акціонером або власником іншої юридичної особи, то усі рішення щодо питань, пов'язаних зі всіма правами та обов'язками підприємства, як учасника такої юридичної особи приймаються при умові, якщо на загальних зборах такого підприємства за рішення проголосують не менше чотирьох учасників цього підприємства (тобто 100 %)) та те, що вказані норми статуту на думку позивача суперечать вимогам ст. 59 та ст. 60 Закону України "Про господарські товариства" (у редакції від 27.07.2010).

Проте позивачем не наведено, яким чином зазначені суперечності порушують його корпоративні права. Адже, на думку ВС, *зазначені положення статуту відповідача встановлюють більш надійний захист учасників ПП, у тому числі й позивача*.

Постанова КГС ВС від 31.08.2021 у справі № 917/1500/17

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/99447804>

Визнання недійсним статуту підприємства за позовом профспілки

У постанові у справі № 905/279/20 колегія суддів КГС ВС зазначила, що перед затвердженням статуту підприємства Міністерство мало би провести консультації з трудовим колективом шляхом направлення проекту нової редакції статуту, отримання пропозицій, їх розгляду, відхилення чи прийняття, проведення переговорів з цих питань із профспілкою як представником трудового колективу тощо. Проте, не дочекавшись пропозицій від профспілки, Міністерство 14.01.2020 затвердило нову редакцію статуту підприємства.

Оскільки підприємство вже розпочало таку процедуру консультацій щодо нової редакції статуту шляхом направлення профспілці його проекту, то позивач мав законні очікування щодо її логічного завершення після усунення перешкод, які носили об'єктивний характер (запропонована редакція статуту мала бути винесена на обговорення трудового колективу після закінчення обставин, що зумовили простій).

Підприємство та Міністерство у процесі затвердження нової редакції статуту без його обговорення з трудовим колективом порушило додаткові гарантії залучення трудового колективу у питання управління підприємством, передбачені галузевою угодою, колективним договором та статутом підприємства у редакції 2011 року.

Водночас ВС погодився з доводами скаржника, що ні чинне законодавство, ані галузева угода чи колективний договір *не передбачають право трудового колективу або профспілки затверджувати чи погоджувати статут підприємства. Законодавство передбачає різні форми участі трудового колективу у питаннях управління підприємством, але такої форми як затвердження чи погодження статуту підприємства чинне законодавство не містить.*

ВС наголошує, що оскільки право на управління державним підприємством має його засновник (власник) – держава в особі міністерства, а трудовий колектив державного підприємства чи його профспілка не є таким засновником (учасником), то немає правових підстав для погодження (затвердження) ним статуту підприємства поряд з його власником (єдиним учасником). Тож рішення щодо включення або не включення пропозицій трудового колективу до статуту має ухвалювати саме Міністерство як орган, уповноважений виконувати функції держави з управління підприємством.

Отже, оспорюваний статут був затверджений уповноваженим органом, але без проведення обговорення з трудовим колективом. Відбулося фактичне усунення профспілки від участі в напрацюванні розділів статуту підприємства, в тому числі з питань соціальних і трудових відносин, що призвело до порушення балансу партнерських відносин між підприємством та трудовим колективом, передбачених галузевою угодою та колективним договором. Факт непроведення державної реєстрації змін до статуту не може бути перешкодою для звернення до суду особою, яка вважає, що цим установчим документом у новій редакції порушено її права та законні інтереси.

У відносинах з управління підприємством Міністерство діє не як суб'єкт владних повноважень, а як одноосібний орган управління підприємством. Відносини між підприємством та Міністерством є господарсько-правовими, вони регулюються нормами ЦКУ, ГКУ, Законом "Про управління об'єктами державної власності".

Вимога про визнання недійсним рішення про затвердження статуту заявляється, як правило, тоді, коли позивач стверджує про порушення волевиявлення при формуванні такого рішення, порушення процедури ухвалення рішення, зокрема порушення процедури скликання та проведення загальних зборів юридичної особи. Тому *вимога про визнання недійсним рішення про затвердження статуту та вимога про визнання недійсним самого статуту не завжди співвідносяться між собою як основна та похідна вимоги і можуть заявлятися позивачем разом або окремо залежно від характеру спору та обставин справи.*

Постанова КГС ВС від 28.04.2021 у справі № 905/279/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/96668849>

Розділ VIII. Спори, які виникають щодо статутного капіталу ТОВ

Внесення нерухомого майна до статутного капіталу ТОВ

Грошова оцінка вкладу учасника господарського товариства здійснюється за згодою учасників товариства, а у встановлених законом випадках вона підлягає незалежній експертній оцінці. Коли засновники господарських товариств самі оцінюють майно чи майнові права і визначають критерії оцінки своїх вкладів у статутний капітал, це повинно оформлятися відповідним актом оцінки та приймання-передачі в статутний капітал.

Водночас у цьому контексті мова йде про згоду учасників, а не загальних зборів учасників товариства. Тобто *згоду повинні дати саме учасники, а не вищий орган товариства. Це принципове зауваження, оскільки якщо оцінку дають учасники, то потрібна згода кожного з них, а якщо б оцінку робили загальні збори учасників,*

то рішення би приймалося більшістю голосів. Отже, потрібна згода усіх учасників, тобто кожного з них, незалежно від розміру внеску. Крім того, оцінка внесків належить до виключної компетенції учасників та не може вирішуватися в судовому порядку.

Постанова КГС ВС від 16.09.2021 № 926/1957/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/99679613>

Витребування внеску з огляду на здійснення збільшення статутного капіталу

Частиною 10 ст. 18 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" передбачено, що протягом одного місяця з дати спливу строку для внесення додаткових вкладів, встановленого відповідно до цієї статті, загальні збори учасників товариства приймають рішення про: 1) затвердження результатів внесення додаткових вкладів учасниками товариства та/або третіми особами; 2) затвердження розмірів часток учасників товариства та їх номінальної вартості з урахуванням фактично внесених ними додаткових вкладів; 3) затвердження збільшеного розміру статутного капіталу товариства.

Тож відповідач повинен був протягом одного місяця з дати спливу строку для внесення додаткових вкладів прийняти відповідне рішення. З огляду на те, що на виконання ч. 10 ст. 18 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" загальні збори учасників товариства не прийняли у встановлений строк зазначені рішення правова підстава для набуття коштів, що внесені учасником як додатковий вклад, відпала, тому товариство зобов'язано повернути ці кошти учаснику на підставі ч. 1 ст. 1212 ЦКУ.

Постанова КГС ВС від 29.09.2021 у справі № 924/934/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/100214521>

Зменшення розміру статутного капіталу на розмір частки, яка належить ТОВ

Збільшення розміру частки у відсотках має вважатися збільшенням частки учасника у капіталі товариства (навіть якщо номінальна вартість частки, виражена у гривневому еквіваленті, лишається незмінною). Тобто зменшення розміру статутного капіталу на розмір частки, яка належить товариству, не означає знищення цього майна, таке майно перерозподіляється між існуючими учасниками товариства пропорційно розміру їх часток у статутному капіталі.

Постанова КГС ВС від 03.02.2021 у справі № 911/459/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/94764278>

Розділ IX. Оскарження окремих положень корпоративного договору

Оспорюваний у справі № 916/2796/20 договір укладений не тільки між учасниками ТОВ, а між учасниками товариства та особами, які не є учасниками вказаного товариства (кредиторами), тобто передбачає виникнення зобов'язань у осіб, які не є учасниками вказаного товариства.

Здійснивши аналіз умов спірного договору, суди попередніх інстанцій встановили, що *вказаний договір є змішаним договором, тобто договором, зміст якого містить елементи різних договорів: корпоративного договору, договору позики та договору дарування, та не суперечить положенням чинного законодавства.*

Крім того, ВС звернув увагу, що положення ст. 7 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" *не містять імперативної норми щодо сторін договору*, а лише визначають, що за цим договором учасники товариства зобов'язуються реалізовувати свої права та повноваження певним чином або утримуватися від їх реалізації, такий договір є безвідплатним і вчиняється в письмовій формі.

Умовами п. 2.1.2 та п. 2.2.2 спірного договору передбачено надання одному з учасників товариства, а саме особисто особі-1, грошових коштів. Як правильно зазначили господарські суди попередніх інстанцій, оспорювані умови п. 2.2.2 договору щодо зобов'язання особи-2 спрямовувати суму грошових коштів, зазначену в п. 2.1.1 договору, на забезпечення функціонування та розвитку товариства визначеним чином, *не свідчать про оплатність корпоративного договору, оскільки регулюють саме питання забезпечення функціонування та розвитку товариства.*

Обґрунтованими є висновки судів, що умови п. 2.4.4 договору, разом з аналізом усіх умов договору, також не свідчать про відплатність корпоративного договору, а визначає лише домовленість сторін, що за особою-1 зберігається право на одноособове отримання доходів від рекламної діяльності журналу, доходів від підписки на журнал та будь-якого іншого доходу, пов'язаного з діяльністю журналу, на наступні 28 місяців після підписання цього договору.

Як правильно зазначено судами, спірна умова п. 6.1.2 договору є саме положенням корпоративного договору та не містить умов щодо оплатності. Передбачений вказаним пунктом договору обов'язок особи-2 належні йому за наслідками діяльності товариства дивіденди спрямовувати на розвиток діяльності товариства

свідчить лише про намір позивача забезпечити належний та достатній розвиток діяльності ТОВ. При цьому у позивача не виникає майнового чи немайнового зустрічного задоволення свого інтересу від товариства.

Постанова КГС ВС від 16.12.2021 у справі № 916/2796/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/102220275>

Розділ X. Спори, пов'язані з формуванням та повноваженнями органів юридичних осіб

Загальні збори акціонерів

У постанові у справі № 910/14855/19 КГС ВС, залишаючи без змін рішення судів попередніх інстанцій про задоволення позову про визнання недійсним пунктів статуту, звернув увагу на таке. Положення ч.3 ст.70 Закону України "Про акціонерні товариства" у редакції від 07.04.2015 у частині суб'єктного складу АТ, загальні збори яких мають право приймати рішення про надання попередньої згоди на вчинення значних правочинів, *раніше закріплювали таку можливість як за ПАТ, так і ПрАТ, однак були змінені та наразі таке право (попереднє надання згоди на вчинення значних правочинів, які можуть вчинятися АТ протягом не більш як одного року з дати прийняття такого рішення) наявне лише в загальних зборів ПрАТ.*

З огляду на зазначене колегія суддів погодилася з висновками судів, що закріплення права приймати рішення про попереднє надання згоди на вчинення значного правочину за загальними зборами ПАТ, є порушенням положень законодавства, оскільки останнє визначає таке право для загальних зборів ПрАТ.

Постанова КГС ВС від 04.03.2021 у справі № 910/14855/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/95382171>

Наглядова рада АТ

Положення абз.2 ч.1 ст.57 Закону України "Про акціонерні товариства" у системному зв'язку з положеннями абз.2 ч.ч.6,7 ст.53 цього Закону слід розуміти так, що *підстава, визначена у п.5 (здійснення письмового повідомлення про заміну члена наглядової ради, який є представником акціонера), є одночасно як самостійною підставою для припинення повноваження члена наглядової ради (що реалізуються у будь-який час з власної волі акціонера), так і тим процесуальним та процедурним механізмом, за допомогою якого акціонер реалізує своє право на заміну члена наглядової ради у разі припинення*

повноважень з об'єктивних причин, які знаходяться поза волею акціонера (п.п. 1–4).

Реалізація членом наглядової ради свого права припинити повноваження за власним бажанням жодним чином не виключає право акціонера здійснити заміну свого представника без рішення загальних зборів та не обмежує таке право певним строком (зокрема, 2 тижнями з дня подання відповідної заяви). Акціонер, представник якого припинив свої повноваження члена наглядової ради відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 57 Закону України "Про акціонерні товариства", залишає за собою право призначити нового представника на заміну того, що припинив повноваження за власним бажанням, протягом загального строку, на який обрано наглядову раду.

Акціонер не бере участь безпосередньо у прийнятті рішення наглядовою радою про обрання (призначення), усунення, відсторонення, відкликання членів виконавчого органу товариства, але має право оскаржувати такі рішення, якщо вони прийняті з порушенням порядку прийняття та меж компетенції, неправомочними членами наглядової ради та за відсутності підстав, визначених статутом та Законом, оскільки право акціонера на участь в управлінні, що реалізується у такому разі через діяльність компетентного органу, є складовою корпоративного права і на захист цього права поширюються гарантії, передбачені ч. 4 ст. 13, ст. 41 Конституції України (абз. 1 підп. 3.2 п. 3 мотивувальної частини рішення Конституційного Суду України від 12.01.2010 № 1-рп/2010; абз. 1 підп. 4.1 п. 4 мотивувальної частини рішення Конституційного Суду України від 22.07.2020 № 8-р(І)/2020).

Таке право не залежить від кількості акцій, що належить акціонеру, оскільки відповідно до ч. 1 ст. 25 Закону України "Про акціонерні товариства" кожною простою акцією АТ її власнику – акціонеру надається однакова сукупність прав, включаючи права на участь в управлінні АТ; отримання дивідендів; отримання у разі ліквідації товариства частини його майна або вартості частини майна товариства; отримання інформації про господарську діяльність АТ. З огляду на висновки, що сформульовані у цій постанові, Палата для забезпечення єдності судової практики з питання реалізації акціонером права на заміну члена наглядової ради, який є представником акціонера, відступила від висновків щодо застосування норм ч.ч. 6, 7 ст. 53, ч. 1 ст. 57 Закону України "Про акціонерні товариства" у подібних правовідносинах, що викладені у постановою колегій суддів КГС ВС від 16.09.2021 у справі № 910/3917/20 та від 11.02.2021 у справі № 924/344/20.

Постанова КГС ВС у складі палати для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів від 22.12.2021 у справі № 924/641/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/102220045>

У постанові у справі № 910/14855/19 колегія суддів КГС ВС підкреслила, що у статутному капіталі АТ частка належних державі акцій становить 73,2784 %, а відтак *норми ч. 4 ст. 53 Закону України "Про акціонерні товариства" щодо наявності у складі наглядової ради товариства не менш ніж на одну третину з незалежних директорів є імперативними*. Норми статуту, які визначають альтернативність складу наглядової ради суперечать нормам чинного законодавства України, що є підставою для визнання їх недійсними.

У цій же постанові КГС ВС наголосив на тому, що надання представнику одного із акціонерів права на одноосібне призначення члена, відповідального за виконання повноважень голови наглядової ради, нівелює права інших акціонерів на участь в управлінні товариством, зокрема, шляхом їх участі (їх представників) в наглядовій раді та ставить під сумнів захист прав таких акціонерів наглядовою радою.

Постанова КГС ВС від 04.03.2021 у справі № 910/14855/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/95382171>

Виконавчі органи юридичних осіб

Колегія суддів КГС ВС у постанові у справі № 908/522/20 акцентувала увагу на тому, що директор ТОВ, отримавши запит від учасника, має діяти добросовісно і розумно, в інтересах як самого ТОВ, так і його учасників. *Директор товариства пов'язаний фідучіарними, довірчими відносинами не тільки з самим товариством, але й з його учасниками*, які обрали його для керівництва оперативною діяльністю ТОВ, довірили йому управління всім майном товариства та ведення його справ.

Постанова КГС ВС від 28.04.2021 у справі № 908/522/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/96668851>

Підставою звільнення особи-1 як директора у справі № 753/17776/19 зазначено ч. 3 ст. 99 ЦКУ та п. 5 ч. 1 ст. 41 КЗпПУ, тобто власник реалізував свої повноваження з управління юридичною особою приватного права, оскільки позивачка була членом колегіального органу управління ТОВ.

Статутом та положенням про дирекцію ТОВ визначено, що повноваження членів дирекції можуть бути достроково припинені: за власним бажанням члена дирекції; у будь-який час за рішенням загальних зборів; у разі неможливості виконувати обов'язки за станом здоров'я; в разі набрання законної сили вироком чи рішенням суду, яким його засуджено до покарання, що унеможливорює виконання обов'язків члена дирекції; у разі смерті, визнання його недієздатним, обмежено дієздатним, безвісно відсутнім, померлим; з інших підстав, передбачених чинним законодавством України.

Фінансовий директор як посадова особа ТОВ є членом виконавчого органу товариства – дирекції, здійснює управління поточною діяльністю товариства після обрання (призначення) на цю посаду рішенням загальних зборів ТОВ.

Корпоративні права характеризуються тим, що особа, яка є учасником (засновником, акціонером, членом) юридичної особи, має право на участь в управлінні господарською організацією та інші правомочності, передбачені законом і статутними документами. Корпоративні права учасників товариства є об'єктом захисту, визначеного ст. 13 Конституції України, зокрема, у спосіб, передбачений ч. 3 ст. 99 ЦКУ, згідно з якою повноваження члена виконавчого органу можуть бути в будь-який час припинені або він може бути тимчасово відсторонений від виконання своїх повноважень.

Постанова ВП ВС від 23.02.2021 по справі № 753/17776/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/95439667>

З огляду на те, що позивач у справі № 127/24523/17 визначив предметом позову саме визнання недійсними та скасування рішень загальних зборів учасників ТОВ, а інші позовні вимоги про визнання незаконним його звільнення з посади директора, поновлення на посаді директора та стягнення з ТОВ на його користь середнього заробітку за час вимушеного прогулу є похідними вимогами від вимоги про визнання недійсними та скасування рішень загальних зборів учасників, суди попередніх інстанцій правомірно відмовили позивачу в задоволенні позовних вимог на підставі ст. 99 ЦКУ, яка передбачає *можливість компетентного (уповноваженого) органу товариства усунути члена виконавчого органу від виконання обов'язків, які він йому визначив, у будь-який час, на свій розсуд, з будь-яких підстав.*

Постанова КГС ВС від 21.09.2021 у справі № 127/24523/17

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/99860404>

У постанові у справі № 910/14855/19 КГС ВС зазначив, що правління є виконавчим органом товариства, між товариством в особі уповноважених органів та членами правління укладається договір (контракт): цивільно-правовий або трудовий; уповноваженим органом АТ на затвердження умов та укладення договорів (контрактів) із членами правління є наглядова рада. Це є її виключною компетенцією, яка не може передаватися іншим органам, крім загальних зборів.

Питання призначення та укладення договору (контракту) з виконуючим обов'язки голови правління товариства віднесено до повноважень наглядової ради або загальних зборів, якщо це передбачено статутом товариства, а не до повноважень одного із акціонерів. Зазначення у статуті відповідача положень щодо надання ДК повноважень на укладання контракту з виконуючим обов'язки голови правління до реалізації в процесі приватизації більш ніж 50 % акцій держави у статутному капіталі товариства не відповідає Закону України "Про акціонерні товариства".

У цій же постанові колегія суддів наголосила на тому, що положенням чинного законодавства не встановлено обов'язок виконавчого органу товариства (правління) затверджувати річний фінансовий план діяльності товариства в одного із акціонерів, у тому числі в акціонера, якому належать 73 % статутного капіталу.

Постанова КГС ВС від 04.03.2021 у справі № 910/14855/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/95382171>

Дослідивши наявні матеріали справи № 910/372/20 відповідно до вимог ст. 86 ГПКУ, врахувавши ухвалу суду у цивільній справі з огляду на ст. 75 ГПКУ, суди попередніх інстанцій встановили, що позивачем відповідно до вимог ст. 74 ГПКУ не доведено, що він як член виконавчого органу перебував з ПрАТ у трудових відносинах.

Водночас посада *секретаря правління* не передбачена ні у статуті відповідача, ні у положенні про виконавчий орган (правління), ні у положенні про посадових осіб товариства. Відсутня посада секретаря правління і у штатному розписі відповідача, що не було спростовано скаржником у касаційній скарзі. Також суди зазначили, що позивач не надав доказів, що він виконував роботу секретаря правління ПрАТ за винагороду на підставі відповідного договору з відповідачем.

Постанова КГС ВС від 16.06.2021 у справі № 910/372/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/97770825>

Розділ XI. Спори, пов'язані з виходом (виключенням) учасника (члена) зі складу юридичної особи

Вихід/виключення учасника з ТОВ

У постанові у справі про виключення із ТОВ учасника, який одночасно є директором цього товариства, ВС наголосив на такому. Якщо особа одночасно є і учасником товариства, і його керівником, то неможливо розглядати питання невиконання або неналежного виконання обов'язків учасника товариства, розмежовуючи у кожному випадку статус учасника і керівника, оскільки такий керівник не звільняється від виконання обов'язків учасника дотримуватися положень статуту, а як керівник він безпосередньо впливає на діяльність товариства, укладає від його імені правочини, що мають правові наслідки для товариства. Особа, маючи статус учасника товариства, повинна усвідомлювати, що її дії, зокрема як керівника не повинні йти в розріз з метою діяльності товариства або перешкоджати досягненню цілей товариства, учасником якого вона є. Отже, *статус керівника та учасника товариства у цій справі поєднуються, що презюмує їх спільну та нерозривну правову відповідальність.*

Постанова КГС ВС від 18.08.2021 у справах № 909/722/16

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99202198>

З аналізу ч. 10 ст. 24 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" колегія суддів КГС ВС дійшла висновку, що законодавець, застосувавши конструкцію "лише пропорційно до розміру оплаченої частини частки такого учасника", тим самим визначив, що обов'язок товариства виплатити учаснику вартість його частки обмежується розміром оплаченої частини частки. Тобто *для вирішення спору про стягнення з товариства на користь учасника, який вийшов з товариства, вартості частки учасника вирішальним є встановлення розміру оплаченої частини частки учасника.*

Постанова КГС ВС від 18.03.2021 у справі № 904/366/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/95841714>

Посилання скаржника у справі № 914/923/17 на те, що вимоги позивачки щодо сплати вартості частини майна і прибутку у розмірі 698 460,00 грн відповідач виконав у повному обсязі, є необґрунтованими. АГС не погодився з висновком ГС про відмову у позові у частині стягнення 698 460,00 грн з підстав отримання чоловіком позивачки спірних коштів, оскільки в основу такої відмови у позові ГС використав доводи та встановив обставини, які виходили за межі предмета спору.

Ні в заявах по суті, ні під час підготовчого засідання відповідач не обґрунтовував свої заперечення проти позовних вимог доводами про те, що статутний капітал ТОВ був наповнений від імені позивачки спільними сумісними коштами позивачки та її чоловіка, а кошти згідно з видатковими касовими ордерами були фактично отримані в інтересах сім'ї. Дані факти не входять в предмет доказування і не підлягають встановленню при прийнятті рішення у цьому спорі.

ВС погодився з такими висновками та звернув увагу, що за змістом ст. 54 Закону України "Про господарські товариства" при виході учасника з ТОВ *самого учасника виплачується вартість частини майна товариства, пропорційна його частці у статутному капіталі*. Прохання учасника товариства в заяві про вихід повернути йому грошовий еквівалент внесеної ним частки в статутному капіталі не позбавляє його вказаного права на отримання вартості частини майна товариства, пропорційної його частці у статутному капіталі.

Крім того, *вказівка позивачки у заяві про вихід з товариства про відсутність претензій майнового характеру до товариства не свідчить про її відмову від отримання вартості частини майна, пропорційної частці позивачки у статутному капіталі*. Як правильно враховано АГС, майнові претензії позивачки до відповідача почали існувати після спливу строку на виплату, а *законодавство не передбачало можливості відмовитися від права на судовий захист порушеного права*.

Постанова КГС ВС від 15.04.2021 у справі № 914/923/17

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/96542775>

У постанові у справі № 911/2882/19 колегія суддів КГС ВС наголосила на тому, що *вартість частини майна товариства, що підлягає виплаті, повинна відповідати вартості активів товариства за вирахуванням вартості його зобов'язань (тобто вартості чистих активів), пропорційній до частки учасника в статутному капіталі товариства*.

За наявності спору між учасником товариства та самою юридичною особою щодо визначення вартості майна останньої, *учасник товариства має право вимагати проведення з ним розрахунків на підставі дійсної (ринкової) вартості майна товариства*, а не на підставі вартості, за якою майно обліковується у товаристві. Взяття майна на облік за певною вартістю є односторонньою вольовою дією товариства, яка не може бути беззаперечним доказом дійсної вартості майна. Сторони можуть доводити дійсну вартість майна будь-якими належними доказами. До таких доказів належать, у тому числі, висновки експертів.

Постанова КГС ВС від 24.11.2021 у справі № 911/2882/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/101472987>

Наприклад, у справі № 912/1583/18 з огляду на необхідність визначення дійсної вартості чистих активів ТОВ та поданих учасниками справи різних за висновками експертиз ухвалою ГС призначено комплексну судову економічну, оціночно-будівельну, товарознавчу, автотоварознавчу експертизу, за результатами якої складено висновок експертів від 30.09.2020.

Оцінивши надані сторонами докази на підтвердження ринкової вартості майна ТОВ для визначення частки, що належить до сплати позивачу та пояснення судових експертів, ГС, з яким погодився і АГС, при ухваленні оскаржуваного рішення врахував висновок комплексної судової економічної, оціночно-будівельної, товарознавчої, автотоварознавчої експертизи від 30.09.2020.

Встановивши обставини протиправної бездіяльності відповідача у виплаті на користь позивача належного розміру вартості чистих активів товариства, суди дійшли висновку про наявність підстав для відшкодування позивачу спричиненої моральної шкоди в сумі 69 682,00 грн, оскільки це відповідає обставинам справи, засадам розумності, справедливості.

Постанова КГС ВС від 06.10.2021 у справі № 912/1583/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/100258812>

Виключення учасника з ПП

Предметом доказування у справі № 906/421/20 є наявність майна, яке належало підприємству станом на 29.04.2008 і яке повинно було бути передане позивачці при її виключенні із складу власників в якості сплати її частини у статутному капіталі підприємства.

ГС, відмовляючи в задоволенні позовних вимог, виходив з того, що майно, яке належало підприємству станом на 29.04.2008, не може бути передане позивачці як оплата частки у статутному капіталі ПП, оскільки право її власності на статутний капітал ПП станом на 29.04.2008 не підтверджено жодним належним та допустимим доказом. АГС вказав, що відсутні докази, що позивачка здійснила внесок до статутного капіталу майном, яке належало підприємству станом на 26.07.2007, а також відсутні докази внесення нею частки в статутний капітал ПП іншим майном.

Такі обставини не є предметом доказування з огляду на положення п. 5.6 статуту ПП, в якому сторони передбачили, що засновки шляхом підписання цього статуту домовилися, що в разі виключення власника підприємства зі складу власників підприємства, вона отримує у власність (або здійснюється перевод прав кредитора на відповідні права) в натурі усі майнові права та усе майно, яке належало підприємству станом на 29.04.2008, як оплату її частини у статутному капіталі підприємства.

Тобто суди попередніх інстанцій повинні були дослідити подані позивачкою докази на підтвердження наявності зазначеного нею у позовній заяві майна, згідно з переліком, вказаним у редакції статуту ПП від 26.07.2007, а також подані відповідачем докази на спростування вказаних позивачем обставин.

Постанова від 08.12.2021 у справі № 906/421/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/102267077>

Припинення членства у кооперативі

Як встановлено судом апеляційної інстанції у справі № 916/3600/19, 04.11.2016 позивач звернувся до голови правління житлово-будівельного товариства з заявою, в якій, зазначивши про повернення йому усіх сплачених коштів за договором, укладеним з ЖБТ, просив виключити його зі складу учасників товариства. Також повідомив, що ніяких інших заяв чи претензій до ЖБТ не має.

Однією з підстав припинення членства у кооперативі є добровільний вихід з нього (ст. 13 Закону України "Про кооперацію").

При цьому ні Закон України "Про кооперацію", який є спеціальним законом, що регулює спірні правовідносини, ні статут ЖБТ *не містять вимог щодо обов'язковості нотаріального засвідчення справжності підпису члена ЖБТ на заяві про вихід з ЖБТ.*

Реалізація права на вихід зі складу членів ЖБТ законодавчо не пов'язується ні з рішенням загальних зборів членів, ні з внесенням змін до установчих документів ЖБТ. Положення установчих документів, які обмежують чи забороняють право на вихід члена з ЖБТ, є такими, що суперечать чинному законодавству.

Необхідно зазначити, що у разі якщо всупереч законодавству товариство не вчиняло дії у зв'язку з виходом учасника з товариства, у тому числі не вирішувало питання про внесення змін до установчих документів товариства, то підстави для виникнення в товариства перед учасником обов'язку внести до ЄДРЮОФOPГФ такі зміни відсутні. А учасник товариства має право встановлювати фактичні обставини свого виходу з товариства у спорі

з товариством про виконання обов'язків, пов'язаних з таким виходом, спростовуючи дані, внесені до ЄДРЮОФОПГФ.

Постанова КГС ВС від 20.01.2021 у справі № 916/3600/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/94417446>

У справі № 916/2506/20 спір виник через виключення з кооперативу асоційованого члена. Судами встановлено, що п. 14 персонального меморандуму визначено, що у разі, якщо асоційований член порушив встановлені для нього терміни сплати паю або його частин, він зобов'язаний сплатити кооперативу пеню в розмірі 0,1 % від суми, яка підлягає сплаті, за кожен день прострочення. У разі якщо порушення терміну сплати паю або його частини перевищує 30 календарних днів загальні збори членів кооперативу з ініціативи голови кооперативу можуть розглянути питання про виключення особи з кооперативу.

Колегія суддів погодилася з висновком судів попередніх інстанцій про те, що з урахуванням положень статуту кооперативу та п. 14 персонального меморандуму *сплата пайового внеску з порушенням терміну до 30 календарних днів не є безумовною підставою для припинення асоційованого членства у кооперативі, а є підставою для нарахування кооперативом пені за прострочення сплати паю, і виключно після невиконання асоційованим членом зобов'язання в частині виплати паю більше ніж 30 календарних днів кооператив набуває право виключити таку особу зі свого складу.*

За таких обставин, оскільки у спірній ситуації мало місце прострочення позивачем терміну сплати паю на один день, підстави для розгляду та прийняття загальними зборами кооперативу рішення про розірвання з позивачем персонального меморандуму асоційованого члена кооперативу були відсутні.

Тож суди попередніх інстанцій дійшли правильного висновку щодо наявності підстав для визнання недійсним рішення загальних зборів кооперативу в частині розірвання персонального меморандуму асоційованого члена кооперативу, що є також підставою для визнання недійсним рішення цих загальних зборів кооперативу в частині укладення з іншою особою персонального меморандуму на квартиру, майнові права на яку мав набути позивач згідно з персональним меморандумом асоційованого члена кооперативу.

Постанова КГС ВС від 07.09.2021 у справі № 916/2506/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/99602586>

Виключення з адвокатського об'єднання

У справі № 750/2669/17 господарські суди попередніх інстанцій дійшли висновку, що заява позивача від 28.08.2015, адресована до КДКА Чернігівської області, Ради адвокатів Чернігівської області, яка доведена до відома ВКДКА України, є зверненням щодо порушення дисциплінарних справ відносно адвокатів та притягнення їх до дисциплінарної відповідальності, а тому подання такої заяви не може розглядатися, як вчинення дій всупереч інтересам АО та вважатися такою, що негативно впливає на його престиж.

ВС погодився з такими висновками судів, що не заперечується і самим скаргником та не спростовується ним у касаційній скарзі. Відтак суди попередніх інстанцій дійшли обґрунтованого висновку про те, що рішення президії АО від 10.02.2017 винесене всупереч п.п. 13.1, 15.1 статуту, оскільки кожна особа має право на звернення, повідомлення відповідних фактів та проведення перевірки стосовно цих фактів і, як наслідок, таке рішення є незаконним, неправомірним та підлягає скасуванню.

Постанова КГС ВС від 10.06.2021 у справі № 750/2669/17

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/97656752>

Виключення учасника з об'єднання

У справі № 902/1051/19 судами встановлено, що у протоколі №4 від 06.12.2019 загальних зборів об'єднанням не конкретизовано, які саме спільні економічні і соціальні завдання були проігноровані позивачем, а також не наведено фактів невиконання ТОВ статутних обов'язків, які стали підставами для його виключення зі складу учасників об'єднання. Не конкретизовано яким чином та які саме дії або бездіяльність позивача щодо залучення його до спільної роботи для вирішення спільних економічних і соціальних завдань перешкоджає чи унеможлиблює діяльність об'єднання.

Судами встановлено, що рішеннями загальних зборів учасників об'єднання передбачалася можливість утримати з нарахованих дивідендів суму в рахунок погашення заборгованості учасників зі сплати членських внесків. При цьому матеріали справи містять докази перерахування відповідачем лише 100 000 грн позивачу згідно з платіжним дорученням від 06.06.2019 із зазначенням призначення платежу: "Перерахування дивідендів за 2018 рік учаснику об'єднання. Згідно протоколу № 2 загальних зборів учасників ВННВО "Комплекс-1" від 15.02.2019 без ПДВ.", хоч згідно з протоколом загальних зборів учасників об'єднання № 2 від 15.02.2019 – на виплату дивідендів двом учасникам об'єднання вирішено направити 500 000 грн. Доказів сплати позивачу решти дивідендів за 2018 рік матеріали справи не містять.

Несплачені відповідачем позивачу дивіденди за 2018 рік перевищують 100 000 грн заборгованості відповідача з членських внесків. Окрім того, розмір пайового внеску, здійсненого позивачем в сумі 2 057 294 грн 40 коп., значно перевищує розмір заборгованого членського внеску. Членські внески тривалий час не сплачував і інший учасник об'єднання, який брав участь у прийнятті рішення про виключення ТОВ з учасників об'єднання з аналогічних підстав.

Викладені вище обставини свідчать, що *поведінка ТОВ щодо членських внесків тривалий час сприймалася як така, що не призводить до ускладнення діяльності об'єднання чи робить її неможливою.*

Постанова КГС ВС від 21.04.2021 у справі № 902/1051/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/96483418>

Розділ XII. Оскарження реєстраційних дій

Оскарження наказів Мін'юсту

У справі № 910/905/21 ВС відхилив аргументи скажника щодо неправильного застосування норм підп. "г" п. 3, абз. 19 ч. 5 ст. 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб» (далі – Закон), оскільки погодився з висновками судів, що державна реєстрація змін до відомостей про розмір статутного капіталу, розміри часток у статутному капіталі чи склад учасників ТОВ здійснюється виключно на підставі оригіналу акту приймання-передачі частки (частини частки) у статутному капіталі ТОВ, справжність підписів на якому засвідчується нотаріально з обов'язковим використанням спеціальних бланків нотаріальних документів.

Відповідно до п. 8 ч. 1 ст. 4 Закону державна реєстрація базується на таких основних принципах, зокрема, врегулювання відносин, пов'язаних з державною реєстрацією, та особливостей державної реєстрації виключно Законом; внесення відомостей до ЄДРЮОФОПГФ виключно на підставі та відповідно до Закону. Отже, *саме законом має бути встановлено можливість подання нотаріально засвідченої копій документів, необхідних для державної реєстрації.* Якщо ж така можливість прямо не обумовлена (наприклад, як у п.п. 12, 19 ч. 1, абз. 6 ч. 3, п.п. 3, 9, 10, 16 ч. 4, абз. 17 ч. 5 ст. 17 Закону тощо), то це означає, що документи подаються виключно в оригіналі.

Постанова КГС ВС від 01.12.2021 у справі № 910/905/21

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/102010211>

У постанові у справі № 910/13980/203 колегія суддів КГС ВС зазначила, що з аналізу норм “Порядку розгляду скарг у сфері державної реєстрації”, затвердженого постановою КМУ № 1128 від 25.12.2015, убачається, що чинне законодавство встановлює не право, а обов’язок комісії під час розгляду скарги запросити до цього процесу суб’єктів оскарження та інших заінтересованих осіб, які зазначені у скарзі або встановлені відповідно до відомостей у реєстрі, надати цим особам копію скарги та доданих до неї матеріалів не пізніше ніж за два дні до дня розгляду скарги по суті та своєчасно повідомити осіб, запрошених до розгляду скарги по суті, про час і місце її розгляду скарги в один із встановлених названим Порядком способів.

Запрошення відповідних осіб має на меті не лише проінформувати їх про розгляд скарги, але й забезпечити їм реальну можливість взяти участь у засіданні, з тим, щоб їхні пояснення були прийняті та враховані, тобто, щоб всі заінтересовані особи у розгляді вказаної скарги були “почуті”. Належне повідомлення всіх осіб, яких стосується скарга, призначена до розгляду на засіданні відповідної комісії, сприяє належному виконанню нею своїх функцій та має істотне значення для вирішення скарги.

Отже, на комісію покладено обов’язок забезпечити участь заінтересованих осіб у розгляді скарги шляхом належного повідомлення з метою реалізації їхнього права на захист, подання відповідних пояснень. Встановивши, що скаржника, суб’єкта, дії якого оскаржуються, або інших заінтересованих осіб не повідомлено про час та місце розгляду скарги або їм (суб’єкту, дії якого оскаржуються та заінтересованим особам) не надіслано скарги, *комісія не має законних підстав розглядати скаргу по суті.*

Розміщення оголошення на офіційному веб-сайті Мін’юсту про час та місце розгляду скарги, за відсутності доказів надсилання Мін’юстом копії скарги на адресу позивача відповідно до вимог Порядку № 1128, *не може вважатися належним повідомленням позивача про розгляд вказаної скарги.* Не отримавши копії скарги за супровідним листом від 11.06.2018 відповідно до вимог п.11 Порядку № 1128, позивач не міг знати про її існування та відповідно про призначення її до розгляду.

Постанова КГС ВС від 01.12.2021 у справі № 910/13980/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/101812244>

У позовній заяві у справі № 640/18150/19 позивач просив визнати протиправним та скасувати наказ Мін’юсту; зобов’язати Мін’юст вчинити дії з поновлення в ЄДРЮОФОПГФ реєстраційних дій щодо ПП.

Як встановили суди попередніх інстанцій, повідомлення про розгляд скарги, про час і місце розгляду цієї скарги було розміщене на офіційному веб-сайті Мін'юсту. Водночас суди правильно зазначили, що "Порядок розгляду скарг у сфері державної реєстрації", затверджений постановою КМУ № 1128 від 25.12.2015, не визначає вимог щодо змісту повідомлення та разом з цим, врахувавши мету такого повідомлення, дійшли правильного та обґрунтованого висновку про те, що *таке повідомлення повинно містити інформацію про скажника, суб'єкта оскарження (державного реєстратора, дії якого оскаржуються), суть скарги, час та місце розгляду скарги. Зміст повідомлення повинен бути достатнім для того, щоб зацікавлені особи (зокрема державний реєстратор), могли зрозуміти, що скарга стосується реєстраційних дій, до яких вони мають стосунок, і суть цієї скарги.*

Постанова КГС ВС від 08.07.2021 у справі № 640/18150/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/98235376>

Оскарження дій державного реєстратора

Порядок оскарження рішення, дій або бездіяльності у сфері державної реєстрації встановлений у ст. 34 Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань", відповідно до ч. 1 якої рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора, суб'єкта державної реєстрації можуть бути оскаржені до Мін'юсту та його територіальних органів або до суду. Отже *зазначена норма Закону визначає осіб, які можуть бути відповідачами у такому спорі, та передбачає можливість оскарження до суду рішення, дій або бездіяльності, зокрема і державного реєстратора.*

З огляду на викладене *державний реєстратор у разі оскарження його рішень, дій або бездіяльності є належним відповідачем* у таких спорах, оскільки відповідно до ч. 1 ст. 34 названого Закону він є відповідальною особою за пред'явленими до нього позовними вимогами про скасування проведених ним реєстраційних дій.

Постанова КГС ВС від 01.07.2021 у справі № 912/1625/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/98327072>

Відмовляючи в задоволенні позову у справі № 927/201/20, суди врахували, що позивач чітко не зазначив та не довів належними та допустимими доказами, яким саме чином спірними діями державного реєстратора порушуються його права. Позивач не довів того, що спірні дії реєстратора стосуються саме зміни

кількісного складу членів АО та безпосередньо впливають на право участі позивача у АО.

Постанова КГС ВС від 10.06.2021 у справі № 927/201/20

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/97656792>

У постанові у справі № 725/3303/16-ц ВС констатував, що первинною дією ліквідації юридичної особи є рішення власника про ліквідацію, процедура ліквідації, затвердження ліквідаційного балансу і наслідком таких первинних дій може бути акт прийому-передачі майна, що залишилося. Сторонами не надано доказів прийняття рішення власника про ліквідацію МПП, про створення ліквідаційної комісії, про розгляд заяв кредиторів, про прийняття рішення про затвердження ліквідаційного балансу, рішення власника про використання майна, що залишилося після задоволення претензій кредиторів. Фінансовий звіт суб'єкта МП не є тотожним ліквідаційному балансу підприємства, що ліквідується.

Статтю 18 Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань", в редакції чинній на день реєстрації права власності, та чинною ст. 10 Закону встановлено спростовну презумпцію відомостей, внесених до ЄДР. Тобто внесення відомостей до реєстру про перебування юридичної особи в стані припинення не є беззаперечним доказом перебування юридичної особи в стані припинення, як і не внесення таких відомостей не свідчить про те, що юридична особа не ліквідується.

Отже, отримавши заяву про державну реєстрацію права власності на спірне майно без належного ліквідаційного балансу, затвердженого засновниками (засновником) юридичної особи або органом, що прийняв рішення про ліквідацію юридичної особи, у державного реєстратора були відсутні підстави для прийняття рішення про реєстрацію права спільної сумісної власності та реєстрації права власності.

Постанова КГС ВС від 04.11.2021 у справі № 725/3303/16-ц

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/101163462>

У справі № 902/47/21 державними реєстраторами вчинялися реєстраційні записи на підставі судового акту, дія якого була зупинена (та який в подальшому був скасований).

Частину 5 ст. 17 Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань" встановлено *вичерпний перелік судових рішень, на підставі яких проводиться державна реєстрація змін*

до відомостей про розмір статутного капіталу, розміри часток у статутному капіталі чи склад учасників товариства.

Отже, будь-які судові рішення не можуть бути підставою для внесення змін до відомостей про юридичну особу з такою організаційно-правовою формою як ТОВ. Проте, як встановлено АГС, державним реєстратором-1 вчинено реєстраційні дії щодо зміни складу учасників на підставі судового рішення, резолютивна частина якого не визначала розмірів часток учасників у ТОВ.

Тож дії державного реєстратора-1 щодо скасування реєстраційної дії на підставі судового рішення вчинені не у спосіб та поза межами дії підп. "д" п. 3 ч. 5 ст. 17 Закону України. Реєстраційні дії вчинені реєстратором-2 є похідними від попередніх реєстраційних дій, які вчинені в порушення вимог чинного законодавства України, а відтак такі реєстраційні дії підлягають скасуванню як протиправні.

Постанова КГС ВС від 23.09.2021 у справі № 902/47/21

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99818564>

ОГЛЯД за результатами вивчення практики розгляду справ щодо корпоративних спорів та корпоративних прав Верховним Судом. Рішення, внесені до ЄДРСР за період з 01.01.2021 по 31.12.2021/ Відпов. за вип.: судова палата для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів КГС ВС. – Київ, 2022. – 245 стор.

Застереження: видання містить короткий огляд судових рішень Верховного Суду. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

fb.com/supremecourt.ua

t.me/supremecourtua

